

[Hylē anthrōpinē]. Pars I, Philosophorum veterum usque ad Theophrastum doctrina de sensu ... / Scripsit et edidit L. Philippson.

Contributors

Philippson, Ludwig, 1811-1889.
Aristotle.
Plato.
Theophrastus.

Publication/Creation

Berlin : J.A. List, 1831.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/e9zjftj8>

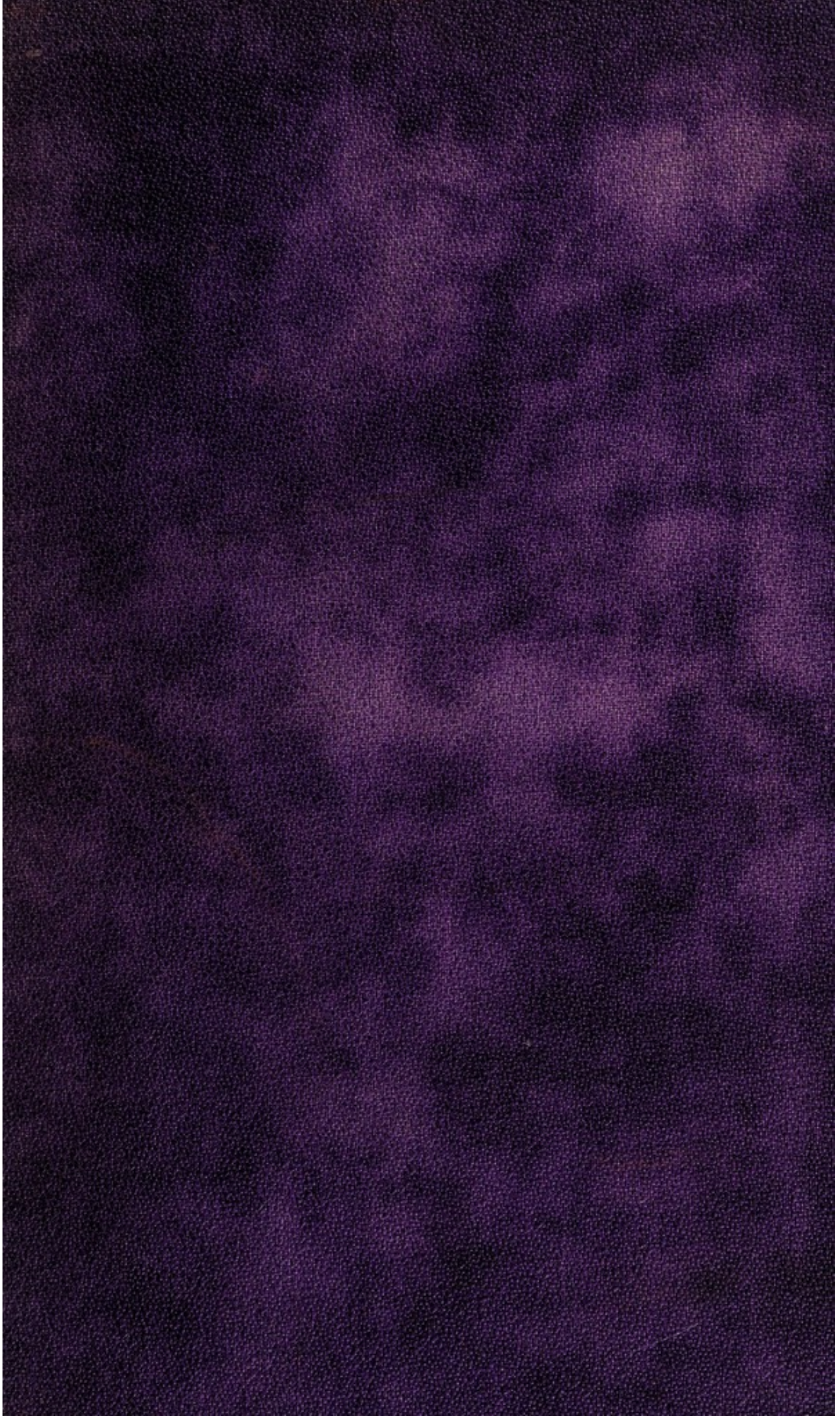
License and attribution

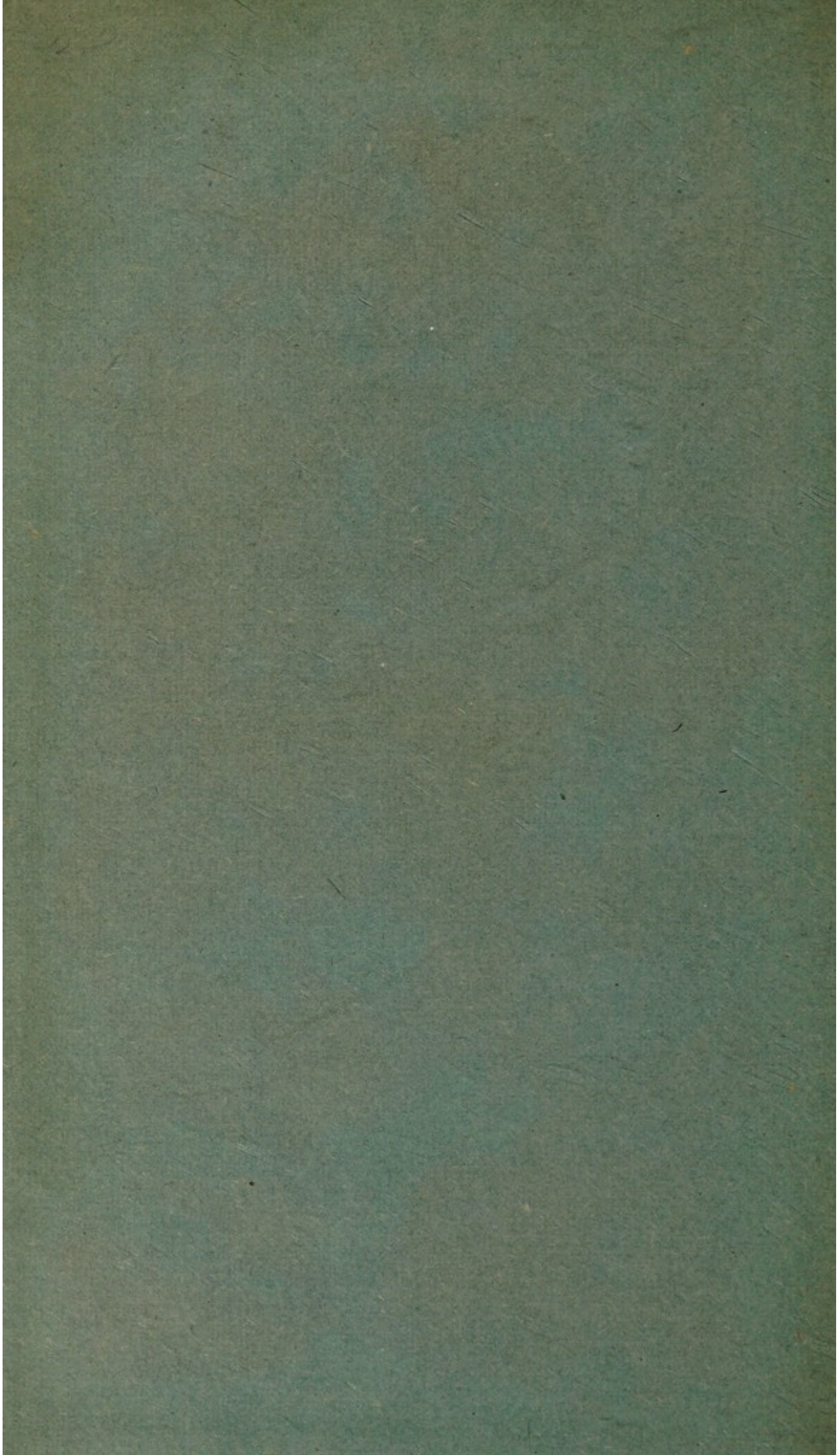
This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

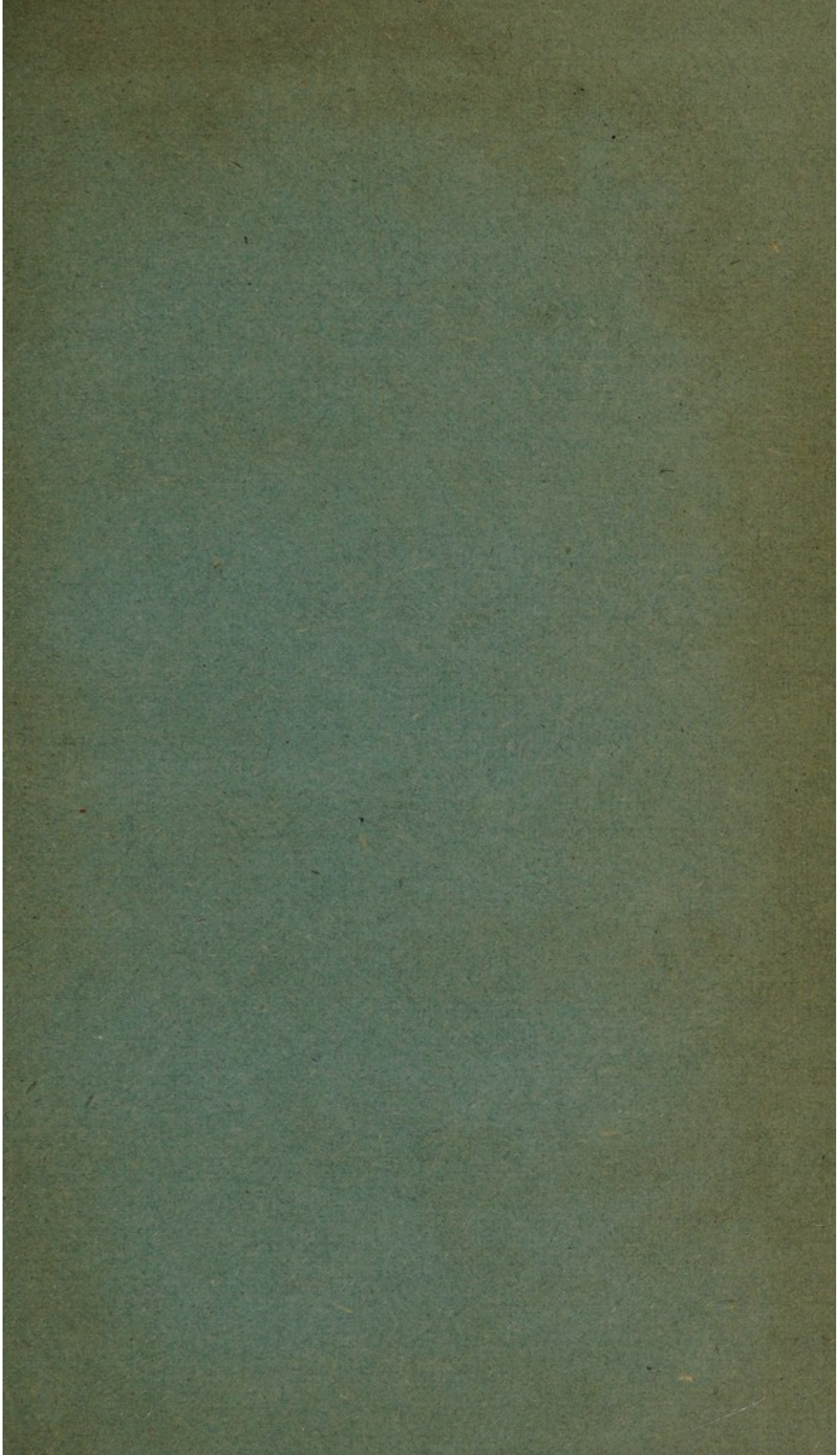
You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

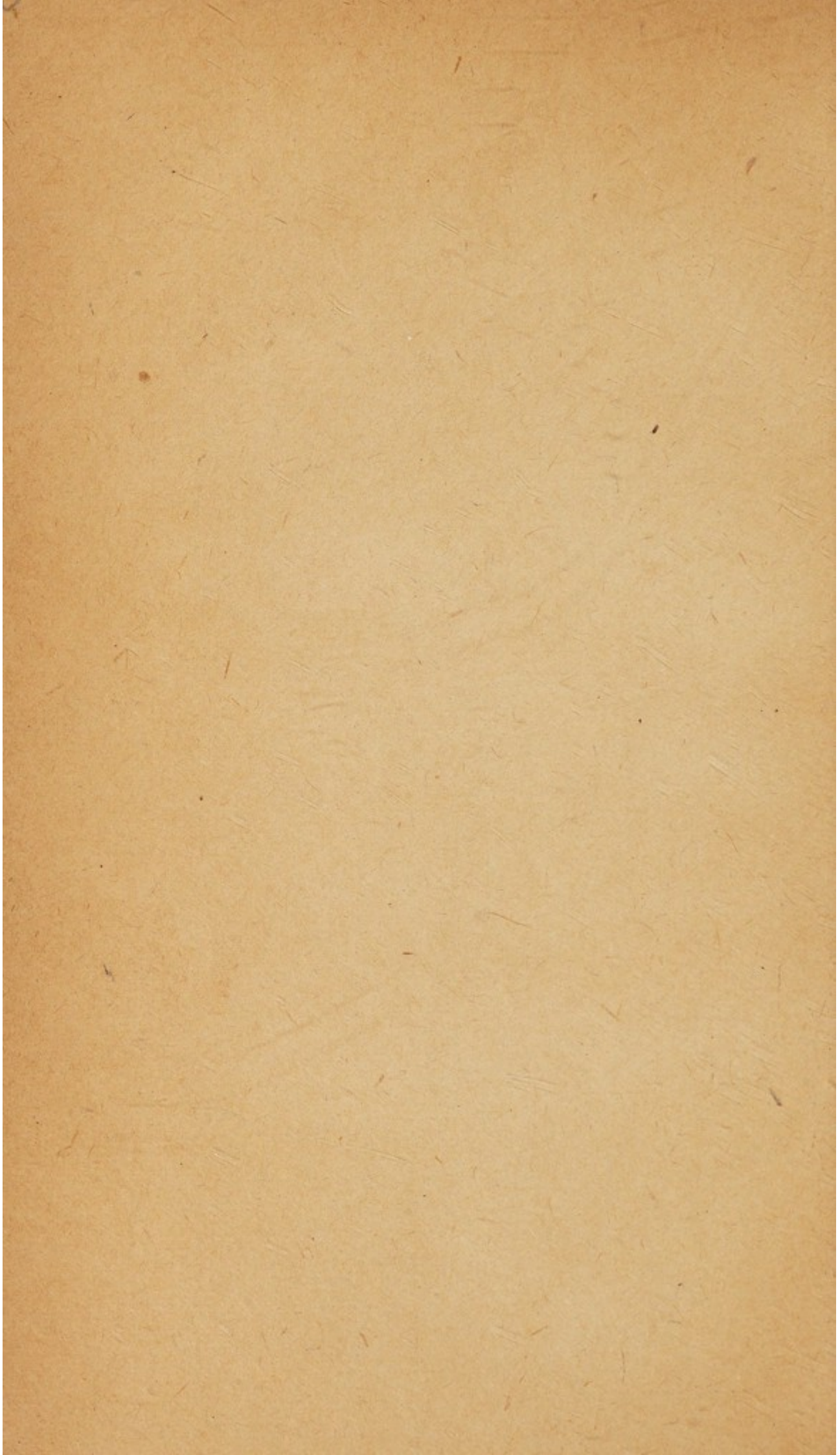
**wellcome
collection**

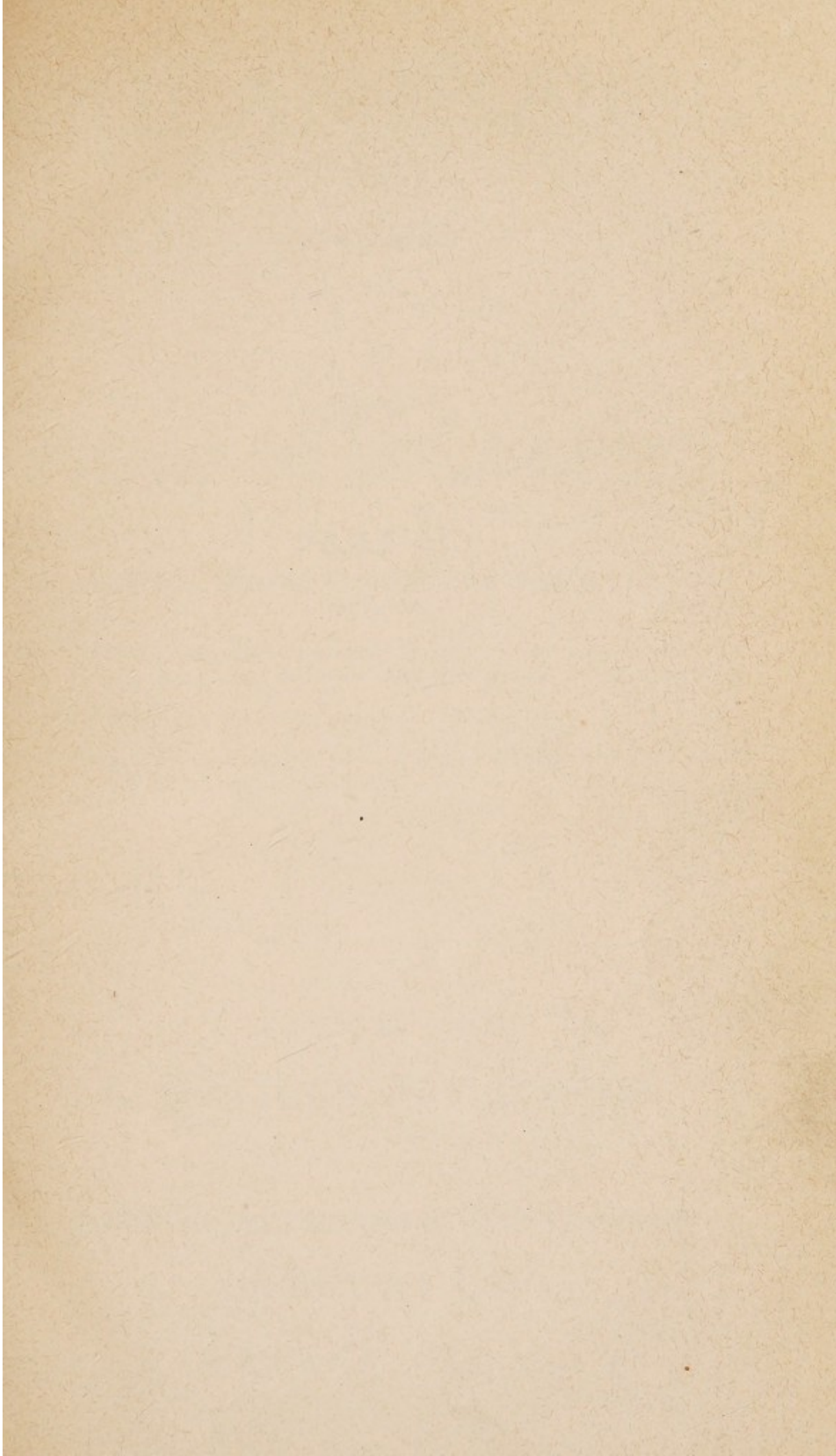
Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b29341000>

16.
ΤΑ Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ

PARS I.

DE INTERNARUM HUMANI CORPORIS PARTIUM COGNITIONE
ARISTOTELIS CUM PLATONIS SENTENTIS COMPARATA.

PARS II.

PHILOSOPHORUM VETERUM USQUE AD THEOPHRASTUM DOCTRINA
DE SENSU.

THEOPHRASTI DE SENSU ET SENSIBUS FRAGMENTUM HISTORICO-PHILOSOPHICUM.
CUM TEXTU DENUO RECOGNITO PRIMA CONVERSIO LATINA ET COMMENTARIA.

ARISTOTELIS DOCTRINA DE SENSIBUS.

THEOPHRASTI FRAGMENTA DE SENSU, PHANTASIA ET INTELLECTU E PRISCIANI
METAPHRASI PRIMUM EXCERPTA.

SCRIPSIT ET EDIDIT

LUDOVICUS PHILIPPSON

BEROLINI 1831.

SUMTIBUS J. A. LIST

304934

PARS I.

DE INTERFERENTIA HUIUS CORPORIS VARIUM COGNITIONE
ANATOMICES EIBI TAYONIS METASTASIS COGNATA

PARS II.

DE INTERFERENTIA HUIUS CORPORIS VARIUM COGNITIONE
ANATOMICES EIBI TAYONIS METASTASIS COGNATA

DE INTERFERENTIA HUIUS CORPORIS VARIUM COGNITIONE
ANATOMICES EIBI TAYONIS METASTASIS COGNATA

Berolini, typis A. Petschii.

VIRO CLARISSIMO
FRIDERICO REIL

PHILOSOPHIAE DOCTORI,
PRIORE TEMPORE ECCLESIAE VORLICIENSIS PRAEPOSITO, IN AGRO
SCHONVERDENSE FUNDORUM DOMINO

ETC. ETC.

DE FRATRE MEO OPTIME MERITO

HOC OPUSCULUM

PIA GRATAQUE MENTE

D. D. D.

AUCTOR.

VIRO CLARISSIMO

MEDICIS R. H. H.

PHILOSOPHIAE DOCTORI

ONE TIBORI ECCLESIAE VORLENSIS PRAEPOSITO, IN AGRO
SCHONBERGENSI PRAEDICANDI DOMINO

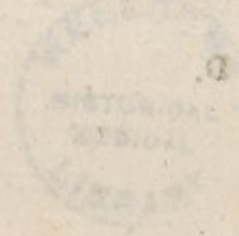
MDCCCLXX

DE TRACTATU MEO OPTIME MERITO

HOIC OPUSCULUM

PER GRATIAQUE MERITO

D. D. D.

AUCTOR

PRAEFATIO.

Ut illis, quibus perpauci humani generis filii numerabantur, diebus, jam diu quidem ad Acherontis noctes applicatis, mortales, sese aliquando per omnem terrarum orbem erraturos esse praesentientes, turrem usque ad sidera extruere simplici in animo habuerunt: ita equidem magnum, titulo: *Ἐπι ἀνθρώπων πύλη* inscripto, sustulisse mihi videor signum, ad quod revertantur dissertationes et argumento et forma multiplices. Eo igitur tantum consilio tale invenire et proponere ausus sum, quo, si hujus voluminis opuscula nullis laudibus digna omnibusque meritis carentia non habebuntur, me alterum, cujus partes ad eundem paene finem pertinebunt, admoturum esse existimavi. Itaque judices, ut illius turris aedificationem Deus O. M. rescidisse dicitur, sic vos quidem voluminis mei secundi editionem ne velletis! Quod si factum est, non certus sum, quin mea quoque, ut istorum hominum, oratio perturbetur. — Sed Cato potius Censorius loquatur.

Si jure censemus, nostram aetatem eo optime signari posse, quod per omnes artes literasque res, quae contemplationi subjiciuntur, ex omnibus partibus percipiendi studium maxime colatur; ac si a veritate non abhorret, veterum philosophorum et literatorum dis-

ciplinas nequaquam satis comprehendi, nisi eorum de rebus naturalibus quoque notiones simul atque de ethicis, logicis, politicis etc. cognoscamus; si denique saepe fieri, ut sententia singula aliqua diversitatem atque ingenium cujuspiam facilius perspiciamus clarioremque proprietatis tanquam visionem nobis inducamus, nemo denegat: eum et totius operis et earum, quae hoc in volumine leguntur, dissertationum finem nobis propositum fuisse praenuntiamus, antiquorum judicia et ideas de rebus naturalibus, sed maxime de anatomicis, physiologicis et iis, quae ad corporis cum anima conjunctionem pertineant, illustrare et expedire. Caeterum prima parte fundamentum historiae rei anatomicae et physiologicae, quam *Aristoteles* primus ad scientiae gradum promovit, jaciendum putavimus. Secunda in parte philosophorum usque ad *Theophrastum* veterum doctrinas de sensibus composuimus. Quae vero de *Theophrasti* libello egimus, eo quoque pertinent, ut *Eresio* locus, quem sane meret, et qui ei adhuc negabatur, inter philosophiae historicos designetur, praeterea eo, ut omnia, de quibus historici dubitare solent, et quae ejus narrationibus disceptari possunt, quodammodo discernantur. Fragmenta denique, quae e *Prisciani* metaphrasi excerpti, *Theophrastum* philosophum, qui de rebus logicis et psychologicis disputavit, nobis ante oculos ducere, ac rationem, qua Noster, disciplinam ab Aristotele accipiens, hujus doctrinam persequeretur et excoleret, prodere prima mihi visa sunt. — Secundi igitur voluminis locum primum *Chryssippi* fra-

gmenta physica collecta tenebunt, ad quae commentaria, quibus totius quoque Stoicae disciplinae, quae ad naturam spectant, opiniones exponantur, adjiciemus. Quae praeter alia sequetur Peroratio de omnibus philosophis eodem modo, quo eam ad hujus voluminis partem primam de *Platone et Aristotele* composuimus, conscripta.

Jam lector ut libenter errata haec parva corrigas ipse, et addas, quae appono, oro rogoque.

Frequentissimum *Arist.* nomen: Stagirites nonnunquam Stagirita legitur e. g. p. 2 l. 24. p. 28 l. 7. — p. 6 ad not. ⁵) annotare neglexi, dialogum: *Epinomis* non *Platonis* esse. p. 28 ad not. ³): Nunc mihi caussa haec videtur esse: ἀορτή ab ἀόρατος, si ἀ intelligitur intensivum, non privativum. p. 45 l. 9 lg. jejuno lc. jejunio. p. 61 l. 21 lg. vere lc. vera. p. 72 l. 2. lg. Quod hoc lc. Quod. p. 87 l. 27 lg. duriora lc. durior. p. 90 l. 34 lg. sensit lc. sentit. p. 92 l. 9 lg. ὑπὸ lc. ὑπό. p. 106 l. 16 lg. τοὺς lc. τοῦς. p. 127 l. 9 lg. sit lc. sint. p. 128 l. 27 lg. ἐφαιρομένων lc. ἐφαιμονέμων. p. 150 l. 22 lg. διαφανοῦς· ἔπει lc. διαφανοῦς ἔπει. p. 155 l. 23 lg. disputat lc. disputatat. p. 171 l. 10 lg. sunt lc. est. ib. l. 17 lg. ψυχή lc. φυχή. p. 176 l. 24 lg. ἔφν lc. ἔχν. p. 192 l. 3 a *Metrod.* lc. *Metr.* p. 196 ad §. 37 τὰ σωματικώτατα τῆς αἰσθήσεως nunc ita explicari volo, ut *Th. Anaxagorae* objiciat, quod hic nihil de gustu et tactu, qui sensus maxime corporis sint, explicaverit. Ad p. 202: Male interpretatur *Schol.* ad *Tim.* 84 c *Steph.*: σφακελισμός ἐστὶ σῆψις μυελοῖ, καὶ σφάκελος, ἢ μετὰ σπασμοῦ τῆς χολῆς πρόεσις. Medici hac de explicandi ratione exquisita nihil produnt. Ad illa, quae initio cap. XI p. 213 sq. scripsi, ut verba *Thi.* §. 69: καὶ τούτων τὴν ἀλήθειαν κτλ. computentur, oro.

Scribebam, Berolini Kal. Jul. MDCCCXXXI.

L. P.

I N D E X.

	pag.
Pars I. De internarum humani corporis partium cognitione Aristotelis cum Platonis sententiis comparata.	
Cap. I. De ordine librorum, qui animalium naturam spectant, Aristotelis	1
Cap. II. De corporis partibus in totum. Addit. I.	4
Cap. III. De cerebro. Addit. II.	6
Cap. IV. De medulla spinali. Addit. III et IV.	9
Cap. V. De nervis. §. 1 Νεύρα. Addit. V. §. 2 Πόροι τοῦ ἐγκεφάλου. §. 3 Ἴνες. Addit. VI.	11
Cap. VI. De corde. Addit. VII.	23
Cap. VII. De venis. Addit. VIII.	28
Cap. VIII. De sanguine. §. 1 De concoctionis instrumentis. Addit. IX et X. §. 2 De sanguinis praeparatione s. de concoctione. §. 3 De sanguine. Addit. XI.	33
Cap. IX. De respiratione. §. 1 De instrumentis respirationis. §. 2 De respiratione. Addit. XII. §. 3 De libro περὶ πνεύματος. §. 4. De voce. Addit. XIII.	49
Cap. X. De genitalibus §. 1. Genitalia maris §. 2 Genit. feminae. §. 3 de foetu	59
Addit. XIV. De superfoetatione. Addit. XV.	65
Addit. XVI. De libro Εἰσαγωγή ἀνατομική.	66
Addit. XVII. De duobus erroribus in Platonem commissis.	69
Cap. XI. Peroratio de Platone et Aristotele.	72
Pars II. Philosophorum veterum usque ad Theophrastum doctrina de sensu.	
Theophrasti Eresii περὶ αἰσθήσεως καὶ περὶ αἰσθητῶν fragmentum historico-philosophicum.	
Introductio	81
Textus, conversio latina et annotationes criticae.	86
Commentaria	
Cap. I. Ad §. 1 — 2.	163
Cap. II. Doctrina Parmenidis ad §. 3 — 4	165
Cap. III. Doctrina Platonis ad §. 5 — 6	168
Cap. IV. Doctrina Empedoclis ad §. 7 — 24	173
Cap. V. Doctrina Alcmaeonis ad §. 25 — 26.	183
Cap. VI. Doctrina Anaxagorae ad §. 27 — 37	188
Cap. VII. De Clidemo ad §. 38	197
Cap. VIII. Doctrina Diogenis Apolloniatae ad §. 39 — 48.	198
Cap. IX. Doctrina Democriti ad §. 49 — 58.	207
Cap. X. Ad §. 59.	212
Cap. XI. Doctrina Democriti ad §. 60 — 82.	213
Cap. XII. Doctrina Platonis ad §. 83 — 91	219
Doctrina Platonis de gravitate	223
Doctrina Aristotelis de gravitate	226
Aristotelis doctrina de sensibus.	230
Theophrasti Eresii fragmenta libri secundi περὶ ψυχῆς sive quinti τῶν φυσικῶν excerpta et collecta e Prisciani Lydi Metaphrasi.	239

PARS I.

DE
INTERNARUM HUMANI CORPORIS PARTIUM
COGNITIONE

ARISTOTELIS

CUM

PLATONIS

SENTENTIIS COMPARATA.

PARS I

DE

INTERVALLUM HUMANI CORPORIS PARTIUM
COGNITIONE

ARISTOTELIS

PLATONIS

SENTENTIIS COMPARATA

C a p. I.

*De ordine librorum, qui animalium naturam spectant,
Aristotelis.*

Inter scripta, quae nobis ab Aristotele relicta sunt, eorum unam cognoscimus seriem de natura animalium. Quae cum neque editionibus variis, neque *Fabricii Hallerique* enumeratione non perturbata et confusa sit: non parvi momenti esse habeo, scire, quo temporis ordine haec naturalia a philosopho perfecta sint, quum hac cognitione saepe praebetur censendi adminiculum. Ad quem finem ut perveniamus, adjuvat, quod invicem libri commemorantur in ipsis. Doctissimus igitur Aristotelis editor, *Buhle*, in dissertatiuncula quadam¹⁾ primus conatus est, tempus, quo scripta haec naturalia se secuta esse videantur, explorare, cujus auctoritate equidem non plane contentus, quum rem ipse accuratius indagassem, inveni hunc ordinem, qui differt ab illo, quem *Buhle* tradidit, qui libros de partibus statim post libros de historia animalium posuit:

I. De historia animalium.

II. De incessu animalium.

III. De anima.

IV. De sensu et sensili.

V. De memoria.

¹⁾ Biblioth. d. alten Litt. und Kunst von *Heeren*. St. X. Götting. 1794. p. 46. De eadem re loquitur maxime confuse *Patricius* discuss. peripat. I, 9. [Bas. 1581. fol.]

VI. a) De somno et vigiliis, b) de insomniis, c) de divinatione per somnum.

VII. De partibus animalium.

VIII. De motu animalium.

IX. De generatione animalium.

X. a) De longitudine etc. vitae, b) de juventute etc., c) de vita etc.

XI. De respiratione.

Buhle quidem librum quoque de spiritu adnumerat, quem Aristoteli plane falso adscriptum existimo, et virorum quorundam doctorum auctoritate, et certis argumentis nixus, quae alio loco enarrabo. — Quum enim sine ulla dubitatione constet, II—VI unum post alterum perfectum esse, [v. incess. c. 19 fin., sens. c. 3 et 7 fin., somn. c. 1. init.] haec omnia a libris de hist. anim. antecessa affirmat de incess. c. 1. fin. Quoniam autem non historia sola saepe in libris de partibus anim. laudatur, [e. g. l. II. c. 1. p. 16,15. ed. *Sylb.*] sed etiam libri de sensu et de somno [l. II. c. 7. p. 32,6.] et de sensu [ib. c. 10. p. 39,4.], libri contra de partibus perfecti citantur fin. libri de motu c. 11. et de juvent. c. 2. p. 62,28, illi post librum [de divin. et ante librum de motu ponendi sunt. Quamquam vero libri de generatione jam sine lib. IV. c. 14. de part., utpote perficiendi praenuntiantur, [cf. III, 5. p. 64,17. II, 3. p. 26,15.], tamen hoc repetitur fin. l. de motu c. 11., ita ut tunc eos perfectos credam, quum praeterea de anima et sensu citentur de gener. III, 3. V, 7. p. 320,17. [cf. de sens. c. 4. p. 12,22.] Saepe etiam commemorantur de generatione simul atque de alimento, qui tempus non tulerunt, [e. g. part. an. II, 7. p. 33,6 et 9. IV, 4. p. 86,22.] Totam denique seriem libro de respiratione finiri, Aristoteles ipse annotat fin. l. de resp.

Omni hac scriptorum, quae Stagirita de natura animalium composuit, serie perspecta, observari licet, finem,

quem persecutus sit Noster in perficiendis libris, non semper fuisse eundem. Ita libros de historia et incessu ab illis de partibus, motu et generatione animalium differre comperimus, quod in illis magis res anatomica, in his res physiologica indagata sit¹⁾. Divisis enim corporis partibus tum in similes et dissimiles, tum in externas et internas, in historia primum aggressus est Noster dissimiles²⁾, quarum externas³⁾ sequuntur internae descriptae⁴⁾. Quibus absolutis, sese vertit ad similes corporis partes, quarum enarratio totum complectitur tertium librum. In sequentibus libris inter alia de coitus et generationis diversitate disputat, non admodum gaudens certo ordine. Diverso autem modo in libris quatuor de animalium partibus agitur. In quibus enim, quum physiologicae rei majorem ferret operam Aristoteles, tamquam a fundamentis exiit simplicibus. Similibus igitur partibus primum descriptis, ac maxime earum muneribus expeditis, finem operi ponit, de partibus externis disserens⁵⁾. Opus contra de generatione expositionem continet et coitus ejusque diversitatis apud varia animalia et generationis et vitae foetus etc. Simili modo liber de ingressu instrumenta, quae huic actioni inserviunt, et ejus rationem tractat, liber de motu, quam animalis facultate motus excitetur. Neque libri de anima et de sensu sibi non opponuntur, quorum diversum finem ipse nobis optime nuntiat verbis⁶⁾: „In libris de anima dictum est *τί τὸ ἔργον τῶν αἰσθητῶν, καὶ τί τὸ ἐνεργεῖν καθ' ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων,*” nunc autem: „*τί δὲ ὄν ἕκαστον ποιήσει τὴν αἰσθησιν καὶ τὴν ἐνεργειαν.*”

¹⁾ cf. hist. an. I. 6. §. 4. ed. Schneider. part. an. II. 2. I. p. 16, 15. ed. Sylb.

²⁾ h. an. I. c. §. 5.

³⁾ a cap. 7. inde usque ad cap. 13.

⁴⁾ a cap. 13. inde usque ad cap. 14.

⁵⁾ a cap. 6. l. IV.

⁶⁾ de sens. c. 3.

Cap. II.

De corporis partibus in totum.

Totius corporis fundamenta sunt quatuor elementa: ignis, aër, aqua, terra, vel potius eorum facultates et initia: calidum, frigidum, humidum, siccum. Ex quibus in animalibus partes similes formantur, quibus iterum dissimiles componuntur¹⁾. Similes partes, ὁμοιομερῆ μόρια²⁾, sunt ἀσύνθετα ἀπλᾶ, non compositae, simplices, quae ex eadem materia constant, atque in ejusdem generis particulas dissecantur; dissimiles, ἀνομοιομερῆ, contra σύνθετα, compositae, quarum dissecatae particulae non ejusdem manent conditionis, uti manum non in manus dissecas³⁾. Similes vero partes hae sunt: partim molles et humidae: αἷμα sanguis, ejusque vicariae partes: ἰχώρ sanies, et ἴνες fibrae; πιμελή adeps et στέαρ sebum; μυελός medulla; γονή genitura; γάλα lac; σάρξ caro; demum excrementa περιτώματα; κόπρος stercus; φλέγμα pituita; χολή bilis; [ξανθή καὶ μέλαινα flava et nigra] — partim siccae et durae: νεῦρον nervus, δέρμα cutis, ὑμῆν membrana, φλέψ vena, θρίξ pilus, ὄνυξ unguis, κέρασ cornu, ὀστοῦν os cum vicariis: ἀκάνθα, spina et χόνδρος cartilago⁴⁾. Quum autem corpus partim certis actionibus et opificiis fungatur, partim sensus possi-

¹⁾ h. an. I. I. §. 2. part. an. II, 1. 2. p. 16 sq.

²⁾ Hanc vocem et contrariam esse ab Aristotele inventam, docet Galenus de dogm. Hipp. I. VIII, 4. p. 673. ed. Kühn. Attamen Anaxagoram ὁμοιομερῆ dicere solitum esse, etsi de particulis tantum, ex quibus mundus compositus sit, notissimum est. cf. Gal. ib. V, 3. p. 450, nisi posteriores hoc nomen Anaxagorae subdiderunt cf. Schleiermacher üb. Diog. Apollon. p. 93. [Abhandl. der Akadem. zu Berlin 1804—1811| Berl. 1815] et Schaubach Anaxag. fragm. [Lips. 1827. 8] p. 87.

³⁾ h. an. I. c. §. I. part. an. I. c. p. 18. cf. Introductio anatomica c. I. ed. Bernard.

⁴⁾ h. an. I. c. §. 5. et III, 2. §. I. part. an. II, 2. p. 20.

deat externarum rerum, ad ea diversae designatae sunt partes, quae omnes sese distinguunt, aut illis aut his inservientes. Organicae igitur sive instrumentariae dissimilares esse videntur, sensoriae contra similiares. Si igitur opera perficiunt manus, brachium, facies, oculus: sensus omni sui generis sensorio percipitur. Quamobrem physiologum diversa elementa oculi, faciei, nasi nuntiare non licet, sensorii vero profecto, hujus aërem, illius ignem¹⁾. Principium et simularium et dissimularium partium est cor²⁾. Ex siccis autem et humidis illae tanquam partium materiam, ex qua instrumentariae componuntur, haec illarum alimenta praebent. Multum etiam in corpore valent calidum et frigidum, quae juxta ac siccum et humidum mortis et vitae, juventutis et senectutis, somni ac vigiliae, morbi et sanitatis caussae sunt³⁾. Caliditatem enim naturalem omnia habent animalia, sine qua anima existere non potest, [quamquam falsum est dicere, animam esse ignem vel tale quid, anima enim calido subministratur tantum⁴⁾], ita ut mors caliditatis corruptio violenta sit⁵⁾. Ita calor naturalis, cujus fines describit pulmo, movet et concoquit⁶⁾. Frigidum autem facultatem singulam certamque, non privationem quandam esse, observationibus comperiri licet, quae, quod illud substantiosum quoddam sit, probant⁷⁾.

A d d i t a m e n t u m I.

Ut cognoscamus, quantum Aristoteles magistrī sui, *Platonis*, doctrinam excoleret, de corporis partibus in

¹⁾ p. an. I. c. c. I. p. 17. sq.

²⁾ ibid. p. 20. cf. infra cap. VI.

³⁾ ib. c. 2. p. 21. ⁴⁾ p. an. II, 7. ⁵⁾ cf. *Plutarek* pl. ph. V, 25.

⁶⁾ p. an. II, 3. gen. an. II, 1. 3. III, II. juv. 6. resp. 6. 8. 18.

⁷⁾ ib. p. 23. Contraria contendit gener. an. II, 6: ἡ δὲ φύσις ἐρησὶς θερμοτέρως ἐστίν.

totum quid Plato opinaretur, paucis explicabimus. — Mundo formato, Deus Diis junioribus, filiis suis, imperat, animalium generationem perficere¹⁾. Sui igitur creatorem imitati, ignis, aëris, aquae, terrae particulas a mundo mutuabantur, easque inter se haud indissolubilibus vinculis, quae propter parvitatem cerni non possunt, copulabant, unumque ex omnibus corpus efficiebant²⁾. Quae elementa generationem, neque similibus, neque ad pondus exaequatis viribus refertam, nullaque ex parte aequilibrem, agitant, atque ipsa ab illa agitantur, ita ut potius eorum passiones cognosci, et quod cernatur, semper aliter formatum, non ignem, sed tale quid, non aquam, sed tale quid, dici liceat³⁾. — Attamen nonnumquam partes terrenas etc., ut ossa et capillos, definit Plato⁴⁾. — Alio quidem loco quinque elementa exstare contendit, namque quintum aethera⁵⁾, quae tamen res ad nostram operam non pertinet, quoniam ex illo animalia magis daemonica gigni putat philosophus⁶⁾, qui alio loco aethera aëris speciem eamque purissimam nominat⁷⁾.

Cap. III.

D e c e r e b r o .

In cranio, tribus ossibus [*βρέγμα* anterior pars, *ζορυφή* vertex, *ἴμιον* occiput] composito, sub bregmate cerebrum, *ἐγκέφαλος*, situm, occiput vero vacuum est plenumque aëris⁸⁾. Cerebrum continetur duabus membranis, quarum altera circum os validior (dura mater), altera circum cerebrum minus valida est (pia mater),

¹⁾ Plato Tim. p. 325. ed. Bipont.

²⁾ ibid. p. 329.

³⁾ ib. p. 343. 346. et 350. sq.

⁴⁾ ibid. p. 375.

⁵⁾ Plato Epinom. p. 253.

⁶⁾ ib. p. 259.

⁷⁾ Tim. p. 362. Quod jam annotat Plut. pl. ph. II, 7.

⁸⁾ h. an. I, 7. p. an. II, 10. p. 39, 25.

quae μήνιγξ quoque vocatur¹⁾. Cerebrum ipsum bipartitum omnibus est (Hemisphaeria), eique adjunctum cerebellum, παρεγκεφαλις, plane diversae formae. In medio cerebro parva cernitur cavea (ventriculus tertius). Cerebrum nullo praeditum est sanguine, nullaque vena, meninx contra venis referta, quae, quamvis leves, lenem purumque sanguinem ducentes, ad meningem ab aorta et magna vena (v. cava) ascendentes, cerebri frigorem modicum reddant. Cerebrum enim ex terra et aqua compositum²⁾, humidissimum, humorisque copiam secernens, pinguosum, et, quod tactu jam probatur, omnium corporis partium, quum exangue sit, frigidissimum³⁾, simul ac cor maxime vitae principatum obtinens⁴⁾, a natura opponitur cordi et pulmone, quorum summus calor moderandus erat⁵⁾. Ex qua causa facile intelligitur, cerebro nullam esse communitatem cum sensibus et sensilibus, quoniam animae, cujus opificium et alere et movere est, ad hunc finem summa praestat officia calidum. Sane igitur falluntur, qui sensus a cerebro, ipso et sensus et sanguinis et carnis carente, exire putant⁶⁾. Itaque cerebrum, societate omni recusata, singularis exstat naturae, bene pro se constitutae⁷⁾. [De meatibus cerebri v. infra]. — In cerebro oriuntur destillationes, ρεύματα:

¹⁾ h. an. I, 13. §. 2. 3. III, 10. §. 1. Galenus nobis tradit, veteres Graecos omnem membranam μήνιγγα appellasse, posteriore autem tempore μήνιγξ matri durae et piaae tantum tributum esse. De admin. anat. IX, 2. Ita Empedocles et Aristoteles oculi membranam μήνιγξ nominant, de sens. c. 2, ubi illius versus, qui apud Sturzium [fragm. Emp. Lips. 1805] v. 274—283 p. 525 leguntur.

²⁾ part. an. II, 7. p. 32, 10.

³⁾ ibid. p. 30. c. 10. p. 39, 12. c. 14. p. 44, 5. de somn. c. 3. p. 45, 8. de gener. an. V, 3.

⁴⁾ p. an. III, 11.

⁵⁾ ib. II, 7. IV, 10.

⁶⁾ ib. II, 10. p. 38. sq. cf. Michaëlis Ephesii Schol. p. 78. ed. Monthesauri, qui haec contra Platonem disputata esse, nuntiat. cf. Aristot. de juv. c. 3.

⁷⁾ ib. c. 7. p. 30, 18.

sanguinis enim, venis adducti, excrementis per loci vires refrigeratis, pituitae et saniei fiunt destillationes, quae maxime iis, quibus cerebralia frigidiora, quam modicae mixtionis sunt, accidunt. Qui formandi modus ejusdem rationis est quam pluvii in nubibus formandi¹⁾. Neque somnus cerebro non efficitur, refrigerato et repulso sanguinis nimio affluxu²⁾. Cerebrum, homini pro ejus magnitudine omnium maximum, maribus quam feminis majus³⁾, ossi tenuissimo et infirmissimo, bregmati subest, quum cranium virorum saturas ternas, in unum magna ex parte coeuntes, mulierum unam in orbem circumeuntem habeat⁴⁾.

A d d i t a m e n t u m II.

De cerebro *Plato* haec docuit: — Caput, ad rotundam coeli formam fictum, divinissimum corporis membrum, reliquorumque princeps est, cui totum corpus connexum Dii subesse et parere jusserunt⁵⁾, et in qua corporis summa arce et radice animam posuerunt intelligentem⁶⁾. Circumcludit enim caput illam medullae partem, in quam, velut in agrum quendam, divinum semen jaciendum erat, cerebrum, sphaera ossea, quasi torno facta, circumseptum⁷⁾. Cerebrum, osse raro textum, cute, tegmine levi, quod ad frigoris calorisve intemperiem repellendam sufficiat, et sensus acumen minime impediat⁸⁾, non autem carnibus nervisque circumdatur, quamobrem caput ad

¹⁾ ib. p. 31,18. de somn. l. c. 10. sens. c. 5. p. 16, 20.

²⁾ ib. p. 32,1. somn. l. c. cf. *Plut.* l. c. V, 25.

³⁾ hist. an. l. c. §. 2.

⁴⁾ ib. I, 7. III, 7. §. 2. part. an. II, 7. cf. introd. anat. c. 45, 47—50. Notum est, *Hippocrati* cerebrum esse glandulam magnam de gland. p. 272. *Foës.* Arachnoidea *Galeno* ipsi ignota erat cf. admin. anat. IX, I. p. 186. K.

⁵⁾ *Plato* Tim. p. 332.

⁶⁾ ib. p. 431 cf. *Plut.* pl. ph. IV, 5.

⁷⁾ ib. p. 395. sq.

⁸⁾ ib. p. 401.

sentiendum acutius prudentiusque omnibus membris, sed imbecillius est constitutum¹⁾. Sensus cum cerebro communitatem profecto habent, ut vox quaedam est ab aëre pulsatio, quae per aures, cerebrum et sanguinem ad animam penetrat²⁾; ut gustu acuta vocantur, quae sua levitate sursum ad capitis sensus elevantur³⁾. — Vides, quantopere Aristoteles a magistri sententiis decedat, hisque plane contraria contendat. Plato enim non minus de corde, uti videbimus, multa agebat, quam Aristoteles, qui, praeceptoris doctrina de cerebro neglecta, praecipuam corporis partem cor agnovit, qua re rei anatomicae non parva incommoda et impedimenta obiciebantur.

Cap. IV.

De medulla spinali.

Omniū ossium initium, spina, a vertebra formata, a capite usque ad femora tendit, cranio cum extremis vertebrae conjuncto. Per omnes vertebrae perforatas medulla spinalis currit, quae sane diversa a medulla ossium, neque sevisa neque pinguis, ut haec, sed glabra et nervosa [i. e. ligamentosa] est, ut extensionem habeat⁴⁾. Tali enim opus erat, ut continua per totam columnam iret, quoniam, ceterae medullae similis, humida et friabilis fuisset, quamobrem sola haec locum

¹⁾ ib. p. 399. Contra haec certat Aristoteles, secundum cuius opinionem carne, quae tactus imprimis sensorium est, caput caret, propterea quod capiti nullus erat attribuendus sensus. p. an. II, 10.

²⁾ ib. 381.

³⁾ ib. p. 378. *Pseudoplutarchus* nobis tradit, *Erasistratum* animam in cerebri meninge, quam *ἐπιεγκεν* nominavit, *Herophilum* in cerebri sinu posuisse. plac. phil. 4, 5.

⁴⁾ part. an. II, 9. h. an. III, 7. §. I. p. an. II, 6. p. 29, 11. p. 30, 2.

tenet certum, ligamentoque eget. Medulla spinalis cum cerebro conjuncta quidem est, tamen nullam cum eo communitatem habet, contrariaque paene natura gaudet. Hoc enim frigidissimum, illa calida. Conjunctio ipsa secundum legem naturae sempiternam instituta est, qua contrarium contrario proximum sit, ut alterum alteri frena imponat¹⁾.

A d d i t a m e n t u m III.

Ut totam de medulla Aristotelis et Platonis doctrinam, ejusque diversitatem facilius perspiciamus, operae pretium esse duco, primum Aristotelis sententias de medulla apponere. — Medulla ossibus tantum, iisque cavis, includitur, adiposa sebosave, ac sanguinis naturae particeps, non, ut quidam volunt, vis geniturae seminalis [v. add. IV.]. Ita diversa est a medulla spinali, quam, si adiposa esset, fragilem neque perpetuam esse oporteret. Medulla ossium, excrementum concoctum, alimentum sanguineum est, quod in ossa distribuatur²⁾.

A d d i t a m e n t u m IV.

Plato medullam, quae ossibus continetur, et spinalem nequaquam distinguit, quam ob causam de prima ita disputantem audias: — Triangulos primos, indeflexos et laeves, ad quatuor elementorum generationem accommodatissimos secrevit Deus, apto modo permiscuit, et procreavit ex iis medullam, semen totius generis mortalis, ex qua et ossa et caro et hujusmodi reliqua initium ceperunt. Vitae enim, quam anima cum corpore juncta agit, vincula, in medulla posita, radices per totum animal

¹⁾ ib. c. 7. p. 30,8. sq. His verbis *Platonem* refutari, jam annotat *Mick. Ephes. Schol.* ad p. an. II, 3. (vulgo 7.) cf. introd. anat. c. 35.

[²⁾ h. an. III, 15. part. an. II, 6.

mortale agunt. Praeter illam, quam jam cognovimus, medullae partem, cerebrum, eam figuris rotundis simul atque oblongis ornavit, ex quibus vincula totius animae jecit, velut ex ancoris, et quas ossium textura fulciens, totum nostrum corpus absolvit¹⁾. Quando autem triangulorum illorum, ex quibus medulla confecta est, vincula nihil amplius nectunt, labore defatigata et relaxata, vitae finis adest, animaque cum voluptate evolat²⁾. — Sphaerae vero osseae, qua cerebrum est circumseptum, angustos Deus reliquit meatus, et circa cervicis simul dorsi-que medullam ex ipso rotulas vertiginesque effingens, quasi cardines subdidit, ita ut illa a capite per totum portenderit³⁾. Nervos quoque extremae capitis parti circumponens, spinae dorsi eos circumplicavit, summasque illis maxillas sub vultu devinxit⁴⁾. — His Platonis sententiis accuratius perspectis, facile intelligimus, opinionem de anima medullae insita exiisse e necessitate, quam antiquissimi humanae naturae scrutatores jam senserunt, vinculum exstare quoddam inter animam coelestem corpusque terrenum, quo munere nostri fungi nervos ducunt. Aristoteles autem, qui profecto minus recte cogitabat de natura organica, animi sedem in corde existimabat, calidumque esse ejus adminiculum, ita minime definiens organon singulum, per totum corpus vergens, animam et corpus coaptans.

Cap. V.

D e n e r v i s .

Aristoteles nequaquam cognovit nervos.

Bene mihi notum est, nonnullos viros, maxima quidem gloria dignos, optimeque de rerum naturalium historia

¹⁾ Tim. p. 394. sq.

²⁾ ib. p. 412.

³⁾ ib. p. 396.

⁴⁾ ib. p. 399.

meritos, contendisse contraria, ac Nostro non solum nervorum cognitionem, vel etiam inventionem adscripsisse. Quod et ad Aristotelis scripta recte intelligenda et ad rei anatomicae historiam tantius habeo momenti, ut, eorum opinioni nullo modo consentiens, omnia partium quarundam nomina, quae nervos nostros exponi licere visa sunt, paullo accuratius auquirere conaturus sim.

§. I.

N ε ῥ α.

Galenus, probans sententiam, nervos e cerebro et medulla spinali oriri, *Aristotelem* et *Praxagoram* vituperat admodum, qui nervos e corde proficisci docuissent¹⁾. Ex qua Galeni oppugnatione facile intelligimus, hunc veterum medicorum doctissimum putasse, Aristotelem verbo *νεῦρα* nervos ipsos comprehendisse. Quantum autem hac in re Galenus erraverit, videas ex his, quae Aristoteles de nervis disputat:

Nervi initium capiunt ex corde, in cujus sinibus eorum multitudo invenitur²⁾, quanquam nervi non continui, ut venae, ex uno principio exeunt, sed per artus divulsi perque ossium flexiones sunt. Omnia quae flectuntur, ossa, aut quae inter se aptata sunt, colligantur nervis, quorum multitudo circa ea jacet, excepto capite, quod nervis caret, suturisque ossium continetur. Plurimi autem circa pedes sunt, costas, scapulas, cervicem, brachia: maximi in poplite ad saltum aptissima; geminus tendo, epitonus et humerarius, qui ad corporis robur momentum afferunt³⁾.

¹⁾ de dogm. Hipp. et Plat. L. I. c. VI et VIII. cf. II, 8. p. 278.

²⁾ hist. an. I, 14. §. 1. III, 5. §. 1. part. an. III, 4. p. 61, 16.

³⁾ h. an. III, 5. §. 2. 3. 4. Verbo *τένοντες*, tendines, non utitur

Nervorum natura scissilis est per longitudinem solam, transversa non item: admodum intendi possunt, [signum nervorum praecipuum¹⁾], incisi non consolidantur: humore mucoso, albo, glutinoso circumdantur, quo aluntur et ex quo generati videntur²⁾. — Si igitur ex his jam elucet, quod nullo modo νεῦρα nervos significant, alia quoque hac cum re consentiunt. Ita nervi, venae, cutis, ossa opponuntur carni, tactus sensu praeditae³⁾. Ita frequentissimus adjectivi νευρώδης usus, e. g. cameli penes tam nervosus⁴⁾, ut ad arcus usum pro funiculo interpolent⁵⁾; aorta nervosa est vena, cujus extrema non cava, sed nerveae naturae sunt⁶⁾. Ita nihil contrarii inest sententiae, vires omnibus in nervis consistere, ipse enim pergit: «liberorum nervi nondum intenduntur, senescentium jam laxantur, quamobrem ad motum imbecilliores sunt⁷⁾.» —

Ex quibus omnibus sequitur, ut Aristoteles verbo νεῦρα ligamenta intelligeret, quorum nomine seriore συνδεσμός raro et generaliter utitur⁸⁾. Itaque Galenus multique alii non jure Aristotelem vituperaverunt, qui nervos in corde oriri putasset. Ille enim falsas *Chrysippi* opiniones de corde refutans [l. c. cap. VI.], certando pergit contra *Praxagoram*, qui dictitaverat [cap. VII], arterias progressas et divisas, tenues et angustas factas, in nervos transire. Quibus fractis, sese vertit ad Aristote-

Aristoteles, nisi de illis, quos *Hippocrates* quoque cognovit, appellavitque τοὺς τένοντας τοῦ τραχήλου, de carne p. 409. ed. *Foës.* et *Plato*, qui ait: οἱ ἐπίγονοι καὶ τὰ ξυνεχῆ νεῦρα εἰς τὸ ἐξόπισθεν, *Tim.* 419, ex quibus verbis perspicuum est, ἐπίγονοι *Platonis* esse ligamenta, non nervos nostros. cf. *Sprengel.* *Gesch. d. Heilk.* T. I. p. 439. ed. 3.

¹⁾ part. an. II, 8. p. 34, 11.

²⁾ h. an. l. c. §. 2.

³⁾ part. an. l. c. p. 33.

⁴⁾ h. an. II, 3. §. 5.

⁵⁾ ib. V, 2. §. 4.

⁶⁾ ib. III, 5. §. 1. cap. 3. §. 2. 3.

⁷⁾ gen. an. V, 7. p. 322, 3.

⁸⁾ e. g. h. an. I, 13. §. 8. p. an. II, 6. p. 29, 28. et a. l.

telem [cap. VIII.], qui bis, quamvis non distincte de his loquutus sit. Respiciens igitur praesertim ad illa, quae libro III. de p. an. l. c. inveniuntur, verba, hoc modo disputat: Si quidem multos nervos in corde videamus, tamen eorum principium hanc partem esse non habendam, quoniam alibi quoque multitudo videatur; sed ne hanc quidem in corde inveniri; nullum [cap. X.] denique nervum derivari ex corde in aliquam corporis partem, sed e cerebro medullaque spinali; Aristotelem igitur verisimiliter τὰς διαφύσεις νευρώδεις, quas *Herophilus* ita nominasset, vel τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ νευρωδῶν συνδεσμῶν intellexisse. Quum Galenus his ultimis verbis ipse ad veritatem accederet, facile commisit totum errorem, qui apud *Hippocratem* ipsum fallitur, cui saepius distinctionem suam inter nervos, tendines et ligamenta adscripsit¹⁾, quod falsissime factum est, ut *Foësius* in *Oeconomia Hippocratica* nobis probavit, et Galenus ipse nonnumquam confitetur²⁾. Facile vero explicatu videtur, quomodo Aristoteles ad hanc opinionem pervenisset. Neminem enim fuget, quod Noster saepissime ligamenta cum membranis, cutibus etc. commisceat, neque bene eorum structuram et indolem distinguere sciat, ut aortam nervosae naturae i. e. ligamentorum instar judicavit. Quum igitur Noster neque arteriarum membranam, quae cordis internas partes vestit, neque pericardii, quae externas, bene cognosceret: sententiam, in corde esse nervorum (ligamentorum) multitudinem, et propter cordis principatum, ortum, edicere facillime potuit³⁾. Constat igitur, νεῦρα esse Aristoteli ligamenta.

¹⁾ Comm. I. in l. VI. Epid. n. II. p. 803. (T. XVII, I.) *Kühn.* de usu part. XV. c. 1. p. 215.

²⁾ e. g. de admin. anat. I. c. 3. p. 233. *Oecon. Hipp.* v. νεῦρον.

³⁾ Multi Galeni vituperationes prosequuti sunt, vel recentiores, quibus mala de Aristotele opinio non dejicitur, e. g. cf. *Rudolphi* Phy-

A d d i t a m e n t u m V.

De nervis, i. e. ligamentis, docet *Plato* haec: — Inter ossa et carnem media est nervorum natura ex osse et carne non fermentata, flavoque colore praedita¹⁾. Nervi enim simul ac caro e sanguine formantur: illi autem e fibris [*ἴνες*] propter cognationem²⁾. Disseminati sunt omnia per membra, articulum articulo connectentes³⁾, ut corpus, nervis reliqua membra vincientibus, remissis et intensis circa cardines ipsos, omnem ad flexionem tensionemque promptum et agile reddatur⁴⁾.

§. 2.

Πόροι τοῦ ἐγκεφάλου.

Inveniuntur autem apud Aristotelem nonnulla loca, quibus de meatibus quibusdam inter oculos et cerebrum loquitur. Quos quidem *πόρους* nonnulli recentiores⁵⁾ interpretati sunt nervos, quos Aristoteles vidisset, igiturque inventionem nervorum huic rei anatomicae patri adscriperunt. Quanquam autem non plane denegem, Aristotelem fortasse revera meatus suos eo loco vidisse, ubi nervus opticus situs est, tamen nullo modo consentire possum eo, quod Stagirita sibi jure gloriam vindicare possit, se nervos vidisse primum ac docuisse. Colligam igitur primum loca, quibus disserit de his meatibus Noster: «Tres meatus ab oculo ferunt: eorum minimus,

siol. T. II. a. p. 285. A. 2. *Rufus Ephesius* narrat, antiquissimis νεῦρα fuisse φλέβες, ut *Erotianus* quoque exponit ἐναίμου νεύρου loco τῆς φλέβος.

¹⁾ Tim. p. 397.

²⁾ ib. p. 414.

³⁾ ib. p. 399.

⁴⁾ ib. p. 396.

⁵⁾ *Sprengel* Gesch. d. Heilk. T. I. Abschn. IV. §. 20. [p. 456. ed. 3.] *Hecker* Gesch. d. Heilk. T. I. Per. II, Abschn. II, §. 42. p. 246. et alii.

nasum proximus, ad cerebrum, reliqui duo, maximus et medius ad cerebellum. Ac maximi quidem aequali inter se distant spatio, neque coeunt: mediocres vero in unum coeunt. Quod in piscibus apertius agnoscitur: ii namque propiores cerebro sunt, quam magni. Minimi autem plurimum absistunt a se invicem, neque coeunt¹⁾.)» Dein in describendis talparum oculis: «Sunt enim, inquit, a cerebro, qua jungitur cum medulla, meatus nervosi duo validi, qui ad ipsas oculorum sedes tendunt, terminanturque ad superiores exertos dentes²⁾.)» — Haec sunt loca, quae ab illis viris, non satis propter merita erga historiam artis medicae venerandis, laudantur. Quae mihi praeter haec adsunt, infra. Quod autem hi pori nervos significant, contra hanc opinionem primum certare hujus verbi usus mihi videtur. Magni enim est momenti apud antiquos rei anatomicae scriptores vox πόρος, multaeque corporis partes sic nuncupantur, quarum enumeratio quaedam antecedit, praesertim quanta ad Aristotelis usum pertineat. Ita meatus auditorius internus, πόρος ἀκοῆς³⁾, nasi π. τῷ πνεύματι⁴⁾, s. τῆς ὀσφρησέως⁵⁾, oesophagus⁶⁾, meatus lactis in mulierum mammis⁷⁾, cordis in pulmonem et arteriam asperam⁸⁾, viae respirationis⁹⁾, meatus genitalium π. αἰδοίων¹⁰⁾, θορικοί et ὑσερι-

¹⁾ h. an. I. 13. §. 4.

²⁾ ib. IV, 8. §. 2.

³⁾ ib. I, 9. §. 2. II, 8. §. 3. 9. §. 6. p. an. II, 11, p. 41, 7.

⁴⁾ h. an. I, 9. §. 4. Problem. 33, 10. 12.

⁵⁾ h. an. II, 9. §. 6. IV, 8. §. 3. *Theophrast.* caus. plant. 6, 9. §. 3, apud quem πόρος lapidum quoque genus, de quo vid. *Schneider.* ad *Theophr.* de lap. §. 7. T. IV. p. 543.

⁶⁾ h. an. II, 8. §. 4.

⁷⁾ ib. I, 11. §. 1.

⁸⁾ ib. I, 14. §. 3. II, 12. §. 2.

⁹⁾ *Hippocr.* de flat. p. 299, 18. *Ruf. Ephes.*, de appell. part. II. p. 58. ed. *Clinch.*

¹⁰⁾ h. an. II, 9. §. 2. 12. §. 10. III, 1. §. 3. Probl. 4, 10.

ὑσεριχοί¹⁾), σπερματικοί²⁾), meatus urinarii³⁾), ex renibus in vesicam, ex aorta in renes⁴⁾), viae nutrimentorum⁵⁾), apud Methodicos meatus corporis, in quibus nihil τῶν ὄγκων, i. e. materiae⁶⁾). Si quid ex his concludi licet, observandum est, hoc verbo semper significari locum cavum, per quem aliquid permeat, praesertim humoris cujusdam meatum, uti saepe loco venarum dicitur πόροι⁷⁾). Saepe etiam contingit, ut vasa, quae non totam suam naturam conservarunt, sic nuncupentur: ita venae ex aorta ad testes descendentes, quae pro Aristotelis opinione sanguinem non ducunt⁸⁾); animalibus, quae testibus carent, πόροι tantum. Si jam hae observatiunculae significationem nervorum non indicant, alia inveniuntur loca, quae nos ad veritatem propius promovent: «Ex oculis ferunt meatus in venas, quae circa cerebrum sunt, iterum ex auribus eodem modo meatus in occiput vergit⁹⁾». Dein: «At oculi ad cerebrum pertingunt, et uterque super vena pusilla situs est¹⁰⁾». Quae ut clariora reddamus, comparemus cum verbis, quae in libro quodam, qui non parvam possidet auctoritatem, *Hippocratis* leguntur: «tenues venulae ferunt in oculos ex cerebro per meninga circumdantem¹¹⁾);» nonne credimus, eadem significare hic φλέβια quam apud Aristotelem πόροι, qui in φλέβες cerebri transeunt? Restat igitur quaerere: ad quem usum destinatos putavit hos

¹⁾ h. an. IV, 2 §. 12. VI, 10 §. 8.

²⁾ *Cael. Aurel. chron. I. II c. 1. Ruf. Ephes. I. c. p. 63.*

³⁾ *Aretaeus de cur. ac. II, 9 p. III, A ed. Boerh. caus. diut. II, 3 p. 53, D. Cael. Aurel. chron. V, 2.*

⁴⁾ h. an. I, 14 §. 7.

⁵⁾ *Probl. 1,43. Cael. Aurel. chr. III, 3.*

⁶⁾ Definitionem meatuum *Asclepiadis* optimam tradit *C. Aur. acut. I, 14*, apud quem et *Cassium Jatrosophistam* saepissime occurrunt e. g. *Probl. I. IV et a. l. cf. Galen. de pl. Hipp. et Pl. V, 3 p. 449.*

⁷⁾ e. g. h. an. III, 3 §. 5.

⁸⁾ *ib. c. I §. 7. 8.*

⁹⁾ *p. an. II, 10 p. 39, 25.*

¹⁰⁾ h. an. I, 9 §. 1.

¹¹⁾ *de loc. in hom. p. 408, 47. Foës. Democriti φλ. τ. ὀφθ. Theophr. sens. 50.*

poros Noster? quam ob rem poros nominavit eos? Hippocrates pergit l. c.: «hae venulae alunt visum purissimo humore ex cerebro¹⁾.» Quod autem Aristoteles ejusdem fuerit opinionis, ipse nobis probat contendens, visum omnibus multo cum jure juxta cerebrum esse positum, quoniam hoc humidum et frigidum, ille secundum naturam humor sit²⁾. At quid aliud intelligere possumus, si de caecis: «Quia, inquit, fluentium in oculos vasorum venae circa tempora adurunt, meatus humorum consolidant» etc.³⁾. Clarissime denique inter res, quae oculos mordent, enumerat oleum, quod, quia tenuissimum est, influit per meatus⁴⁾. Ita etiam *Scholias* Aristotelis, *Michaëlis Ephesius*: «natura oculos in capite posuit, ut humor chrySTALLINUS e cerebro ipsis subministraretur, et venae quidem, per quas oculis humor chrySTALLINUS exhibetur, a pupilla quidem inchoant, in cerebro autem radices habent⁵⁾.» Et si quis adhuc dubitet, ille demum Aristotelem audiat ita loquentem: «A cerebri humore secernitur pars purissima per meatus, qui ab oculis tendere ad cerebri membranam visuntur⁶⁾.» Meatus autem eos nominavit, non, ut apud Hippocratem fit, venas, quoniam illa vasa sola appellare solebat venas, quae sanguinem ducunt, haec autem alium humorem continent.

Quodsi autem res ita se habet, ut meatus cerebri in oculos vasa, humore, quo oculi alantur, impleta, significant: Aristoteles hosne videre potuit, quippe nervos nostros, apud talpam, cujus nervos opticos hodie quoque addubitant naturae scrutatores⁷⁾? Nervumne vi-

¹⁾ ib. l. c. cf. 409,15.

²⁾ p. an. l. c. p. 39,11.

³⁾ Probl. 31,5.

⁴⁾ ib. 22.

⁵⁾ *Schol.* ad p. an. II, 6 (vulgo c. 10) p. 78.

⁶⁾ gen. an. II, 6.

⁷⁾ V. nuperrime *Geoffray St. Hilaire* in Journ. gén. de med. T. CVIII p. 83 sq. Fortasse descripsit Aristoteles arteriam infraorbitalem,

dere potuit, si ait: «Differunt etiam inter se sexus ipsi [apud πολύποδες]: mares meatum habent sub gula a cerebro ductum ad inferna alvei: femellis bina sunt haec et parte superiore sita¹⁾?» nervumne, si ait: «Aures non habent meatus in cerebrum, sed in oris palatinum (tuba Eustachii) et ex cerebro vena tendit in utramque²⁾?» alias: «ex auribus eodem modo [quam ex oculis] in occiput vergit meatus³⁾?» nervumne, si ait: «Olfaciendi audiendique meatus contingunt aërem externum, pleni spiritus nativi, ortique a corde tendunt ac desinunt ad venas circa cerebrum⁴⁾?» Nervumne, quaero, si ait: «Meatus a cerebro ad oculos tendunt, et desinunt in dentes summos⁵⁾?» Minime, credo.

Attamen, quia hic nihil valet refutare, sed veritatem exquirere et ad certitudinem ducere, rem, qua opinio contraria defendi possit, tum commemorare, cum explicare, fas est. *Sprengelius* enim meritissimus, ubi de *Herophilo* loquitur: «Er hielt, inquit, zuerst die Nerven für Werkzeuge der Empfindung, ungeachtet er sie mit dem Aristoteles noch Kanaele [πόροι] nannte⁶⁾,» laudatque *Galenum* de lib. propr.⁷⁾, qui, *Marini* libros de admin. anat. enumerans, addit: «in undevigentesimo de nervis oculorum, quos nominant Herophilus et Eudemus πόρους.» Videmus, non omnes nervos, sed opticos tantum πόρους nominatos esse, ut *Rufus* quoque, qui de nervorum doctrina Herophili loquitur, nihil de poris

dicens, porum oculi e cerebro venientem apud talpam ad superiores dentes exertos vergere.

1) h. an. IV, 1 §. 13.

2) ib. I, 9 §. 1.

3) p. an. II, 10 p. 39, 25.

4) gen. an. I. c. Adjectiva νευρώδης καὶ ἰσχυρός, quae attribuuntur his poris, de venis quoque adhibentur e. g. h. an. I, 14 §. 7. 8. *Plato* voce πόρος non utitur, sed διέξοδος sive aliis.

5) h. an. IV, 7.

6) Gesch. d. Heilk. Th. I. Abschn. II §. 65 [p. 534 ed. 3.]

7) cap. 3. T. I p. 42 B. ed. *Chart.*

commemorat¹⁾. Quanquam huic Galeni loco non multum tribuerem auctoritatis, quia magna sequitur lacuna haec verba, et glossa ipsa singula neque cum ceteris conjuncta videtur: alibi tamen eadem narrat *Galenus*: «Solum his [nervis opticis], antequam in oculum ingrediuntur, perclare inest quidam meatus sensorius, ob quem anatomici nonnulli eos πόρους nominarunt, non nervos, nonnulli autem nervos opticos, nomen de actione ponentes²⁾.» Sed res ita se habere mihi videtur: Multi quidem Aristotelis opinionem sequebantur, ita, ut, nervorum indole eruta, nervoque optico recognito, tamen nomen πόρος retineretur, fortasse propter nervum et arteriam opticam arcte conjunctam. Historia enim nobis hoc per lucide demonstrat, quod nervorum inventio non Aristotelis oculorum poros prosequuta sit, sed verbum ipsum νεῦρα, quae, e cerebro medullaque spinali exeuntia, *Herophilus* distinxit ab illis, quae inter ossa et musculos sic nominabantur. Differentia hac constituta, paullatim ligamentorum significatio abcessit, ac verbum νεῦρα nervis solis tributum est, uti apud *Aretaeum* jam ultimus usus tantum invenitur³⁾. Quae optime probantur verbis, a *Galeno* servatis ex opere *Erasistrati*, qui, ut ille testatur, senex invenit nervos ex cerebro proficiscentes. Quo loco dicit Erasistratus, hominem ad currendum habere aptissimos musculos et nervos, quorum ἀποφύσεις πᾶσαι ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου⁴⁾. Nunc autem interrogandum est, num Aristoteles quidem invenerit et docuerit hos πόρους τοῦ ἐγκεφάλου primus? Respondeo: non ita est. Unus enim mihi in promptu est locus, qui

¹⁾ l. c. l. II p. 65.

²⁾ de nervor. dissect. c. II [T. II p. 833. Kühn.] et de plac. Hipp. et Pl. VI, 4 p. 615, ubi autem elucet, non omnes viros doctos hos n. opt. poros putasse.

³⁾ cf. de caus. diut. I, 7. p. 34 B. cur. acut. I, I p. 73 D.

⁴⁾ Galen. de plac. Hipp. et Pl. VII, 3 p. 603.

adhuc omnes fugit viros doctos. Est hic *Theophrasti* fragmenti de sensu §. 26, ubi narratur, *Alcmaeonem* [Crotoniatam] opinatum esse, cerebrum excipere πόρους, per quos sensus fiant, qui ita omnes cum cerebro arcte conjuncti sint¹⁾. Quos poros, pro sensu nervos nostros, cum *Empedocleis* comparare debemus, in quos emanationes corporum intrent et sensus efficiant, sine quidem cerebri auxilio. Aristoteles autem, qui, quamvis ipse non dicat, hos Alcmaeonis poros a caeteris neglectos denuo percepit, tamen, quoniam, ut dictum est, ad cerebrum visum tantum pertinere putavit, solos inter cerebrum et visum agnoscere potuit, venarum instar humorem ad oculos ducentes. Apud Alcmaeonem vero, itidem quam apud Empedoclem et alios, πόροι oculorum ex meatibus auditoriis, olfactus et gustus (ore) comparatis evenisse videntur²⁾. — Ad finem perventum est, ac solum addatur haec observatiuncula: Saepe homines, ita Graeci philosophi, itaque Aristoteles, aliquid adesse praesumunt propter theoriam, quam excolunt. Theoria autem Aristotelis docuit: cerebrum frigidum, humidum, oculi frigidi, humidi. — Ex omnibus sequi mihi videtur, ut nervorum inventio *Aristoteli* propter πόρους τοῦ ἐγκεφάλου non sit tribuenda.

§. 3.

Ἰ ν ε ς.

Aristoteles, descriptis sanguinis fibris, quibus sanguinis, e corpore exenti, congelatio efficiatur, alias discernit ipse. Quum enim illas inter sanguinis vicaria enumerasset³⁾, aliae describuntur, quarum natura inter ner-

¹⁾ *Chalcidius* in *Tim.* ed. *Meurs.* [LB. 1617. 4] p. 340 de oculorum meatibus *Alcmaeonis*, *Callisthenis* et *Herophili* loquitur, sed excultiorem jam sententiam producit.

²⁾ cf. infra P. II.

³⁾ h. an. III, 2 §. 1.

vos [ligamenta] et venas media sit, et quae a nervis ad venas viceque versa vergant, interdum saniei humorem contineant¹⁾, et una cum venulis extent, si, cum animal macescat, caro abeat²⁾. Ex quibus dictis *Heckerus* suspicatus est, ἵνες hujus sensus Aristoteli fuisse nervos nostros³⁾: quacum opinione equidem consentire non possum. Leguntur enim: «circa ossa consistit caro, quae illis conjuncta est vinculis tenuibus et ex fibris formatis [ινώδεσι δεσμοῖς]⁴⁾,» quae igitur eadem significare videntur, quam Galeni tendines, de quibus hic saepissime loquitur⁵⁾. Praeter haec Noster: «Cor, inquit, conjunctum est cum arteria [aspera] πιμελώδεσι καὶ χονδροώδεσι καὶ ἰνώδεσι δεσμοῖς⁶⁾.» Si igitur δεσμοί nomen est vinculorum generale: ἰνώδεις talia habenda sunt, adeposis ac cartilagineis opposita, ex quibus membranae compositae sint. Videmus, quantopere haec cum sententiis supra laudatis conveniant. Ita etiam vesica membranis tenuibus et ἰνώδεσι circumcluditur⁷⁾; meatus quidam membrana fibrosa formatur⁸⁾.

1) ib. cap. 6.

2) ib. cap. 12. [Apud *Heckerum* false legitur l. IV.] cf. III, 4 §. 7.

3) *Gesch. d. Heilk. B. I §. 42 p. 246.* Plerumque exponuntur ἵνες musculorum fibrae, quod certe apud *Aristotelem* falsum est. Non omittenda est hac in re *Theophrasti*, Aristotelis et discipuli et imitatoris, distinctio paene aequalis in plantis, h. plant. I, 2 §. 3 [p. 8. *Schneider*] et §. 5 [p. 10.] ἵνες continuatae, in longum vergentes et sine ramis, φλέβες, illis similes, sed longiores, cum ramis et humore quodam, inter utrasque σάρξ. v. ann. *Schneid. T. III p. 13.*

4) p. an. II, 9 p. 35, 21.

5) cf. ann. nostra p. 12. 3) e. g. de mot. musc. I, 1 et 2. de admin. anat. I, 3 p. 233 *Kühn.* Annotandus tantum error est *Galenii*, qui τένοντας e ligamentis et nervis mixtis fieri putat.

6) h. an. I, 13 §. 8.

7) ib. I, 14 §. 8.

8) ib. II, 12 §. 12. *Erotianus*, quanquam interpretatur: ἵνες, οἳ μὲν τὰ νεῦρα, οἳ δὲ τὰς συνθετικὰς τούτων κτηδόνας, tamen verisimilliter in sensu *Hippocratis*, quem illustrat, νεῦρα exponit, nam Hippocrates ipse ait: ἐν δὲ τῷ ὑμένι ἐφαίνονται ἑνεοῦσαι ἵνες λευκαὶ καὶ παχεῖαι. n. v. l. de nat. puer. p. 230,44. cf. *Oec. Hipp. Foës. Galenus* ulti-

Additamentum VI.

Plato fibras solas in sanguine cognoscit, de quibus suo loco narrabimus. Ita et nervi et caro e sanguine generantur, nervi [ligamenta] a fibris, propter cognationem, caro a coagulatione ejus, quod secretum a fibris, concrevit¹⁾.

Cap. VI.

D e c o r d e.

Cor situm est in medio pectore, et medium totius corporis locum tenet, eumque nobilissimum, quanquam homini illud in partem sinisteriorem, aliquanto a mammarum divisione ad laevam mammam in superiore pectoris parte inclinatur. Cordis fastigium in anteriorem spectat partem, mucro pectus versus directus est, curva autem pars superne. Neque magnae, neque longae est figurae, sed rotundioris, ita tamen ut turbinetur. Habet membranam pinguem crassamque, qua tum venae magnae [cavae] tum aortae annexum est cor (pericardium), quod arteriae quoque [asperae] appendet vinculis tum pinguibus, tum cartilagineis, cavumque est, qua appensum²⁾. Tres sunt cordis sinus, quorum maximus in suprema parte dextra venae magnae, minimus in sinistra aortae annexus est, in medio mediocris, utrique communis. Dexter quidem maximam et calidissimam sanguinis copiam continet, medius purissimam³⁾. Namque cor, venarum principium, unum intestinorum sanguinem, cujus fons est, in se habet, non ut caetera venis, quarum nulla per cor transit, omnis ex hoc exit, inclusum. Sanguis enim e corde in venas ruit,

mos nervorum et ligamentorum ramunculos *ἄρες* nominat. diss. nerv. c. 2 p. 241 K. us. part. XII, 3 p. 8.

¹⁾ Tim. p. 414.

²⁾ h. an. I, 14. §. 1. 2. c. 13 §. 8. p. an. III, 4 p. 59,16.

³⁾ h. an. I. c. III, 3 §. 2. 3. p. an. I. c. p. 62,10.

et per totum corpus pervagatur, nunquam autem ex ulla parte ad cor revertitur. Ad quod officium bene formatum est a natura, firmum et cavum, ut sanguis eo teneatur, simul ac spissum, ut calor retineatur. Cor enim et sanguinis producendi facultatem vimque possidet, et caloris corpori innati, et vitae omnisque motus tum jucundi tum injucundi, et omnis sensus principium est, praestantissima calore et situ corporis pars, cerebro frigido opposita¹⁾. Si igitur cor et movendi et nutriendi et sentiendi vim possidet²⁾, praesertim gustus et tactus sensoria juxta id posita sunt³⁾. Quas ob causas cor generatione animalis primum formatur, et ultimum morte deficit⁴⁾. Ut autem illis muneribus bene fungatur, nervorum multitudo in ejus sinibus allata est, quorum tractu et remissione motus fit⁵⁾. Itaque cor, vitae principium, et similarium et dissimilarium partium initium est, harum, quod secundum formam dissimilare et sanguineum videtur, ex ea materia conformatum, cujus fons ipsum est, illarum, quod in partes similes secatur⁶⁾. — Ex cordis superiore parte duo meatus ferunt in pulmonem, alter e sinu dextro, alter e sinistro, qui eodem modo, quo arteria [aspera], scinduntur, arteriaeque fistulas totum per pulmonem comitantur (venae pulmonales). Inter se coaptati spiritum recipiunt, quem ad cor transmittunt⁷⁾. Tria

¹⁾ h. an. I. c. §. 4. III, 14 §. 1. p. an. I. c. p. 60,12. c. 3 p. 58,10. gen. an. II, 4. mot. an. c. 11. sens. c. 2 fin. somn. et vig. c. 2 p. 41,5. juv. et sen. c. 2 [vulgo 4.] fin. vit. et mort. c. 1 [vulgo de resp. c. 17.]

²⁾ p. an. II, 1.

³⁾ sens. I. c.

⁴⁾ gen. an. II, 6. Galenus narrat, et *Chrysippum* et multos alios *Stoicos* et *Peripateticos* haec post Aristotelem docere solitos esse. de foet. form. c. 4 p. 674 K.

⁵⁾ h. an. I, 14 §. 1. p. an. III, 4 p. 61,16.

⁶⁾ p. an. II, 1. III, 4 p. 59,5. gen. an. II, 4 p. 216,22. [cf. cap. II supra.]

⁷⁾ h. an. I. c. §. 3 [cf. infra cap. IX.]

enim motus genera patitur cor, quorum primum saltus, *πήδησις*, morbosus quidem status, cordis calido per refrigerationem excrementitiam et colliquatricem [*περιπτωματικήν ἢ συντηκτικήν*] compulsio, in morbis palpitatio, *παλμός*, nuncupatur. Calidum cedens et contractum producit motum hunc. Pulsatio autem, *σφυγμός*, secundum genus, sempiternus est cordis motus, quem continuus affluxus humoris ex alimentis praeparati, in corde in sanguinem mutandi, cordisque calore innato tumefacti, ita profert, ut, ultima cordis tunica elevata, venae, e corde per totum corpus proficiscentes, continuo moveantur. Qui cordis motus e duobus constat momentis, e resili-
tione, *ἀναπήδησις*, frigidi compulsi repulsione, et e pulsatione, *σφύξις*, humidi calefacti inflatione¹⁾. Cor in prima partium generatione jam palpitare incipit²⁾. De tertio motu, de respiratione, *ἀναπνοή*, cujus et pulmo et cor particeps est, postea dicetur. —

Qua Aristotelis doctrina de corde enarrata, restat, ut pauca de tribus cordis sinibus, quos Noster opinatus est, commemoremus. Quem errorem multi, ut explicent, aggressi sunt, quorum opiniones varias diu erat enumerare. In historia autem praeclara, quam artis medendi conscripsit doctissimus *Sprengelius*, de eo haec verba invenimus³⁾: «Andere vermutheten mit mehrerem Rechte, die Diaskeuasten der Schriften des Stagiriten, Apellikon von Teos und Tyrannio, hätten diese Stelle⁴⁾ korrumpirt. Denn an einem andern Orte⁵⁾ wird das Herz ausdrücklich in zwei Hälften getheilt.» Laudat autem Sprengelius de hac re *C. Hoffmanni* apolog. p. Galeno 2 p. 110, qui mihi non in promptu est, et de *Apellicone Schneideri* epim. II, p. 80 sq. Quod iudicium

¹⁾ de vit. et mort. c. 2 [vulgo de resp. c. 20.]

²⁾ p. an. III, 4. cf. introd. anat. c. 39.

³⁾ T. I Abschn. IV §. 21 p. 460. ed. 3.

⁴⁾ h. an. 3,3.

⁵⁾ p. an. III, 7. p. 68,5.

neque Schneiderus ipse affirmat, qui nobis multo cum jure persuadet: «statim apparet ex ipsa Strabonis narratione, libros Aristotelis exotericos, ad quorum numerum volumina de animalibus scripta omnia pertinere, nemo dubitabit, jam ante illud Apelliconis studium curiosorum usibus publicata patuisse¹⁾);» neque Aristoteles, qui non uno, sed pluribus locis tres sinus exponit²⁾); neque *Scholias*, qui: «Asserit, inquit, insuper, cur magnorum animalium corda ternis ventriculis, alia binis praedita sint³⁾.» Neque parvum apud me valet *Galenus*, vir facultate critica nequaquam nudus, qui in describendis arteriis coronariis: *ἐνθα τὴν τρίτην*, inquit, *ἐνόμιζεν εἶναι κοιλίαν ὁ Ἀριστοτέλης· αὐτὴ δὲ ἐστὶν ἡ κατὰ τὸ πλατὺ τῆς καρδίας μῦρον οὕσα τῆς δεξιᾶς, οὐκ ἄλλη τρίτη τις⁴⁾.*» Quod autem illum locum a Sprengelio laudatum attinet, qui duos tantum cordis sinus agnoscere videri potest: aliam etiam explicationem admittit, illis multis locis non contrariam. Omnia enim viscera bipartita esse contendit, ita cerebrum, et instrumenta sensoria, cor etiam sinibus suis⁵⁾. Quae dicere potuit, quamvis tertium in medio situm opinatus. Caeterum alio modo haec explicare velle, quam Galeni ratione, supervacaneum mihi videtur, error quidem certus est.

Ad d i t a m e n t u m VII.

Platonis de corde opinio: — Jam supra [add. II.] vidimus, a Platone animam intelligentem, i. e. immorta-

¹⁾ ep. II [ante hist. an. editionem] T. I p. LXXIX. cf. p. LXXXVIII sq.

²⁾ praeter loca supra laudata: somn. et vig. c. 3 p. 45,25. Nonnunquam verborum intimus nexus hanc sententiam conservat, e. g. h. an. I, 14 §. 4. *ἐν ἐκάσῃ ἔχει αἷμα τῶν κοιλιῶν*, ubi dixisset *ἐν ἐκατέρῃ*.

³⁾ Schol. ad p. an. III, 4 p. 103 sq.

⁴⁾ de diss. arter. c. 9 p. 817 K.

⁵⁾ p. an. III, 7 p. 68,5 . . . *διόπερ ὁ ἐγκέφαλος βούλεται διμερῆς εἶναι πᾶσι, καὶ τῶν ἀσθητηρίων ἕκασον. κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ καρδία καὶ κοιλιᾶς.*

lem animae partem, in cerebro sitam creditum esse. Mortalis autem animae illam partem, quae, tanquam virorum, irae fortitudinisque particeps et contentiosa est, posuerunt Dii in pectore inter collum et diaphragma. Cor vero, venarum originem sanguinisque, per omnia membra vehementer manantis, fontem quasi in aedícula excubitoria collocarunt, ut, quando irae vis exardescit, ratione nuntiante, per angustos quosdam meatus celeriter, quidquid in corpore sensus est particeps, jussa minasque sentiat, atque ita obediat. Quoniam autem cor et terrori et irae fervori maxime subjectum esse cognoverunt, eaque omnia per ignem fieri, aestus temperandi gratia pulmonem mollem et exanguem, tanquam dulcem saltum, cordi circumdederunt, ut, spiritu potuque hausto, cordis ardorem refrigeret, quo facilius, ira sedata, cor rationi obtemperare possit¹⁾. Tenduntur a lingua venae ad cor, quibus, si qua inciderint, contractis arefactisque, sapes pariuntur²⁾. — Haec Platonis sententia de tali trium animae partium dispositione in corpus [v. add. X,] ut cor irae fortitudinisque, i. e. altiorum animi affectionum, et ita sentiendi facultatis solius particeps sit, ab antiquis admodum impugnabatur. Ita *Chrysippus* fecit, contra quem defendit³⁾ Platonem *Galenus*, qui idem vituperat *Zenonem*⁴⁾, *Aristotelem*⁵⁾ et *Posidonium*⁶⁾, cordi omnes animae facultates attribuentes⁷⁾.

¹⁾ Tim p. 387 sq.

²⁾ ib. p. 377 sq.

³⁾ de plac. Hipp. et Pl. III, 1 sq.

⁴⁾ ib. c. 2 p. 294 K.

⁵⁾ ib. c. 7 p. 337.

⁶⁾ ib. VI, 2 p. 575.

⁷⁾ cf. ibid. c. 9 p. 586.

Cap. VII.

D e v e n i s .

Si quidem *Plato*, verisimiliter primus, docuit, venas a corde oriri, tamen hanc sententiam non longius prosequutus est, neque, singula describendo, accuratius demonstravit [v. add. VIII.]. Quod meritum sibi jure vindicare potest *Stagirita*, qui, cum antecessoribus suis comparatus, summam facit admirationem. Illorum enim multos, venarum originem caput opinatos, vituperat¹⁾. Venae ex corde proficiscuntur²⁾, φλέβες omnes appellantur et venae et arteriae, sed bene distinguuntur ἡ ἀσπτή³⁾ καὶ ἡ μεγάλη φλέψ; haec major illa e dextra, illa minor hac e sinistra cordis parte nascitur; haec in anteriore pectoris parte juxta spinam, illa in posteriore sita est; magna vena membrana cuteque compacta: aorta tum angustior, tum nervosissima; illa per cor tendit, ita, ut hic cordis sinus, in quo stagnat sanguis, venae pars videatur: aorta contra a corde tendit e medio sinu, et

¹⁾ p. an. III, 4 p. 59,24. h. an. III, 3. *Syennesis* et *Polybus* hoc fecerunt, v. ib. c. 2, quo in capite eorum juxta ac *Diogenis Apolloniatae* venarum doctrinae expediuntur. *Polybi* eadem verba apud *Hippocratem* inveniuntur de nat. hom. p. 229.

²⁾ Praeter laudata loca: p. an. I, 9. gen. an. II, 4. somn. c. 3.

³⁾ *Galenus* de arter. diss. c. I p. 780, de sem. I, 8 p. 541 docet, *Aristotelem* aortae hoc nomen tribuisse, quam alii τὴν μεγάλην [μεγλήν] ἀσπτήν nominarent. Quamquam autem neque apud *Hippocratem*, cui ἀσπτα bronchos arteriae asperae significant v. Oec. Hipp. *Foësii*, neque apud *Platonem* nomen ἀσπτή inveniuntur, tamen *Aristoteles* ipse *Galenus* animadversionem non affirmat, dicens: ἦν καλοῦσι τινες ἀσπτήν l. c. §. I. et alio modo al. l. Ἀσπτή Aristotleli semper arteria aspera est, itidem *Platoni*, qui bis ἀσπτήν commemorat, arteriam asperam cum ramis intelligens *Tim.* p. 388. 405. *Gausa*, quam *Aristoteles* nominis aortae tradit, non clara est: ἐκ τοῦ τεθεῶσθαι καὶ ἐν τοῖς τεθνεῶσι τὸ νευρῶδες αὐτῆς μόριον. [v. Add. XVII.]

versus caput membraque inferiora fluens, angusta et plane nervosa fit¹⁾. Haec aortae et venae magnae [cavae] distinctio, quam Aristoteles primus invenerat, pravo quidem modo a serioribus exculta est. *Praxagoras* enim aortae ramis nomen ἀρτηρίαι tribuit, propter opinionem suam, eas spiritum ducere, quae ut repellatur, longum tempus desideravit. Ita *Seneca*, ut exemplum afferam, ait: «ad nostrorum corporum exemplar, in quibus et venae sunt et arteriae: illae sanguinis, hae spiritus receptacula²⁾». Postea vero alia ab omnibus contendebatur sententia, nimirum arteriarum tantum initium cor esse, venarum hepar, quam *Galenus* saepissime exponit³⁾. Tantum Stagirita hac in re prae omnibus excellit! Venarum cursum ita describit:

I. Cursus venarum in superiore corporis parte.

Aortae rami minores comitantur ramos venae magnae, quae primum indivisa superne tendit ad pulmonem et aortae conjunctionem, tum dividitur in duas partes, quarum altera bipartita in utrumque pulmonem transit, in minimos ramos scinditur, arteriaeque asperae fistulas ita comitatur, ut extrema cerni non liceat (ven. et arter. pulmonalis ramus dexter et sinister); altera, quae ad spinam postremamque colli vertebrae aggreditur, et per spinam ad singulas costas et vertebrae venulas pusillas mittit (ven. et art. intercostales), apud vertebrae supra renes positam, rursus in duas scinditur. Supra has iterum in duas dividitur, quae, ad latera et claviculas ver-

¹⁾ h. an. l. c. §. 3.

²⁾ Natural. quaest. lib. III c. 15 [p. 771 ed. Amstel. 1619] cf. ib. VI, 24 p. 825.

³⁾ e. g. us. part. XVI c. I p. 263. c. X p. 313.

gentes, per axillas in brachia currunt (ven. et art. axillaris et brachialis cum subscapularibus et circumflexis). Hae ubi incipiunt ramescere, jugulares, σφαγιτιδες, nominantur, ubi autem collum subeunt, in medio sui arteriam asperam recipiunt ac tendunt ad aures, qua maxillae capiti commissae sunt (ven. jugulares et arter. carotides). Ab eo loco rursus quadripartitae sunt: una reflexa, per collum atque humerum descendit, et cum priore venae ramo ad brachii curvaturam conjungitur (vena vertebralis¹); altera autem in manu ad digitos terminatur; tertia ab utroque aurium loco cerebri membranam penetrat, ibique in parvas et minutas venas spargitur (art. meningea [media]); ab hac vena reliqui proficiscuntur rami: alii caput circumplectuntur (art. et ven. occipitales), alii tenues ad loca sensibus destinata et ad dentes ipsos desinunt¹).

II. Cursus venarum in corporis inferiore parte.

a) venae magnae.

Infra cor vena magna transmeat septum transversum, cohaeretque tum aortae tum spinae meatibus membranaceis atque laxis. Hinc tendit una brevis vena sed lata per hepatis illam partem, quae portae, πύλαι, nominatur²), ac multas tenues in hepar intentas mittit (vena

¹) h. an. l. c. §. 6. 7. 8. cf. ib. I, 14 §. 3.

²) ib. c. 4 §. 11. I, 14 §. 6. Paene recte describit Aristoteles funiculum umbilicalem, ὀμφαλός, ib. VII, 7 §. 3: putamen, κέλυφος, circa venas, numero quatuor, iis animalibus, quibus acetabula, κοτυληδόνες, a matrice ortas, quarum alterum par in foetum per hepatis portas [quas Plato quoque cognovit Tim. p. 390] ad magnam venam, alterum ad aortam tendit, utrumque vero membrana obtegitur: circum has membranas umbilicus (involucrum) est, tanquam caliculus, ἔλυτρον. cf. de gen. an. II, 4 p. 217,5.

portarum). Ab hac per jecur tendente duo proficiscuntur rami, quorum alter in septum transversum desinit (ven. phrenit. infer. cum art. phrenit.), alter reflexus ad brachium dextrum currit. A laeva ejus parte vena in lien, aequalis, quam illa in hepar, conditionis, vergit, cum ramo ad sinistrum brachium ascendente. Aliae in omentum, pancream, multae per mesenterium; quae omnes in unam magnam venam desinunt, quae juxta totum intestinum ac ventriculum ad gulam porrigitur, usque ad renes pone aortam pervenit, ubi velut in litteram λ bipartitur¹⁾.

b) a o r t a e.

Aorta, in principio admodum cava, in progressu angustior fit et nervosior. Ad intestinum mittit parvulas venas, angustas et fibrosas, nullas ad jecur ac lien, unam ad utrumque femur, in os ipsum indutam. Tum de aorta, tum de vena magna feruntur ad renes venae, quae in ipsorum renum corpus absumuntur (ven. renalis). Ex aorta duo meatus robusti atque continui, e mediis renibus alii, in vesicam demittuntur (ureteres). E renibus mediis vena nervosa et cava ante spinam. Hae primum in utrumque natem subeunt, dein rursus exeunt juxta nates extentae, in vesicam et genitale masculorum, feminarum vulvulas desinunt. Ab aorta sola magnae et frequentes deducuntur ad uterum (art. spermat. et uterin.). De aorta et vena magna multae feruntur partim in inguina, dein per crura in pedes ac digitos, partim per inguina et coxas delatae, permutant invicem tractus rationem. A sinistra enim parte in dextram, a dextra in sinistram, ad poplites vergunt, et cum aliis venis conjunguntur²⁾.

¹⁾ l. c. §. 2. 3.

²⁾ ib. §. 4. 5. 6. cf. I, 14 §. 6. 7. 8.

Quoniam totum corpus sanguine eget, propter quem, qui sine vena esse non potest, venae generatae sunt: hae per totum disperguntur, uti rivoli in hortis rigandis¹⁾. Venae continuae sunt, neque quaequam invenitur singula, quae sanguinem conservare non posset, quod calor solus, qui ab origine fluit, ut sanguis non gelet, efficit²⁾. Sed ex amplioribus in minores subinde ita procedunt, ut, meatibus sanguinis crassitudine angustatis, huic exitus non pateat, sane autem vaporis humidi excremento, sudori, sed vel huic tantum, si majore calefactione venulae aperiuntur. Quoniam autem totum animalium sanguine praeditorum corpus in duas divisum est partes, venae quoque bipartitae exstant, itaque vena magna in anteriora discurrens aorta ad posteriora fluente est praestantior. Mutant autem juxta bifidam crurum partitionem vices, quod implexae arctius copulantur³⁾. Pulsatione vero sempiterna venas quoque moveri simul ac cor, ex quo pendeant, jam antea annotavimus, ejusque rationem et causam descripsimus⁴⁾.

Ad d i t a m e n t u m VIII.

Plato de venis: — prius earum fontem originemque cor praenuntiavit⁵⁾, postea vero⁶⁾ cursum ita describit: Dii meatus in corpore nostro, velut in horto aquaeductus, diduxerunt, ut liquore irrigaretur. Primum duas venas occultas sub cutis et carnis conflatione in tergo diviserunt, secundum corporis figuram geminam, ad dextram

¹⁾ p. an. III, 5 p. 64,15. 20. 22. p. 65,11. de gen. an. II, 6 p. 223,4.

²⁾ ib. II, 9 p. 35.

³⁾ ib. III, 5. p. 64,8. 65,14. 66,3.

⁴⁾ cf. cap. VI vit. et mor. c. 2 p. 85,19 [vulgo de resp. c. 20.]

⁵⁾ Tim. p. 387. cf. *Galen.* de pl. Hipp. et Pl. VI, 8 p. 573.

⁶⁾ ib. p. 403 sq.

tram et sinistram. Has ad spinam demiserunt, mediamque medullam genitalem [spinalem] comprehendere, quae quam maxime vigeat. Post haec venas circa caput fiderunt, easque invicem ex opposito implicaverunt, has a dextris ad sinistra, illas a sinistris ad dextra diducentes, ut capiti ad reliquum corpus una cum cute connexio foret, atque etiam ut sentiendi vis ab utrisque partibus per totum corpus undique demanaret. — Intelligimus, Stagiritam nihil de magistri et antecessorum doctrina retinuisse, nisi mutuas venarum vices. Hic adnotari liceat, quam facilis sit explicatu Praxagorae opinio, *νεῦρα* e venis oriri¹⁾, ex hac Aristotelis sententia, venarum extrema magis magisque angustiora et plane nervos fieri²⁾.

Cap. VIII.

De sanguine.

§. 1.

De concoctionis instrumentis.

A. *Στόμα*, os.

Omnibus animalibus communis, qua cibus capitur, pars, intra maxillas, *σιαγόνα*, quarum pars anterior *γένειον*, posterior *γένυς* nominatur, continetur os, cujus usus et spirandi aëris, et litterarum pronuntiandarum, et cibi conficiendi, quod concoctionem faciliorem reddat, nullius autem ipsum concoctionis sit, a natura est constitutus³⁾. Partes hae:

¹⁾ *Galen.* dogm. Hipp. et Pl. I, 7. [cf. supra c. V §. 1.]

²⁾ Non recte factum esse mihi videtur, quod in *Heckeri* hist. art. med. T. I *Praxagorae* doctrina ante, quam *Aristotelis* sententiae, exponatur.

³⁾ h. an. I, 2. p. an. III, 1 p. 52,5. ib. II, 3.

a. *χείλη*, labra, ex carne bene mobili, homini mollia, agilia, et dentium tuendorum et literas quasdam exprimendi causa data¹⁾.

b. *ὑπερώα, οὐρανός*, palatum, cui subjacet

c. *γλῶσσα*, lingua, inferiori maxillae annexa, caro rara et fungosa, mollissima, lata et absoluta, fissura quaedam distincta, ita homini bene constructa, ut et literas nonnullas efferat et gustum sentiat, qui tactus genus est. Nam dum cibos deglutimus, saporum sensum movet lingua, qui sensus potissimum mucroni inest²⁾.

d. *ὀδόντες*, dentes, circumdati *gingiva, οὖλον*, in maxillis fundati, ossium quidem, quae in prima formatione gignuntur, natura gaudent, quodcirca hominum quoque nigrorum dentes cadent, tamen postea generantur et de novo proferrī possunt. Ossa tangunt, quibus tamen non sunt conjuncti. Differunt inter se primores (incisores), *πρόσθιοι*, acuti, ut secent, maxillares (molares) *γόμφιοι*, illis majores, lati, qui molant, canini, *κυνοδόντες*, mediocres, partim acuti, partim lati. Sunt maribus plures quam femellis. Dentium munus est secandi ac mordendi et literas quasdam pronuntiandi, quo funguntur maxime primores³⁾.

e. *ἐπιγλωττις*, ligula, v. cap. IX.

f. *παρίσθια*, tonsillae.

g. *σαφυλοφόρον, ζίων ἐπίφλεβος, uvigera*, quae inflammata *σαφυλή*, uvula nominatur⁴⁾.

¹⁾ h. an. I, 9 §. 6. p. an. II, 16 p. 47.

²⁾ h. an. l. c. §. 7. p. an. II, 17. c. 10 p. 40,17. IV, 11 p. 114,5. h. an. IV, 8 §. 3 cf. introd. anat. c. 58.

³⁾ h. an. l. c. et III, 7 §. 3. 8 §. 2. — gen. an. II, 6 p. 228,27. — p. an. III, 1. cf. h. an. II, 3 §. 11. gen. an. V, 8 p. 324,24. — h. an. II, 3 §. 12. cf. p. an. l. l. p. 51,16. — p. an. l. l. et IV, 11 p. 115, 25. gen. an. l. l., ubi multa asserit de generatione dentium cf. introd. anat. cap. 57.

⁴⁾ h. an. I, 9. §. 6. 7.

h. φάρυγξ, fauces, v. cap. IX.

B. Οἰσοφαγός, σόμαχος, gula¹⁾).

Gula, ad os superne appensa, sita in collo, ἀρχήν, post laryngem primum, dein post arteriam (asperam), ante spinam, quibuscum conjuncta est membranaceis vinculis, per praecordia ad ventriculum descendit. Gulac natura carnea est, quae mollis sit, cedat, nec cibi descendentis asperitate laedatur, quaeque in longum et in latum distendi possit, nervosa quoque, ut extendatur. Ejus officium, cibum et potum devorandi, nihil quidem ad cibum concoquendum parat, quamobrem venter con-

¹⁾ Utrouque nomine utitur Aristoteles, et quidem observari licet, in libris de hist. an. saepius σόμαχος, e. g. I, 10 §. 1. 13 §. 9. II, 11 §. 2. 12 §. 3 sq. IV, 2 §. 10. 3 §. 3. 4 §. 9. [tamen οἰσοφ. I, 13 §. 5. ubi nomen [οἶσω, φαγεῖν] ita explicat: ἔχων τὴν ἐπονυμίαν ἀπὸ τοῦ μήκους καὶ τῆς γενότητος, sed hic esse addendum ἰσθμός sive σόμαχος, bene affirmat *Schneid.* an. ad loc. p. 49.] in libris de part. an. contra saepius οἰσοφαγός, e. g. III, 3. 14 p. 79, 1. IV, 11 et saepissime, [tamen σόμ. III, 14. IV, 5.] *Galenum* autem scribentem, de loc. aff. 5, 5, Aristotelem οἰσοφ. semper dixisse, corrigit *Mercurialis* var. lect. I, 1. Attamen ex illo constat, οἰσοφ. esse antiquius quam σόμ. Quod nobis etiam *Hippocrates* affirmare potest, qui σόμαχος in generali significatione initii angustioris caveae cujusdam, quae tum latior fit, adhibet, ita σόμαχ. τῆς κύσεως de aëre p. 286, 10. τοῦ αἰδοῦ de mul. I, 1 p. 604, 25 et a. l. Caeterum Hippocrati non plane idem utraque vox significat, sed σόμαχος potius illam inferiorem partem, quae ad ventriculum pertinet, de resect. p. 916, B. ita, ut postea os quoque ventriculi (καρδία et προκαρδία nominatum v. *Ruf. Ephes.* p. 30.) appellaretur σόμαχος, ad quem usum *Aretaeus* annuit in excellentissima descriptione spasmi ventriculi, (quem intellectum credo), morbi τῶν σωμαχικῶν caus. et cur. diut. II, II. capp. VI, usum, quem *Galenus* acerbè vituperat e. g. comm. ad aph. 56 S. 7 p. 324, E. *Chart.* Paullatim autem σόμαχος, gula, usitatior fiebat: *Aretaeo* ipsi σόμαχος est τῆς τροφῆς ἡγεμών, cur. diut. I, 13 p. 127 D. *Rufo* appell. I, I p. 37, II p. 57. *Galeno* us. part. XII, 8. XVI, 10. p. 317 K. et innumeris a. l. *Celso* e. g. 4, 1. 6. Caeteris Latinis stomachus ventriculum falso modo significat, cf. *Oec. Hipp. Foës.* v. σόμαχος.

tinuo ab oris situ esse posset, tamen esculentorum suavitatem quandam producit¹⁾.

C. *Κοιλία*, ventriculus²⁾.

¹⁾ h. an. I, 10 §. 1. 13 §. 9. p. an. III, 3. IV, 11 p. 114,8. cf. introd. anat. c. 44.

²⁾ Nomen *κοιλία* in veterum anatomia, quae significationum firmitate admodum caret, sensum tam saepe mutat, ut mihi indulgeatur, quod ejus historiam hic breviter percurram. Omnem corporis partem cavam Graecus *κοιλίαν* nominavit, v. *Philotheus* ad. S. I aph. 15. Ita *Hipp.* *κοιλίαι* de omnibus caveis, de aëre p. 281,20. [cf. *Sprengel* Apolog. d. Hipp. T. II p. 527.] Mox abdomini nomen *κοιλία* tribuebatur, ubi nonnullos *κοιλία* cum aut sine articulo distinguere voluisse tradit *Galenus* ad aph. 20 S. VI p. 259 D. *Chart.*, *Henisch* in adnot. ad suam Aretaei editionem tit. *κοιλ.*, quod usu non probatur. Sed non solum abdomen, sed etiam thoracem complexa est haec vox, e. g. de ulcer. p. 870, A et E et *Gal.* ad l. Ut autem distinguatur utrumque, nominabant thoracem τὴν ἄνω κοιλίαν, abdomen τὴν κάτω κοιλίαν, [saepe *κοιλ.* omittitur e. g. 3. Aph. 4 §.4.] ut *Galenus* nos docet in comm. ad aph. 38 S. 7 p. 312 A Ch. et a. l.; sic *Hipp.* de morb. l. I p. 447, 46, si verba comparamus cum p. 451,11. Quae distinctio non diu retinebatur, sed mox ventriculus cum intestini tenuis superiore parte ἢ ἄνω κ., inferior et intestinum crassum ἢ κάτω κ. nuncupabatur. Ita Aretaeus cur. diut. l. II c. 13 veratro albo κάθαρσιν τῆς ἄνω κοιλίης, vomitum, qui in ventriculo fiat et duodeno, nigro κάτω κ. κάτω κ. purgationem adscribit. *Κοιλία* denique ventriculo soli tribuebatur, v. *Gal.* Def. med. n. 53, aph. 18 S. 6 et ann. ad l. p. 258 Ch. Aret. de caus. et cur. diut. ll. II. cc. 7. σπλάγγνον πεπτήριον et m. l. *Ruf.* l. I p. 31. [*Erotianus* exponit *κοιλίαν* ita: πᾶσα ἢ ὑπὸ τὸ διάφραγμα εὐφρωρία, καὶ ἢ τοῦ θώρακος δὲ ἐνδοτε, καὶ ἢ γαστρὸς αὐτῆ καὶ ἢ τῶν ἐλκῶν κοιλότης. Ultima verba τ. ἐλκ. κοιλ. condemnat acerbe et *Gorraeus* Def. med. v. *κοιλ.* et *Foësius* Oec. Hipp., qui loco τῶν ἐλκῶν legi vult τῶν ἐντέρων, sed invenimus *Hipp.* de ulcer. p. 874,3: ἐπὶ παντὶ ἔλκει, ὃ, τι ἂν κοιλίην ἔχη, πρὸς τὸ ἰθὺ καταφανέα ἰδεῖν κ. τ. λ. Itaque *Erotiani*, qui ad hunc locum fortasse respexit, textus nulla eget emendatione]. Quod autem ad Aristotelem attinet, prima illa verbi significatio apud eum quoque invenitur, e. g. oris h. an. IV, 2 §. 10 cordis I, 14 §. 1 et a. l. Thoracem vero numquam hoc verbo amplectitur, quum contra *θώρακα* nominaret totum truncum a collo usque ad genitalia h. an. I, 7. 10 §. 3. sive ad excrementi exitum p. an. IV, 10 p. 105,4, quod item fit apud *Platonem* *Tim.* p. 387, *Rufum* I p. 23. Introd. anat. c. 31. Ipse autem omnia concoctionis instrumenta simul *κοιλίαν* nominat. Quanquam enim ait: „ἔς ὃ δέχεται

Ventriculus, simplex, homini unicus, latus, neque intestino major, intus laevis, sub diaphragmate situs, ossibus non inclusus, ne haec impedimento sint tumori, qui per cibum ingestum exurgat, neve in feminis incremento partuum obstent, cibum accipit. Neque ejus officium latet: est propter hunc cibum concoquendum¹⁾.

D. Intestina, τὰ έντερα²⁾.

1) Ventriculo annectuntur intestina, quorum pars superior simplex est, flexuosa, angustior, inferior lata³⁾. A ventriculo⁴⁾ enim angustius descendit intestinum usque

ἡ τροφή, κοιλία", h. an. I, 2 §. 1, tamen ibidem „κοιλία — τὸ τῆς ξηρᾶς περιττώσεως δεκτικὸν μόριον" exponitur. Ita enim distinguit: ἡ ἄνω κοιλ. ventriculus et duodenum, ἡ κάτω κοιλ. ab ileo inde, μεταξὺν est jejunum, νῆσις p. an. III, 14; sive: sieci excrementi locus ἡ κάτω κοιλ., humidī κύσις, utilis ἡ ἄνω κ. gen. an. I, 18 p. 184,5. Totum abdomen Aristoteles τὸν περὶ τὴν κοιλίαν τόπον nominare solet, e. g. p. an. IV, 10. p. 110,3.

¹⁾ h. an. I, 2 §. 1. 13 §. 9. II, 12 §. 5. 7. III, 7 §. 4. p. an. II, 9 p. 36,1. III, 14. IV, 10 p. 110,3. cf. introd. anat. c. 21.

²⁾ Jam commemoravimus, Aristotelem saepe intestina verbo κοιλία intellexisse. Hic tantum annotare velim, quid illi sit εὐθυέντερον, nimirum intestina, quae, non flexuosa, statim ad exitum a ventriculo abeunt. Quod probatur sententia saepe repetita, animalia, quibus talia sint, propter celeritatem ciborum abeuntium, mox iterum cibos capessere cogi. h. an. II, 12 §. 8. p. an. III, 14 p. 80,1. gen. an. I, 4 p. 166,6.

³⁾ h. an. I, 13 §. 9, ubi ab intestini inferiore parte (ἡ κάτω κ.) separatur int. rectum, τὸ ἀπὸ ταύτης πρὸς τὴν ἕδραν παχὺ καὶ βραχὺ.

⁴⁾ Saepe commemorat Aristoteles appendices quasdam ventriculi ἀποφύαδας τῆς κοιλίας s. έντερικὰς κάτω, e. g. h. an. II, 12 §. 8. 14. p. an. III, 14, quas praesertim avibus, piscibus, sed viviparis quoque nonnullis adscribit, ut in iis quasi lacunis cibum conditum macerent atque concoquant. Nihil afferunt lucis Hippocratis ἀποφύαδες, utpote ossium partes extuberantes, nat. oss. p. 277,2I, ita, ut, quid his intellexerit Noster, non sciremus, nisi etiam Galenus de iis loquutus esset, qui de Herophilo art. diss. c. 1 p. 78I K: „ὀνομάζει, inquit, δ' ἐκφύσιν τὴν ἀρχὴν τοῦ έντέρου πρὶν εἰς ἕλικας ἐλκεσθαι, nisique introductionis anatomicae auctor anonymus, Aristotelis dilacerator imitatorque, duodenum, τὸ δωδεκαδάκτυλον, nominaret τὴν γαστρός εἰς τὰ έντερα ἐκφύσιν [cap. II.] Quod autem Herophili et Anonymi ἐκφύ-

ad illam partem mediam, quae jejunum, *νησις*, nominatur, ad int. autem tenue adnumeratur, (qua Aristoteles sitim effici putat¹). Sed amplius tendunt quae colum, *κῶλον*, et caecum, *τυφλόν*, nominantur. A colo iterum angustius fit intestinum, ac desinit in rectum, *ἄρχόν*, exitum alimenti, versus podicem, *προκτός*. Cibus in ventriculo crudus recensque, in jejuno mutatur concoctione, cujus excrementa supervacua inferiores partes educunt, quae iterum arctantur, ne excrementi nimius sit exitus²).

2) *ἐπίπλοον*, omentum, membrana pinguis, adiposa sevosave, pendet ab illa ventriculi medii parte, quae saturae quasi vestigio [ut cor] distincta est, et hanc ipsam simul atque intestina complectitur, non totum quidem ventriculum, quoniam jecur caeteram ejus partem obtegit. Omentum enim calore, quem propter pinguem naturam possidet, multum ad faciliorem concoctionem contribuit³).

3) *μεσέντερον*, mesenterium, membrana lata atque pinguis, supra totum intestinorum tenorem tendit usque ad aortam et venam magnam, a quibus ad intestina multae et validae venae vergunt, et a summo usque ad imum permeant. Quoniam enim necesse est, alimenta inducta in talem materiam mutari, qualis in totum corpus digeratur, nempe in sanguinem: hae venae, quarum tanquam radices in lactibus sunt, alimenta abducunt a ventre⁴).

σεις eadem sint quam Aristotelis *ἀποφύαδες*, probat ipse, qui nonnumquam *ἐκφύαδες* dicit. [c. g. p. an. l. l.]

¹) juvent. c. 6.

²) h. an. II, 12 §. 5. III, 11 §. 2. p. an. III, 14. cf. introd. anat. c. 11.

³) h. an. I, 13 §. 10. p. an. IV, 3 cf. introd. anat. c. 10.

⁴) h. an. l. l. p. an. l. l. c. 4. cf. II, 3 p. 26,1 de vit. et mort. c. 2, introd. anat. c. 12.

A d d i t a m e n t u m IX.

Plato de intestinis: — Cibi potusque in nobis intemperantiam propter voluptatem futuram cognoscentes creatores Dii, ne mortale genus ita imperfectum statim desineret: inferiorem ventrem fabricarunt, esculentorum poculentorumque nimis abundantum receptaculum, atque intestinorum spiras, ne celeriter alimenta defluerent, novisque cibus corpus egeret. Propter hanc enim inexplebilem, perpetuamque voraginem genus nostrum, philosophiae nec non musicae expers, illi divinissimae in nobis parti minime obsecutum fuisset¹⁾.

E. Σπλάγγνα, viscera.

1) in totum.

Omnia viscera ex sanguinea composita sunt materia, quia, ad meatus et intercapedines venarum posita, veluti sanguinis per venas recentis profusiones sunt, excepto corde, quod, quum sanguinis procreandi vim possideat, per se jam ex illo consistere necesse est; quamobrem colorem sanguineum sibi viscera attrahunt, sanguinisque peculiaris sunt, quanquam in corde solo sanguis sine venis stagnat. Omnia viscera conteguntur membrana densa, ut arceat, tenui, ut nihil ponderis afferat, carnis carente, ne humorem trahat neve habeat, qua illaesa ea servantur, quae protegmine opus sunt. Viscera, nuper editis cruentiora, bipartita propter corporis dispositionem bipartitam, quanquam nonnulla talia non esse videri possunt. Praeter singulam visceris cujusque utilitatem, communem praebent omnia, quae venae, utpote quae pensiles, sustineri et viscerum copula stabiliri ad corpus possunt. Ita, quasi anchorae per partes deductae, jaciuntur vena magna jecinore et liene, eadem et aorta renibus²⁾.

¹⁾ Tim. p. 393.

²⁾ p. an. II, 1 fin. IV, 5. 6 p. 29,5. III, 4. IV, 15. — h. an. III, 11 §. 1. p. an. III, 11. p. an. III, 4. 7 init.

2) Singula.

a. cor, v. c. VI.

b. venae, v. c. VII.

e. pulmo, v. c. IX.

d. Septum transversum, διάζωμα, ὑπόζωμα, φρένες¹⁾.

Cor et pulmonem a ceteris visceribus separat septum transversum, cujus pars carnosior ac validior costis, hypochondriis spinaeque annectitur, cujus autem medius tractus tenuis extat ac membranaceus, per quem venae tendunt. Ut cordis sedem a ventre dirimat, ut hanc sentientis animae originem liberam neque offensam a cibi exhalatione tueatur, ut adventitii caloris copiam coarceat, omnino ut nobiliora h. e. superiora, ab ignobilioribus, h. e. inferioribus distinguat, paratum est a natura septum transversum. [Risus in tenui septi transversi membrana nimium calefacta sedem habet²⁾.]

e. Jecur, ἥπαρ.

Jecur sub septo transverso in dextris, ad ventriculi eam partem, quae post omentum est, situm; rotundum; cum aorta nullo modo conjunctum; venae contra magnae appensum, a qua vena per hepatis portas sic dictas transmeat; nulla autem vena ex eo ipso proficiscitur³⁾,

¹⁾ Vocem διάφραγμα apud Aristotelem non inveni. Causam, ob quam S. tr. nominetur φρένες, ipse tradit, quasi particeps sit illud prudentiae, τοῦ φρονεῖν. p. an. III, 10 p. 74, 25. Apud Hippocratem φρένες saepius reperitur, sed etiam φραγμὸς ὁ τῶν φρενῶν, de flat. 299,24. Apud Platonem αἱ φρένες διάφραγμα Tim. p. 387. Apud Aretaeum διάφραγμα caus. acut. II, 11 p. 24 B, sed etiam φρένες caus. diut. I, 5 p. 29, C. Alia pars est διάφραγμα τὸ κατὰ γαστρασιῶνα Hipp. epid. II p. 1017, C v. Foës. Oec. Hipp., alia διάφρ. in naribus.

²⁾ h. an. I, 14 §. 5 p. an. l. l. cf. introd. anat. c. 36.

³⁾ h. an. ib. § 6. Quod hic contenditur, contrarium videri potest illis, quae supra cap. VII, II, A. ex h. an. III, 4 §. I commemoravimus, sed hic potius generaliter disputatur. Aristoteles enim neque errorem antecessorum commisit, e. g. Diogenis Apolloniatae, Syennesis,

quodcirca et quod locum principalem, i. e. medium, non tenet, sed lien tanquam ἀντίζυγος oppositus est, opinio de venarum principio in jecore falsa existimanda est, quamvis jecur, corde excepto, viscerum sit sanguine refertissimum¹⁾, ita, ut nullum animal sanguine praeditum desideret jecur²⁾. Hepar ita bipartitum, ut major pars ad dextram, minor ad sinistram posita sit, colorem habet pallidiusculum. Inservit calore suo ad cibum celerius concoquendum, multumque ad temperiem sanitatemque corporis propter sanguinis copiam confert³⁾. In hepate fel, χόλη, est, sed ut plurima animalia, sic etiam hominum aliquot fel in hepate habent, aliquot eo carent: iis in jecore, iis in intestinis, quibus non minus aptum videtur. Falso autem judicant, qui fel illam, quae in jecore sit sita, animae partem, mordendo excitare putant, vel qui fel sensus alicujus gratia adesse existimant⁴⁾. Neque *Anaxagoras* recte fel morborum acutorum causam dictitavit. Fel enim purgamentum tantum sive excrementum sanguinis est. Quibus igitur et jecinoris et sanguinis conditio salubris, ii vel nullum fel habent, vel venulis inclusum. Quibus contraria est, iis fel, profecto materia inutilis, jecore continetur. Itaque fel non habere, longitudinem vitae efficit⁵⁾.

Polybi, quorum vena ἡπαρτις in renes et penem currit h. an. l. l. c. 2. §. 3. 5. 9, neque posteriorum, e. g. *Galen*i, qui saepissime multis verbis persuadere conatur, venas ex hepate, arterias e corde oriri v. c. us. part. XVI c. 14 dogm. Hipp. et Pt. I, 10 et a. m. l.

¹⁾ p. an. III, 4 p. 60, 23. c. 12 p. 77,1.

²⁾ h. an. II, 11 §. 4 p. an. III, 4 p. 60,23. gen. an. IV, 4 p. 285,15.

³⁾ p. an. III, 7 p. 68,16. 69,14. c. 12. p. 76,27. 77,2. cf. introd. anat. c. 18. 19.

⁴⁾ Haec *Platonis* verba in *Timaeo* esse, nuntiat jam *Scholiastes* ad l. l. p. 131. v. Add. X.

⁵⁾ p. an. IV c. 2 cf. introd. anat. c. 20.

f. Lien, σπλήν.

Sub septo transverso in sinistris situs, [quanquam prodigii modo loci cum hepate mutatio jam visa est], hepatis oppositus, angustus, longus, ad ventriculum magnamque venam eodem modo appensus, quam hepar. Liene animalia, quorum tamen plurimis est, carere possunt, quoniam per accidens tantum necessarius est, ut alvi vesicaeque excrementa. Lien enim concoctionem adjuvat et calore suo, et humores abundantes e ventriculo attrahendo et concoquendo, utpote qui sanguineus sit¹).

A d d i t a m e n t u m X.

Plato de his disserit hoc modo: — Animae parte intelligente in capite [v. add. II,] parte fortitudinis iraque particeps in pectore inter collum et diaphragma posita [v. add. VII,] postremo Dii animae, quae cibos et potus et omnia, quibus corpus eget, cupit, tertiam speciem, cui neque opinio, ratio, nec mens ulla, sed sensus suavis et tristis una cum cupiditatibus inest, mediae regioni inter diaphragma et umbilicum applicaverunt. Nam ut hujus clamore et strepitu minime turbetur ratio consultrix, cui otium communi utilitati consulendi permitti necesse erat, hunc ordinem instituerunt²). Quoniam autem bene iis notum erat, hanc animae partem, a sensu quodam perpulsam, a simulacris visisque nocte dieque raptam, rationi minime obtemperaturam esse: idcirco jecur crearunt, in ejus domicilium disposuerunt, densum, laeve, lucidum, dulce, amaritudinis non expers. Atque

¹) h. an. I, 14 §. 5. 6. II, 11 §. 4. 12 §. 4. p. an. III, 7. p. 69, 18. c. 12. gen. an. l. l. cf. introd. anat. c. 17.

²) His ex verbis (Tim. p. 389.) et aliis *Galenus* Platoni subdit opinionem, ex ventriculo alimenta in jecur, ex jecore in cor ferri, quibus sententiam affirmat suam, venas ex jecore, arterias ex corde oriri, de plac. Hipp. et Pl. VI, 8 p. 576.

haec omnia hoc consilio: ut cogitationum vis, e ratione lata, in hepate, velut in speculo, quod figuras suscipit, et imagines, ut spectentur, reddit, recepta perterreat hanc tertiam animae speciem, quando cognata amaritudinis parte utens, totique jecori omnem acerbitatem admiscens, felleos colores ostendat, et contrahens totum rugosum et asperum reddat; ita lobum, ventriculum et portas partim ex recto statu deflectens et contorquens, partim obstruens et concludens, dolores detrimentaque praebet; quando autem qua rationis mansuetudo contraria visa effingat, dulcedine hepatis innata utatur, omnia recta, laevia, libera in ipso digerens. Ut demum hepar lucidum et purum, instar speculi perspicuum, ad imagines exprimendas accomodatum sit, lien in sinistris positus, quando jecur sordibus abundat, has combibit, quum concavus et exanguis sit. Unde purgamentis impletus, excrescit tumetque sanie, ac rursus, cum mundatum corpus est, restrictum in se ipsum considet¹⁾.

g. Renes, νεφροι.

Sub jecore et liene siti sunt renes bipartiti, quorum dexter superior a jecore tangitur propter motum, qui e dextris partibus utique provenit, sed idem minus pinguis et siccior sinistro est. Renes enim inter omnia viscera pinguisissimi sunt, quod tamen pingue non intra renes fit, quoniam densi sunt, sed eos circumdat (fascia renalis). Renes hominis, tanquam e multis parvis componuntur (renculi). Ferunt ad eos meatus a magna vena et aorta (art. et ven. renalis), qui in renum corpus absumuntur, neque in eorum veniunt sinus, in quibus namque sanguis neque invenitur [vivis], neque coagulatur [mortuis]. In medio utroque sinus cernitur parvus (pelvis renalis), ex quo unus ex utroque, tendit tubus validus,

¹⁾ Tim. p. 389 sq. 403. De tribus animi facultatibus cf. Plat. de rep. l. IV p. 362 sq.

exanguis ad vesicae collum (ureteres). Humoris enim excrementis ex venis ad renes latis, hoc sedimentum, per renum corpora ad medios sinus collectum, ducitur e sinibus per meatus laudatos in vesicam, quae de renibus pendet. Ad hunc finem adjuvat pingue, quod renes circumdat et carnis vice tuetur, et ex quo hi calorem, quo ad humorem concoquendum indigent, et quem ultimo loco positi maxime desiderant, accipiunt, quum omne pingue calidum sit. Saepe renes calculis, λίθοι, pannis, φύματα, et papulis, τυθιῆνες, referti cernuntur, quibus morbis jecur quoque, pulmo ac potissimum lien, cor autem propter vitae principatum nunquam laborat¹⁾.

h. Vesica, κύστις.

Postrema, circulo paene circumdatur tenuibus ac fibrosis membranis, quae tamen communi membranae natura carent, quum distendi possint; (ob quam membranaceam vesicae indolem Aristoteles vesicam inter similes computat partes²⁾.) Est autem hominis vesica admodum magna. Vesicae collo, καῦλον, cui tubi appensi sunt renum, et quod desinit in urethram, οὐρήθρα, annectitur veretrum nervosum ac cartilagosum, duobus pervium meatibus, quorum alter paullo inferne ad testes tendit, (ductus ejaculatorii ductuum deferentium, quos facile unum habere potuit), alter ad vesicam, qui duo in unum foramen externum (orificium ur.) coeunt. Ex aorta duo validi et continui meatus in vesicam ferunt. Vesica humidi est excrementi conceptaculum; urina exemta, salsugo quaedam, ἀλμυρίς, relinquitur, terrena et alba. Ita in vesica siccae concrectiones fiunt, ex qui-

¹⁾ h. an. I, 14 §. 7. II, 12 §. 1. p. an. III, 9. III, 4 p. 63,11. cf. Introd. anat. c. 14.

²⁾ h. an. I, c. §. 8. p. an. II, 9, p. 37,17 et 22.

bus calculi morbos efficiunt, aliis ejusmodi materia consistit, quae nihil a testacea differre videtur¹⁾.

§. 2.

De sanguinis praeparatione s. concoctione.

Concoctionis instrumentis descriptis, restat, ut nonnullis de ea ipsa quaestionibus respondeamus: locis enim, quibus alimenta, in ore secata, per gulam demissa concoquantur, recensitis, nimirum ventriculo, intestino tenui et jejunio, quid sit haec concoctio, interrogamus. *Concoctio*, πέψις, victoria est caliditatis de humidis et siccis. Quum enim quatuor existent elementa naturalia et quatuor eorum facultates: caliditas et frigiditas, humiditas et siccitas: harum primum par activum, ποιητικόν, alterum passivum, παθητικόν, illud determinans, copulans, transmutans, hoc determinatum et terminabile est²⁾. Concoctio igitur calidi naturalis est peractio, quae ex illis passivis ultimum praeparat alimentum. Incoctio autem eorum imperfectio propter caloris inopiam, itaque appositorum passivorum materiae conditio, qualis propria et naturalis unaquaeque. Et concoctionis et inconcoctionis genera sunt tria: maturatio, πέπαισις, alimenti in fructibus concoctio, ut perfecta sint semina, cujus contrarium cruditas, ὠμότης, interminatae humiditatis in fructu incoctio, quae propter calidi naturalis inopiam et malam rationem erga humidum maturandum accidit; elixatio, ἔψησις, interminatae humiditatis concoctio per humidum calidum: contrarium μόλυν-

¹⁾ h. an. I, 2 §. 2. 14 §. 7. 9. III, 3 §. 5. gen. an. I, 18 p. 184, 5. p. an. IV, 1. h. an. III, 11 §. 3. cf. introd. anat. c. 15. 16.

²⁾ Galenus annotat, Aristotelem primum fuisse, qui calidum et frigidum activa, siccum et humidum passiva statuerit, singularumque actionum causas ad haec principia reducere conatus sit. de nat. facult. I, 3 p. 8.

σις, propter frigiditatis multitudinem vel in humido, quo concoquitur, vel in eo, quod concoquitur; assatio, ὀπτησις, concoctio per caliditatem siccam, ut per ignem: contrarium tostio, ζάτευσις, vel propter paucitatem ignis externi, vel propter humidi abundantiam in eo, quod assatur. Quanquam ultima duo genera potius artis sunt, tamen pro sua natura eadem species universaliter¹⁾. — Secundam interrogationem, quid demum ex concoctis alimentis praepararetur? dissolvit Noster facile et perlucide: Concoctione, quae utilia ab inutilibus discernit²⁾, peracta, sanguis producitur, ultimum corporis alimentum. Quamobrem quoties cibus non ingeritur, sanguis deficit: quoties ingeritur, hic augetur; alimentis bonis assumtis, sanguis integer, pravis, vitiosus habetur. Adest etiam aliquid, quo, ut plantae radicibus, cibus in ventriculo intestinisque concoctus educatur, ut finis concoctioni ponatur: venae nempe e toto intestinorum tractu per mesenterium tendunt³⁾. Quid relictum est? Quaestio, ubi materia concocta in sanguinem vertatur. Jurene dicendum est, quod *Sprengelius* de Aristotele edidit: «Wo das Blut bereitet werde, scheint damals noch nicht untersucht zu sein⁴⁾»? Non ita est. In seriore libro de respiratione haec leguntur: „Humor ex alimento praeparatus semper affluit ad cor, in quo ex illo sanguis caliditate hujus loci nativa perficitur, ita ut hoc in processu ille semper tumescat et pulsum cordis efficiat, qui humidi calefacti inflatio est. Quae eo probantur, quod cor in prima generatione, venis nondum distinctis, sanguinem continere videtur⁵⁾.» Haec sententia in prioribus quoque scriptis,

¹⁾ Meteorol. IV, 1. 2. 3. cf. de gen. an. III, 2 p. 246,5. IV, 1 p. 273,14. V, 6 p. 319,4. de respir. c. 8.

²⁾ p. an. II, 3. cf. gen. an. IV, 6. p. 294,23.

³⁾ p. an. II, 3 p. 25,25. 26,5. ⁴⁾ T. I Abschn. IV §. 22 p. 463.

⁵⁾ de vit. et mort. c. 2 p. 85,10 (vulgo resp. XX.)

quamvis obscure, exponitur. Ita: «in corde primum gignitur sanguis, atque adeo prius quam corpus dearticuletur¹⁾» «Cor origo et fons sanguinis et primum conceptaculum est; ex corde derivatur sanguis in venas²⁾» Humorem, nondum in sanguinem mutatum, Aristoteles *ἰχώρ* nominare videtur, ita ut duo ichoris genera agnoscat, quum dicat: «concoctus sanguis fit ex sanie,» et: «*ἰχώρ* est sanguis incoctus aut quia nondum percoctus aut quod in seri modum dilutus fuerit,» quam sanie aquosam sanguinis partem nuncupat³⁾, et corruptam *ὀρόος* appellat⁴⁾. [*Plato Tim p. 416: ἰχώρ, ὁ μὲν αἵματος ὀρόος*].

§. 3.

D e s a n g u i n e.

Sanguis non adventitius est humor, sed inest corpori ob principia a natura subministrata, in corpore vivo suapte natura liquidus et calidus, ruber et dulcis in sano. Ne sanguis gelet, calor ab origine profluens prohibet. Sanguis enim continet fibras, tanquam fomenta, quibus exemptis, ille nunquam concrevit. Sanguine igitur e corpore sumto, calor una cum humiditate effugit, frigusque congelationem propter fibras efficit terrenas et solidas⁵⁾. Palpitat sanguis in venis, quae de corde pendent. Vis sentiendi ulli parti exanguis non data est, ipse autem sensu caret, tactumque non sentit, uti neque alvi excrementum, nec cerebrum nec medulla. Immo sanguinis calidioris agitatio sensuum officium intercipit et re-

¹⁾ h. an. III, 14 §. 3 et 5.

²⁾ p. an. III, 14 p. 60,8.

³⁾ ib. II, 4 p. 27,23.

⁴⁾ h. an. III, 16 §. 2. De ichore veterum conscripsit multa Mercurialis var. lect. IV, 12 p. 91 sq.

⁵⁾ h. an. III, 14 §. 1. 2. cf. p. an. IV, 2 p. 84,22. — p. an. II, 4. 9. h. an. I. I. c. 6. Meteorol. IV, 7. p. 102,19. c. 10 p. 112,18.

fringit, quodcirca visus, auditus et olfactus capiti sunt mandati, propter puriorem hac in parte sanguinem, qui tenuior et frigidior omnem sentiendi et intelligendi vim planiorem reddit¹⁾. — Hominis sanguis est tenuissimus et purissimus, in inferioribus crassior quam in superioribus partibus; feminarum virili crassior ac nigrior; infantium dilutior et largior; senum crassus, niger, paucus. Mulieribus, quae in summo corpore minus, intus plus sanguinis habent, omnibus menstrua fluunt, quae vitiosa profluvia, ῥοῦς, nominantur. Si sanguis nimis eliquescit, in cruorem sevosum abit, si putrefit, in pus, ex quo callum, πῶρος²⁾.

A d d i t a m e n t u m X I .

Plato de concoctione et sanguine: — Venter cibos et potus ingestos retinere, ignem autem et spiritum, ejus compositione tenuiores, non potest. His igitur Deus ad venarum irrigationem e ventre perficiendam usus est. Rete enim ex aëre et igne, instar nassae contexuit, cui duae gibbae sunt ad introitum. Interiora igitur vanni omnia ex igne composuit, gibbas et receptaculum ex aëre, quae hoc modo in animali disposuit: Gibbarum, quarum duae bipartitae sunt, alteram in os demisit partim per arterias [asperas] in pulmonem, partim in ventriculum, alterius utramque partem ad fistulas narium duxit. Reliquum nassae receptaculum circa partes corporis concavas induit³⁾. Hoc igne cibi dividuntur, et quum ille spiritu subsequuto elevatur, hac elevatione venae a ventre replentur, quam ob rationem per totum animalis corpus alimentorum liquores diffunduntur. Nominamus

eos,

¹⁾ h. an. I. c. §. 1. p. an. II, 2. 3. 7. 10. IV, 10. Falso igitur contendit *Pollux*, Aristotelem posuisse mentem in sanguine. Onom. 2,226.

²⁾ h. an. I. c. §. 3. 4. 5. p. an. II, 2 p. 20,18.

³⁾ Tim. p. 405 sq.

eos, qui colore rubro gaudent, sanguinem, carnis et universi corporis pabulum, ignis partiti et abstersi in humido naturam. Impletionis autem evacuationisque modus idem est quam cujuslibet latio in Universo, per quam cognatum ad se ipsum fertur. Quae enim extrinsecus nos circumdant, assidue nos resolvunt, et singula aequalis generis desumta distribuunt cuique speciei. Sanguinea igitur in nobis attrita quum ad cognatum feruntur, exhausta implent¹⁾. In sanguinem autem fibrae, ἴνες, sparsae sunt ideo, ut tenuitatis et crassitudinis mediocritate gaudeat sanguis, neve propter caliditatem lubricus ex raro corpore defluat, neve propter crassitudinem difficiliter in vena moveatur. Quam conditionem fibrae tantopere servant, ut, si quis vel mortui et frigidi sanguinis fibras contrahat, omnis sanguis reliquus diffundatur, si remittat, celeriter cum frigore circumdante restringantur²⁾.

Cap. IX.

De respiratione.

§. I.

De instrumentis respirationis.

a. Nasus, ῥίς, μυχτῆρες.

Nasus, faciei pars, mobilis, in duos meatus, ὀχέτευμα, vacuos divisa intersepto, διάφραγμα, cartilagine. Respiratione sine naso fieri non potest, quoniam aër a pectore per gurgulionem trahitur et redditur. Itidem stertamentum, spiritus copiosi exitus, hac parte fit, et olfactus subministratur. Propter quae munera, quia spirandi membrum tenet medium locum, nares in medio trium sensuum natura constituit velut perpendicularum³⁾.

¹⁾ ib. 410 sq.

²⁾ ib. p. 421.

³⁾ h. an. I, 9 §. 4. p. an. II, 10.

b. Os, *ζόμα*.

Oris, cujus partes respirationi quoque perficiendae officia praestant, descriptionem in praecedente capite legisti.

c. Ligula, *ἐπιγλωττίς*.

Inter foramina, quae de naribus ad os pertinent, epiglottis cernitur supra arteriam asperam. Conjuncta est cum postrema linguae parte ita, ut arteriae ostiolum, quod ad os patet, operire queat. Tanquam operculum igitur arteriae, superponitur epiglottis, si cibum deglutimus, attollitur, cibo transmissio, ut spiritum refrigerantem suscipiamus. Ita epiglottis impedit, ne in arteriam pulmonemque ingrediatur cibum, quo vel sicco vel humido illapso, suffocationes, tormina et tusses vehementes excitantur¹⁾.

d. Guttur, *λάρυγξ, φάρυγξ*²⁾.

Colli pars anterior, cartilagosae naturae, linguae postremae parti adhaerens, ad superam partem, versus os e foraminum, quae ad os de naribus vergunt, regione posita, guttur et spiritus et vocis causa datum est. Cartilagosum propter vocem emittendam, ante gulam positum, quoniam pulmo et cor nobilitatis gratia anteriorem tenent locum, guttur potum admittere, qui putant, plane errant,

¹⁾ h. an. I, 9 §. 7. 13 §. 6. respir. c. 4 p. 78. [vulgo c. 11.] p. an. III, 3.

²⁾ *Hippocrates* utroque nomine diversum partem intellexisse videtur, quum dicat: *φάρυγξ καὶ ζόμαχος, λάρυγξ καὶ ἀστρηθή*. oss. nat. p. 274,10 v. Oec. Hipp. Aristoteles autem utraque voce utitur de una eademque parte, cf. h. an. I, 10 §. 1. IV, 9 §. 1. p. an. III, 3. de anima II, 8 p. 39,23. nimirum non faucium cavitatem, sed laryngis nostrae partes cartilagosas intelligens. Fauces, pharyngem nostram, nominare videtur *αἴλον ὁ περὶ τὸν γαργαρεῶνα*, quem ita describit: „qua extremum oris palatum comperforatis naribus procedit.“ De resp. c. 3 p. 73,21 [vulgo c. 7.] h. an. I, 9 §. 4. cf. *Schneider* ann. ad *Theoph.* de caus. plant. VI, 9 §. 3. T. IV p. 471.

quum neque meatus quidam a pulmone ad ventrem tendat, neque unde humor per vomitum removeatur, incertum sit, neque humor continuo colligatur in vesicam, sed prius in ventriculum¹⁾.

e. Arteria aspera, ἀσθηρία.

Omnia de gutture dicta, de arteria quoque dicenda sunt, per quam aër attrahitur et redditur, voxque editur. Cartilaginosa enim, multis venis tenuibus ac paucis sanguine refertis circumdata, in duas sese dividit partes, in bipartitum pulmonem tendit, atque in medium descendit. Inflata igitur arteria, spiritus in cavas pulmonis partes redundat, ubi cartilaginei tubuli agnati habentur, continuo tractu angustiores, majores a minoribus accepti. Tum aortae venaeque magnae tum cordi conjuncta est ligamentis pinguibus, cartilagineis et fibrosis²⁾.

f. Pulmo, πνεύμων³⁾.

Pulmo eandem tenet sedem quam cor, quod ille amplectitur, eamque mediam anteriorem, neque ori adhaerere potest continuo, ut ventriculus, sed canalem intermedium haberi oportet, ut re- et exspiratio bene perfici possit. Bipartitus, nec multifidus, nec laevis, sed inaequalis, plane spongiosus, meatibus e corde et magna

¹⁾ h. an. I, 10 §. 1 c. 13 §. 5. p. an. III, 3. Haec verba adversus *Platonem* in *Timaeo* esse dicta, e sententia experimur *Platonis* [v. Add. VII et XII.] *Galenus* quidem eum defendit, sed purgare non potest. De plac. H. et Pl. VIII, 9 p. 717. Idem facit *Macrob.* Sat. 7,15 p. 443.

²⁾ h. an. et p. an. II. II. h. an. I, 13 §. 5. cf. introd. anat. c. 43.

³⁾ πνεύμων pulmonem, πνεύμονες plerumque Pulmonum marinorum genus (*Actinia*) significat, e.g. h. an. V, 13 §. 10. v. *Schneider* ann. ad l. p. 321; πνεύμωνι opponuntur βράγχια piscium, ille refrigerationis causa spiritu, haec, aqua perfectae. Itaque nomen gerit a πνεῦμα de resp. c. 4 p. 77,5. [vulgo c. 10.]

vena ad singulas fistulas vergentibus penetratus¹⁾, plurimum, quamvis in venis tantum, sanguinis inter viscera habet, excepto corde. Pulmo munere fungitur respirandi, aptissimus, qui amplitudine et spongiositate aditum aperiat facilem aëri, qui illo diducto influit, collapsus, exit, cujus motus principium a corde accipitur. Ad cordis vero palpitationem nihil affert officii²⁾. Quum sanguinis copiam calor indicet, pulmo ejus rationem naturalem constituit. Ita etiam animalia, quae pulmonem nimis fungosum atque exanguem habent, raro potu egent³⁾.

§. 2.

De respiratione.

E libro, quem de hac vitae actione conscripsit singulum *Aristoteles*, breviter excerpere dicta, sententiasque in angustum deducere hoc modo conaturi sumus:

Quum vita animaeque habitus caliditate, sine qua nihil fieri et agi potest, existet, hujus autem, quae animae nutritivae propria est, facultatis sedem corporis esse oporteat principalem: in sanguineis hoc principatu gaudet cor, ex quo sanguis originem ducit. Hujus vero ignis duplex contingere potest corruptio, altera extinctio, *σβέσις*, frigiditatis, altera marcor, *μάρανσις*, caliditatis multitudine effecta. Propter hunc marcorem refrigerationem fieri quandam, qua adjuvetur, necesse est. Talis refrigeratio aut aqua, aut aëre efficitur. Quo minore

¹⁾ Semper ita distinguit Noster, ut *πόροι* venarum et arteriarum rami, *σύγγυες* arteriae asperae fistulae (bronchia) in pulmone nominentur.

²⁾ Haec contra *Platonem* in *Timaeo* dicta esse, annotat *Schol.* ad p. an. III, 6 p. 111 [v. add. VII et XII.]

³⁾ h. an. I. c. §. 6. c. 14 §. 3. 4. III, 3 §. 4. 5. VIII, 6 §. I. p. an. III, 3 p. 56, 18. 58, 13. c. 6. 7. gen. an. II, 1 p. 200, 12. cf. introd. anat. c. 41.

enim calore praedita sunt animalia, eo minore quidem auxilio indigent contra marcorem, qui plane non refrigeratus suffocationem, πνίξις, et mortem adducit. Refrigerantur vero aqua omnia, quae branchias habent¹⁾. Quae contra pulmonem, eumque spongiosum, fistulosum, sanguine refertissimum possident, refrigerationem desiderant per aërem, qui ex pulmone per meatus jam enarratos in cor ingreditur, perque totum vagatur, ad quod munus propter tenuem naturam aër aptissimum se habet²⁾. Calido enim, principio nutritivo, amplefacto, elevatur cor omnisque continua particula i. e. thorax. Quo elevato, aërem induci necesse est externum et frigidum, qui caliditatem refrigerat et diminuit, ut thorax collabatur, quo collapsio, aër cedit. Aëris quidem ingressus respiratio, ἀναπνοή, ἀνάπνευσις, excessus vero exspiratio, ἐκπνοή, ἐκπνευσις, nuncupatur, quae tota actio per omnem animalis vitam perseverat³⁾.

A d d i t a m e n t u m XII.

De respiratione *Platonis* dicta sunt haec: — Jam in additamento praecedente cognovimus, rete quoddam a Deo formatum ac in corpore positum esse, ex igne et aëre contextum. Hoc rete per corpus rarum penetrat et rursus emergit. Ignis igitur interni radii aërem in utramque partem transeuntem subsequuntur continuo, donec animal consistit. Quam agitationem respirationem et exspirationem nominamus, has ob causas factam: Quoniam nusquam vacuum est, quo quidquam eorum, quae feruntur, ingredi queat: spiritus, qui e nobis evolat, non in vacuum fertur, sed sibi proximum e sede depellit,

¹⁾ de resp. c. 4 [vulgo c. 8. 9. 10.] cf. de juv. c. 5.

²⁾ ib. c. 6 [v. c. 15.] cf. de anima II, 8 p. 40,2. p. an. III, 3 p. 58,14. h. an. I, 13 §. 8.

³⁾ ibid. [v. c. 21] cf. de vit. et mort. c. 2 p. 85 sq.

quod depellens iterum, unde spiritus exclusus est, ingreditur et implet. Itaque spiritu e pectore et pulmone egresso, aër corpori circumfusus per oris nariumque meatus retrahitur. Initium autem hujus rei profert caliditas, quae in corpore, tanquam rete ex igne contextum, per medium est extensa, cum exteriora omnia ex aëre sint. Calidum igitur secundum naturam ad cognatum in regionem externam emanat, exhalatum frigescit, retractum calescit. Omne autem hoc opus fit irrigatione et refrigerio ad vitam et nutrimentum necessario. Quando enim ignis sequitur diffusus per ventrem, cibos et potus offendit, liquefacit, et velut ex fonte in meatus venarum trajicit [cf. add. X.]¹⁾. — Pulmonem autem, cordis tegmen, mollem et exanguem, cavis intrinsecus fistulis spongiae instar distinctum, formarunt Dii, ut spiritu potuque hausto, cordis ardorem respiratione et refrigerio tepefaciat. Quamobrem arterias [asperas], tanquam aquaeductus per pulmonem derivarunt²⁾. Potus enim per pulmonem sub renes in vesicam ducitur³⁾.

§. 3.

De libro *περὶ πνεύματος*.

Aristotelis de respiratione doctrina recognita, facillime invenimus argumenta, quibus devincimur, quod libellus de spiritu falso tantum Aristoteli adscribatur. Multi

¹⁾ Tim. p. 406 sq. In capite 5 l. de resp. certare conatus est *Aristoteles* contra *Platonis* doctrinam de respiratione. Inter alia affert, quod, *Platonis* opinione comprobata, exspiratio prior fuisset respiratione, quum tamen moriens ultimo expiret. — De respiratione secundum *Hippocratem* et *Platonem* loquitur *Galenus*, qui jam annotat, *Platonem* e respiratione sustulisse attractionem [*ὄληη.*] de plac. II. et Pl. VIII, 8 p. 707 sq.

²⁾ ib. p. 388. [cf. Add. XVII.]

³⁾ ib. p. 434.

quidem jam erant, qui hac de re dubitabant¹⁾, sed nusquam, confiteor, mihi obvenerunt talia, quae rem ad certitudinem quandam promosserent, quodcirca mihi ut indulgeatur, rogo, de hoc libello iudicium quoddam, quantum possim, accuratius instituere conaturo. Nam quae *Mercurialis* doctissimus breviter commemorat²⁾, nimirum quoniam Aristoteles nusquam alibi de pulsu multa loquutus sit, ut ejus tempore tale nomen vix notum fuisset, hoc autem in libello multa de eo occurrant, hanc ob causam librum de spiritu falsum esse Aristotelicum: haec nullo modo satisfaciunt, eo magis, quod, ut suo loco vidimus, Aristoteles revera de pulsu et cordis et venarum dixerat. [v. cap. VI.] Neque quae *Meursius*³⁾ de nostro libello coniecit, eundem esse quam illum, quem inter Theophrasti opera enumeret *Diogenes Laërtius* V, 45, melioribus gaudent argumentis, quum persuadere nequeat, Theophrastum tantum discrepasse a praeceptore, neque loquendi genus Theophrasti esse videatur.

Argumenta autem, ob quae librum de spiritu falsum censeo, haec fere sunt:

- 1) Libellus non agit de spiritu, quem respiratione pulmo accipit et reddit, sed de spiritu innato, πνεῦμα ἐμφυτον⁴⁾, qui, per totum corpus dispensus, vitae principium sit, originemque e pulmone ducat⁵⁾, praeter quem praecipue arteria eum ferat⁶⁾. Hoc pneuma vis sit, quae, in nervis occulta, ossa moveat⁷⁾. Quis autem haec *Aristotelica* judicat? Invenimus quidem aliquid in Stagiritae scriptis de spiritu innato, sed claris verbis Noster

¹⁾ e. g. *Sylburg.* inter var. lect. ad l. p. 363. *Sprengel* l. l. §. 21 p. 458. ²⁾ Var. lect. II, 12 p. 39.

³⁾ Theophrastus p. 638 [*Gronov.* thes. ant. gr. t. X.] Ita *Patricius* quoque conjectura libellum tribuit *Stratonī Lampsaceno*, disc. perip. 1,7 p. 74. secundum *Laërtium* V, 59.

⁴⁾ de spirit. c. 1.

⁵⁾ ib. c. 2 p. 327,18. c. 3 p. 328,28.

⁶⁾ ib. c. 5 p. 331,14.

⁷⁾ ib. c. 8. p. 334,17.

expedit, animalia sola, quae non spirent, hoc praedita esse¹⁾), nulloque modo Aristoteli vitae principium spiritus visum est. Quisquis autem historiae non ignarus mox intelliget, haec Stoicarum opinionum propria esse²⁾).

1) de somn. c. 2 p. 41,12. cf. de resp. c. 4 p. 75,10 [vulgo c. 9.]

2) Ita *Seneca* ep. 84 p. 487 de mellis praeparatione in apibus: „an quae collegerunt, in hunc saporem mixtura quadam et proprietate spiritus sui mutant.“ Ita *Galenus* verba laudat *Chrysippi* e libro ejus primo de anima: ἡ ψυχὴ πνεῦμά ἐστι σύμφυτον ἡμῶν συνεχὲς πάντα τῷ σώματι διήκον κ. τ. λ. de plac. Hipp. et Pl. III, 1 p. 287. K. Ita *Galenus* ipse spiritum innuit nativum contendens, spiritum esse in cerebri ventriculis, qui, si movendum sit, in nervos fluat. de plac. Hipp. et Pl. VII, 4 p. 611. — In nonnullorum *Theophrasti* scriptorum editione, quam curavit Dan. *Furlanus* [Hanov. 1605 fol.] et cui adjectus est libellus de spiritu, locupletissimis commentariis illustratus, editor haesitat, neque discernere audet, cujus sit iste libellus. Inter argumenta autem, quibus illum, *J. C. Scaligeri* auctoritate, defendit, hoc, de quo pauca commemorantur, dignum videtur [p. 333.] Aristotelem in libro de motu animalium jam de spiritu innato scripsisse imprimis haec verba: „πάντα δὲ γίνεται τὰ ζῶα καὶ ἔχοντα πνεῦμα σύμφυτον, καὶ ἰσχύοντα τούτῳ κ. τ. λ.“ De quibus ut meam conjecturam proponam, dicendum est, haec verba simul ac totum caput, in quo leguntur [c. X vulgo,] suppositum et incalcatum esse a quodam interpolatore. In praecedentibus enim Aristoteles multis verbis docet, omnem motum effici a spe et appetitione, ex affectionibus, quarum origo sit cogitatio et imaginatio, orta. Spem vero et appetitionem proprias esse animae, ita ab anima omnem motum generari. Animam demum moventem, ἡ ψυχὴ κινουσα, sitam esse in corde, sensuum principio. Quae literarum quoque formulis probantur. Itaque in cap. XI, libri ultimo, pergit asseverare, causas motionum involuntariarum, quarum dominae cogitatio et imaginatio esse non videantur, humiditate animali in membris sustentarum, permutationes esse internas, e membrorum alteratione assidua ortas. Quae iterum literarum formulis probantur. In capite autem X quid agit? Subito in corporibus motus principium corpus quoddam esse oportere, contendit, quod corpus nimirum spiritum esse innatum. De quo tum callide, jam alibi dictum esse, nuntiat (ubi? quaeris frustra. Quodcirca falluntur, qui hunc locum ad librum de spiritu referunt, qui in tota naturalium scriptorum serie non commemoratur); tamen spiritus innati, animae principii, naturam breviter exponit, eodem loquendi genere usus, quod non Aristotelicum in libro de spiritu ipso sentimus. cf. de anim. III, 9.

2) Aliam rationem affert discrimen inter ἀρτηρίας καὶ φλέβας, quod hoc in libello explanatur; illis spiritus innatus, his sanguis contineatur; silet de aorta¹⁾. Pulsus igitur spiritus solius motus in arteriis sit²⁾. Quae non minus non Aristotelica, sed Stoica apparent³⁾.

3) Vidimus, quam causam respirationis Aristoteles e theoria magistri et sua deducere potuerit, et scriptor hujus libelli? „Principium quidem habet ex partibus externis respiratio: sed utrum animae vis sit, an anima, an alia quaedam corporis mixtio nominanda, quae tantum tractum perficiat, discerni non potest⁴⁾.”

4) Falsum esse contendit auctor, quod carne insecata ubique sanguis effluat⁵⁾, contra Aristotelem⁶⁾.

Quae sufficient, ut demonstrent, quot sententias hic libellus contineat, Aristotelicis plane contrarias.

§. 4.

D e v o c e .

Vox, φωνή, est sonus, ψόφος, animati cujusdam. Spiritum enim natura praeter refrigerationem loci circa cor, ad vocem quoque edendam adhibet. Vox igitur constat e percussione spiritus, ab anima, quae illis partibus inest, ad arteriam cartilagosam i. e. laevem et solidam simul ac guttur, quod eadem conditione gaudet, repulsi⁷⁾. Vox autem differt a sermone, διάλεκτος, qui

1) c. 5 p. 331,15. 25. 27 et a. l. 2) ib. c. 4.

3) De his supra loquuti sumus cap. 7.

4) ib. c. 4 p. 329,20. 5) ib. c. 6 p. 333,5.

6) h. an. III, 14 §. 1. p. an. III, 5 p. 65,11.

7) de anima II, 8. Quanquam hic cor vocis principium nominatur, tamen id alibi semen praenuntiatur, gen. an. IV, 8 p. 298,6. Verisimiliter his dici voluit Noster, communitatem quandam existere inter

vocis dearticulatio, per linguam facta, est. Sermo enim vocalibus, τὰ φωνήεντα, a gutture missis, et mutis, τὰ ἄφωνα, a lingua et labiis editis, componitur. Itaque lingua soluta eget, qui loquitur; sermo autem homini proprius est. Vox nonnullas patitur varietates, neque omnibus eadem est. Praecipua enim inter voces differentia est inter gravem, βαρεῖα, et acutam, ὀξεῖα. Gravis vox consistit in tardo motu, acuta in veloce; item spiritus caliditas ad gravem, frigiditas ad acutam vocem, et ad utramque instrumentorum varia conditio multum refert. Infantes ut reliquarum quoque partium, ita etiam linguae, quae iis imperfecta serius solvitur, impotes, itaque blaesi ac balbi sunt plerique¹⁾. Bis autem septenis annis peractis, quum mas semen ferre incipit, feminis menses erumpunt, vox quoque mutatur in sonum asperiores atque inaequaliores, neque amplius acuta, neque jam gravis, neque sibi constans est, quam conditionem Graeci τραγιζέειν nuncupant. Evenit hoc magis iis, qui venerem tentarunt²⁾. Ut infantes, sic etiam feminae et senes acutiorem, mares graviorem habent vocem³⁾.

A d d i t a m e n t u m XIII.

Plato de voce ita loquitur: — Vox plaga quaedam videtur cerebri et sanguinis ab aëre per aures usque ad animam facta, ejusque motum a capite incipientem, in jecoris sedem desinentem, auditum vocamus⁴⁾. Motus velox

vocem et semen. Invenio enim expositionem accuratiorem gen. an. V, 7 hanc: „Testium natura appensa est meatibus seminalibus, qui tendunt ex vena, cujus principium cor est juxta locum illum, qui vocem movet. Meatibus igitur seminalibus mutatis versus aetatem, qua semen secerni solet, mutatur quoque illa pars, qua vox editur.”

¹⁾ p. an. III, 3 p. 56,26. h. an. IV, 9 §. 1. 2. 7. 8.

²⁾ ib. VII, 1. gen. an. IV, 8 p. 298,5

³⁾ gen. an. V, 7 cf. h. an. IV, 11 §. 7.

⁴⁾ cf. Theophrast. de sens. §. 6.

vocem acutam, tardus gravem, unus aequalem atque laevem, contrarius asperam, magnus longam, parvus brevem profert¹⁾. Vocum, quaecunque veloces et tardae, acutae et graves audiri solent, aliae dissonae propter motus, qui in nobis ipsis fit, dissimilitudinem, aliae consonae, propter similitudinem. Priorum enim et velociorum motus cessantes, ad simile jam progressos, quibus tardiores voces succedunt, hae excipiunt, et excipientes alium motum injiciendo non ordinem perturbant, sed lationis tardioris initium post velociorem faciunt. Dum vero desinentis motionis similitudinem sibi accommodant, unum ex acuta et gravi concentum contemperant²⁾.

Cap. X.

D e g e n i t a l i b u s .

§. 1.

Genitalia maris.

A) Testes, ὄρχις.

Testes duo, extra siti, cute inclusi (scrotum ὄσχος), neque carnis naturam habent, neque multo differunt a carne. Quorum interna natura ita se habet: Tendunt ex aorta meatus venosi, sanguinem non continentes, ad caput utriusque testis, aliique duo e renibus, sanguinem ducentes. Ab hoc capite vergit ad testem ipsum meatus ille validior et nervosior, qui in utroque teste reciprocatur versus testis caput, a quo uterque in unum coit prorsum ad penem. Atque meatus, quos reciprocare diximus, et

¹⁾ Tim. p. 381.

²⁾ ib. p. 409. cf. 339. v. Boeckh, die Weltseele Platon's p. 1 — 95 tertii tomi der Studien von Daub und Creuzer. 1807. cf. Plut. pl. ph. 4,20.

ii, qui testibus applicantur, eadem ambiuntur membrana, ut, nisi membranam disjungas, meatus unus esse videantur (tunicae vaginales). Meatus ille applicatus sanguinolentum continet humorem, licet minus, quam superiores¹⁾; reciprocatis vero ad tubum penis candidus inest humor (ductus deferens). Ad hunc tubum, circa quem quasi putamen penis est, meatus superne fertur coitque²⁾. — Si testium indagamus utilitatem, primum confitendum est, non necessarios ad generationem esse hos, qui non omnibus animalibus dati sint. Restat igitur, ut melioris cujuspiam notae gratia habeantur. Ut enim nonnulla animalia intestina recta [v. p. 37 ann. 2] ad celeriorum alimenti cupiditatem habent, ita etiam meatus seminales sine testibus propensiora celerioraque ad venerem reddunt. Castioribus igitur, ut intestina non recta, sic meatus plexibus contorti sunt, ne libido sit vehemens et crebra. Ad hunc usum homines habent testes, replicationem servantes³⁾.

B) Coles, penis, τὸ αἰδοῖον.

Penis, ad thoracis (ventris) finem extra positus, in duas partes divisus: extrema quidem pars carnosá, laevis, aequalis, glans, βάλανος, nominata, quam quae integit cutis nomine vacat et vulnere obducto coalescere nequit; cuti et glandi commune est praeputium, ἀκροποσθία: reliqua pars partim cartiliginosa, partim nervosa, augeri

¹⁾ In plerisque editionibus leguntur: ὁ μὲν οὖν προσκαθήμενος πόρος εἶναι αἱματώδες ἔχει τὸ ὑγρὸν, ἥντων μέντοι τῶν ἄνω τῶν ἐκ τῆς ἀορτῆς. Quod plane contrarium est iis, quae supra dicuntur, venas ex aorta nullum sanguinem continere. Quanquam nemo adhuc de hac re loquutus est, tamen facile suspicabimur, τῶν ἐκ τῆς ἀορτῆς additam esse a quodam interpolatore glossam, quum Gaza jam haec verba omiserit. v. ed. Pacii p. 871 B. et Schn. ann. ad l. p. 120. Haec probat Noster, qui infra §. 9 οἱ πόροι ἄνω dicit, quibus superiores intelligit ad testes vergentes.

²⁾ h. an. I, 10 §. 4. III, 1 §. 7. 8.

³⁾ gen. an. I, 4.

potest, contrahi et extendi, egredi et ingredi. Et penis et testes absoluti pendent a ventre. Hoc membro utitur natura et ad humidi excrementi exitum et ad rem veneream, quia semen quoque excrementitius est humor, ad quod commune munus tubum habet penis, in quem desinunt et meatus urinarii et seminales modo jam descripto [v. cap. VIII §. 1. E. h.]¹⁾.

C) Genitura γόνη, semen σπέρμα.

Γόνη nominatur, quod e generante proveniens causa est, per quam obtinetur generationis principium [sem. virile,] σπέρμα, quod ex ambobus coëuntibus habet principia (foetus). Semen virile ultimum est alimenti excrementum; nam cum pītuita, φλέγμα, primum, sanguis ultimum sit alimenti excrementum utile, semen excrementum sanguineum, non colliquamentum, σύντηγμα, est. [Semen enim nec prima aetate nec senibus, nec aegrotis habetur.] Semen constat e spiritu et aqua, quamobrem, quum spiritus aër sit calidus, et spuma, ἄφρος, qualis semen, alba: semen, quod spissum et album exit, egressum, calore evolante, aëre refrigerato, humidum sive aquosum et nigrum fit, quum aqua remaneat. Semen enim album est, neque vera loquutus est Herodotus²⁾, qui Aethiopes nigrum habere semen contendit. Semen est manus, faciei et totius animalis manus et facies indefinita et totum animal indefinitum. Item animam continet vegetalem sive nutritivam, θρεπτική³⁾, quum calor ei insit, non ignis quidem vel talis facultas, sed spiritus. Ita semen principium est ge-

¹⁾ h. an. I, 10 §. 3. II, 1. p. an. IV, 10. gen. an. I, 5. 13.

²⁾ h. an. III, 17 gen. an. II, 2 cf. Herodot. III, 101 p. 248 ed. Wesseling.

³⁾ In semine esse ψυχὴν φυτικήν, secundum Aristotelem, ἐπιθυμητικήν, secundum Platonem, φύσιν, secundum Stoicos, narrat Galenus de form. foet. c. 3 p. 665 c. 5 p. 700. cf. plac. H. et Pl. VI, 3 p. 521.

nerationis, et rem, quae gignitur, efficit, quum omnia e semine generentur, semen e generato.

Seminis conditio varia est: semina enim aut tenuia sunt et infoecunda, aut globulenta et grandinis speciem ferentia, foecunda; gelu non concresecunt, sed aquosa fiunt propter spiritum evolantem et aquam relictam, calore autem coëunt et crassescunt; foecunda in aqua delabuntur et subsidunt, infoecunda diffunduntur. Primum mas semen ferre incipit, anno bis septimo peracto, et infoecundum est usque ad annum ter septimum. Cum semen exit, spiritus antecedit, et exitus ipse spiritu agitur, quum nihil procul sine violentia spirituali projici liceat. Itaque semen, spiritu retento, emitti necesse est. Semen, quod humidum posterius adnatum, ut lac, est, in duplice meatu ad spinae locum posito habetur. — Quoniam semen uti exposuimus, virorum excrementum sanguineum est, feminis quoque tale excrementum sanguineum esse necesse est. Menstrua igitur semen non purum, sed confectionis indigens sunt. Quodcirca cum menstrua sint, quae feminis fiant perinde ut maribus genitura, nec fieri possit, ut duae secretiones seminales agantur, ideo semen a feminis ad generationem non conferri, patet. Ita mas praebet formam et motus initium, femina corpus et materiam¹⁾.

§. 2.

Genitalia feminae.

Nulla parte interiore differunt sexus inter se, nisi utero, *ὕστέρα*, qui sub vesica ad intestina intus (quia quod gignitur, custodiam, operimentum et concoctionem desiderat, exterior autem locus offensionem expositus et

¹⁾ h. an. III, 15. 17. VII, 1. 2. 7. p. an. I, 1. II, 7. 9 fin. IV, 10. gen. an. I, 6. 13. 17. 18. 19. 20. II, 2. 3. 7. IV, 1. cf. *Plut. pl. ph.* 5, 3. 4.

frigidus est), infra ad genitale (quia ejus exitus infra est, et foetus motum et pondus habet), positus, bipartitus, sinus geminos in latere dextro et sinistro habet, qui tamen nihil ad generationem aut maris aut feminae conferunt. [Nonnulli enim marem in dextro, feminam in sinistro generari credunt.] Interior ejus pars, carnosae, quae validior esse debet, *ύστέρα* nominatur, exterior os angustum, quasi cervix, carnosum et cartilagineum, *μήτρα* vocatur, extrema cornua *κέρατα*, quae curvantur. Uterus laevis est, [cornigeris enim tantum et una parte dentatis acetabula, *κοτυληδόνες*, sunt, caeteris partus utero adhaeret,] et labra externa asperiuscula et digito adhaerentia habere debet. Mulieris enim genitale externum sub pube cavum, contra viri membrum formatum est. Atque quoniam feminae materiam dant ad generationem et corpus, pars, qua semen recipiunt, non meatus, sed uterus amplior est. Superne fissis duabus venis, magna et aorta, multae in uterum desinunt venae tenues, quibus alimento propter frigiditatem non concocto nimis expletis, quam abundantiam propter tenuitatem continere non possunt, excernuntur in uterum menstrua¹⁾.

§. 3.

D e f o e t u.

Feminis, quae conceperant, statim locus uterinus siccescit, et uterus ipse contrahitur; post triginta dierum, si femina concepta, quadraginta, si mas est, fiunt purgationes, quae, hoc tempore peracto, in mammas transeunt, ubi lac proferunt; mox pleniora fiunt, praesertim gracilioribus, ilia et inguina; accidunt etiam haec: corpus post conceptum gravatur, oculorum caligines, capitis do-

¹⁾ h. an. I, 13. 14. II, 17. III, 1. VII, 3. gen. an. I, 3. 8. 11. 12. II, 4. 7. IV, 1. cf. *Plut.* pl. ph. 5,5. [falso dicta.]

lores, nauseae et vomitus, stranguriae ad graviditatis finem, pallor, tumores interdum et exuberationes carnis in cruribus, varii appetitus [*χισσῶν*] et fastidia subita. Semen autem in utero acceptum et per tempus quoddam contentum membrana obducitur, velut ovum in membrana, venis referta. Primum quidem foetus inter involucrium fit, (Amnion) circum quod membrana secunda replicatur, quae utero plerumque adhaeret, (*χόριον*). Inter has duas humor aquosus, saniosus vel cruentus habetur, quem mulieres *πρόφορον* nominant. Ita apparet foetus, si quadragesimo die praeterlapso, exit. Corruptiones enim intra septimum diem effluxiones, *ἐκρούσεις*, post quadragesimum diem abortiones, *ἐκτροσμοί*, nominantur, intra quos dies plurimi foetus pereunt. Foetus igitur mas, qui 40 die exierit, in aquam frigidam immissus, in membrana consistit, qua rupta foetus ipse apparet, magnitudine Formicae majoris: membra distincta, tum caetera, tum genitalia, oculi permagni; foetus autem femina intra tres menses indistincta habet membra, et, quum mares circa 40 diem, antea carnosum quoddam informe, scindantur et moveantur, plurimi in dextro latere, feminae circiter 90 diem finduntur et moventur, pleraeque in sinistro latere, dearticulationemque et partium perfectionem tardius adipiscuntur. Augentur foetus per umbilicum, qui includit venas quasdam, ad uterum quasi radices tendentes, per quas foetus alimentum hauriunt eodem modo, quo plantae per radices. [Descriptionem umbilici invenis p. 30 ann. 2.] Foetus situs hic est: conglobatus, nasus inter genua, oculi supra genua, aures extra genua. Sed caput, quod primo tempore superne spectat, ad graviditatis exitum, cum creverint foetus, deorsum ducitur. Foetus enim grandescens cava ventris subit, qui motus bene sentitur. Distinguuntur per generationem prius superiores propter nobilitatem, quam inferiores

riores partes; omnia primum lineamentis describuntur, dein colores accipiunt. Prae omnibus autem cor, quod sensuum principium totius corporis principatum tenet¹⁾, et genitalia gignuntur. Quibus perfectis, caput, quod cerebrum, cordi necessario propter frigus oppositum, continet, generatur. Inter sensoria ultimi nascuntur oculi, quoniam humor, cujus hi participes sunt, et qui e cerebro evenit, concoquendus erat; oculi simul ac cerebrum permagni. Itaque capitis ossa mollia habent foetus et nuperediti, nimirum propter humoris in cerebro abundantiam. Tum caro, quia sensorium tactus est, e materia sincerissima formatur; ossa quoque et nervi ex excremento seminali, ungues autem, pili eorumque proportionalia, cornua, rostra etc. ex excremento nutritivo. Octavo mense uterus dehiscit et partus descendit; si autem mortuus est, nec descendit, neque uterus dehiscit. Partus, qui ante 7 mensem eduntur, nullo modo vivere possunt, qui post 7 mensem, sane plures in Aegypto et aliis terris, in Graecia perpauci servantur, sed debiles plerumque meatus, ut nasum, non bipartitos habent. Atque nono et decimo foetus in lucem proferuntur, interdum undecimum tangunt. Sed saepe falluntur matres²⁾.

A d d i t a m e n t u m XIV.

D e s u p e r f o e t a t i o n e .

Si eodem coitu seminis plus emittitur, partus multiplex fieri potest, sed si, foetu jam aucto, coitur, super-

¹⁾ Contra cordis generationem primam, quam Chrysippus, Stoici et Peripatetici contenderunt, certat *Galenus* de form. foet. c. 4 p. 674.

²⁾ h. an. VI, 3. 4. 7. 8. gen. an. II, 4. 6. 7. IV, 4. Adversus Aristotelis sententiam, foetum e semine virorum et feminarum menstruis, quae, foetu concepto, non amplius fluant, (excremento seminali feminae), formari, certat acerbe *Galenus*, qui foetus originem e semine solo trahi, docet de sem. I, 1. p. 661 sq. cf. *Plut.* l. l. 5,17 [falsa.]

foetatur [*ἐπιζυτίζειν*,] sed raro, quod plerisque feminis uterus statim a conceptu contrahitur. Mulier enim plures infantes parere potest, semperque in utero aliquid spatii et excrementi superest, quamquam non tantum, ut alterum possit alere, sed ut coitus permittatur. Itaque, si quando, quamvis raro, accidit, ut superfoetetur, partus perfici non potest, sed abortioni similis elabitur¹⁾.

A d d i t a m e n t u m X V.

Plato de generatione: — Medullam, ex capite per cervicem et spinam derivatam, jam supra semen nominavimus²⁾. Quod animatum ac respirans, qua parte spirat, vitalem exeundi cupiditatem adeptum, generandi amorem injicit. Vir quidem genitalium naturae secundum rationem imperat. Mulierum autem matrix et vulva, quibus etiam animal avidum generandi inest, si ad tempus sine foetu sunt, aegre hoc ferunt. Per totum corpus errantes, spiritus exitum claudunt, respirari non permittunt aliaque summa pericula afferunt, donec ex utraque cupido et amor velut ex arbore fructum educunt, primum propter parvitatem indistinctum animal neque formatum, quod mox explicant intusque enutriunt, demum in lucem proferentes, generationem finiunt³⁾.

A d d i t a m e n t u m X V I.

De libro *Εἰσαγωγή ἀνατομική*.

Aristotelis sententiis de internis corporis partibus jamjam explanatis, operi finem ponere non possumus,

¹⁾ h. an. VI, 4. gen. an. IV, 5.

²⁾ *Anaxagoram* idem docuisse, tradit *Censorinus*, non multa fide dignus, de die natali c. 5 p. 25. cf. *Plut.* pl. ph. V, 3. 4. 15.

³⁾ *Tim.* p. 434. cf. *Polit.* V p. 460. *Phaedr.* p. 206 ed. *Steph.*

nisi pauca de libello, cui titulus est subscriptus: *Εισαγωγή ἀνατομική*, commemoravimus. Varias quidem fortunas passus est ille, quem magni habere inter antiquitatis monumenta nequaquam admonemur. A *Laurentbergio* primum editum, suspicatus est *H. Conringius*¹⁾, ab editore esse suppositum, quam opinionem jure repellit *Bernard*, editor recens²⁾. Quum autem *Menagius*, qui inter *Aristotelis* libros a *Diogene Laërtio* recensitos invenerat *ἀνατομῶν β. η'*, hanc introductionem eandem existimaret quam *ἀνατομὴν ἀνθρώπου*, quam enumerat *Anonymus* *Aristotelis* vitae auctor *Menagii*, idem *Bernard* conjicere ausus est, nostrum opusculum, cujus sententiae dictis *Aristotelicis* saepe reclamant, fortasse ab *Aristotele* juvene scriptum esse³⁾. Sed neque *Menagium*, neque *Bernardum* recte observasse, credo. *Aristotelis* enim nullo modo istum esse, mihi persuasum habeo, nec juvenis, quod nonnullae opiniones, quae in ejus scriptis exponuntur, in introductione hac corriguntur, neque omnino cogitari licet, *Aristotelem* verbis iisdem, quae in opere priore pronuntiasset, per omnia sua scripta distributis usum esse; nec senis, quod non minimus sententiarum numerus temporis serissimi signa prae se fert.

Quas ab causas cum *Bernardi* opinione, quam alibi expedit⁴⁾, magis consentimus, qui hoc opus cum *Oribasii* et *Palladii* synopsi componit, et *Halleri*⁵⁾, qui anonymum nostrum inter *Pollucem*, *Hesychium*, *Geoponicos* etc. enumerat. Tempore enim, quo *Graeci*, omnibus ingenii facultatibus armati excellentissimis, opera praeclara condiderunt, diu praeterlapso, quum seculi pravitas ut animi pessum dati exsuscitarentur non amplius permetteret: satis habebant illi viri, sententias priorum

¹⁾ *Introd. in univ. artem Med.* p. 153.

²⁾ *praef. edit.* [LB. 1744. 8] p. 3 sq.

³⁾ *ibid.* p. 5.

⁴⁾ *l. c.* p. IV.

⁵⁾ *Biblioth. anatom.* T. I. l. I § 68 p. III.

insignium repetere, in angustum deducere, excerpere, amputare. Atque quonam modo hoc facere solebant? Sine iudicio, sine ordine, sine omni et orationis et cogitationis ornamento, omnia perturbabant, omnia omnium permiscebant, neque fontem, ex quo hauserant, saepissime indicabant, neque ejus auctoritatem curabant, ita ut facillime cuiquam aliquid subderent, uti his in foliolis et Stoicorum et Aristotelis opiniones invicem permixtas in libello de spiritu animadvertimus, vel etiam sibi vindicarent, quae alius procreavit. Ita etiam Anonymus noster praecipuas Aristotelis sententias excerpit, et variis aliorum intermiscuit, modo illum, modo hunc secutus, contraversiis non dijudicatis. Quod iudicium non solum verbis, sed argumentis etiam ut affirmemus, haec deligo:

1) c. 4. verba, quae leguntur in libello de spiritu perperam Aristoteli adscripto c. 5 p. 331,16.

2) c. 7. *μύες*, quos Aristoteles non cognovit; *τένοντες*, in quos musculi desinant, quorum cognitio Aristotelem fugit; *φλέβες καὶ ἀρτηρίαι*, quarum discrimen Aristoteli ignotum erat.

3) c. 18: hepar, venarum radix, contra Aristotelem, qui omnes venas e corde oriri credidit.

4) c. 19: Distinctio inter *φλέβες*, in quibus sanguis omnis, et *ἀρτηρίαι*, in quibus paucus, secundum Praxagoram et Stoicos.

5) c. 20: vesicula fellea, ab Aristotele non descripta. (Citat Bernard h. an. I, 17, ubi haec verba non inveniuntur).

6) c. 22: *παρασάται* et *προσάται*, quarum inventionem Galenus sibi vindicat.

7) c. 23: meatus ab aorta ad testes decurrentes sanguinem ferunt, contra Aristotelem.

8) c. 14 et 27: *παρασάται*, *προσάται* v. 6).

9) c. 39: cor, arteriarum tantum initium.

10) c. 40: venae et arteriae sunt propter sanguinem et spiritum vitalem, contra Aristotelem.

11) c. 43: non plane ridiculum videtur dicere, potum arteria aspera accipi, contra Aristotelem.

12) c. 50: in medio cerebro tres sunt caveae; cerebrum ad sensus et motum praeparatum; stupidi nonnulli dicunt, cerebrum contra calorem cordis machinatum esse; propter maximam intercapedinem atque copiam ubertatemque partium interpositarum haudquaquam fieri potest, ut hoc viscus (cor) refrigerium ullum de se supeditet etc. omnia contra Aristotelem.

13) c. 51: nervorum copia e cerebro et medulla spinali manat, a quibus sensus et motus; haec fugerunt Aristotelem.

14) c. 52: sex oculi tunicae, quae Aristoteli non notae erant.

A d d i t a m e n t u m XVII.

De duobus erroribus in Platonem commissis.

Nuper vir doctus ad lucem protulit librum, in quo Platonis doctrinam et naturalem et medicam exponere et illustrare conatus est¹⁾. Neque existimo, hunc virum «metam cursu optatam» non contigisse, nec plura merita de Platone sibi comparasse. Attamen nonnulla hic commemorabo quae ex illo opere egregio ad nostrum finem pertinent, neque silentio sunt transeunda. Primum quidem falso interpretatus est τὰς ἀρτηρίας Platonis nostras arterias, dicens²⁾: «Deswegen sind dem Herzen die Lungen durch die in ihnen enthaltene Feuchtigkeit und Luft, so wie auch die bekanntlich für Luftadern gehal-

¹⁾ *Platon's Lehren aus dem Gebiete der Naturforschung und Heilkunde* von Prof. *Lichtenstaedt*. Lpz. 1826. 8.

²⁾ p. 97.

tenen Arterien beigegeben.» Platoni autem sunt ἀρτηρίαι, uti Hippocrati et Aristoteli, arteria aspera, de qua recte plurali uti potuit, quum scindatur, in pulmonem transeuns. Nimirum discrimen inter venas et arterias a *Praxagora*, qui non minimam operam rei anatomicae navaret, primo factum esse, notum est, ideoque Platonis tempore nondum usitatum erat. Atque profecto, si quid de arteriis ante Aristotelis tempora doctum fuisset, hic, qui antecessorum angiologiam accurate examinavit et exposuit, de illis non tacuisset aut defendendo aut refutando. Nunc autem ad utrumque Platonis locum, quo de his arteriis dicitur, anquirendum aggrediamur. Dicit enim: «διὸ τὰς ἀρτηρίας, ὀχετοὺς ἐπὶ τὸν πνεύμονα ἔτεμον¹⁾.» «τὸ μὲν τῶν ἐγκυρτίων, εἰς τὸ σῶμα μεθῆκε διπλοῦ δὲ ὄντος αὐτοῦ, κατὰ μὲν τὰς ἀρτηρίας εἰς τὸν πνεύμονα καθῆκε θάτερον, τὸ δ' εἰς τὴν κοιλίαν, παρὰ τὰς ἀρτηρίας²⁾.» Quamquam igitur primo loco arterias solum ad pulmonem vergere docet, tamen mihi quidam opponeret verbum ὀχετοὺς, quo Plato de venis quoque usus sit, e. g. p. 403. Sed nonne etiam de duobus tantum nasi meatibus κατὰ τοὺς ὀχετοὺς τῆς ῥινός inquit³⁾? Secundus autem locus plane asperam indicare mihi videtur, cujus initium in ore, cursus in pulmonem sit, juxta oesophagum, qui ad ventriculum tendit. Quibus si te nondum devinci putas, testimonium afferam *Galenī* perclarum, dicentis: «Πλάτων τὰς ἀρτηρίας (nimirum arterias Galeni et nostras) ὠνομάζει φλέβας· ἐπειδὴ γὰρ οὐδέπω τὸ σφύζον ἀγγεῖον, ὥσπερ νῦν, ἀρτηρία προσαγέρεται, μόνως δὲ τὰς κατὰ τὸν πνεύμονα, τὰς ὑπὸ τῶν νεωτέρων τραχείας ὠνομασθείσας⁴⁾.» Eundem errorem commisit non minus *Sprengel*, aliis sui operis locis [p. 383. 459. 490. Th. I.] plane contradicens, sed multo majorem his ver-

¹⁾ Tim. p. 388.

²⁾ ib. p. 405.

³⁾ ib. p. 406.

⁴⁾ de plac. Hipp. et Plat. VI, 8 p. 575:

bis: «und durch Arterien das Blut zur Abkühlung aus dem Herzen aufnehmen¹⁾,» de quibus nihil apud Platonem. — Secundus error, quem animadverto, hic est: «Da die Gedärme nur das Wässrige und Erdige, was sie erhalten, auch zu behalten vermögen, Luft und Feuer dagegen wieder aus ihnen entströmen, so ist für diese, die durch den Mund oder die Nase eingehen, ein eigenes netzartiges Gewebe, die Lungen, gebildet, durch welche jene Elemente dann auch mittelst der Arterien in den ganzen Körper verbreitet werden²⁾.» De hoc rete jam supra exposuimus necessaria, ut nobis relictum videatur, dicere, nullo modo Platonem pulmones solos hoc rete intellexisse, sed tantum iis retis plexum aëreum tribuisse, igneum vero, ut verbo utar, lapsum erraticum circa omnes corporis partes cavas positum esse, namque qui ciborum et potuum concoctionem, eorumque distributionem, nimirum sanguinis, per venas (non per arterias,) in quibus, velut in fonte ignis, caliditas animalis inest, perficiat, ita ut pulmo cum arteria aspera et oris nasique meatibus, potius transitus sit, per quem plexus aëreus, quem ignis prosequitur, exeat et influat. cf. Tim. p. 406. 407. Itaque arteria aspera non sola, sed oesophagus quoque commemoratur, utpote qui, in ventriculum decurrens, non minus reti aditus officium praestet. Immo etiam pulmo, ex igne et aëre simul contextus, cordis refrigerium esse non potuisset. Si quidem igitur illis plexibus certum locum definire vellemus, aëreo pulmonem, igneo mesenterium et omentum esse intellecta dicere possemus, nisi omnino nihil, quod cernatur, comprehendisset Plato, et nisi omne per medium rete extensum esse dixisset. Sed de respirationis explicatione Platonis obiter tantum loquutus est vir egregius, non,

¹⁾ G. d. Hlk. Th. I. p. 431.

²⁾ l. c. p. 111.

puto, jure suo, quum magnum ei tradat officium philosophus Graecus. Quod non minus in aliis singulis illustrandis factum sit, lugeo.

Cap. XI.

Peroratio de Platone et Aristotele.

Hujus opusculi propositum non plane assecuti nobis videmur, si, utriusque philosophi opinionibus nude expositis, nihil de eorum rationibus et inter se et per se cum illa narratione conjungimus. Quamquam igitur passim de eorum conditionibus pauca loquuti sumus, tamen huic loco aptissimum videtur, quod accuratius, quamvis breviter, de hac re explanemus.

§. I.

Primum quidem nobis esse videtur officium summa disciplinae utriusque viri placita eorumque diversitatem cōtemplandi. De corporis generatione ex elementis uterque convenit, eorum distributionem in varias corporis partes cognosci non posse, contendens, quoniam eorum potius aliquid simile particulaeque minimae corporis materiam praebuissent. Aristotelem autem de corporis constitutione rectius judicium acquisisse, confitendum est, similes et dissimiles partes primum distinguentem. Utrumque vero virum de systemate cerebri exaudientes, comperimus, Platonem de hoc plane idem cogitasse et pronuntiasse, quam nos: cerebrum totius corporis principatum et imperium tenet, auxilio medullae spinalis ac nervorum, quorum quidem tunc nondum manifestorum loco ossium medullam opinatus est. Quo ultimo errore, cui sane libenter indulgemus, omisso, summam profecto admirationem excitat Plato, eo magis, quod et antecessores et aequales, ut Hippocrates ejusque sectatores, cerebrum glandulam corporis maximam, ex qua fluxiones tantum eveniant, putabant. Neque denegari

potest, hoc Platonis placito fortasse primum et cerebri et nervorum naturae inquirendae et inveniendae impulsus datum esse apud Alexandrinos, praesertim quum constet, antiquos ipsos Platonis scripta magis indagasse, quam Aristotelis. Aristoteles autem cerebrum ad vitam quidem necessarium, tamen secundarum solum duxit, cordis, vitae principatus, refrigerium et oppositum. Plato contra cordi secundum assignavit munus, nimirum cor esse altiorum animi affectionum vas et capax. Aristoteles enim attribuere debuit summum de vita imperium cordi, de vita, cujus praecipuum adminiculum calor, caloris autem, qui maxime in sanguine exstet, fons cor sit. Si demum ad viscera respicimus, Aristoteles eorum officia ad concoctionem intestinorum auxiliaria definivit, quae autem Plato non minus ad animae immortalis salutem contra intestina, quae huic minime obtemperarent, sed hominem plane ad ciborum potuumque libidines detraherent, constituta esse, docuit. Unde autem venit, quaeso, tanta praeceptoris et discipuli dissensio opinionum? Quam quaestionem facillime, credo, dissolvere possumus variis rationibus observatis, quibus illi viri excelsi vias contrarias ingressi sint. Plato enim, animam humanam considerans, ejus speciem in corpus dispositam ostendere voluit: Aristoteles contra corporis humani conditionem per se exquisivit, animae in corporis vitalis gyro percurrente nequaquam obvius. Plato igitur quum tres invenisset animae, quam a vita discernere plane non potuit, formas, quibus patescat, cogitandi, sentiendi, appetendi, primae summam capitis sedem, caeteris imperantem, secundae mediam pectoris, in quo hominis vires externae et fortitudo maxime consistant, tertiae imam ventris, vegetalem assignavit. Aristoteles autem, quum medullam ossium a medulla spinali, medullam spinalem, errore quodam deplorando, a cerebro diversam, itaque,

nervis nondum recognitis, nullam inter cerebrum, quod natura singula pro se quidem bene constituta, gaudeat, et caeteras partes conjunctionem vidisset: totum praeceptoris systema subvertat necesse erat. Aliud igitur corporis vitalis principium eruendum erat. Ac quid eduxit? Principium istud Empiricorum i. e. Hippocratis sectatorum, τὸ θεῖον ἐμφυτον, calidum innatum: hoc concoqui cibos, hoc concoqui sanguinem, hoc e corde in venas simul cum sanguine effluere in omnia membra, hoc sensus particeps reddi corpus, hoc respirationem effici. Quisquis facillime intelliget, animae investigatione a corporis scrutatione desumpta, hanc doctrinam necessario consequutam esse. Qua consequuta, sequitur, ut cor teneat principatum, cerebrum secundum et singulum locum; sequitur etiam, ut tactus desideret singulum instrumentum, quod pro Aristotele caro sit, quam Plato ad munimentum et tegmen versus frigus et calorem fabricatam esse minus falso praedicat. Quodsi igitur summus vitae intellectus satis diminuebatur hac empirica inquirendi ratione: tamen corporis cognitionem accuratorem illa admodum fotam esse, non minus est confitendum. Etsi enim quisquam mihi diceret, quod haec doctrina, ut verbo utar, cordalis veritati de cerebri nervorumque natura inveniendae plura impedimenta obtulisset: tamen rem totam ita se habere non credo. Nam reputes, nervorum inventionem rem fuisse difficillimam, quam cadavere vix primum secato perficere non potuerint, neque minus certum esse: si Platonis rationem omnes consequuti essent, ne hodie quidem multa rei anatomicae cognossemus. Sed nondum ad finem pervenimus. Quod ad concoctionem pertinet, uterque ignem ejus causam nobis asseverat, etsi Aristoteles ultimam sanguinis concoctionem perfici corde, ex quo ille in venas feratur, docet. Quod ad respirationem, iterum conveniunt de ejus necessitate propter cordis nimium calorem, cujus

autem causas praenuntiantes differunt. Plato enim calidum ex interioribus ad exteriora cognata secundum universae naturae legem emanare, sed, quum nullum existat vacuum, aërem repulsum, quem ignis rursus subsequatur et per intestina diffusus concoctionem peragat, ad interiora regredi facit. Aristoteles autem opinatur, cor totumque pectus calido ex affluxu materiae concoctae assidue amplificato, elevari, ut aër influat, qui caliditatem illam diminuat, qua diminuta, pectus collabi aëremque educi; ubi iterum Aristotelis mechanicam explicandi rationem animadvertimus. Quod ad generationem, nihil adnotandum est discriminis, nisi quod Plato semen medullae partem, Aristoteles sanguinis excrementum nominet.

§. 2.

Quodsi rationes illae, quibus diversis a Platone et Aristotele cognitionem corporis humani tractatam et erutam vidimus, et considerandi locus, ex quo hi viri praecleari, naturae humanae perscrutatores nobilissimi, exierunt, jam eo perducunt, ut eorum conditionis et indolis intelligentiam facilius adipiscamur: quid sequitur, quaero, hanc intelligentiam et perspicentiam recte institutam, ad veritatem proxime aggressam? Nonne illa nobis affirmat, quod omnis virorum numerus permagnus erraverit eorum, qui utrumque philosophum composuerunt, at alterum alterius incommodo detractaverunt? Quamquam sane ex auctorum comparatione utilitas quaedam, eaque magna, namque ingenii iudicium, sententiarum illustratio, consensionum, dissensionum cognitio, progressuum notitia et hujus generis caetera, capi potest: tamen nunquam ad hunc finem perventum est, nisi actum erat sine opinione praejudicata, sine superstitione, sine nimio alterius cultu et aestimatione. Has ob causas factum est, ut certamina acerbissima inter Platonicos et Aristotelicos a veterum tempore inde per medium aevum usque ad

hodiernum diem fere nihil afferrent utilitatis, fere nihil quod hos scriptores magis perspectos, eorumque sententias magis illustratas, eorumque scripta magis correcta et emendata reddidisset. Neque ille scriptor recens, quem supra laudavimus de Platonis doctrina naturali, hunc scopulum plane superare potuit v. p. 5. 6. Quamobrem mihi indulgeatur, si qua de utroque scriptore proferre conaturus sum, isque finibus meis certo descriptis non egressurus.

Magna erat, est et erit illa lis, quae ullo tempore non agitur, ac modo hanc modo illam partem pro seculi indole victoria fretam tollit, utrum notiones practicae an theoreticae majoribus sint efferendae laudibus. Attamen non ullum seculum viros, quamvis perpaucos, desideravit, qui ad veritatis salutem certaminibus his indignantes factis dictisque docuerunt, neque has neque illas meritis jureque carere. Sed prae omnibus excellunt hae observationes: primum, homines plerique ad theoriam inclinantur, necdum fundamentis certis jactis, systema elaborare conantur; dein, talia systemata, quae fundamentis experientiae carent, neque observationibus firmis, ex quibus evenissent, gaudent, plerosque errores ac falsas opiniones adducunt; demum, pauci tamen erant viri, quibus data erat facultas experientiae tanquam praecurrendi, veritatemque, quam postea experientia affirmavit, conjectura praesagiendi et augurandi. His observationibus praemissis, fortasse nobis contingit, ut medium rectum feriamus.

§. 3.

Si quis inter Platonem et Aristotelem, quantum ad rem naturalem attineat, recte instituere velit comparationem, nullo alio pacto ad hunc finem pervenire potest, nisi scientiae naturalis historiam peragrat, et illorum locum, quem tenent, ita exquirere studet. — Inter omnes litteras et artes prima erat scientia naturalis, cujus res,

contemplanti objectae, aspectu primae sentiuntur, primaeque cogitationem agitant atque occupant. Prima autem humani generis aeva sacra erant, i. e. illi priores homines, ratione nondum expergefata, omnia sensu integro, incorrupto, alacri percipiebant, inque Divinitatis occultae sacrum transferebant. Omnia divina sunt, praeter hominem, cujus vero formam Divinitas interdum sibi induit, ut filios conveniat et beet. Societate autem humana magis magisque exulta, amplificata, e simplicitate paullatim egressa, quum singulorum consilia obviam sibi jamjam obsisterent, rationemque ita elicerent exercerentque, innocentia vero animorumque puerilitate nondum extincta: mysticus contemplandi modus in mythologicum mutatus est. Res enim naturales, Divinitatis ipsius non amplius participes, Deorum singulorum, quorum imperio obtemperant, speciem externam praestant: tempus emblematum, mythologiae junioris, epicum. Quo tempore quae procreata sunt, diu acervum hominum vulgarem regebant, et quippe religionis positivae rigescebant formae, sacerdotibus, oraculis, mysteriis suffultae. Quibus igitur ingenium humanum non contentum paullatim viros protulit, qui, vinculis istis angustis laxatis, res naturales ingenui contemplari, de iis cogitare et explicare conabantur. Tum proprie orta est scientia naturalis omnisque philosophia; tum factum est, ut secundum indolem humanam, singulis nondum recognitis, universi nexum demonstrare studerent, at, quum res Deorum propriae externae non amplius apparerent, omnia Divinitatis unicae denuo comprehensae plena, sed Divinitatis rationalis i. e. animae, quae, materiae mater, eam sibi induisset, participia intelligerent. Omnes igitur horum, quae lyrica prae se ferre signa dicerem, temporum disciplinae ad hunc finem spectant, etsi modo haec modo illa alium spiritum paene materialem, velut ignem, aquam

etc. omnium animam proposuit, quum temporis indoles, ut verbo utar, plastica, necdum arctius abstrahendi, quae dicitur, facultatis particeps, cogitationem plane a sensibus sejunctam formare nondum posset, sed imaginem, quae cernatur, externam posceret; nullo autem modo, credo, his materialismus quidam sic dictus adscribendus est. [*Plut. pl. ph. 2,3.*] Qui tamen cogitandi modus sensibus adhaerens paullatim, ratione magis magisque exercita, abcedat necesse erat, ita ut summum vitae principium cogitationi aptiore modo mente complecterentur, quoad tandem hoc omnium rerum principium ratio ipsa, *νοῦς*, purissima significatione, visa sit, *νοῦς*, qui materiam non solum procreavit et formavit, sed etiam regit omnemque amplectitur vitam, omnem facultatem, omnem actionem, omnem motum, omne ens. Quo demum culmine attacto, Hellenicae gentis gyrus, pro vera ejus indole i. e. plastica, percursus ac confectus erat, ut nova meditandi, quae ad recentiorum temporum ingenium inclinantur, genera tractari inciperent. E prioribus enim constitui licebat, antiquitatis fuisse proprietatem, rem quamque quippe totum quoddam, cujus partes concentu et convenientia maxime gaudeant, contemplandi, rerumque universitatem et, quae dicitur, totalitatem considerandi, atque partes cujusque conditionem, qua ad corpus, quod singulae efficiant, referatur, reputandi. Itaque antiquitatis ingenio tanquam exhausto, viros sequentes studio partiendi et dividendi invicto ferri facile animadvertimus. Quo quidem studio mox factum est, ut materia ab anima diversa, corpus animae oppositum, perciperetur, corporum vero regnum in varias provincias redigeretur. Universitate ita naturae neglecta, necessitas sentiebatur, singula magis cognoscendi et perspiciendi, ut e partibus ad totum contemplandum reditus aperieretur. Quae omnia humanae naturae cognitioni non minus contigerunt, ut, hominis anima tunc vere corpori opposita, hu-

jus notitia multo majores faceret progressus, quibus praesertim, quamvis serius, favebatur, quum anatomiam ad medendi artem recte exercendam maxime esse necessariam intelligeretur.

§. 4.

Quibus compertis, ad Nostros redeamus. Neminem jam fuget, Platonem illud graecae philosophiae fuisse fastigium: Aristotelem novam viam et rationem ingressum; Platonem summum totalitatis et plasticae philosophiae attigisse cacumen: Aristotelem philosophiae partialitatis fecisse initium (Anaxagora omisso.) Si igitur Platonis perspicimus doctrinam naturalem, nihil invenimus novi in ratione cognitionis singuli corporis et humani et cujuslibet alius, sed conditiones, quibus res vita gaudeant, i. e. quibus ad universum referantur, exquisitas. Aristotelis contra munera alia erant, quibus ut admiratione summa dignus videatur functum esse eum, mihi persuasum habeo. Aristotelis enim erat opus, *historiam naturalem* condendi, ut non solum infinitarum rerum naturalium cognitionem sibi compararet, sed universam naturam in certas partes divideret, partes in genera, genera in species dispartiret, eorumque omnium notiones perspicue fingeret. Quodsi igitur Aristoteles naturae universitatem e partibus ita comprehendit et illustravit, aliter fieri non potuit, quam ut ejus discipuli non solum, sed omnino temporis sequentis viri scientiae naturalis partes singulas excolere studerent, ut Theophrastus de plantis et re physiologica, Alexandrini praesertim de re anatomica desudabant. Sed non minus inde consequatur necesse erat, ut posteriores materialismi ideam magis minusve conformarent, ut Asclepiades, et qui ejus auctoritatem sequuti sunt, Methodici squalidissime. Concludamus igitur: Aristotelem, cui quidem omnia, quae tempora seriora protulerunt, adscribi nullo pacto liceat, tamen novum ordi-

nem incepisse, multamque sequentibus operam commo-
dasse, constat. Itaque, quum et Arabum et Scholasticae
scholae sententiarum, quas ne recte quidem interpretari
solebant, Aristotelicarum repetitores tantum fuissent: re-
centiorum, litterarum floribus denuo expansis, naturae in-
vestigationem Aristotelica maxime placita subsequutam
esse, Platonis autem inquirendi rationem nihil promo-
visse, patet. Si vero nunc ad humani corporis cognitio-
nem augendam respicimus, nequaquam recentiores usque
ad nostra tempora Stagiritam plane et optime imitasse,
comperimus. Aristoteles enim hominem semper, utpote
qui naturae animalis singulus quidam, quamvis praeci-
puus, exstet, contemplatur, ita ut nullam nisi anatomiam
comparativam sic dictam cognoscat: recentiores autem
fere nostris temporibus tenus multo cum damno homi-
nem plane separatum, animalium caeterorum societate
dissoluta, investigarent, ita ut iis animalium externae
formae descriptio potius quam internarum partium diver-
situdinis cognitio suffecisse videatur. Ex qua scrutandi ra-
tione praesertim sequutum est detrimentum, quod no-
tionibus physiologicis magna offerrentur impedimenta, et
tardius progredi liceret. Attamen negari non potest,
dum philosophi recentiores ad Platoniam cogitandi ra-
tionem magis reverterentur, Aristotelis indagandi modum
scholis, quae naturae exquirendae propriè operam dant,
adhuc servari, nihilque nobis relictum esse, nisi ex-
spectare, fore ut seriora tempora eo perventura sint,
quod utrumque in dies meliore modo jungatur, ut et
singula prosequantur, et universitatem singulorum auxi-
lio clarius perspiciant!

P A R S II.

**PHILOSOPHORUM VETERUM
USQUE AD THEOPHRASTUM
DOCTRINA DE SENSU.**

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΕΡΕΣΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΑΙΣΘΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΙΣΘΗΤΩΝ.

**THEOPHRASTI ERESII
DE SENSU ET SENSILIBUS**

FRAGMENTUM HISTORICO-PHILOSOPHICUM.

TEXTUS DENUO RECOGNITUS, PRIMA CONVERSIO LATINA, ANNOTATIONES
CRITICAE ET COMMENTARIA.

**ARISTOTELIS
DOCTRINA DE SENSIBUS.**

THEOPHRASTI ERESII

FRAGMENTA LIBRI SECUNDI

Π Ε Ρ Ι Ψ Τ Χ Η Σ

E PRISCIANI LYDI METAPHRASI EXCERPTA.

PARIS II.

PHILOSOPHORUM VETERUM

DOCTRINA DE SENSU

ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΠΕΣΙΟΥ

THEOPHRASTI PERSII

DE SENSU ET SENSIBUS

FRAGMENTUM HISTORICO-PHILOSOPHICUM

ARISTOTELIS

DOCTRINA DE SENSI

THEOPHRASTI PERSII

FRAGMENTA LIBRI SECUNDI

EXCERPTA

INTRODUCTIO.

§. 1.

Inter omnes priores *Theophrasti* operum editiones non ulla libellum nostrum foras dedit praeter eam, quam curavit *Camotius* Venet. 1552. 8. Edidit autem libellum ex codice, ut videtur, Veneto biblioth. S. Marci no. 263 chartaceo recentiore, ultimum inter omnes locum merito, et ex Parisino secundo biblioth. regiae no. 2073 chartaceo recentiore, qui folio 105 sqq. continet librum, additis praeterea variis lectionibus cod. Vossiani in Biblioth. Leidensi repositi, secundo loco digni. Anno autem 1536 edidisse librum *V. Trincavelus* a *Fabricio* ¹⁾ dicitur, quam editionem in titulo promissam nunquam in lucem proditam fuisse, asseverat *Schneider* ²⁾. Re vera tamen vulgo habetur editus ab *H. Stephano*, cujus editioni titulus inscriptus est: Aristotelis et Theophrasti scripta aliquot, quae nondum apparuerunt Par. 1557. 8., ex cod. Florentino biblioth. Laurentianae Plutei 87. no. 20. forma quadruplicatae bombycinae chartae, qui praeter alia continet f. 147 sqq. Θ. π. αἰσθησεων, et cui tertius est assignandus locus; scriptura passim evanida, praecipue in emendationibus, eadem, ut videtur, manu adscriptis. Itaque libello in caeteris Theophrasti editionibus neglecto, beatus *Schneider* laude excellit, qui primus eum ex ob-

¹⁾ B. gr. II. p. 243.

²⁾ Cur. secund. v. II. p. 616. Ipse quoque inspexi exemplar apud Bibliopolam neque inveni nostrum. Titulus est: *Alex. Aphrod.* quaestiones naturales, de anima, morales. — Metaphrasis e Damasio com. in l. I. de coelo. — Epitome etc. — Theophr. de sens. — Prisc. Lydi Metaphr. in Theophr. l. de sensu et phant. 1536. fol. Sed usque ad p. 37 b. *Alex.* quaest. vergunt et loco caeterorum ad p. 48 a. idem de fato.

securitate, qua latebat, denuo retulit, eique inter reliqua Eresii scripta locum assignavit, quorum in editionis praeclarae tomo primo ¹⁾ textus habetur, ex editione Camot. repetitus, cum edit. H. Steph. et cod. Voss. scriptura comparatus et passim emendatus. Varias lectiones et emendationes plurimas Schneideri in textu non positas invenis in annot. ad libellum T. IV. ²⁾. Postea autem in curis secundis sic dictis ³⁾ emendationum novarum seriem conduxit, de quibus ipsum audias loquentem: «Experiar igitur solo ingenio fretus, post iteratam libelli egregii lectionem, si quid mendorum, quae multa in eo supersunt, vel tollere, vel ingeniis felicioribus corrigenda indicare possim». Quas emendationes saepissime multo clariores quam primas, tamen saepe multo audaciores quoque collatas esse confitendum est. Ad tertium demum examen revocavit illum in auctario lectionum variarum ⁴⁾, cui accessit Syllabus emendandorum et addendorum ⁵⁾. Auctarium enim illud varias lectiones e codice Parisino et Florentino collectas, quas obtulit *Brandis*, et nonnullas conjecturas a *Diam. Coray* propositas continet. Codex enim Parisinus biblioth. regiae chartaceus n. 1921 continet f. 279 sqq. Θ. π. αὐθιγέσεων, omnium praestantissimus, cujus auxilio multa loca emendari ac restitui possunt. Florentinus autem idem est, ex quo H. Steph. librum vulgavit. Caeterum cod. Monacensem descripsit *Hard.* in *Aretini Symbolis* v. II. part. V. p. 6 ⁶⁾.

Quodsi igitur his narratum est de opera, quam *Ca-*

¹⁾ p. 647 — 685. ²⁾ p. 515 — 524. ³⁾ T. II. p. 616 — 625.

⁴⁾ T. V. p. 141 — 146. ⁵⁾ ib. p. LII — LV.

⁶⁾ cf. *Schneid.* ll. cc. *Fabric.* B. gr. T. III. p. 444. *Meurs.* Theophr. p. 629 (*Gron. Thes. ant. gr. T. X.*) In *Halleri Bibl. anat. T. I.* p. 52. haec leguntur: „de sensu l. seorsim prodiit lat. cum Prisciani Lydi expositione Bas. 1544. fol. B. Heins.” Bibliothecae autem Heinsianae (LB. 12) illa capita, quae ad nostrum pertinent, frustra perquisivi. Nihil enim inveni praeter haec: sub n. 161. p. 203: „Theophrasti opp. cum I. Camerarii praef. Item Pr. Lydi expos. in Th. de sensu, phant. et intellectu Bas. Opor. 1544. fol.” (v. infra.) quam editionem graecam non anno 1544, sed 1541 vulgatam esse constat ex ipsa.

motius, *Stephanus* et *Schneider* huic libello edendo navarunt: ut quaeratur sequi mihi videtur, quid praeter hos viri docti attulerint interpretantes, illustrantes et de rebus commemoratis disputantes. Frustra autem interrogatur: respondendum enim est: Nihil! Nam non solum in illis scriptis, quibus philosophorum disciplinae exponuntur, sed etiam in fragmentorum collectionibus diligentissime ac doctissime collatis omnibus, quot mihi occurrere, nullum inveni vestigium lectionis ac tractationis nostri opusculi. Ita, ut dicta exemplis probem, non solum in *Empedoclis*, *Anaxagorae*, *Democriti* aliorumque doctrina expedita apud *Meinersium*, *Sprengelium*, *Heckerum*, *Ritterum* aliosque, sed etiam in *Empedoclis* fragmentorum collectione *Sturzii*¹⁾, *Anaxagorae Schaubachii*, *Dio- genis Apolloniatae Panzerbieteri*, in historia historiae philosophiae *Cari*, Theophrasti demonstrationes de philosophorum antiquorum sententiis plane nos deficiunt. Quamobrem, ut libellus egregius e tenebris, quae solae de tanta negligentia incusandae videntur, magis ad lucem referatur, operae pretium facturus mihi videor, novam editionem curaturus, codice Parisino, Schneideri emendationibus et meis ipsis, quas plerumque e locis rebusque paullo accuratius comparatis proferre ausus sum, adjutus, primam conversionem additurus, et commentaria, quibus philosophorum sententiae de sensu ad summa eorum principia reducuntur, adjecturus. Notae, quibus in annotationibus criticis usus sum, hae sunt: *Par.* = cod. Parisinus; *Flor.* = cod. Florentinus; *Voss.* = cod. Vossianus; *Cam.* = edit. Camotiana; *Steph.* = edit. Stephani; *Schn.* = edit. Schneideri; *Vulgata lectio* = ante edit. Schn.; *Priores* = editt. omnes ante meam.

¹⁾ Mirandum est, quod *Sturzius* unum tantum ac parvum locum Theophrasti laudat, ceteros et versus *Empedoclis* ab eo traditos omisit v. p. 421. Unus *Brandis* libellum citat ad versus *Parmenidis* 147—149 Eleatic. comm. II. p. 129, quem secutus *Ritter* *Gesch. d. Phil.* p. 484.

§. 2.

Celeberrimos antiquitate fuisse Theophrasti libros, quibus titulus erat: τὰ φυσικά s. ἰσορία φυσική¹⁾, e plurimis locis a veteribus laudatis patet. Quorum ordo, quantum erui licet, hic erat: Primi libri initio, ut decebat, de principiis (ἀρχαὶ καὶ στοιχεῖα) disputavit²⁾. Quibus absolutis in eodem libro et secundo περὶ κινήσεως disseruit³⁾. Tertium librum περὶ οὐρανοῦ conscripsit⁴⁾. Quartum et quintum περὶ ψυχῆς⁵⁾. Omnium numerus erat duodeviginti⁶⁾. In his libris Theophrastus ita agere solitus esse videtur, ut primum, praeceptoris exemplum secutus, philosophorum sententias majorum exponeret, ubi annotari licet, Theophrastum, si non nunquam, certe raro iudicia de Aristotelis opinionibus dedisse⁷⁾. Duo autem

¹⁾ ἰσορ. φυσ. laudat Simplicius ad Aristot. phys. p. 33. Sed quod ἰσορ. φυσική apud Diog. Laërt. in φυσική mutandum est, et verborum argumentum τὰ φυσικά produnt, eosdem fuisse libros censeo. Antiquos in scriptis citandis non admodum accurate egisse de titulis, notum est.

²⁾ cf. *Simpl.* l. l. p. 1. 5. 6.

³⁾ *Simpl.* repetit ἐν τῷ πρώτῳ τῶν περὶ κινήσεως p. 225. 230. Sed p. 201. ἐν τ. πρ. τ. ἑαυτοῦ φυσικῶν, ubi eadem motus definitio datur, quam p. 110 invenit ἐν τῷ τεσσαρεσκαίδεκάτῳ τ. φυσ. Si quidem Simplicii hic locus corruptus errorem continet, alius laudatur p. 230, qui bene demonstrat conjunctionem et transitum de principiis ad motum, at melius p. 56: ἐπεὶ δὲ οὐκ ἄνευ μὲν κινήσεως οὐδὲ περὶ ἔρος λεκτιόν κτλ., ubi dicitur ἐν τ. πρ. τ. φυσ. Dicitur p. 94: ἐν τῷ δευτέρῳ π. κιν., quae mox sequitur: ἐν τῷ τρίτῳ, ubi iterum ἐν τῷ πρώτῳ collocandum videtur, quum illa definitio iisdem verbis pronuntiata tradatur. Praeterea Diog. L. enumerat bis libros de motu, primum tres V, 44 p. 293. tum duos s. 49. p. 295.

⁴⁾ Dilucide ait *Simpl.* p. 187: ἐν τρίτῳ τῶν φυσικῶν ἢ περὶ οὐρανοῦ. At Diog. Laërt. enumerat singulum de coelo s. 50. p. 296.

⁵⁾ Dilucide ait *Themistius* ad libr. III. de anim. Arist. p. 91: ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν φυσικῶν, δευτέρῳ δὲ τῶν περὶ ψυχῆς.

⁶⁾ cf. *Diog. Laërt.* V, 46 p. 294.

⁷⁾ cf. *Simpl.* p. 4. 6. *Alex. Aphrod.* ad Arist. Meteor. p. 17. (ed. lat.) ad Metaph. p. 14. 18. *Bessarion* c. calumn. Plat. III, 11 p. 32, 7. *D. L.* 9, 22. *Cic. Ac.* II., 39. *Stob. Ecl.* c. 27. p. 561. *Panzerbieter* ait (*Diog. Apollon.* p. 30): „Theophrastum de Diogene egisse — quamquam peculiari libro id factum esse non putaverim, quum nullibi talis Theophrasti liber memoretur.” Magis falso pergit: „Sed pauca ea — vel e libro π. σοφῶν hausta erant, vel obiter Theophrastus Diogenis meminerat in libris, quos de Anaxagora conscripserat etc.” Th. enim saepius locis suis de Diogene scripsisse videtur, ita de prin-

Theophrasti fragmenta de sensu possidemus, nostrum et Prisciani Lydi metaphrasin, quae eo differunt, quod in illo de philosophorum antiquorum, Aristotele excepto, sententiis de sensu exponitur, in metaphrasi de Theophrasti ipsius opinionibus dicitur. Sed duos quoque latos esse Theophrasti de sensu libros patet, quod *Diog. Laërt.* librum peculiarem enumerat ¹⁾, et quod in libris de anima de sensu quoque multa loquutum esse Nostrum video, non solum quoniam Aristoteles idem fecerat, sed etiam quia *Priscianus* ex uno libro de sensu, phantasia et intellectu exposuit, quocirca librum de anima recte nominavit *Ficinus* ²⁾. Interrogetur igitur, utrum fragmentum nostrum ad libros de anima, an ad librum de sensu pertineat. Credo ad hunc, quum nihil de animo, nisi de τῷ φρονεῖν, quod ex antiquorum opinionibus necessarium erat, exponatur ³⁾. Fragmentum autem excerptum tantum quoque esse, ex ipsius permultis intelligas locis, quorum et verborum et sententiarum nexus minimus nec Theophrasti esse apparet.

cipiis in libris de principiis, de sensu in libro de sensu, de plantarum generatione in hist. pl. (3, 1 §. 4) etc. Attamen D. L. commemorat in elencho Theophr. operum post libros π. τῶν Ἀναξαγ. et π. τῶν Ἀναξίμ. libellum τῶν Διογένους συναγωγῆ α'. l. l. s. 43.

¹⁾ V, 42 p. 292.

²⁾ praef. in vers. lat. Prisc. p. 755. T. II. opp. omn.

³⁾ Hic de titulo disserendum videtur. *Steph.* dedit περὶ αἰσθήσεως, quod *Voss.* quoque habet, *Cam.* autem π. αἰσθήσεων, cui consentit *Par. Flor.* et *Diog. L.*, ubi vero *Meursius* (*Theophr.* p. 629) π. αἰσθήσεως voluit. *Schn.* autem ad π. αἰσθήσεως adjecit καὶ περὶ αἰσθητῶν, Aristotelem secutus. Ita etiam *Plutarchus* pl. ph. IV, 8 π. αἰσθήσεων καὶ περὶ αἰσθητῶν. Quamquam igitur codd. meliores, *Diog. L.* et *Plut.* π. αἰσθήσεων habent, tamen *Schneideri* titulum conservavi, quod in opere ipso bis π. αἰσθήσεως, tum etiam π. αἰσθητῶν dicitur (§. I. 58. 59.).

1 Περὶ δ' ¹⁾ αἰσθήσεως αἱ μὲν πολλαὶ καὶ καθόλου δόξαι δύο εἰσὶν. Οἱ μὲν γὰρ τῷ ὁμοίῳ ποιούσιν, οἱ δὲ τῷ ἐναντίῳ ²⁾. Παρμενίδης μὲν καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Πλάτων τῷ ὁμοίῳ, οἱ δὲ περὶ Ἀναξαγόραν καὶ Ἡράκλειτον ³⁾ τῷ ἐναντίῳ. Τὸ δὲ πιθανὸν ἔλαβον οἱ μὲν, ὅτι τῶν ἄλλων τε τὰ πλεῖστα τῇ ὁμοιότητι θεωρεῖται, καὶ ὅτι σύμφυτόν ἐστι πᾶσι τοῖς ζώοις ⁴⁾ τὰ συγγενῆ γνωρίζειν· ἔτι δ' ὡς τὸ μὲν αἰσθάνεσθαι τῇ ἀπορόοιᾳ γίνεται, τὸ δ' ὅμοιον φέρεται **2** πρὸς τὸ ὅμοιον. Οἱ δὲ τὴν αἰσθησὶν ὑπολαμβάνοντες ἐν ἀλλοιώσει γίνεσθαι ⁵⁾, καὶ τὸ μὲν ὅμοιον ἀπαθὲς ὑπὸ τοῦ ὁμοίου, τὸ δ' ἐναντίον παθητικόν, τούτῳ προσέθεσαν τὴν γνώμην· ἐπιμαρτυρεῖν δ' οἴονται ⁶⁾ καὶ τὸ περὶ τὴν ἀφῆν συμβαῖνον· τὸ γὰρ ὁμοίως τῇ σαρκὶ θερμὸν ἢ ψυχρὸν οὐ ⁷⁾ ποιεῖν αἰσθησὶν. Καθόλου μὲν οὖν περὶ αἰσθήσεως αὐτὰ παραδίδονται ⁸⁾ δόξαι. Περὶ ἐκάστης δὲ τῶν κατὰ μέρος οἱ μὲν ἄλλοι σχεδὸν ἀπολείπουσιν, Ἐμπεδοκλῆς δὲ πειρᾶται καὶ ταύτας ἀνάγειν εἰς τὴν ὁμοιότητα ⁹⁾. Παρμενίδης μὲν γὰρ ὅλως οὐδὲν ἀφώριζεν, ἀλλὰ μόνον, ὅτι δυοῖν ¹⁰⁾ ὄντων σοιχείοι κατὰ τὸ ὑπερβάλλον ἐξὶν ἢ γνῶσις· ἐὰν γὰρ ὑπεραίρη τὸ θερμὸν ἢ τὸ ψυχρὸν, ἄλλην γίνεσθαι τὴν διάνοιαν· βελτίω δὲ καὶ καθαρωτέραν τὴν διὰ τὸ θερμόν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ταύτην δεῖσθαι τινος συμμετρίας·

¹⁾ Omittit Cam. ²⁾ τῷ ἐναντίον Cam. et Voss. ³⁾ Ἡράκλειτον Cam. Malim Δημόκριτον, v. comm. c. 1. ⁴⁾ Par. et Flor., falso priores αἰσθητοῖς, ⁵⁾ Male omittunt Par. et Flor. Male repetunt verba τῇ ἀπορόοιᾳ — πρὸς τὸ ὅμοιον Cam. quae pergit: ἀπαντες ὑπὸ τοῦ ὁμοίου, et Voss., qui pergit: καὶ τὸ μὲν ὅμοιον ἀπαντα ὑπὸ τοῦ ὁμοίου. ⁶⁾ Schm. rectum voluit; priores ἐπιμαρτυροῦν. δ' Schm. conjecit et Par. et Flor.

Multae quidem feruntur opiniones, sed in universum i
 duae de sensu, quippe quem alteri simili, alteri contra-
 rio fieri putant. Parmenides enim, Empedocles et Plato
 simili, qui autem Anaxagorae et Heracliti auctoritatem
 sequuntur, contrario. Quorum illi argumentum duxerunt, et
 quod reliquorum plurima similitudine percipiuntur, et
 quod omnibus animalibus congenita sit facultas, cognata
 cognoscendi: demum quod sensus profluvio efficiatur, si-
 mile autem ad simile feratur. Qui autem sensum in mu- 2
 tatione fieri opinantur, simileque a simili non affici, con-
 trarium vero passioni obnoxium esse, hanc opinionem pro-
 baunt hisce: nam quae ad tactum accidunt, ut quod carni
 calore frigoreve simile sit, sensum non injiciat, haec testari
 existimant. In universum igitur de sensu hae traduntur
 opiniones. De singulis autem sensibus caeteri fere omnes
 nihil disputant, Empedocles vero hos quoque ad simili-
 tudinem reducere conatur. Parmenides enim plane nihil 3
 definivit, nisi tantum, inter duo elementa id quod superet
 intellectum proferre. Calido enim aut frigido superante,
 diversam fieri cognitionem, eamque meliorem et puriorem
 calido. Sed vel hanc convenientia quadam egere:

affirmarunt. ὄνομα aut ὄνομα, omisso δὲ, voluit *Schn.*, sed v. 8) 7) Omit-
 tunt priores, sed conjecit *Schn.*, quod affirmari credo §. 28. 8) παρὰ-
 δίδονται ex *Cam.* loco παραδέδονται *Steph.*, -*Voss.* et *Schn.*, quia ἀπο-
 λείπονται et πειράται, secundum Theophrasti usum, sequuntur et ὄνομα
 antecedit, quod quidem *Schn.* contra codd. mutari voluit, propter προ-
 σέθ., profecto sine causa, quum ἀπολ. et πειρ. erga παραδέδ. durior vi-
 deantur, quam ὄνομα. erga προσέθ. 9) *Cam.* et *Par.* addunt Παρμενί-
 δου, quod *Par.* repetit in §. 3. initio. 10) δύοιν *Cam.*

Ὡς γὰρ ἕκαστος (φησὶν) ἔχει κοῤῥασιν ¹⁾ μελέων πολυπλάγκτων, ²⁾
 Τὼς νόος ἀνθρώποισι παρέζηκεν· τὸ γὰρ αὐτὸ
 Ἔστιν ὅπερ φρονεῖ μελέων φύσις ἀνθρώποισι,
 Καὶ πᾶσιν καὶ παντί· τὸ γὰρ πλεον ἐστὶ νόημα.

- 4 Τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι καὶ τὸ φρονεῖν ὡς ταῦτὸ λέγει·
 διὸ καὶ τὴν μνήμην καὶ τὴν λήθην ³⁾ ἀπὸ τούτων γίνε-
 σθαι διὰ τῆς κράσεως. Ἄν δ' ⁴⁾ ἰσάζωσι ἢ μίξει, πό-
 τερον ἔσται φρονεῖν ἢ οὐ, καὶ τίς ἢ διάθεσις, οὐδὲν ἔτι
 διώριζεν. Ὅτι δὲ καὶ τῷ ἐναντίῳ καθ' αὐτὴν ποιεῖ τὴν
 αἰσθησιν, φανερόν ἐν οἷς φησι τὸν ⁵⁾ νεκρὸν φωτὸς μὲν
 καὶ θερμοῦ καὶ φωνῆς ⁶⁾ οὐκ αἰσθάνεσθαι διὰ τὴν ἐκλει-
 ψιν τοῦ πυρὸς, ψυχροῦ δὲ καὶ σιωπῆς καὶ τῶν ἐναντίων
 αἰσθάνεσθαι· καὶ ὅλως δὲ πᾶν τὸ ὄν ἔχειν τινὰ γνῶσιν.
 Οὕτω ⁷⁾ μὲν οὖν αὐτὸς ἔοικεν ἀποτέμνεσθαι τῇ φέσει τὰ
 5 συμβαίνοντα δυσχεροῦ διὰ τὴν ὑπόληψιν. Πλάτων δὲ ἐπι-
 πλέον μὲν ἤπται τῶν ⁸⁾ κατὰ μέρος, οὐ μὴν εἰρηκὲς περὶ
 ἀπασῶν, ἀλλὰ μόνον περὶ ἀκοῆς καὶ ὄψεως. Καὶ τὴν μὲν
 ὄψιν ποιεῖ πυρὸς, ἐξιοῦσαν μέχρι τινὸς συμφύεσθαι τῇ
 ἀπορόροῦ· διὸ καὶ τὸ χροῶμα φλόγα εἶναι ἀπὸ τῶν σιμιά-
 των, σύμμετρα μόρια τῇ ὄψει ἔχουσιν, ὡς ἀπορόροῦς τε
 γιγνομένης, καὶ δέον οὖν ἀροῦσθαι ἀλλήλοισι ⁹⁾. Καὶ ὕ-
 τως ὄραν ἡμᾶς· ὥσπερ ἂν εἰς τὸ μέσον τιθεῖς τὴν ἐαυ-
 τοῦ δόξαν τῶν τε φασκόντων προσπίπτειν τὴν ὄψιν, καὶ
 6 τῶν φέρεσθαι πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τῶν ὄρατῶν. Ἀκοὴν δὲ
 διὰ τῆς φωνῆς ὀρίζεται· φωνὴν γὰρ εἶναι πληγὴν ἐπὶ
 ἀέρος δι' ὧτων ἐγκεφάλου τε ¹⁰⁾ καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς
 τὴν δ' ὑπὸ ¹¹⁾ ταύτης κίνησιν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ἥπατος

¹⁾ ἑκάστω ἔχειν κοῤῥασιν Cam. ἑκάστω ἔχει κοῤῥασις Steph. Schn. ἑκάστοτε ἔχει κοῤῥασιν Par. Flor. Ex his et Aristot. Metaph. III, 5. et Alex. Aphr. in Metaph. I, 1. p. 27. mea sunt v. Brandis comm. Eleat. I. p. 129. ²⁾ πολυπλευτῶς νόος Cam. πολυκάμπτων Arist. ³⁾ τὸν λήθον Cam. ⁴⁾ omittit Cam. ⁵⁾ τὸ Cam. ⁶⁾ φωνῆ Cam. ⁷⁾ Ita cum Par., priores οὕτως. ⁸⁾ τοῖς Par. ⁹⁾ Verba maxime perturbata ita in ordinem, qui convenire videtur, redegi. Collocata erant ita: πυρὸς· διὸ καὶ τὸ χροῶμα — ἀροῦσθαι ἀλλήλοισι, ἐξιοῦσαν μέχρι — ἀπορόροῦ, καὶ οὕτως ὄραν ἡμᾶς· Quamobrem lacunam magnam putavit Schn., qui haec fere sequi voluit: post ἀπορ. γιγνομ.: ἐξερχομένης τῆς ὄψεως, et post ἀροῦσθαι ἀλλήλοισι: τὰ τε ἀπορόροῦτα καὶ τὴν ὄψιν, ταύτην ἐξιοῦς.

Namque ut quisque (inquit) suam retinet per membra reflexa
Temperiem, sic mente valet mortalis ubique.

At quodcunque homini sapiat per membra facultas,
Non aliud cunctis cunctoque est: cernit enim plus.

Sentire enim et cogitare ceu idem dicit, ut et me-4
moria et oblivio horum (*calidi et frigidi*) fiat mix-
tione. Si autem mixtione adaequata sint, sitne cogitatio
an non, et qualis dispositio, nequaquam statuit. Quod
vero ille etiam contrario (*frigido*) per se fieri opinetur
sensem, patet ex his, quae dicit, mortuum nec lucem, nec
calidum, nec vocem sentire propter ignis defectum, frigi-
dum autem et silentium et contraria immo sentire: ac
plane omne, quod existet, cognitionis cujusdam particeps
esse. Ita quidem ipse effato suo praecidere videtur, quae
probari difficile possunt. Plato autem accuratius de 5
sensibus singulis disputat, etsi non de omnibus, sed de
auditu et visu tantum loquutus est. Atque ignem esse
contendit visum, exeuntem donec cum alicujus rei efflu-
vio coalescat. Colorem enim flammam esse e singulis cor-
poribus (*emanantem*), partes visui accomodatas habentem,
ita ut, effluvio facto, sibi convenire necesse sit (*flam-
mam ex oc. et rei effluv.*). Et ita nos videre. Plato
igitur tanquam in medio posuit sententiam suam inter
illos, qui visum incidere, et illos, qui a visibilibus ferri
ad eum contendunt. Auditum vero per vocem de-6
finit: vocem enim pulsationem quandam ab aëre esse,
per aures cerebrumque et sanguinem usque ad animam

χιλ. Quae multa audacter inserta profecto non necessaria mihi viden-
tur, ἔξιούσαν etc. ad ὄψιν ποιῆι πυρός collocatis. Ἐξιούσαν enim ad
ὄψιν referendum esse, Schn. ipse consentit, quod elucet ex verbis, quae
inseri voluit. cf. praeterea Aristot. de sens. c. 2. p. 1431 F. ed. Pac.;
Cam. et Par., quibus annuit Schn., φλόγα εἶναι τὴν ἀπὸ τῶν χιλ. Sed
§. 86 sine τὴν repetuntur eadem verba, et Platonis verba, quae Schnei-
dero non occurrerant; haec sunt: φλόγα τῶν σωμάτων ἐκάζων ἀπορήσου-
σαν, ὅψει σύμμετρα μόρια ἔχουσαν. Tim. p. 382 Bipont. ¹⁰⁾ Priores:
ἀέρος ἐγκεφάλου καὶ αἵματος δι' ὠτων in ordinem aptum redegi et τε
inserui e verbis iisdem Platonis Tim. p. 381. cf. Plut. pl. ph. 4, 19.
¹¹⁾ priores ἀπὸ, sed, jam propter sequentia, posui e Plat. loco ὑπὸ.

ἀκοήν. Περὶ δὲ ὀσφρήσεως καὶ γένσεως καὶ ἀφῆς ὄλως οὐδὲν εἶρηκεν, οὐδὲ εἰ παρὰ ¹⁾ ταύτας ἄλλα ²⁾ τινές εἰσιν, ἢ ἀλλὰ μᾶλλον ἀκριβολογεῖται περὶ τῶν αἰσθητῶν. Ἐμπεδοκλῆς δὲ περὶ ἀπασῶν ὁμοίως λέγει, καὶ φησι τῷ ἐναρμόττειν εἰς τοὺς πόρους τοὺς ἐκάστης ³⁾ αἰσθάνεσθαι· διὸ καὶ οὐ δύνασθαι τὰ ἀλλήλων κρίνειν, ὅτι τῶν μὲν εὐρύτεροι ⁴⁾, τῶν δὲ στενότεροι τυγχάνουσιν οἱ πόροι πρὸς τὸ αἰσθητὸν, ὡς τὰ μὲν οὐχ ἀπτόμενα διευτονεῖν ⁵⁾, τὰ δ' ὄλως εἰσελθεῖν οὐ δύνασθαι. Πειροῦται δὲ καὶ τὴν ὄψιν λέγειν ποία τις ἐστὶ· φησὶ γάρ ⁶⁾ τὸ μὲν ἐντὸς αὐτῆς εἶναι πῦρ, τὸ δὲ περὶ ⁷⁾ αὐτὸ γῆν ⁸⁾ καὶ ἀέρα· δι' ὧν διατὸν ⁹⁾ λεπτὸν ὄν, καθάπερ τὸ ἐν τοῖς λαμπτήροισι φῶς ¹⁰⁾. Τοὺς δὲ πόρους ἐναλλάξ κεῖσθαι τοῦ τε πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος· ὧν τοῖς μὲν τοῦ πυρὸς τὰ λευκὰ, τοῖς δὲ τοῦ ὕδατος τὰ μέλανα γνωρίζειν· ἐναρμόττειν γὰρ ἑκατέροις ¹¹⁾ ἑκάτερα· φέρεσθαι δὲ τὰ χρώματα πρὸς τὴν ὄψιν διὰ τὴν ἀπορροήν ¹²⁾. Συγκεῖσθαι δ' οὐχ ὁμοίως τὰς ὄψεις ἐκ τῶν ἀντικειμένων ¹³⁾, [ἀλλὰ ταῖς μὲν μεῖζον, ταῖς δ' ἔλαττον,] ¹⁴⁾ καὶ ταῖς μὲν ἐν μέσῳ, ταῖς δ' ἐκτὸς εἶναι τὸ πῦρ· διὸ καὶ τῶν ζώων τὰ μὲν ¹⁵⁾ μεθ' ἡμέραν ¹⁶⁾, τὰ δὲ νύκτωρ μᾶλλον ὀξύωπειν ¹⁷⁾. ὅσα μὲν πυρὸς ἔλαττον ἔχει, μεθ'

1) περὶ Cam. 2) ἀλλὰ Cam. 3) ἐκάστους Cam. 4) addunt πρὸς Cam. et Par., qui seniores habet. 5) Schn. veretur, ut sit sanum verbum; suspicor διαδιδόναι aut διατελεῖν. 6) καὶ φησι δὲ Par. 7) ἰπὲρ Cam. 8) loco γῆν legi voluit ὕδωρ Schn., quia sequuntur τοὺς δὲ πόρους ἐναλλάξ κεῖσθαι τοῦ τε πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος, et sect. 17 τὴν γὰρ ὄψιν ὅταν ἐκ πυρὸς καὶ τοῦ ἐναντίου συστήσῃ. Sed primum quaerimus, ubi aër in his? Tum: nonne in poris tantum ignis et aqua tenetur, uti Emp. v. 280, 282. ait: ἐν μὴνιγξιν—πῦρ, αἱ δ' ὕδατος βένθος ἀπέζεγον ἀμφιράοντος? Membranae autem ipsae, quae ignem retinent et aquam, ex terra et aëre constant, ut fortasse ita omnia quatuor elementa, quae Empedoclea sunt, hic colligantur. 9) Malim ἐξίον, secundum Aristot. sens. II. p. 1430 ed. Pac. ἐξίοντος ὡσπερ ἐκ λαμπτήρος τοῦ φωτός et Emp. v. 283: πῦρ δ' ἐξω διαθροῶσκον. 10) Sentit lacunam Schn., qui φαίνεν apponi voluit. Malim: καθάπερ τὸ ἐκ τῶν λαμπτήρων φῶς, βλέπειν, sec. Arist. v. l. et ibidem: ἐξίοντος τοῦ φωτός, ὡσπερ εἴρηται πρότερον βλέπειν; sive: καθάπερ ἐν τοῖς λαμπτήροισι, τὸ φῶς. 11) vulgabatur ἑκατέροις. 12) vulgo continue legebatur cum sequentibus. 13) priores

penetrantem. Natam dein ex ea motionem a capite usque ad jecur, auditum. De olfactu autem et gustu et tactu plane nihil docuit, neque an praeter hos alii quidam existent sensus, sed de sensilibus potius disputavit accuratius. Empedocles vero simili modo de omnibus loquitur, con-7 tendens, sensum fieri, quod (*sensilia*) ad cujusque (*sensus*) meatus conveniant. Ideo nos sensus mutuos discernere non posse, quod his latiores, illis angustiores fortuito sint ad sensibile meatus, ut haec, quamvis (*proprium sensorium*) attingant, usque ad sensus sedem penetrare, illa plane intrare non possint. Conatur etiam quis sit visus dicere. Visus quidem internum esse ignem asserit; circa hunc terram et aërem, per quos tenuis lux, ut in lucernis, exeat. Meatus autem alternis et igne et humore refertos esse, quorum illis, qui ignem contineant, alba, his, qui humorem, nigra percipiuntur: utraque enim utrisque convenire: colores vero ad visum ferri effluvio. Non autem simili modo ex contrariis compositos esse 8 visus, (sed illis plurem, his minorem), illis medium, his externum esse ignem: ideo animalium alia interdium, alia noctu acutius cernere: nam quae ignis minus habeant, interdium, (quibus exaequetur lux interna ab ex-

legebant: ὁμοίως, τὰς δ' ἐκ τῶν ἀντ. κτλ. Quocirca *Schn.* manca esse ea opinatus, ita sententiam plenam fieri voluit: „Prius membrum hujusmodi fere fuisse videtur: οὐχ ὁμοίως τὰς ὄψεις, ἀλλὰ τὰς μὲν ἐκ τῶν αὐτῶν, τὰς δ' κτλ.” Sed falsus erat vir egregius. Nam quid in Empedocleis ἐκ τῶν αὐτῶν? Nonne in omnibus oculis ignem et aquam agnovit philosophus? Nonne igitur omnes ἐκ τῶν ἀντικειμένων compositi sunt? Videas: ἐν τοῖς ἐναντίοις ἐξάντηρον, sequentia et ἀμβλυωπεῖν μὲν γὰρ κτλ. Videas antecedentia τοὺς δὲ πόρους ἐναλλάξ κτλ. Conferas verba *Arist.* de caesiis *Emp.* oculis gen. an. 5, 1. Quocirca non dubitavi loco τὰς δ' ponere τὰς ὄψεις. Sed ¹⁴⁾ post ἀντικειμένων lacunam esse, demonstrant sequentia, quibus narratur, quae diversa videndi ratio majore minoreve igne fiat, et annuit καὶ, quocirca ut recte intelligatur sententia, verba nonnulla, quae cum sequentibus conveniant, inserui, uncis tamen inclusa. ¹⁵⁾ μένον *Cam.* ¹⁶⁾ ἡμέραι *Cam.* ἐν ἡμέραι *Par. Voss.* ¹⁷⁾ ὠξυωπεῖν *Cam.*

ἡμέραν· (ἐπανισοῦσθαι γὰρ αὐτοῖς¹⁾ τὸ ἐντὸς φῶς ὑπὸ τοῦ ἐκτός·) ὅσα δὲ τοῦ ἐναντίου, νύκτωρ· (ἐξαναπληροῦσθαι γὰρ καὶ τούτοις τὸ ἐνδεδές·) ἐν δὲ τοῖς ἐναντίοις ἐκάτερον· ἀμβλυωπεῖν μὲν γὰρ καὶ οἷς ὑπερέχει τὸ πῦρ· ἐπαυξηθὲν [γὰρ]²⁾ ἔτι μεθ' ἡμέραν ἐπιπλάττειν³⁾ καὶ καταλαμβάνειν τοὺς τοῦ ὕδατος πόρους· οἷς⁴⁾ δὲ τὸ ὕδωρ, ταῦτο τοῦτο γίνεσθαι νύκτωρ· καταλαμβάνεσθαι⁵⁾ γὰρ τὸ πῦρ ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ἕως ἂν τοῖς μὲν ὑπὸ τοῦ ἔσωθεν φωτὸς ἀποκριθῇ τὸ ὕδωρ, τοῖς δ' ὑπὸ τοῦ ἀέρος τὸ πῦρ· ἐκατέρων γὰρ ἴασιν εἶναι τὸ ἐναντίον. Ἄριζα δὲ κεκρᾶσθαι⁶⁾ καὶ βελτίστην εἶναι τὴν ἐξ ἀμφοῖν ἴσων συγκειμένην⁷⁾. Καὶ περὶ μὲν ὄψεως σχεδὸν ταῦτα λέγει.

9 Τὴν δ' ἀκοὴν ἀπὸ τῶν ἔσωθεν γίνεσθαι ψόφων, ὅταν γὰρ ὑπὸ τῆς φωνῆς κινηθεῖσα ἡχῆ ἐντός⁸⁾· ὥσπερ γὰρ εἶναι κώδωνα τῶν ἔσω⁹⁾ ἡχῶν τὴν ἀκοὴν, ἣν προσαγορεύει σάρκινον ὄζον· κινουμένην δὲ παίειν τὸν ἀέρα πρὸς τὰ ξερεὰ, καὶ ποιεῖν ἡχον. Ὁσφρησιν δὲ γίνεσθαι τῇ ἀναπνοῇ· διὸ καὶ μάλιξ ἀσφραίνεσθαι τούτοις, οἷς σφοδρότατη τοῦ ἄσθματος ἢ κίνησις· ὁσμὴν δὲ πλείστην ἀπὸ τῶν λεπτῶν καὶ τῶν κούφων ἀπορρέειν. Περὶ δὲ γεύσεως καὶ ἀφῆς οὐ διορίζεται καθ' ἐκάτεραν¹⁰⁾, οὔτε πῶς, οὔτε δι' ἃ γίνονται, πλὴν τὸ κοινὸν, ὅτι τῶ¹¹⁾ συναρμόττειν τοὺς πόρους αἰσθησίς ἐστιν· ἠδεσθαι δὲ τοῖς ὁμοίοις κατὰ τά¹²⁾ τε μόρια καὶ τὴν κρᾶσιν, λυπεῖσθαι δὲ τοῖς ἐναντίοις.

10 Ὡσαύτως δὲ λέγει καὶ περὶ φρονήσεως καὶ ἀγνοίας· τὸ μὲν

¹⁾ vulgatum αὐτῶ correxit Schn., sequitur enim τούτοις. ²⁾ addidit Schn. ³⁾ ἐπι... ὀπτειν Cam. ἐπι ἀπτειν Voss. ⁴⁾ vulgatum ὦν emendavit Schn. respiciens ad: καὶ οἷς ὑπερ. ⁵⁾ γίνεσθαι*** καταλ. Cam. ⁶⁾ Voss, κεκρῆσθαι Cam. ⁷⁾ συγκειμένων Cam. ⁸⁾ Priores legunt: ψόφων· ὅταν γὰρ — κινηθὲν ἡχῆ ἐντός· Schn. ait: „Deesse videtur alterum membrum, nisi fuit scriptum: κινηθὲν ἡχεῖν τὸ ἐντός.“ Sed quum verba comparasset cum sect. 21, suspicatus est: „οὐκ ἀπὸ τῶν ἔσωθεν γ. πόφ., ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔσωθεν, ὅταν ὑπὸ τῆς φωνῆς κινηθὲν ἡχῆ τὸ ἐνδον.“ Prima autem emendatione paullo emendatiora esse verba, videmus. Contra secundam commemorandum est, quod τ. ἀπ. ἀκ. τ. ἔσωθεν γ. ψ. recte se habent. Bene enim distinguit Emp. inter sonos externos et internos, quos magis ἡχοῦς nominat. In sect. 21 autem Theophr.

terna;) quae autem plus, noctu, (quorum etiam deficiens restitatur). In contrariis vero consistere utrumque. Caecutire enim ea, quibus ignis abundet. Ignem enim auctum die humoris meatus obstruere et occupare: quibus autem humor abundet, iis idem fieri nocte, qua ignis occupetur ab humore, donec his ab externa luce discernatur humor, illis ab aëre ignis: utrorumque enim curationem effici contrario. Optime autem mixtum esse, praestantissimamque mixtionem, quae ex utroque aequali constet. Et de visu haec fere docet. Auditum vero ab externis clangoribus fieri; si enim (*auris*) a voce mota intus resonet: namque tanquam tintinnabulum vocis intus repercussae esse aurem, quam nominat nodum carnosum, quaque mota feriatur aër contra partes solidas, ut sonus reddatur. Olfactum autem fieri respiratione: quocirca iis maxime olfactus contingat, quibus vehementissima sit anhelationis motio: odorem vero plurimum a rebus tenuibus et levibus effluere. De gustu tandem et tactu nihil definit pro singulo, nec quomodo, nec quibus fiant, nisi commune illud, quod sensus gignatur, (*sensibilibus*) ad meatus convenientibus: voluptatem autem capi ex similibus et secundum particulas, et secundum mixturam, dolorem ex contrariis. Eodem modo disputat de cognitione 10

demonstrare voluit, quomodo auditus nihil explicetur per sonos internos ab externis factos, quaerit enim: per quid audimus internos? *Plato* plagam aëris ad cerebrum etc. retulit. Non piget laudare verba *Aristot.*: κινουμένου τοῦ ἔσω, τὸ εἶσω κινεῖ anim. II, 8. p. 1401 A. Quia autem alterum membrum ὅτιαν γ. ὕ. κιλ. ipsum videtur, τὴν ἀκ. alterum, nam ὑπὸ τῆς φωνῆς exponit ἀπὸ τ. ἔξ. ψοφ., et ἡχῆ ἐντός ad ἀκοήν, referendum est, ubi observari licet, saepe apud *Theophrastum* ἀκοή et ὄψις aures oculosve ipsos significare, ut statim ἀκοήν, ἢ κιλ.: ψόφων ὅτιαν et κινηθεῖσα, ad ἀκοήν relatum, scribenda sunt, ut nihil habeat difficultatis sententia. Ex sequentibus enim argumentum aliud desumi potest, quod ἀκοή non κώδων esse potest, nisi ἡχῆ. Ita conjectura *Schn.* senior, quam *Sturzius* prius conjecit, Emp. p. 421: κινηθῆ, ἡχεῖν ἐντός superflua videtur. 9) ἔσω recte pro ἔσων emendavit *Schn.* 10) priores ἐτέραν, rectum conjecit *Schn.* 11) priores τὸ, sed ego cum *Par.* τῶ, respiciens non solum ad verba §. 7., sed etiam §. 35. 12) recte conjecit *Schn.*

γὰρ φρονεῖν εἶναι τοῖς ὁμοίοις, τὸ δ' ἀγνοεῖν τοῖς ἀνομοίοις, ὡς ἢ ¹⁾ ταῦτόν ἢ παραπλήσιον ὄν τῇ ²⁾ αἰσθήσει τὴν φρόνησιν. Διαριθμησάμενος γὰρ, ὡς ἕκαστον ἕκαστω γνωρίζομεν, ἐπὶ τέλει προσέθηκεν, ὡς ἐκ τούτων [σοιχειῶν] ³⁾ πάντα πεπήγασιν ἀρμοσθέντα, καὶ τούτοις φρονέουσι καὶ ἄδονται καὶ ἀνιῶνται ⁴⁾. διὸ καὶ τῷ αἵματι μάλις φρονεῖν· ἐν τούτῳ γὰρ μάλις κερ

11 κρᾶσθαι ἐστὶ τὰ σοιχεῖα τῶν μερῶν. Ὅσοις μὲν οὖν ἴσα καὶ παραπλήσια μέμικται, καὶ μὴ διὰ πολλοῦ, μηδ' αἰμικρὰ μηδ' ὑπερβάλλοντα τῷ μεγέθει, τούτους φρονιμωτάτους εἶναι, καὶ κατὰ τὰς αἰσθήσεις ἀκριβεστάτους· κατὰ λόγον δὲ καὶ τοὺς ἐγγυτάτω τούτων· ὅσοις δ' ἐναντίως, ἀφρονεστάτους. Καὶ ὧν μὲν μανὰ καὶ ἀραιὰ κεῖται τὰ σοιχεῖα, νωθροὺς καὶ ἐπιπόνους, ὧν δὲ πικρὰ καὶ κατὰ μικρὰ τεθραυσμένα, τοὺς δὲ τοιούτους ὀξεῖς καὶ φερομένους ⁵⁾ καὶ πολλὰ ἐπιβαλλομένους ὀλίγα ἐπιτελεῖν, διὰ τὴν ὀξύτητα τῆς τοῦ αἵματος φορᾶς. Οἷς δὲ καθ' ἐν τι μόριον ἢ ⁶⁾ μέση κρᾶσις ἐστὶ, ταύτῃ σοφούς ἕκαστους εἶναι· διὸ τοὺς μὲν ῥήτορας ἀγαθοὺς, τοὺς δὲ τεχνίτας· ὡς τοῖς μὲν ἐν ταῖς χερσὶ, τοῖς δ' ἐν τῇ γλώττῃ τὴν ⁷⁾ κρᾶσιν οὔσαν. Ὅμοίως δ' ἔχειν καὶ κατὰ τὰς ἄλλας δυ

12νάμεις. Ἐμπεδοκλῆς μὲν οὖν οὕτως οἶεται καὶ τὴν αἰσθησιν γίνεσθαι καὶ τὸ φρονεῖν. Ἀπορήσειε δ' ἂν τις ἐξ ⁸⁾ ὧν λέγει πρῶτον μὲν, τί διοίσει τὰ ἔμψυχα πρὸς τὸ ⁹⁾ αἰσθάνεσθαι τῶν ἄλλων; ἐναρμόττει γὰρ καὶ τοῖς τῶν ἀψύχων πόροις· ὅλως γὰρ ποιεῖ τὴν μίξιν τῇ συμμετρίᾳ τῶν πόρων· διόπερ ἔλαιον μὲν καὶ ὕδωρ οὐ μίγνυσθαι, τὰ δ' ἄλλα ὑγρὰ καὶ [πάντα] περὶ ὅσων ¹⁰⁾ δὴ καταριθμεῖται τὰς ἰδίας κρᾶσεις· ὥστε πάντα τε αἰσθήσεται, καὶ ταῦτό ἐσαι μίξις καὶ αἰσθησις καὶ αὐξήσις· πάντα γὰρ ποιεῖ τῇ συμμετρίᾳ τῶν πόρων· ἐὰν μὴ προσθῇ τινα διαφορὰν.

¹⁾ male Par. ᾱ. ²⁾ Male Cam. τὸ. ³⁾ Inserui ex sequentibus.

⁴⁾ πεπη... καὶ τούτοις φρονέουσι καὶ ἄδονται Par. In lacuna consentit Flor. ⁵⁾ Excidisse opinatus est Schn. ante φερομ. adverbium velut ταχέως. Equidem non; φερομ. enim hic significare mihi videtur virum, qui movetur quacunque re, ut in latinis: „multitudinis iudicio ferun-

et inscitia: cognosci enim similibus, nesciri contra dissimilibus, ut vel eadem vel proxima sit sensui cognitio. Enarrans enim, quomodo quidque quoque cognoscamus, ad finem addidit, ex his (*elementis*) omnia congruenter mixta sunt, quibus sapimus, et delectamur et vexamur; quocirca sanguine maxime sapiatur, in quo partium elementa maxime mixta inveniuntur. Quibus igitur **11** similia et proxima mixta sint, nec longum per tempus, nec parva, nec quae magnitudine superent, tales prudentissimos esse et ad sensus acutissimos: secundum rationem iis proximos: quibus contraria, insipientissimos. At quibus rara insint et tenuia elementa, eos tardos et miseros, quibus vero densa et breviter contusa, eos acres et agiles esse, multaque aggressos pauca perficere propter sanguinis lationis acritatem. Quibus autem in uno membro mixtio sit media, hoc omnes sapientes esse, ut hi oratores, illi opifices boni sint, quoniam his in manibus, illis in lingua talis sit mixtio. Similiter caeteras quoque facultates se habere. Empedocles igitur et **12** sensum et cognitionem ita fieri putat. Primum vero ex his, quae dicit, dubitaverit quisquam, quid animata a reliquis differant sensu? Conveniunt enim (*sensibilia*) ad inanimorum quoque meatus: nam ubique misceri docet per meatuum convenientiam: ideo oleum et aquam non misceri, sane autem reliquos humores et (*omnia*) quorum mixturas proprias enumerat, ut omnia sentiant, eademque sint et mixtio et sensus et auctio: omnia enim fieri putat per meatuum convenientiam: nisi differentiam quan-

tur." Cic. off. I, 32, ut adverbio non opus sit. ⁶⁾ ἢ *Par.* ⁷⁾ Μα-
 λιμ ταύτην τήν. ⁸⁾ ἀποθήσκει δ' ἂν ἐξ *Steph.* recte *Cam.*, nam con-
 feras s. 14. 35. et saepe. ⁹⁾ vulgatum τῶν correxit *Schn.* ¹⁰⁾ Priores
 legunt καὶ περὶ ὅσων, ex quibus excidisse unum vel alterum verbum,
 annotavit *Schn.*, nam omisso περὶ sententiam emendari non posse. Ego
 inserui πάντα, quum praeter humida de caeteris eorumque conditione
 loquutus sit multa *Emp.* (v. comm.) e. g. de magnete ferroque, et se-
 quens πάντα ad haec referri videatur.

- 13 Ἐπειτα ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐμφύχοις τί μᾶλλον αἰσθήσεται τὸ ἐν τῷ¹⁾ ζῶφ πῦρ ἢ τὸ ἐκτὸς, εἶπερ ἐναρμόττουσιν ἀλλήλοις· ὑπάρχει γὰρ ἡ συμμετρία καὶ τὸ ὅμοιον. Ἐτι δὲ καὶ ἀνάγκη διαφορὰν τινα ἔχειν, εἶπερ αὐτὸ μὲν μὴ²⁾ δύναται συμπληροῦν τοὺς πόρους, τὸ δ' ἐξωθεν ἐπεισιόν³⁾· ὡς' εἰ ὅμοιον ἦν πάντη καὶ πάντως⁴⁾, οὐκ ἂν ἦν αἰσθησις. Ἐτι δὲ πότερον οἱ πόροι κενοὶ ἢ πλήρεις; εἰ μὲν γὰρ κενοὶ, συμβαίνει διαφωνεῖν ἑαυτῷ⁵⁾· φησὶ γὰρ ὅλως οὐκ εἶναι κενόν· εἰ δὲ πλήρεις⁶⁾, ἀεὶ ἂν⁷⁾ αἰσθάνοιτο τὰ ζῶα· δῆλον γὰρ ὡς ἐναρμόττει, καθάπερ φησὶ, τὸ
- 14 ὅμοιον. Καίτοι καὶ⁸⁾ αὐτὸ τοῦτό τις διαπορήσειεν, εἰ δυνατόν ἐστι τηλικαῦτα μεγέθη γίνεσθαι τῶν⁹⁾ ἑτερογενῶν, ὡς' ἐναρμόττειν, ἄλλως τε καὶ συμβαίνει¹⁰⁾, καθάπερ φησὶ¹¹⁾, τὰς ὄψεις, ὧν ἀσύμμετρος¹²⁾ ἡ κρᾶσις, ὅτε μὲν ὑπὸ τοῦ πυρὸς, ὅτε δὲ ὑπὸ τοῦ ἀέρος ἐμπλαττομένων τῶν πόρων, ἀμαυροῦσθαι. Εἰ δ' οὖν ἐστι καὶ τούτων συμμετρία, καὶ πλήρεις οἱ πόροι τῶν μὴ¹³⁾ συγγενῶν, πῶς, ὅταν αἰσθάνηται, καὶ ποῦ ταῦτα ὑπεξέρχεται; δεῖ γὰρ τινα ἀποδοῦναι μεταβολήν. Ὡςε πάντως ἔχει¹⁴⁾ δυσκολίαν· ἢ γὰρ κενὸν ἀνάγκη ποιεῖν, ἢ ἀεὶ τὰ ζῶα αἰσθάνεσθαι πάντων, ἢ τὸ μὴ συγγενὲς ἀρμόττειν, οὐ ποιοῦν αἰσθησιν οὐδ' ἔχον
- 15 μεταβολήν οἰκείαν τοῖς ἐμποιοῦσιν. Ἐτι δὲ εἰ καὶ μὴ ἐναρμόττοι¹⁵⁾ τὸ ὅμοιον, ἀλλὰ μόνον ἄπτοιτο καθ' ὅτι οὖν, εὐλογον αἰσθησιν γίνεσθαι· δυοῖν γὰρ ἀποδίδωσι τὴν γνῶσιν, τῷ τε ὁμοίῳ καὶ τῇ ἀφῆ· διὸ καὶ τὸ ἀρμόττειν εἶρηκεν· ὡς' εἰ τὸ ἕλαττον ἄψαιτο τῶν μειζόνων, εἴη ἀναισθη-

1) omiserunt priores, sed Flor. et Par. habent. 2) omittit Cam. 3) ἐπισιόν Cam. ἐπιδιόν Voss. 4) παντὸς Steph. 5) omittit Cam. 6) πλήρης Voss. 7) omittit Voss. 8) καὶ τι καὶ Cam. 9) omittit Par. vulgabatur γενέσθαι, quod correxit Schn. 10) Cam. habet: ἐναρμόττειν, ἄλλως τε καὶ συμβαίνει. Caeteri ἐναρμόττειν. Ἄλλως τε γὰρ συμβ. Ex Cam. coniecit egregie Schn. quae accepimus. 11) vulgabatur φασὶ, correxit Schn. 12) Priores legunt: ὧν σύμμετρος, Flor. ὧν ἢ σύμ., quod Schn. laudavit et ἂν addi voluit. Ego autem cum Par. ὧν ἀσύμ., Theophr. enim decertat Emp. sententias singulas, ita tamen, ut unam refutatam rursus concedat, sed alteram oppugnet. Ita in prioribus quae rit, num, externo cum interno igne conveniente, sensus fieri possit, qui

dam apponat. Dein in animatis ipsis quis magis sen-13
tiet ignis animalis internus an externus? si quidem secum
conveniunt: convenientia enim et similitudo superat. Cae-
terum differentiam quandam habere (*internum ignem et
externum*) necesse est, si quidem ille ipse meatus explere
non potest, sed externus ingredi debet, ut, si simile ubi-
que et plane sensum efficeret, non foret sensus. Insuper
utrum meatus vacui sunt an pleni? si enim vacui, sequi-
tur, ut sibi ipse contradicat: plane enim non esse va-
cuum, dicit; si autem pleni, animalia semper sentirent;
simile enim, ut ait, convenire patet. Attamen hoc quo-14
que ipsum dubitabit quisquam, tantaene possint magnitu-
dines fieri diversorum generis, ut quadrent, praesertim si ac-
cidunt, quae ait, ut oculi, quorum mixtio non convenit, mea-
tibus modo ab igne modo ab aëre obstructis, obscurentur.
Quae tamen si convenient quoque, ac si meatus pleni sint
non cognatorum, quomodo, si sentitur, et ubi egrediun-
tur? Loci enim mutationem indicari quandam necesse
est. Itaque omnia difficultatem habent: nam aut vacuum
fieri oportet, aut semper et omnia sentiri ab animalibus,
aut convenire non cognata, quae nec sensum proferunt,
nec sensibilibus mutationem propriam praebent. Dein si15
etiam simile non conveniret, sed attingeret tantum quod-
libet, sensum fieri rationi consentit. Duobus enim defi-
nit cognitionem, et simili et tactu, quocirca *ἀκούπτειν*
dixit, ut si res minor majores tangeret, nullus fieret sen-

per simile tantum fieri debuit? Nunc, num omnino talem magnitudi-
nem ignes diversi generis accipere possint, ut convenient, quum *Emp.*
docuisset, oculos *ἀσύμμετρος* obscurescere, modo ab igne, modo ab
aqua meatibus obstructis? In sequentibus autem, si quidem horum
convenientia exstaret, et meatus non connatis pleni essent, quomodo
haec, si sentitur, evaderent? Ita credo necessitatem verbi *ἀσύμμετρος*
intelligi, quam cod. *Par.* egregius affirmat et s. 8. *ἀριστα κτλ.* 13) prio-
res *μὲν*, sed emendavit *Schn.*, quod in annot. praecedente necessarium
vidimus, et sequentibus *τὸ μὴ συγγενές* affirmatur. 14) *ἔχειν Cam.*
15) *ἐναρμόνιεν Cam. Par.*

σία ¹⁾. Ὅλως δὲ ²⁾ κατὰ γε ἐκεῖνον ἀφαιρεῖται ³⁾ καὶ τὸ ὅμοιον, ἀλλὰ τῇ συμμετρίας μόνον ἰκανόν ⁴⁾. διὰ τοῦτο γὰρ οὐκ αἰσθάνονται ⁵⁾, φησὶν, ἀλλήλων, ὅτι τοὺς ἀσυμμέτρους ἔχουσιν· εἰ δ' ὅμοιον ἢ ἀνόμοιον τὸ ἀπορρέει, οὐδὲν ἔτι προσαφώρισεν· ὡς' εἰ οὖν ⁶⁾ τῷ ὁμοίῳ ἢ ⁷⁾ αἰσθησις, ἤγουν ⁸⁾ διὰ τινα ἀσυμμετρίαν οὐ ⁹⁾ κρίνουσιν, ἀπάσας ¹⁰⁾ ἀνάγκη τὰς αἰσθήσεις καὶ πάντα τὰ αἰσθητὰ **16** τὴν αὐτὴν ἔχειν φύσιν. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ¹¹⁾ τὴν ἡδονὴν καὶ λύπην ὁμολογουμένως ἀποδίδωσιν, ἡδεσθαι μὲν ποιῶν τοῖς ὁμοίοις, λυπεῖσθαι δὲ τοῖς ἐναντίοις· ἐχθρὰ ¹²⁾ γὰρ εἶναι· διὸ πλεῖστον ἀπ' ¹³⁾ ἀλλήλων διέχουσι γέννη ¹⁴⁾ τε κρᾶσει τε καὶ εἶδεσιν ¹⁵⁾ ἐκμακτοῖσι· αἰσθήσεις γὰρ τινὰς ἢ μετ' αἰσθήσεως ποιῶσι τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν λύπην· ὡσεὶ οὐχ ἅπασι ¹⁷⁾ γίνεται τοῖς ὁμοίοις. Ἐτι εἰ τὰ συγγενῆ μάλιστα ποιεῖ τὴν ἡδονὴν ἐν τῇ ἀφῆ, καθάπερ φησὶ, τὰ σύμφυτα μάλισ' ἂν ἡδοίτο καὶ ὅλως αἰσθάνοιτο· διὰ τῶν αὐτῶν **17** γὰρ ποιεῖ τὴν αἰσθησιν καὶ τὴν ἡδονὴν. Καίτοι πολλάκις αἰσθανόμενοι λυπούμεθα κατ' αὐτὴν τὴν αἰσθησιν, ὡς Ἀναξαγόρας φησὶν, αἰεὶ· πᾶσαν γὰρ αἰσθησιν εἶναι μετὰ λύπης ¹⁸⁾. Ἐτι δ' ἐν τοῖς ¹⁹⁾ κατὰ μέρος ²⁰⁾ συμβαίνει ²¹⁾ γὰρ τῷ ὁμοίῳ γίνεσθαι τὴν γνῶσιν· τὴν γὰρ ὄψιν, ὅταν ἐκ πυρὸς καὶ τοῦ ἐναντίου συστήσῃ, τὸ μὲν λευκὸν καὶ τὸ μέλαν δύναται ἂν τοῖς ὁμοίοις γνωρίζειν, τὸ δὲ φαιδὸν καὶ τὰ ἄλλα χρώματα τὰ μίχτὰ πῶς; οὔτε γὰρ τοῖς τοῦ πυρὸς οὔτε τοῖς τοῦ ὕδατος πόροις· οὔτ' ἄλλους ²²⁾ ποιεῖ κοινοὺς ἐξ ἀμφοῖν. Ὁρῶμεν δ' οὐδὲν ἥττον ταῦτα τῶν

¹⁾ εἴη αἰσθησις *Cam.*, reliqui omnes εἴη ἂν αἰσθησις. Sed negationem necessariam existimo, quoniam sensum per similia tactumque fieri dixerat, minora autem et majora non sunt similia. Ἀνασθησις hoc (non etnico) sensu fruitur apud Platonem Tim. p. 349: αὐτὸ δὲ μετ' ἀνασθησις ἀπὸν κτλ. ²⁾ vulgabatur τε, quod *Schn.* correxit. ³⁾ *Schn.* voluit ἀφαιρεῖται. ⁴⁾ Priores legunt ἢ συμμετρία μόνον ἰκανόν, quae μόνη ἰκανὴ voluit *Schn.* Equidem ita emendavi, ut intelligatur ποιεῖ, quod saepius occurrit e. g. §. 12 bis. ⁵⁾ αἰσθάνεται *Cam. Par.* ⁶⁾ Priores legunt ὡσεὶ ἢ οὐ, quorum loco *Schn.* voluit ὡς' εἰ οὐ. De meis v. comm. ⁷⁾ ἢ vulgabatur. ⁸⁾ Priores ἢ οὐ, quae correxit *Schn.* egregie. ⁹⁾ οὐ vulgabatur. ¹⁰⁾ prius excidisse ἀλλὰ ante ἀπάσας suspicatus est *Schn.* ¹¹⁾ οὐδὲν *Cam.* ¹²⁾ versus sequentes exstant apud *Sturz.* p. 518 v. 132. 133,

sus. Omnino vero secundum eum simile quoque tollitur, sed convenientia aptum solum redditur: sese enim non sentiunt (*sensus et sensilia*), ait, quia tales, quales sibi non conveniunt, se habent. Utrum autem simile an dissimile sit, quod effluat, aequae non statuit, ita ut, sive simili fiat sensus, sive inconvenientia quadam sensus non proferatur, omnes sensus omniaque sensibilia unam eandemque naturam habere oporteret. Praeterea voluptatem quo-¹⁶que et dolorem non sine ulla contraversia definit, contendens, delectari similibus, dolorem accipi e contrariis, quae videlicet hostilia essent: quocirca procul a se, ait, distant origine et mixtura et formis effictis. Sensus enim quidam vel juxta sensum dicuntur voluptas et dolor, ut non omnibus similibus fiant. Dein si cognata voluptatem tactu maxime facerent, ut ait, congenita maxime delectarent et plane sentirent: iisdem enim fieri putat sensum et voluptatem. Attamen saepenumero sentientes dolore¹⁷ afficimur secundum sensum ipsum, semper, ut Anaxagoras ait, namque omnem sensum cum dolore esse. Ita in singulis quoque; si enim accidit, ut cognitio simili fiat: visus, quando ex igne et contrario consisteret, album et nigrum similibus discernere posset, fuscum vero et caeteros colores mixtos quomodo? nam neque ignis neque aquae meatibus; neque alios facit ex utrisque communes. Sed non minus hos videmus, quam simplices.

qui ἐχθει correxit, sed, *Theophr.* loco ignorato, sensum non vidit. E Simplicio enim posuit versus, qui simul ac *Voss.* ἐχθρα habet, ad *Arist. Physica* I. fol. 34 a. b. v. ann. *Sturzii* p. 575. ¹³) *Simpl.* ἐπ', quod jam correxit *Sturz.* ¹⁴) Vulgatum γένει correxit e *Simpl. Schn.* ¹⁵) ἄδειον *Cam.* ¹⁶) αἰσθήσει γὰρ τινες *Cam.* ¹⁷) ἀπασα fortasse scriptum fuisse suspicatus est *Schn.*, quod non placet. ¹⁸) vulgabatur λυποῦ. ληπῆς *Par.* verum habet *Voss.* ¹⁹) *Schn.* ταῖς, sed errato. ²⁰) Priora κατὰ μέγεθος, sed ineptissimum optime emendavit *Schn.* quod non negleximus. Intelligentur enim aut, quod *Schn.* dedit: ὁμολογουμένως ἀποδίδοσι τὴν αἰσθησιν, ubi tantum οὐχ anteponendum videretur, v. §. 16, aut διαπορήσειεν ἂν τις, ut saepius. ²¹) Suspicio εἰ γὰρ συμβ. — γνῶσιν, τὴν ὄψιν κτλ. ²²) ἄλλοις *Cam.*

18 ἀπλῶν. Ἀτόπως δὲ καὶ ὅτι τὰ μὲν ἡμέρας τὰ δὲ νύκτωρ μᾶλλον ὁραῖ ¹⁾· τὸ γὰρ ἔλαττον πῦρ ὑπὸ τοῦ πλείονος φθίρεται· διὸ καὶ πρὸς τὸν ἥλιον καὶ ὅλως ²⁾ τὸ καθαρόν ³⁾ οὐ δυνάμεθα ἀντιβλέπειν. Ὡς ὅσοις ἐνδεέστερον τὸ φῶς, ἥττον ἐχοῖν ὁραῖν μεθ' ἡμέραν. ἢ, εἴπερ τὸ ὅμοιον συναύξει, καθάπερ φησὶ, τὸ δ' ἐναντίον φθίρει καὶ κωλύει, τὰ μὲν λευκὰ μᾶλλον ἐχοῖν ὁραῖν ἅπαντας μεθ' ἡμέραν, καὶ ὅσοις ἔλαττον καὶ ὅσοις πλέον ⁴⁾ τὸ φῶς, καὶ τὰ μέλανα νύκτωρ· νῦν ⁵⁾ δὲ πάντες ἅπαντα μεθ' ἡμέραν μᾶλλον ὁρῶσι, πλὴν ὀλίγων ζώων· τούτοις δ' εὐλογον ⁶⁾ ἰσχύειν τὸ οἰκεῖον πῦρ, ὥσπερ ἔνια καὶ τῇ

19 χροῖα διαλάμπει ⁷⁾ μᾶλλον τῆς νυκτός. Ἐτι δὲ οἷς ἢ χροῖαις ἐξ ἴσων, ἀνάγκη συναύξεσθαι ⁸⁾ κατὰ μέρος ἐκάτερον· ὡς εἰ πλεονάζον ⁹⁾ κωλύει θάτερον ὁραῖν, ἀπάντων ἂν εἴη παραπλησία πως ἢ διάθεσις. Ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς ὄψεως πάθη χαλεπώτερον ἔσαι διελεῖν· τὰ δὲ περὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις πῶς κρίνωμεν ¹⁰⁾ τῷ ὁμοίῳ; τὸ γὰρ ὅμοιον ἀόριστον. Οὔτε γὰρ ψόφῳ τὸν ψόφον, οὔτ' ὀσμῇ τὴν ὀσμῆν, οὔτε τοῖς ἄλλοις τοῖς ὁμογενέσιν, ἀλλὰ μᾶλλον, ὡς εἰπεῖν, τοῖς ἐναντίοις· οὐκ ¹¹⁾ ἀπαθῆ γὰρ δεῖ ¹²⁾ τὴν αἰσθησιν προσάγειν· ἤχου δ' ἐνότος ¹³⁾ ἐν ὧσιν ἢ χυλῶν ἐν γεύσει ¹⁴⁾ καὶ ὀσμῆς ἐν ὀσφρήσει, κωφότεραι πᾶσαι

20 γίνονται, ὅσῳ μᾶλλον ἂν ¹⁵⁾ πλήρεις ὧσι τῶν ὁμοίων· εἰ μή τις λεχθεῖη περὶ τούτων διορισμός. Ἐτι δὲ τὸ ¹⁶⁾ περὶ τὴν ἀπορόρην, καίπερ οὐχ ἰκανῶς λεγόμενον, περὶ μὲν τὰς ἄλλας ὅμως ἐστὶ πως ὑπολαβεῖν, περὶ δὲ τὴν ἀφήν καὶ γεῦσιν οὐ ῥάδιον. Πῶς γὰρ τῇ ἀπορόρη κρίνωμεν ¹⁷⁾ [τοὺς χυλοὺς], ἢ πῶς ἐναρμόττει ¹⁸⁾ τοῖς πόροις τὸ τραχὺ

¹⁾ ὁραῖ cum Steph. ὁρῶμεν Cam. Schn., sed cf. §. 8. ²⁾ Voss., ὅλον Cam. ³⁾ πῦρ excidisse visum est Schn. ⁴⁾ πλεῖον Cam. ⁵⁾ νύκτωρ ἢ δὲ Cam. ⁶⁾ Priores legebant: εὐλογον τοῦτ', sed secundum Theophrasti usum abundat. Schn. aut omitti aut τοῦ τ' scribi voluit. ⁷⁾ διαλάμπειν Cam. Par. ⁸⁾ συναύξεσθαι Cam. ⁹⁾ Voss., vulgabatur πλεονάζων. ¹⁰⁾ κρίνωμεν Cam. Par. ¹¹⁾ Inserui οὐκ. ἀπαθῆ enim sunt ἀόριστα, quae ὅμοια exponuntur paullo antea, ut ἐναντία, quae nostris verbis illustrari oportet, οὐκ ἀπαθῆ sint. Ita §. 27 secundum

Inepte etiam (*dictum est*), alia (*animalia*) die, alia nocte 18
 acutius videre; minor enim ignis majore perditur, quo-
 circa neque in solem neque omnino in (*ignem*) purum
 spectare possumus. Itaque quae majore luce carent,
 minus videant die necesse est; vel, si quidem (*lumen ex-*
ternum) auget simile, ut ille ait, contrarium vero perdit
 et impedit, alba magis die cernere omnes oportet, et
 quibus minus et quibus plus ignis, ac nigra magis noctu.
 Nunc autem omnes omnia die magis vident, praeter pauca
 animalia, quibus ignem proprium valere rationi congruit,
 ut nonnulla nocte colore quoque magis splendescunt.
 Quibus denique mixtura ex aequalibus constat, pro parte 19
 utrumque augeri necesse est, ut, si alterum, quod superaret,
 impediret, ne alterum cerneret, omnium dispositio quodam-
 modo eadem esset. Sed visus passiones difficiliter per-
 censeantur; quod autem ad caeteros sensus pertinet, quo-
 modo eos discernamus simili? simile enim indeterminatum
 est. Nam neque sono sonum, neque odore odorem, ne-
 que reliquis ejusdem generis, sed magis, ut dicam, con-
 trariis discernimus; quae enim affectione carent sensum
 proferre non debent. Quum autem in auribus clangor
 vel sapes in gustu, vel odor in olfactu inest, eo magis
 obtunduntur omnes sensus, quo pleniora sunt similia 20
 [*sensoria*], nisi quis de his distinguat. Quae autem de
 effluvio disputavit, quamvis non apte dicta, tamen de cae-
 teris quodammodo concedi possunt, de tactu vero et gustu
 non facile. Quomodo enim effluvio discernamus sapes,
 vel quomodo meatibus conveniant aspera et laevia?

Anaxagoram: τὸ γὰρ ὁμοίον ἀπαθὲς ὑπὸ τοῦ ὁμοίου, cui consentit
Theophr. §. 31. δοκεῖ γὰρ ἢ ἀλλοίωσις οὐχ ὑπὸ τῶν ὁμοίων ἀλλ' ὑπὸ
 τῶν ἐναντίων εἶναι. Nemio autem hic ἀπαθῆ quasi vacua interpretabi-
 tur, quum *Theophr.* instrumenta sensoria similibus tantum plena ob-
 tusa putaret. ¹²⁾ ἀμαθῆ γὰρ δὴ *Par.* ¹³⁾ omittit *Cam.* ¹⁴⁾ χειλῶν
 ἐν γάσει *Cam.* χιλὸν *Voss.* ¹⁵⁾ Priores: γίνονται μᾶλλον, ὅσῳ ἂν, quae
 transponenda esse recte conjecit *Schn.* ¹⁶⁾ τὰ *Par.* ¹⁷⁾ κρινομέν *Cam.*
Par. ¹⁸⁾ Priores ἐναρμότιεν, quod emendavit *Schn.*

καὶ τὸ λεῖον ¹⁾); μόνου γὰρ ²⁾ δόκει τῶν σοιχείων τοῦ πυ-
 ρὸς ἀπορροεῖν, ἀπὸ δὲ τῶν ἄλλων οὐδενός. Ἔτι δὲ εἰ ἢ
 φθίσις διὰ τὴν ἀπορροήν, ὥπερ χοῆται κοινοτάτῳ ση-
 μείῳ, καὶ συμβαίνει ³⁾ τὰς ὀσμὰς ἀπορροῆ γίνεσθαι, τὰ
 πλείσθην ἔχοντα ὀσμὴν τάχιστα ἔχοῦν φθείρεσθαι ⁴⁾. Νῦν
 δὲ σχεδὸν ἐναντίως ἔχει· τὰ γὰρ ὀσμωδέστατα τῶν φυτῶν
 καὶ τῶν ἄλλων ἐστὶ χροσιώτατα. Συμβαίνει δὲ καὶ ἐπὶ τῆς
 φιλίας ⁵⁾ ὅλως μὴ εἶναι αἰσθησιν ἢ ἥττον, διὰ τὸ συγ-
 21 κρῖνεσθαι τότε καὶ μὴ ἀπορροεῖν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τὴν
 ἀκοήν ὅταν ἀποδῶ τοῖς ἔσωθεν γίνεσθαι ψόφοις, ἄτοπον
 τὸ οἶεσθαι δῆλον εἶναι πως ⁶⁾ ἀκούουσιν ἔνδον ποιήσαντα
 ψόφον ὥπερ κώδωνα ⁷⁾. Τῶν μὲν γὰρ ἔξω δι' ἐκεῖνον ⁸⁾
 ἀκούομεν, ἐκεῖνου δὲ ψοφοῦντος διὰ τί; τὸ γὰρ αὐτὸ λεί-
 πεται ζητεῖν. Ἀτόπως δὲ καὶ τὸ περὶ τὴν ὄσφρησιν εἴ-
 ρηκε· πρῶτον μὲν γὰρ οὐ κοινήν αἰτίαν ἀπέδωκεν· ἔνια
 μὲν γὰρ ὅλως οὐδ' ἀναπνεῖ ⁹⁾ τῶν ὄσφραινομένων. Ἐπειτα
 τὸ μάστιγα ὄσφραίνεσθαι τοὺς πλείστον ἐπισπωμένους εὔη-
 θες· οὐδὲν γὰρ ὄφελος, μὴ ὑγιαίνουσης ¹⁰⁾ ἢ μὴ ἀνεγνωσ-
 μένης ¹¹⁾ πως τῆς αἰσθήσεως. Πολλοῖς δὲ συμβαίνει πε-
 πληρωῶσθαι ¹²⁾ καὶ ὅλως μηδὲν αἰσθάνεσθαι· πρὸς δὲ τού-
 τοις οἱ δύσπνοοι καὶ οἱ πονοῦντες καὶ οἱ καθεύδοντες
 μᾶλλον ἢ αἰσθάνονται τῶν ὀσμῶν· τὸν πλείστον ¹³⁾ γὰρ

¹⁾ Schn. annotat: „ἢ πῶς ἐν. — λεῖον, haec quomodo ad effluvia
 pertineant, non video.“ Sed res ita se habere mihi videtur. Primum
 membrum mancum esse, neminem fuget, sed quod hic Theophr. et ad
 gustum et ad tactum respicit, πῶς γὰρ — κοῆται ad gustum solum
 pertinere videntur, ut recte inserenda sint verba mea uncis inclusa. Al-
 terum autem membrum profecto ad effluvia in ratione tactus pertinet,
 quum secundum Empedoclem τὸ ἐναρμόνιεν praesumat τὴν ἀπορροήν,
 neque τὸ ἐναρμόνιεν τοῖς πόροις fieri possit, nisi antea effluvia, quae
 convenient, facta sint. ²⁾ μόνου καὶ Cam. μόνον γὰρ Voss. ³⁾ Priores
 συμβαίνειν καὶ τὰς, quae cum corrupta mihi viderentur, mutavi. Prius
 enim Th. opinionem vulgarem, nunc Empdis inducit, quod per συμ-
 βαίνει fit. ⁴⁾ φθείρειν priores, quod emendari voluit Schn. ⁵⁾ Schn.
 annotat: „vitium est manifestum, aut lacuna statuenda. Si conjicias
 φθίσεως, sequentia conjecturae obstant. De Empedoclea φίλια — ser-
 mo non magis esse videtur.“ Theophrastus autem communi loquen-
 di genere utens φθίσις loco Empedoclei νεῖκος posuit, nunc Empe-
 docleum φίλια adhibet. Αἰσθησιν autem proprie φίλια videtur, quo-

Nam inter elementa ab igne solo aliqua effluere videntur, caeterorum autem a nullo. Dein si interitus effluvio, quo signo utimur vulgarissimo, fit, atque accidit, ut odores effluvio fiant, tum quae plurimum emittunt odorem, celerrime interire oportet. Nunc vero fere contraria se habent: plantarum enim et reliquorum quae plurimos emittunt odores, diutissime vivunt. Sequitur autem, ut amicitia quoque plane non sit sensus aut minus, quia per eam conjungitur, et effluvia non emittuntur. Sed si auditum clangoribus internis fieri exponit, rationem, qua sonum intus tanquam a tintinnabulo factum audiamus, patere inepte opinatur. Externa enim audimus per illum, illum ipsum sonantem per quid? Quod ut exquiratur relinquatur. Absurde vero de olfactu quoque disputavit: primum enim causam non communem attulit, quoniam nonnulla, quae odorantur, plane non respirant. Tum eos maxime olfacere, qui plurimum anhelent, stultum; nihil enim adjuvat, quod sensus non sanus vel quodammodo non distinctus sit. Multis vero accidit, ut (*nasus*) expleatur et plane nihil sentiat. Ad hoc qui difficile respirant, et aegroti et dormientes odores magis sentirent, quoniam plurimum attra-

niam separata sensu se jungunt, sed quum hac re separatio quaedam, ἀποδόση, praesumatur, hac ἀποδόση efficitur φθλοῖς quoque propter τὸ νεῖκος, quod particulas separat ab illa re, ex qua ἀποδόση fiat. Sed *Theophr.* demonstrare conatur, ex Empedocleis ipsis sequi, ut φίλια non sit sensus. ⁶⁾ εἶναι, πῶς *Cam.* ⁷⁾ priores legunt κώδωνας, quo, ut *Schn.* annotat, nomen ad ποιήσ. ψόφ. deesset, ἀκοήν enim, quod nomen haberi posset, ποιήσαντι sequi non deberet. *Sturzii* emendatio κώδωνος (*Emp.* p. 421) nihil adjuvat. ⁸⁾ Vulgabatur ἐκεῖνα, quod *Schn.* emendavit. ἐκεῖνο *Voss.* ⁹⁾ Priores habent ἀναπρέει, quod *Schn.* corrigi voluit. ¹⁰⁾ ὑγαινούσει. ἢ *Cam.* ¹¹⁾ Suspiciatus est *Schn.* fuisse scriptum ἀνεωγμένης, quod non placet. ¹²⁾ πεπηρωσθη conjecit *Coray*, praefero autem priorem lectionem. ¹³⁾ ὁσμῶν τὸν πλεῖστον *Cam.*; *Steph.* autem et *Schn.* cum *Voss.* ὁσμῶνται· πλεῖστον, quod *Schn.* mutari voluit in ὁσμῶντι· ἂν μᾶλλον· πλεῖστον, *Coray* in ὁσμῶντι· ἂν πλεῖστον· πλεῖστον. *Flor.* ὁσμῶν τὸν πλεῖστον. Ego ex *Par.* verba accepi, quibus annuunt maxime *Flor.* et *Cam.*, quamquam *Schn.*a secunda manu esse suppleta visa sunt, quod plane denegare mihi non in animo est. Sed commodissima sunt.

22 ἔλκουσιν ἀέρα· νῦν ¹⁾ δὲ συμβαίνει τὸναντίον. Οὐ γὰρ ἴσως καθ' αὐτὸ τὸ ἀναπνεῖν αἴτιον τῆς ὀσφρήσεως, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός, ὡς ἐκ τῶν ἄλλων ζώων μαρτυρεῖται καὶ διὰ τῶν εἰρημένων παιθῶν· ὁ δ' ὡς ταύτης οὐσῆς τῆς αἰτίας, καὶ ἐπὶ τέλει πάλιν εἴρηκεν ὥσπερ ἐπισημαινόμενος·

Ἦδε μὲν οὖν προηῆς τε ²⁾ λελόγησσι πάντα καὶ ὀσμῶν.

Οὐκ ἀληθές δὲ ³⁾ οὐδὲ τὸ μάλιχα ὀσφραίνεσθαι τῶν κούφων· ἀλλὰ δεῖ ⁴⁾ καὶ ὀσμὴν ἐνυπάρχειν ⁵⁾· ὁ γὰρ ἀήρ καὶ τὸ πῦρ κούφότητα μὲν, οὐ ποιοῦσι δὲ αἰσθήσιν ὀσμῆς. Ἦσαύτως δ' ἂν τις καὶ περὶ τὴν φρόνησιν ἀπορήσειεν, εἰ γὰρ διὰ ⁶⁾ τῶν αὐτῶν ποιεῖ καὶ τὴν αἰσθήσιν· καὶ γὰρ ἄλλοῖα ⁷⁾ μεθέξει τοῦ φρονεῖν. Καὶ πῶς αἷμα ⁸⁾ ἐνδέχεται καὶ ἐν ἀλλοιώσει καὶ ὑπὸ τοῦ ὁμοίου γίνεσθαι τὸ φρονεῖν; τὸ γὰρ ὁμοιον οὐκ ἀλλοιοῦται τῷ ὁμοίῳ. Τὸ δὲ δὴ τῷ αἵματι φρονεῖν καὶ παντελῶς ἄτοπον· πολλὰ γὰρ τῶν ζώων ἀναίμα· τῶν δ' ἐναίμων ⁹⁾ τὰ περὶ τὰς αἰσθήσεις ἀναιμότατα τῶν μερῶν. Ἔτι καὶ ὄξουν καὶ θριξ αἰσθάνοιτ' ἂν, ἐπεὶ ¹⁰⁾ οὖν ἐξ ἀπάντων ἐστὶ τῶν ζοιχείων· καὶ συμβαίνει ταυτόν ¹¹⁾ εἶναι τὸ φρονεῖν καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ ἡδεσθαι, καὶ τὸ ¹²⁾ λυπεῖσθαι καὶ τὸ ἀγνοεῖν· αἷφω γὰρ ποιεῖ τοῖς ἀνομοίοις· ὥσθ' αἷμα τῷ μὲν ἄγνοεῖν ἔδει γίνεσθαι λύπην, τῷ δὲ φρονεῖν ἡδονήν. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ τὰς δυνάμεις ἐκάσους ἐγγίνεσθαι, διὰ τὴν ἐν τοῖς μορίοις τοῦ αἵματος σύγκρασιν, ὥσει ¹³⁾ τὴν γλωτ-

¹⁾ νοῦ Cam. ²⁾ πρὸς τῆ Cam. ³⁾ inseruit Schn., οὐκ ἀληθές. οὐδὲ τὸ Cam. ⁴⁾ Vulgatum δὴ correxit Schn. ⁵⁾ ἐν ὑπ. Cam. ⁶⁾ Priores legunt: ἀπορήσειεν. Εἰ γὰρ τῶν. Schn. emendavit, quae accepimus γὰρ conservantes cf. sect. 16. Malim εἶπερ.— ἀπορήσειεν, εἶγε τὴν αὐτὴν conjecit Coray, quae Schn. emendationem non superant v. comm. ⁷⁾ Priores habent: καὶ γὰρ ἀπαντα μεθέξει τ. φρ., ad quae Schn. annotavit haec: „Quod ait Theophr. z. γ. ἄπ. μ. etc., tanquam hoc contrarium sit doctrinae Empedoclis, suspicor, etiam in his verbis inesse vitium. Ecce enim ipse Emp. apud Sext. Emp. c. Mathem. 8, 286: πάντα γὰρ ἴσθι φρόνησιν ἔχειν καὶ νόματος αἶσαν.” Legis versum apud Sturzium p. 529 v. 361. Optime dictum et convenienter. Vitium autem ita tollere conati sumus. Nimirum Theophrastus saepissime con-

hant aëris: sed contrarium evenit. Namque respiratio-22
nem olfactus causam esse per se, non recte dicitur, sed
per accidens, quod praeter animalia reliqua mala quoque
commemorata testantur. Ille autem, hanc esse causam
tanquam obsignans, ad finem iterum ait:

Sic omnes capiunt auras, capiunt et odores.

Neque verum est, quod maxime levia odoremur, sed odorem
inesse necesse est. Aër enim et ignis, quamvis levissimi,
odoris sensum non proferunt. Eodem modo quidam de23
cogitatione dubitabit, si eam quidem ille iisdem quam
sensum fieri putat. Quae enim mutantur quoque cogitatione
participia sunt. At quomodo cogitationem simul in muta-
tione et a similibus fieri comprehenditur? nam simile
simili non mutatur. Caeterum sanguine cogitari plane
ineptum est, quum animalium multa sanguine non prae-
dita sint, sanguineorum autem sensoria minimum possi-
deant sanguinis. Demum et os et pilus sentirent, quippe
quae ex omnibus sint elementis conformata. Ac sequitur,
ut idem sit sapere sentireque ac delectari, et dolore affici
ac nescire, quod utrumque dissimilibus fieri putat, ita ut
simul cum inscitia dolor, cum cogitatione voluptas fieri
debeat. Inepte etiam dicitur, unicuique facultates pro-24
pter sanguinis mixturam in membris fieri, quasi lingua bene

tradicta expedire studet, quibus Empedoclis sententiae laborent. Ita
hic etiam: Emp. *αἰσθησιν* et *φρονησιν* iisdem, nempe similibus, fieri
dicitur, tamen quoque mutata et diversa, itaque non similia, *τοῦ φρο-
νεῖν* participia esse. Ac, pergunt Noster, quomodo *τὸ φρονεῖν* in *ἄλλοιῶ-
σει* et a similibus fieri simul definire potest? Si igitur sequentia cum
antecedentibus cohaerere, verbaque *καὶ γὰρ — φρονεῖν* opposita verbis *διὰ
τῶν αὐτῶν* etc. esse debent, *ἄλλοῖα* scribendum loco *ἅπαντα*, iudico,
respicens ad Empedoclis versus: *ὅσσον γ' ἄλλοις μετέην, τόσον ἄρ
σφίταιν αἰεὶ καὶ τὸ φρονεῖν ἄλλοῖα παρῆζατο* (v. 322. 333 p. 528), quos
ita Theophrastus melius illustrat, quam Aristoteles (anim. 3, 3. metaph.
3, 5), quem Sturzium vituperat p. 493 sq. ⁸⁾ Priores legunt *ἅμα πῶς*,
quae transponi voluit Schn. ⁹⁾ Priores legunt *ἀναλωρ*, quod emen-
dari voluit Schn. ¹⁰⁾ Vulgabatur *ἄν. ἐπεὶ*, quae correxit Schn. ¹¹⁾ *τοῦτο*
Cam. Par. ¹²⁾ inseruit Schn. ¹³⁾ *ὡς ἡ Cam. Par.*

ταν αἰτίαν τοῦ εὖ λέγειν, τὰς χεῖρας τοῦ δημιουργεῖν [τὴν
 κρᾶσιν], ἀλλ' οὐκ ὄργανου τάξιν ἔχοντα ¹⁾. Διὸ καὶ μᾶλ-
 λον ἂν τις ἀποδοίῃ τῇ μορφῇ τὴν αἰτίαν ἢ τῇ κρᾶσει τοῦ
 αἵματος, ἢ ²⁾ χωρὶς διανοίας ἐσὶν· οὕτως γὰρ ἔχει καὶ ἐπὶ
 τῶν ἄλλων ζώων. Ἐμπεδοκλῆς μὲν οὖν ἔοικεν ἐν πολ-
 25λοῖς ³⁾ διαμαρτανεῖν. Τῶν δὲ μὴ τῷ ὁμοίῳ ποιούντων
 τὴν αἰσθησιν Ἀλχημαίων μὲν πρῶτον ἀφορίζει τὴν πρὸς
 τὰ ζῶα διαφορὰν· ἄνθρωπον γὰρ φησι τῶν ἄλλων δια-
 φέρειν, ὅτι μόνον ξυνίησι· τὰ δ' ἄλλα αἰσθάνεται μὲν,
 οὐ ξυνίησι δὲ, ὡς ἕτερον ὄν τὸ φρονεῖν καὶ αἰσθάνεσθαι
 καὶ οὐ, καθάπερ ⁴⁾ Ἐμπεδοκλῆς, ταυτόν. Ἐπειτα περὶ
 ἐκάστης λέγει· ἀκούειν μὲν οὖν φησι τοῖς ὠσίν, διότι κε-
 νὸν ἐν αὐτοῖς ἐνυπάρχει· τοῦτο ⁵⁾ γὰρ ἤχειν· φθέγγεσθαι
 δὲ τῷ κοίλῳ ⁶⁾, τὸν ἀέρα δ' ἀντηχεῖν. Ὁσφραίνεσθαι δὲ
 ῥίσιν ἅμα τῷ ἀναπνεῖν, ἀνάγοντα τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν
 ἐγκέφαλον. Γλώττη δὲ τοῦς χυμοὺς κρῖνει· χλιαρὰν γὰρ
 οὔσαν καὶ μαλακὴν τήκειν τῇ θερμότητι· δέχεσθαι καὶ
 26 διαδιδόνα ⁷⁾ διὰ τὴν μανότητα τῆς ἀπαλότητος. Ὁφθαλ-
 μοὺς δὲ ὄραῖν διὰ τοῦ πέριξ ὕδατος· ὅτι δ' ἔχει πῦρ, δῆ-
 λον εἶναι· πληγέντος γὰρ ἐκλάμπειν· ὄραῖν δὲ τῷ εἰλβοντι
 καὶ τῷ διαφανεῖ, ὅταν ἀντιφαίνῃ· καὶ ὅσῳ ⁸⁾ ἂν καθα-
 ρώτερον ἦ, μᾶλλον. Ἀπάσας δὲ τὰς αἰσθήσεις συνηροτῆσ-
 θαί πως πρὸς τὸν ἐγκέφαλον· διὸ καὶ πηροῦσθαι ⁹⁾ κί-
 νουμένου καὶ μεταλλάττοντος τὴν χώραν· ἐπιλαμβάνειν
 γὰρ τοὺς πόρους, δι' ὧν αἱ αἰσθήσεις. Περὶ δὲ ἀφῆς
 οὐκ εἶρηκε, οὔτε πῶς οὔτε τίνι γίνεται. Ἀλχημαίων ¹⁰⁾ μὲν
 27 οὖν ἐπὶ τοσοῦτον ἀφώριζεν. Ἀναξαγόρας δὲ γίνεσθαι μὲν

¹⁾ Ita legitur apud omnes (ἔχονται Cam.) (quanquam sine verbis
 seclusis), ad quae annotavit Schn.: „Nisi ante haec plura exciderunt,
 quod factum suspicor, ἔχουσαν scribendum, et ad αἰτίαν verbum
 οὔσαν intelligendum videtur.” Sed verisimiliter vir doctissimus obiter
 tantum verba perspexit. Οὔσαν enim plane non convenit, quum non
 lingua ipsa, sed sanguinis in ea mixtura facultatem bene loquendi pro-
 ferat, v. verba sect. II: ὡς τοῖς μὲν ἐν ταῖς χερσὶ, τοῖς δ' ἐν τῇ γλώττῃ
 τὴν κρᾶσιν οὔσαν. Atque ἔχουσαν ad τάξιν relatum non recte se ha-
 bet, quibus multum difficultatis praeberetur. Sed τάξιν accus. videtur,

loquendi, manus opificia exercendi causam mixtionem, sed non ordinem instrumenti habeant. Quamobrem quispiam potius formae quam mixturae sanguinis, iudicio non praeditae, causam adscriberet, ut in caeteris animalibus res se habet. Empedocles igitur in multis falli videtur. Inter illos 25 autem, qui sensum non simili fieri opinantur, Alcmaeon differentiam inter (*hominem et*) animalia primum definit. Hominem enim dicit a caeteris differre, quod solus intelligat, caetera vero sentire, sed non intelligere, ut sapere et sentire sit diversum, non, ut Empedocles contendit, idem. Post haec de singulis loquitur: namque auribus audiri, quod iis vacuum insit: hoc enim sonum reddere. Sonari autem cavo, aërem contra resonare. Olfactum fieri naribus simul cum respiratione, spiritu ad cerebrum ducto. Sapores vero discerni lingua, quae glabra mollisque calore liquefaciat, ac propter mollitiem rara (*humores*) accipiat reddatque. Oculos autem cernere, humore circum- 26 datos: neque ignem haberi, negari potest, qui, oculo pulsato, effulgeat: cernere autem per micans et translucidum, si reluceat, eoque magis, quo purius sit. Omnes vero sensus cum cerebro quodammodo cohaerere, quo commoto situmque mutante, violari. Cerebrum enim meatus, quorum auxilio sensus proferantur, excipere. De tactu non loquutus est, nec quomodo, nec qua re fiat. Alcmaeon quidem talia definivit. Anaxagoras sen- 27

qui pendet a verbo *ἔχοντα*, ad *δημιουργεῖν* addendum *τὴν κοῤῥαίαν*; *ἔχοντα* (N. Pl.) autem non inusitato more ad diversum verborum *γλωτταν* et *χειρας*, quippe rerum inanimatarum, numerum appositum. Quod autem loquendi generis difficultatis hisce in verbis pateat, non Theophrasti, sed excerptoris est. 2) vulgabatur *ἄ*, quod correxit *Schn.* 3) *ἐκ πολλοῦ Cam.* 4) *αἰσθάνεσθαι, οὐ καθάπερ Cam.* 5) *ἐπάροχεν· τούτω Par.* sed cf. *Plut.* pl. ph. 4, 16: *πάντα γὰρ τὰ κενὰ ἤξει*, quae Alcmaeonis fuisse videntur. 6) Confiteor me horum verborum sensum non percepisse. Suspicio scriptum fuisse *τὸ κόχλω*. 7) Priores habent: *δεδέχθαι δὲ καὶ διδόναι*, quae *Schn.* emendavit. 8) Vulgabatur *ὄσον*, quod *Schn.* correxit. 9) Priores habent: *πληροῦσθαι*, quod *Schn.* et *Coray* emendari voluerunt. 10) *ἀλλ' Ἀλκ. Par.*

τοῖς ἐναντίοις· τὸ γὰρ ὁμοιον ἀπαθῆς ἀπὸ τοῦ ὁμοίου·
καθ' ἐκάστην δὲ πειρᾶται διαριθμεῖν¹⁾. Ὅρα ἄν μὲν γὰρ
τῇ ἐμφάσει τῆς κόρης· οὐκ ἐμφαίνεσθαι²⁾ δὲ εἰς τὸ ὁμό-
χρων³⁾; ἀλλ' εἰς τὸ διάφορον. Καὶ τοῖς μὲν πολλοῖς
μεθ' ἡμέραν, ἐνίοις δὲ νύκτωρ εἶναι τὸ ἀλλόχρων⁴⁾. [διο-
ξυωπεῖν δέ⁵⁾]. Ἀπλῶς δὲ τὴν νύκτα μᾶλλον τὸ ὁμόχρων⁶⁾
εἶναι τοῖς ὀφθαλμοῖς· ἐμφαίνεσθαι δὲ μεθ' ἡμέραν, ὅτι
τὸ φῶς συναίτιον τῆς ἐμφάσεως⁷⁾· τὴν δὲ χροῖαν τὴν κρα-
28 τοῦσαν εἰς τὴν ἑτέραν ἐμφαίνεσθαι⁸⁾. Τὸν αὐτὸν δὲ τρό-
πον καὶ τὴν ἀφήν καὶ τὴν γεῦσιν κρίνειν· τὸ γὰρ ὁμοίως
θερμὸν καὶ ψυχρὸν οὔτε θερμαίνειν οὔτε ψύχειν πλησιάζ-
ζοντα⁹⁾· οὐδὲ δὴ¹⁰⁾ τὸ γλυκὺ καὶ τὸ ὀξύ δι' αὐτῶν γνω-
ρίζειν, ἀλλὰ τῷ μὲν θερμῷ τὸ ψυχρὸν, τῷ δ' ἀλμυρῷ τὸ πό-
τιμον¹¹⁾, τῷ δ' ὀξεῖ τὸ γλυκὺ, κατὰ τὴν ἑλλειψιν τὴν ἐκά-
σου· πάντα γὰρ ἐνυπάρχειν¹²⁾ ἐν ἡμῖν. Ὡσαύτως δὲ καὶ
ὀσφραίνεσθαι καὶ ἀκούειν τὸ μὲν ἅμα τῇ ἀναπνοῇ, τὸ δὲ
τῷ διῆκνεῖσθαι τὸν ψόφον ἄχρῳ τοῦ ἐγκεφάλου· τὸ γὰρ
περιέχον ὅσοῦν εἶναι κοῖλον, εἰς ὃ ἐμπίπτειν τὸν ψόφον.
29 Ἀπασαν δ' αἰσθησιν μετὰ λύπης· ὅπερ ἂν δόξειεν ἀκό-
λουθον εἶναι τῇ ὑποθέσει. Πᾶν γὰρ τὸ ἀνόμοιον ἀπτό-
μενον¹³⁾ πόνον παρέχει. Φανερόν δὲ τοῦτο τῷ τε τοῦ
χρόνου¹⁴⁾ πλήθει καὶ τῇ τῶν αἰσθητῶν ὑπερβολῇ. Τά
τε γὰρ λάμπρα χρώματα καὶ τοὺς ὑπερβάλλοντας ψόφους
λύπην ἐμποιεῖν, καὶ οὐ πολὺν χρόνον δύνασθαι τοῖς αὐ-
τοῖς ἐπιμένειν. Αἰσθητικώτερα δὲ τὰ μείζω ζῶα, καὶ
ἀπλῶς εἶναι κατὰ τὸ [τῶν αἰσθητηρίων¹⁵⁾] μέγεθος τὴν
αἰσθησιν· ὅσα μὲν γὰρ μεγάλους καὶ καθάρους καὶ λαμ-

1) Priores legunt: διαπειρᾶται διαριθμεῖν. Praepositio in primo abundat. Sed utrumque suspectum est. Quocirca Schn. scriptum malit: διαριθμησάμενος πειρᾶται διδάσκειν, ubi annotandum est, Theophrastum non διδάσκειν, sed λέγειν plerumque dixisse. Ego quidem malim loco διαριθμεῖν — διορίζειν cf. §. 9. 49. et al. 2) ἐμφαίνεσθαι Par. 3) ὁμόχρων habent priores, ὁμόχρων Flor. quod convenit eidem sequenti, ut Schn. annotat; §. 37 quoque. 4) Priores ἀλλόχρων, sed eodem modo mutandum est, quod consentit §. 50. 5) Schn. annotat: ὀξυωπεῖν agnosco, sed plura excidisse videntur. Nam τὸ ἀλλόχρων sim-

sus contrariis fieri contendit. Simile enim a simili non affici. De singulis ita definire conatur. Cerni enim re-
 praesentatione pupillae: repraesentari vero non in con-
 coloribus, sed in diversis colore. At multis die, aliis
 nocte esse discolora (acutius vero cernere). Omnino
 autem nocte oculis magis concolora esse. Repraesentari
 die, luce imaginem producente; colorem vero superantem
 contrario repraesentari. Eodem modo et tactum et gu- 28
 stum sensibilia discernere: neque enim calidum simile cale-
 facere nec frigidum refrigerare ubi propinqua sint, nec dulce
 et acre iisdem cognosci, sed calido frigidum, salso aptum po-
 tui, acri dulce secundum cujusque inopiam: omnia enim
 in nobis inesse. Eodem modo et olfactum fieri et audiri,
 illud simul cum respiratione, hoc quum sonus usque ad
 cerebrum perveniat; os enim, quod circumeat, cavum esse,
 in quod sonus irruat. Omnem autem sensum fieri cum 29
 dolore, quod ex argumento sequi videatur. Omne enim
 dissimile, quod tangit, dolorem affert. Hoc autem tem-
 poris multitudine et sensibilium abundantia patere. Co-
 lores enim lucidos sonorumque copiam dolorem injicere,
 neque diu in iis perseverari posse. Acutioris quidem
 sensus magna esse animalia, sensumque prorsus secundum
 (*sensoriorum*) magnitudinem se habere: nam quae ma-

pliciter causa non potest dici τοῦ ὀξύωπέϊν. Fortasse fuit διὰ ὀξύωπέϊν τότε." Sed inserta mihi plane videntur ab interpolatore. Theophrastus enim non oblivisceretur, contra haec aliqua producere. §. 36 sq., quocirca uncis inclusi. ⁶⁾ ὁμόχρουν Cam, τὸ inserui. ⁷⁾ Priores: ἐπιφάσεως quod Schn. correxit, qui αἴτιον solum voluit secundum §. 37. ⁸⁾ Vulgabatur ἐμφαίνεσθαι. εἰς τὸν αὐτὸν, Schn.: ἐμφαίνεσθαι· εἰς... Τὸν αὐτὸν, ad quae annotat, aut delendam esse praepositionem extremam, aut plura excidisse, quae non affirmantur §. 37. quocirca εἰς transeundum existimavi, quod neque hoc, neque illo modo aliquid sensus praebet. ⁹⁾ πλασιάζοντα Cam. πλησιάζον Schn. errato? ¹⁰⁾ δεῖ Cam. Par. ¹¹⁾ τῷ δ' ἀλμ. τὸ πότ. interpolata mihi videntur. ¹²⁾ ἐνὶ πάσῃ ἐξὶν ἐν ἡμῶν Schn. ¹³⁾ εἴχομενον Cam. ¹⁴⁾ Priores habent ὑπρουν, quod Schn. emendari voluit e sequentibus et §. 32. ¹⁵⁾ τ. αἰσθ. omittunt priores, sed necessario sunt ex §. 34. desumenda.

πρὸς ὀφθαλμοὺς ἔχει, μεγάλα τε καὶ πόρρωθεν ὄραν·
 30 ὅσα δὲ μικροὺς ¹⁾, ἐναντίως. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς
 ἀκοῆς· τὰ μὲν γὰρ μεγάλα τῶν μεγάλων ²⁾ καὶ τῶν πόρ-
 ρωθεν ἀκούειν, τὰ δ' ἐλάττω λανθάνειν· τὰ δὲ μικρὰ τῶν
 μικρῶν καὶ τῶν ἐγγύς. Καὶ ἐπὶ τῆς ὀσφρήσεως ὁμοίως· ὄζειν
 μὲν γὰρ μᾶλλον τὸν λεπτὸν ἀέρα· θερμοαινόμενον μὲν γὰρ
 καὶ μανούμενον ὄζειν· ἀναπνέον δὲ τὸ μὲν μέγα ζῶον ἅμα
 τῷ μανῶ καὶ τὸ πυκνὸν ἔλκειν· τὸ δὲ μικρὸν αὐτὸ τὸ μανόν·
 διὸ καὶ τὰ μεγάλα μᾶλλον αἰσθάνεσθαι· καὶ γὰρ τὴν ὀσ-
 μὴν ἐγγύς εἶναι μᾶλλον ἢ πόρρω, διὰ τὸ πυκνοτέραν εἶναι·
 σκεδαννυμένην δὲ ἀσθενῆ· σχεδὸν δὲ, ὡς εἰπεῖν, οὐκ αἰ-
 σθάνεσθαι τὰ μὲν μεγάλα τῆς λεπτῆς ὀσμῆς ³⁾, τὰ δὲ
 31 μικρὰ τῆς πυκνῆς. Τὸ μὲν οὖν τοῖς ἐναντίοις ποιεῖν τὴν
 αἰσθησιν ἔχει τινὰ λόγον, ὥσπερ ἐλέχθη· δοκεῖ γὰρ ἢ ἀλ-
 λοίωσις οὐχ ὑπὸ τῶν ὁμοίων ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐναντίων εἶναι.
 Καίτοι καὶ τοῦτο δεῖται πίξεως, εἰ ⁴⁾ ἀλλοίωσις ἢ αἰσθη-
 σις· οὔτε γὰρ ⁵⁾ τὸ ἐναντίον τοῦ ἐναντίου κριτικόν. Τὸ
 δὲ μετὰ λύπης ἅπασαν εἶναι, ψεῦδος· οὔτ' ἐκ τῆς χρή-
 σεως ⁶⁾ ὁμολογεῖται, (τὰ μὲν [γὰρ] ⁷⁾ μεθ' ἡδονῆς, τὰ
 δὲ πλείω ἀνευ λύπης ἐσιν·) οὔτ' ἐκ τῶν εὐλόγων. Ἡ μὲν
 γὰρ αἰσθησις κατὰ φύσιν· οὐδὲν δὲ τῶν ⁸⁾ φύσει βίβη
 καὶ μετὰ λύπης, ἀλλὰ μᾶλλον μεθ' ἡδονῆς· ὅπερ καὶ φαί-
 νεται ⁹⁾ συμβαῖνον. Τὰ γὰρ πλείω καὶ πλεονάκεις ἡδό-
 μεθα, καὶ αὐτὸ ¹⁰⁾ δὲ τὸ αἰσθάνεσθαι [οὐ] ¹¹⁾ χωρὶς τῆς
 32 περὶ ἕκασον ἐπιθυμίας διώκομεν. Ἐτι δὲ, ἐπεὶ καὶ ἡδονὴ
 καὶ λύπη γίνεται διὰ τῆς αἰσθήσεως, ἅπαν δὲ φύσει πρὸς
 τὸ βέλτιόν ἐστι, (καθάπερ ἢ ἐπισήμη,) ¹²⁾ μᾶλλον ἂν εἴη

1) μικρὰ Flor. 2) τῶν μεγάλων omittit Flor. 3) Priores habent
 ἀέρος, ad quae Schn.: „exciderunt aliquot verba; nam ὀσμῆς quominus
 substituamus, vetant superiora ista ὄζειν μᾶλλον τὸν λεπτὸν ἀέρα.” Quae
 mihi vetare non videntur; nam dicitur paullo antea ὀσμὴν πυκνοτέραν,
 σκεδαννυμένην, et nunc sequitur πυκνῆς. 4) Vulgabatur sine sensu ἢ.
 Cam.: πίξεως ἢ ἀλλ. καὶ αἰσθ. 5) Priores: οὔτε τὸ. Schn. fuisse scrip-
 tum putavit οὔτε γὰρ τὸ, quod accepi, aut potius dubitanter αἰσθησις,
 εἴτε τὸ, quod minus placet, praecedentibus atque Theophrasti opinionibus
 comparatis. 6) κρίσεως Steph. Voss. Schn. χρήσεως Cam. Par.

gnos habeant et puros et lucidos oculos, magna et e longinquo cernere, quae parvos, contrario. Similiter auditum quoque se habere; magna enim animalia audire majores sonos et e longinquo, minores fugere, parva autem parvos et propinquos. Neque aliter olfactum. Magis enim olere aërem tenuem: nam qui calescat et rarescat, olere. Animal igitur magnum respirans simul cum raro densum quoque attrahere, parvum vero rarum ipsum. Quamobrem animalia magna magis sentire, propterea quod odor magis propinquus sit, quam remotus, dum densior sit, dissipatus vero debilis. Itaque, ut dicam, magna odorem tenuem, parva densum fere non sentire. Quod igitur sensum contrariis fieri putat, quodammodo convenit, ut dictum est, quia mutatio non a similibus sed a contrariis fieri videtur. Attamen haec quoque fide egent, an mutatio sit sensus. Contraria enim contraria discernere non possunt. Quod autem omnis sensus cum dolore sit, falsum, neque usu affirmatur, (haec enim cum voluptate, illa plurima sine dolore sunt) neque rationi congruit. Sensus enim secundum naturam fit, ac nihil eorum, quae secundum naturam fiunt, per violentiam et cum dolore, sed potius cum voluptate oritur, quod etiam contingere videtur. Pluribus enim ac saepius gaudemus, et sensum ipsum non citra libidinem erga quodque agimus. Ita quum et voluptas et dolor sensu gignatur, omnia autem secundum naturam ad meliora spectent, (ut scientia,) magis cum voluptate quam cum dolore esset sensus. At omnino, si

rectius. ⁷⁾ Inseruit *Schn.* ⁸⁾ Priores τῆ φύσει, quod correxit *Schn.*, qui tamen τῶν κατὰ φύσιν praefert, quod duo dativi juxta apppositi ferri non posse videantur. Sed repetitio proxima τοῦ κατὰ φύσιν non minus aegre fertur. ⁹⁾ φαίνεται καὶ *Cam.* ¹⁰⁾ Priores legunt αὐτοὶ, quod corrigi voluit *Schn.* ¹¹⁾ Inserui οὐ, quod sententia postulare mihi videtur: saepius gaudemus sensu, neque sine cupiditate sensum agimus. ¹²⁾ Verba ineptissima, quae *Voss.* omisit, *Schn.* inclusit, et post λύπης collocanda existimavit. *Voss.* recte, quod et Aristoteles et Theophrastus in res naturales res ethicas non inserunt.

μεθ' ἡδονῆς ἢ μετὰ λύπης. Ἀπλῶς δ'· εἶπερ μὴδὲ τὸ
 διανοεῖσθαι μετὰ λύπης, οὐδὲ τὸ αἰσθάνεσθαι ¹⁾· τὸν
 αὐτὸν γὰρ ἔχει λόγον ἐκάτερον πρὸς τὴν αὐτὴν χορίαν.
 Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ αἱ τῶν αἰσθητῶν ὑπερβολαὶ καὶ τὸ τοῦ
 χρόνου πλήθος ²⁾ οὐδὲ ἐν σημείον, ὡς μετὰ λύπης ἐσὶν ³⁾,
 ἀλλὰ μᾶλλον, ὡς ἐν συμμετρίας τινὶ καὶ κράσει ⁴⁾ πρὸς
 τὸ αἰσθητὸν ἢ αἰσθησις. Διόπερ ἴσως ⁵⁾ τὸ μὲν ἐλλει-
 πον ἀναίσθητον, τὸ δ' ὑπερβάλλον λύπην τε ποιεῖ καὶ
 33 φθείρει. Συμβαίνει τοίνυν τὸ κατὰ φύσιν ἐκ τοῦ παρὰ
 φύσιν σκοπεῖν· ἢ γὰρ ⁶⁾ ὑπερβολὴ παρὰ φύσιν· ἐπεὶ τό-
 γε ἀπ' ἐνίων καὶ ἐνιότε λυπεῖσθαι, καθάπερ καὶ ἡδεσθαι,
 φανερόν καὶ ὁμολογούμενον· ὡς' οὐδὲν μᾶλλον διὰ γε ⁷⁾
 τοῦτο μετὰ λύπης ἢ μεθ' ἡδονῆς ἐσὶν, ἀλλ' ἴσως μετ'
 οὐδ' ἑτέρου, κατὰ γε τὸ ἀληθές. Οὐδὲ γὰρ ἂν δύναιτο
 κρίνειν· ὥσπερ οὐδὲ ἡ διάνοια συνεχῶς οὔσα μετὰ λύπης
 ἢ ἡδονῆς. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀπὸ μικρᾶς ἀρχῆς ἐφ' ὅλην
 34 μετήνεγκε τὴν αἰσθησιν. Ὅταν δὲ λέγη τὰ μείζω μᾶλλον
 αἰσθάνεσθαι, καὶ ἀπλῶς κατὰ τὸ μέγεθος τῶν αἰσθητη-
 ρίων εἶναι τὴν αἰσθησιν τὸ μὲν αὐτῶν ἔχει ⁸⁾ τινὰ ἀπο-
 ρίαν· οἷον, πότερον τὰ μικρὰ μᾶλλον ἢ τὰ μεγάλα τῶν
 ζώων αἰσθητικά; Δόξειε ⁹⁾ γὰρ ἂν ἀκριβεστέρας αἰσθή-
 σεως εἶναι τὸ τὰ μικρὰ μὴ λανθάνειν ¹⁰⁾· καὶ ἅμα τὸ τὰ
 ἐλάττω δυνάμενον καὶ τὰ μείζω κρίνειν, οὐκ ἄλογον ¹¹⁾.
 Ἄμα δὲ καὶ δοκεῖ περὶ ἐνίας ¹²⁾ αἰσθήσεις βέλτιον ἔχειν
 τὰ μικρὰ τῶν μεγάλων· ὥσε ταύτη μὲν χείρων ἢ τῶν μει-
 35 ζόνων αἰσθησις. Εἰ δ' αὖ φαίνεται καὶ πολλὰ τῶν μει-
 ζόνων λανθάνειν τὰ μικρὰ ¹³⁾ οἷον οἱ ψόφοι, χρώματα ¹⁴⁾,

1) αὐτῶν αἰσθάνεσθαι Voss. 2) αἱ τῶν αἰσθάνεσθαι. τὸν αὐτὸν γὰρ ἔχει πλήθος. οὐδὲ Cam. 3) omittit Cam. 4) Priores habent κράσει, quod Schn. in τάξει, melius Coray in κράσει mutari voluit. 5) διόσως Voss. 6) omittit Par. 7) τε Cam. 8) ἔχειν Par. Flor. 9) δόξει Cam. 10) In prioribus legitur: εἶναι τὰ μικρὰ, μὴ λανθάνειν, quae emendari voluit Schn. 11) κ. ἅμα τὰ ἐλάττω Steph. κ. ἅ τὸ τῶ ἐλάττω. Cam. καὶ ἅ. τὸ τὰ Par. δυνάμενον, κ. τ. μ. κρίνειν οὐκ ἄλ. Schn., qui autem ea emendavit. 12) ἐνια Cam. Par. 13) In prioribus leguntur: πολλὰ λανθάνειν τὰ μικρὰ τῶν μειζόνων, ad quae Schn. annotavit:

non cum dolore dignoscimus, ne sentimus quidem cum illo, quum eandem rationem ad eundem usum utrumque habeat. Vel sensibilium abundantia ipsa et temporis longinquitas ne unum quidem signum affert, quod cum dolore, sed magis quod in convenientia quadam et mixtura, qua erga sensibile gaudeat, sensus valeat. Quocirca aequali modo inopia sensilium nullum profert sensum, abundantia contra dolorem injicit ac perdit. Evenit igitur, ut³³ illa, quae secundum naturam se habent, perspiciantur illis, quae contra naturam. Abundantia enim contra naturam accidit. Namque a nonnullis ac nonnumquam dolorem, ut voluptatem quoque proliceri, patet et affirmatur, ut nihil idcirco magis cum dolore quam cum voluptate sit, sed pari modo cum neutro, quantum re vera se habeat. Neque enim sensus discernere posset. Non aliter atque intellectus, quem continuo nec dolor nec voluptas sequitur. A parvo igitur initio Anaxagoras haec ad universum sensum transtulit. Quodsi autem dicit ma-³⁴jora animalia magis sentire, sensumque prorsus pro sensoriorum magnitudine se habere, ne haec quidem dubitatione egent, velut, num parva animalia acutius quam magna sentiant? Placeret enim, ut accuratioris sit sensus, parva sensilia non latere. Neque et minora et majora sensilia simul ab eodem discerni posse, rationi non congruit. Simul autem ad nonnullos sensus parva animalia aptiora esse videntur, quam magna, ut hisce majorum sensus pejor sit. Si autem rursus multa majorum³⁵ sensilium parva animalia fugere videntur, ut soni, colo-

„Vocabula duo postrema sensum turbant, nec genitivus habet, unde pendeat. Videntur igitur e sectionis praecedentis verbis proximis male repetita esse.” Quibus consentire non possum, quod τῶν μειζόνων, ad quae suppleo αἰσθητῶν, pendent a πολλά. Nimirum in praecedentibus edixerat, magnorum animalium sensum, qui in nonnullis rebus desit, pejorem esse, nunc autem: si contra multa majorum sensibilium minora animalia non afficiant, meliorem, ¹⁴) οἶον etc. glossa interpolatoris videntur, exempla inepta.

βελτίων ἢ τῶν μειζόνων. Ἄμα δὲ καὶ εὐλογον, ὥσπερ καὶ τὴν ὅλην τοῦ σώματος κρασιν, ὁμοίως ἔχειν καὶ τὰ περὶ τὰς αἰσθήσεις. Τοῦτο ¹⁾ μὲν οὖν, ὥσπερ ἐλέχθη, ²⁾ διαπορήσειεν ἂν τις, εἰ ἄρα ³⁾ δεῖ λέγειν οὕτως· οὐ γὰρ ἐν τοῖς ὁμοίοις γένεσιν ἀφώρισαι κατὰ τὸ μέγεθος· ἀλλὰ κυριώτατα ἴσως ἢ τοῦ σώματος διάθεσις τε καὶ κρασις. Τὸ δὲ πρὸς τὰ μεγέθη τὴν συμμετρίαν ἀποδιδόναι τῶν αἰσθητῶν, ἔοικεν ὁμοίως λέγειν Ἐμπεδοκλεῖ· τὸ ⁴⁾ γὰρ ἐναρμόττειν τοῖς πόροις ποιεῖ τὴν αἴσθησιν, πλὴν ἐπὶ τῆς ὀσφρήσεως ἴδιον συμβαίνει δυσχερές. Ὄζειν μὲν γὰρ φησι τὸν λεπτὸν ἄερα μᾶλλον, ὀσφραίνεσθαι δὲ ἀκριβέστερον **36** ὅσα τὸν πυκνὸν ἢ τὸν μικτὸν ἔλκει. Περὶ δὲ τῆς ἐμφάσεως κοινή τις ἔστιν ἢ δόξα· σχεδὸν γὰρ οἱ πολλοὶ τὸ ὄρα ἢ οὕτως ὑπολαμβάνουσι διὰ τὴν γινομένην ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐμφασιν. Τοῦτο δὲ οὐκέτι συνείδον, ὡς οὔτε τὰ μεγέθη σύμμετρα τὰ ὀρώμενα ⁵⁾ τοῖς ἐμφαινόμενοις, οὔτε ἐμφαίνεσθαι πολλὰ ἅμα καὶ τὰναντία δυνατόν. Ἔτι ⁶⁾ δὲ κινήσεις καὶ διάσκημα καὶ μέγεθος ὄρατὰ μὲν, ἐμφασιν δ' οὐ ποιοῦσιν. Ἐνίοις δὲ τῶν ζώων οὐδὲν ἐμφαίνεται ⁷⁾, καθάπερ τοῖς σκληροφθάμοις καὶ τοῖς ἐνύδροις ⁸⁾. Ἔτι δὲ καὶ τῶν ἀψύχων διὰ γε τεῦτο πολλὰ ἂν ὀρῶεν ⁹⁾· καὶ γὰρ ἐν ὕδατι καὶ χαλκῷ καὶ ἑτέροις **37** πολλοῖς ἔστιν ἀνάκλασις ¹⁰⁾. Φησὶ δὲ ¹¹⁾ καὶ αὐτὸς, ἐμφαίνεσθαι μὲν εἰς ἀλληλα τὰ χρώματα ¹²⁾, μᾶλλον δὲ τὸ ¹³⁾ ἰσχυρὸν εἰς τὸ ἀσθενές· ὥσε ἐκάτερον μὲν ἐχοῖν ὄρα ἢ, μᾶλλον δὲ τὸ ¹⁴⁾ μέλαν, καὶ ὅλως τὸ ¹⁵⁾ ἀσθενέστερον. Διὸ καὶ τὴν ὄψιν ὁμόχρων ποιεῖ τῇ νυκτὶ, καὶ τὸ φῶς αἴτιον τῆς ἐμφάσεως. Καίτοι πρῶτον μὲν τὸ φῶς ὀρῶμεν αὐτὸ δι' οὐδεμιᾶς ἐμφάσεως· ἔπειτα οὐδὲν ἦπτον τὰ μέλανα τῶν λευκῶν οὐκ ἔχει φῶς. Ἔτι δὲ γ' ἐν τοῖς ἄλλοις αἰεὶ τὴν ἐμφασιν ὀρῶμεν εἰς τὸ λαμπρότερον καὶ καθαρότερον γινομένην, ὥσπερ καὶ αὐτὸς λέγει τοὺς ὑμένας τῶν ὀμμά-

¹⁾ omisit Voss. ²⁾ ἐλέχθη Cam. ³⁾ ἄρης Voss. εἰ ἄρα καὶ Par.
⁴⁾ Malim τῷ. ⁵⁾ ὑπολαμβάνουσι τὰ ὀρώμενα, mediis omissis Cam.
⁶⁾ ἐπεὶ Cam. ⁷⁾ Priores habent φαίνεται; meum postulat sensus.

res: majorum sensus melior est. Simul autem rationi quoque convenit, qualis tota corporis mixtio se habeat, talem etiam sensuum rationem se habere. Haec igitur, ut dictum est, dubitaverit aliquis, si ita dici necesse sit. Neque enim generationem in similibus definivit secundum magnitudinem, sed pari modo corporis dispositio et mixtio maxime vincit. Sensilium vero convenientiam pro magnitudine constituens, similiter Empedocli dicere videtur, opinatus, sensum fieri, sensilibus ad meatus apte convenientibus, quanquam de olfactu peculiarem et difficilem viam prosequitur. Olere enim dicit magis aërem tenuem, acutius odorari, quae densum, quam quae mixtum trahant. Verum de repraesentatione vulgarem quandam profert³⁶ opinionem, quum multi visum imagine in oculis facta exponant. Hoc autem nunquam intellexerunt, nec visa magnitudine repraesentatis convenire, nec multa et contraria simul repraesentari, atque motum et intervallum magnitudinemque videri quidem, tamen non repraesentari posse. Nonnullis vero animalibus nihil repraesentatur, ut aquaticis et quae duros habent oculos. Dein multa quoque inanima hac re viderent, quum reflexio in aqua et aere et multis aliis fiat. Ipse quidem dicit, colores mutuis re-³⁷praesentari, magis vero validam debili, ut utrumque cerni necesse esset, magis autem nigrum, et omnino debilem. Quamobrem visum concolorum nocte fieri putat, lucemque imaginis esse causam. Attamen primum lucem ipsam nulla videmus imagine; dein non minorem lucem nigra habent quam alba. Atque in caeteris imaginem semper lucidioribus et purioribus rebus factam cernimus, ut ipse dicit, oculorum membranas tenues esse et lucidas. Praeterea

⁸⁾ Priores: ἐνύγροισι; meum habet *Par.*, quod *Theophrasti* usui convenit, v. h. pl. III, 10. §. 3. de pisc. in sicc. degent. §. 3 et al. ⁹⁾ ὀρῶμεν *Cam.* ¹⁰⁾ ἀνάκλουςις *Cam.* ¹¹⁾ omittit *Cam.* ¹²⁾ χρώματα omnes, praeter *Cam.* *Schn.* omiserunt, τὰ inseruit *Schn.* ¹³⁾ vulgatum τοῖς emendavit *Schn.* ¹⁴⁾ ¹⁵⁾ inseri voluit *Schn.*

των λεπτούς εἶναι καὶ λαμπρούς. Τιθέασι δὲ καὶ τὴν ὄψιν αὐτὴν οἱ πολλοὶ πρὸς, [καὶ] ταύτης τῆς [φύσεως τὰς] ¹⁾ χροῶς μετεχούσας μᾶλλον. Ἀναξαγόρας μὲν οὖν ὡσπερ ἐλέχθη, κοινήν τινα ταύτην καὶ παλαιὰν δόξαν ἀναφέρει· πλὴν ἴδιον ἐπὶ πάσαις λέγει ταῖς αἰσθήσεσι καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ ὄψει, διότι ²⁾ τὸ μὲν αἰσθανόμενον
38 ἔστιν, οὐ δηλοῖ δὲ τὰς σωματικωτάτας αἰσθήσεις. Κλειδ-
 δημος ³⁾ δὲ μόνος ἴδιος εἶρηκε περὶ τῆς ὄψεως· αἰσθάνε-
 σθαι γάρ φησι τοῖς ὀφθαλμοῖς μόνον, ὅτι διαφανεῖς·
 ταῖς δ' ἀκοαῖς ⁴⁾, ὅτι ἐμπίπτων ὁ ἀῆρ κινεῖ· ταῖς δὲ ῥι-
 σὶν ἐφελκομένους ⁵⁾ τὸν ἀέρα· τοῦτον γὰρ ἀναμίγνυσθαι·
 τῇ δὲ γλώσση τοὺς χυμοὺς καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν,
 διὰ τὸ σομφὴν ⁶⁾ εἶναι· τῷ δ' ἄλλῳ σώματι παρὰ μὲν
 ταῦτ' οὐθέν, αὐτῶν δὲ τούτων καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὰ
 ὑγρά καὶ τὰ ἐναντία· μόνον δὲ τὰς ἀκοὰς αὐτὰς μὲν οὐ-
 δὲν κρίνειν, εἰς δὲ τὸν νοῦν διαπέμπειν· οὐχ ὡσπερ Ἀνα-
39 ξαγόρας ἀρχὴν ποιεῖ πάντων τὸν νοῦν. Διογένης δ', ὡσπερ
 τὸ ζῆν καὶ τὸ φρονεῖν, τῷ ἀέρι καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀνά-
 πτει, (διὸ καὶ δόξειεν ἂν τῷ ὁμοίῳ ποιεῖν· οὐδὲ γὰρ τὸ
 ποιεῖν εἶναι καὶ πάσχειν, εἰ μὴ πάντα ἦν ἐξ ἐνός·) τὴν
 μὲν ὄσφρησιν τῷ περὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀέρι· τοῦτον γὰρ
 ἄθρονον εἶναι καὶ σύμμετρον τῇ ὀσμῇ ⁷⁾· τὸν γὰρ ⁸⁾ ἐγκέ-
 φαλον αὐτὸν μόνον λεπτότατον καὶ ἀσύμμετρον καὶ οὐ
 μίγνυσθαι ταῖς ὀσμαῖς ⁹⁾· ὡς, εἴ τις εἴη τῇ χροάσει ¹⁰⁾ σύμ-
40 μετρος, δῆλον ὡς αἰσθανόμενον ἂν. Τὴν δ' ἀκοήν, ὅταν
 ὁ ἐν τοῖς ὠσὶν ἀῆρ κινήθῃς ὑπὸ τοῦ ἔξω διαδώσῃ ¹¹⁾ πρὸς

1) Verba seclusa addidit Schn. 2) Mavult Schn. διὰ τί. 3) Κλειδιδμος Par. v. comm. 4) διαφανῆς ταῖς ἀκοαῖς Cam. δ' omittit Par. 5) Vulgatum ἐφελκόμενος correxit Schn. Malim ἐφελκομέναις. 6) διὰ τί ὀμφὴν Voss. 7) Priores legunt: ἀκοῆ, quod ineptum Schn. primum in ὀσμῇ, postea in ἀναπνοῇ mutari voluit. Placet ὀσμῇ, cui conveniunt οὐ μίγνυσθαι ταῖς ὀσμαῖς et §. 41. 8) omittunt omnes praeter Cam. et Par. 9) Verba turbatissima ita leguntur in ed. Schn.: μόνον καὶ φλεβία, λεπτότατον δ' ἐν οἷς ἡ θέσις ἀσύμμετρος, καὶ οὐ etc. in Cam. μόνον καὶ φλεβία λεπτότατον. ἐν οἷς δὲ ἡ θέσις, etc. Schn. autem ita emendari voluit: μόνον καὶ τὰ φλεβία, ἐν οἷς δὲ ἡ θέσις, λεπτότατον ἔχειν καὶ ἀσύμμετρον καὶ οὐ etc.; in secundis contra curis annotat: in verbis

plurimi visum ignis, coloresque hujus naturae magis participes esse opinantur. Anaxagoras igitur, ut dictum est, vulgarem quandam et antiquam refert opinionem, quam peculiariter de omnibus sensibus et imprimis de visu docet, quamobrem sentiatur, neque tamen expedit sensus corpori maxime proprios. Clidemus de visu solo peculiariter loquutus est; sentiari enim oculis dicit tantum, quia translucidi sint, auribus, quia aër irruens moveat, naribus, attracto aëre, qui admisceatur, lingua autem sapes et calidum frigidumque, quia fungosa sit. Verum reliquo corpore nihil sentiari praeter haec, quorum tamen ipsorum et calidum et humida et contraria. Aures autem ipsas nihil discernere, ad mentem autem mittere (*vocem*). Attamen mentem non facit, ut Anaxagoras, omnium principium. Diogenes vero, ut vitam et intellectum, sic sensus quoque aëri tribuit, (quocirca etiam simili sensum expedire videatur, neque enim facere nec pati aliquid contendit, nisi omnia ex uno facta essent). Ita exponit olfactum aëre circa cerebrum stagnante; hunc enim densum esse odorique convenire, cerebrum autem ipsum solum tenuissimum nec convenire nec commisceri cum odoribus. Ex quibus sequitur, ut, si quis conveniret mixtione, sentiret. Auditum vero, si aër in auribus ab externo motus usque ad cerebrum pertineat. At oculos cernere, ima-

sect. 39 vitiosis pluribus duo tantum corrigere videor mihi posse, scribendo *σύμμετρον τῇ ἀναπνοῇ* [v. 7)], dein *εἴ τις εἴη τῇ θεόσει σύμμ.* [v. 10)] Equidem vero verba *καὶ τὰ γλεβία* et *δ' ἐν οἷς ἡ θεόσει* delenda et caetera apta reddenda existimavi propter haec argumenta: 1) nihil de venulis inter cerebrum et nasum, quas opinatus esset Diogenes, proditur, neque Theophrasti verbis sect. 41. 46. neque Aristotelis: „*οξίζονται εἰς τὴν κεφαλήν πολλά*· — *τελευτῶσι δὲ παρὰ τὸ οὖς.*” h. an. III, 2. ita ut tantum inter cerebrum et aures oculosque nonnullae agnoscantur. 2) Nostram sententiam praecedenti: *τοῦτον γὰρ* etc. oppositam esse, patet, ut *λεπιότατον* respondeat verbo *ἄθρον*, verba *ἀσύμμετρον καὶ οὐ κτλ.* verbis *καὶ σύμμετρον κτλ.* omnia de cerebro solo erga cerebrum aëre circumdatum. Ita facile verba interpolatoris ejicimus. 10) *Schn.* loco *τῇ κράσει* poni voluit *τῇ θεόσει*. Nobis autem verba sect. 41: *σύμμετρον γὰρ οὐσης κτλ.* persuadent, ut retineamus. 11) *διαδίδωσι Cam.* *διαδῶ Par.*

τὸν ἐγκέφαλον. Τὴν δ' ὄψιν ὀραῖν ἐμφαινομένην εἰς τὴν
κόρην· ταύτην δὲ μίγνυμένην τῷ ἐντὸς ἀέρι ποιεῖν αἰσθη-
σιν. Σημεῖον δέ· ἐὰν γὰρ φλεγμασία γένηται τῶν φλε-
βῶν, οὐ μίγνυσι τῷ ἐντὸς, [ὡς'] οὐχ ὀραῖν, ¹⁾ ὁμοίως ²⁾
τῆς ἐμφάσεως οὔσης. Τὴν δὲ γεῦσιν τῇ γλώττῃ διὰ
τὸ μανὸν καὶ ἀπαλόν. Περὶ δὲ ἀφῆς οὐδὲν, οὔτε πῶς
οὔτε τίνων ἐσιν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα πειρᾶται λέγειν, διὰ
τί συμβαίνει τὰς αἰσθήσεις ἀκριβεστέρας εἶναι, καὶ τῶν
41 ποίων. Ὁσφρησιν μὲν οὖν ὀξύτατην, οἷς ³⁾ ἐλάχισος ἀήρ
ἐν τῇ κεφαλῇ· ἥκιστα γὰρ μίγνυσθαι· καὶ πρὸς τού-
τοις ἐὰν ἔλκη διὰ μακροτέρου καὶ ξηνοτέρου ⁴⁾· θᾶπτον
γὰρ οὕτως κρίνεσθαι. ⁵⁾ Διόπερ ἔνια τῶν ζώων ὀσφραν-
τικώτερα τῶν ἀνθρώπων εἶναι· οὐ μὴν ἀλλὰ συμμέτρου
γε οὔσης τῆς ὀσμῆς τῷ ἀέρι πρὸς τὴν κρασιν, μάλιστα ἂν
αἰσθάνεσθαι τὸν ἄνθρωπον. Ἀκούειν δ' ὀξύτατα, ὧν αἶ-
τε φλέβες λεπταί, καὶ τὸ περὶ τῆ αἰσθήσει καὶ τῇ ἀκοῇ
τρῆμα βραχὺ καὶ λεπτὸν καὶ ἰθὺ ⁶⁾, καὶ πρὸς τούτοις
ὅσα ⁷⁾ τὸ οὔς ὀρθὸν ἔχει καὶ μέγα· κινούμενον γὰρ τὸν
ἐν τοῖς ὠσίν ἀέρα κινεῖν τὸν ἐντὸς. Ἐὰν δὲ εὐρύτερα
ἦ ⁸⁾, κινουμένου τοῦ ἀέρος ἦχον εἶναι καὶ ψόφον ⁹⁾ ἀναρ-
42 θρον, διὰ τὸ μὴ προσπίπτειν πρὸς ἠρεμοῦν ¹⁰⁾. Ὁραῖν δ'
ὀξύτατα ¹¹⁾, ὅσα τε τὸν ἀέρα καὶ φλέβας ἔχει λεπτάς,
ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων, καὶ ὅσα τὸν ὀφθαλμὸν ¹²⁾ λαμ-
πρότατον. Μάλιστα δ' ἐμφαίνεσθαι τὸ ἐναντίον χρῶμα·
διὸ τοὺς μελανοφθάλμους μεθ' ἡμέραν καὶ τὰ ¹³⁾ λάμ-
πρα μᾶλλον ὀραῖν, τοὺς δ' ἐναντίους νύκτωρ. Ὅτι δὲ ὁ
ἐντὸς ἀήρ αἰσθάνεται, μικρὸν ὧν ¹⁴⁾ μόνιον τοῦ θεοῦ,
σημεῖον εἶναι ¹⁵⁾, ὅτι πολλάκις πρὸς ἄλλα τὸν νοῦν ἔχον-
13 τες οὐθ' ὀρώμεν οὐτ' ἀκούομεν. Ἡδονὴν δὲ καὶ λύπην

1) τῷ ἐν τῷ Voss. Priores habent: μίγνυσι, τῷ ἐντὸς οὐχ ὀραῖν, quae recte separavit et ὡς inseruit Schn. 2) ὁμοίου Cam. 3) Vulgatum ἦς correxit Schn. 4) ξηνοτέρου Par. 5) κρίνασθαι Cam. κρίνασθαι coniecit Schn. 6) καθάπερ αἰσθήσει καὶ τῇ ἀκοῇ τέτρηται βραχὺ καὶ λεπτὸν καὶ ἰθὺ Cam. Caeteri καθάπερ τῇ αἰσθήσει καὶ τῇ ἀκοῇ τέτρηται — ἰθὺ, ad quae Schn. annotavit: „in vitioso καθάπερ latere videtur καὶ τὸ τρημα vel simile nomen apertum foramen auris signifi-

gine in pupilla facta, qua cum aëre interno mixta sensum fieri putat. Testari, quod, inflammatione venarum orta, nihil cum interno misceatur, ut non cernamus, quamvis similiter imagine facta. Verum gustum per linguam raram et mollem. De tactu quidem nihil definit, nec quomodo nec quibus fiat, sed his descriptis dicere conatur, per quam causam et qualium sensus acutiores sint. Ol- 41 factum igitur promptissimum, quibus minimus aër in capite sit, minime ideo mixtus, praeterea si odor per meatum longiorem et angustiolem trahatur, celerius ita disceptatus. Quocirca animalia aliquot hominibus acutius odorari, caeterum odore aëri mixtione apto, maxime sentire hominem. Audire autem acutissime ea, quorum venae tenues, et meatus circa sensum auditumque brevis et tenuis et rectus sit, ac quae auriculam (*externam*) rectam et magnam habeant: aërem enim in auriculis motum, movere aërem internum. Si autem illa ampliora sint, aëre moto, sonum inarticulatum dari et reddi, propterea quod ad principatum non irruat. Cernere vero acutissime, quae aërem et venas te- 42 nues, ut apud caeteros (*sensus*), oculumque lucidissimum habeant. Maxime quidem repraesentari colorem contrarium. Quocirca oculos nigros lucida die magis cernere, contrarios noctu. Quod autem aër internus, parva Dei pars, sentiat, testari, quod saepe mentem ad alia vertentes nec videmus nec audimus. Voluptatem autem et dolorem 43

cans," in secundis autem curis: „proxime a scriptura vitiosa videtur abesse haec rectior mihi visa: καὶ ὁ πόρος τῆ αἰσθήσει — τέτυχται βραχὺς καὶ λεπτός καὶ ἰθύς." Videas, quantum ego aptius mutaverim. 7) inseri voluit *Schn.* τὸ οἷς* ὀρῶν ἔχει *Cam.* 8) Priores εὐρύτερα ἢ, ad quae *Schn.*: „Quid? an ἀκοή, auris? an potius εὐρύτεραι ὄσιν, sc. αἱ φλέβες?" Neque hae, neque illa, sed potius εὐρύτερα ἢ, non ὄσιν, sed φλέβες et τρημα. 9) Priores καὶ τὸν ψ., quod correxit *Schn.* 10) Malim ἡγεμόνα s. ἡγεμονικόν, ninivum τὸν ἐγκέφαλον, cf. §. 40. *Plut.* pl. ph. 4, 18. 5, 20. 11) ὀξύτατον *Cam. Par.* 12) Vulgatum τῶν ὀφθαλμῶν correxit *Voss.* 13) omisit *Cam.* 14) Omnes ὄν praeter *Cam.* et *Par.* 15) μόριον τοῦ θυ... σημεῖον εἶναι· διὸ vulgabatur. θυμοῦ *Schn.* Sed e *Cam.* et *Par.* θεοῦ, v. comm. διὰ *Cam.*

γίνεσθαι τόνδε τὸν τρόπον. Ὅταν μὲν πολὺς ὁ ἀήρ μί-
 σγηται τῷ αἵματι καὶ κουφίζη¹⁾ κατὰ φύσιν ὢν, καὶ κατὰ
 πᾶν τὸ²⁾ σῶμα διεξιῶν, ἡδονήν· ὅταν δὲ παρὰ φύσιν, καὶ μὴ
 μίσγηται, συνιζάνοντος³⁾ τοῦ αἵματος, καὶ ἀσθενεζέρου καὶ
 πυκνοτέρου γινομένου, λύπην. Ὁμοίως καὶ θάρσος⁴⁾ καὶ
 ὑγίειαν καὶ τάναντία. Κριτικώτατον δὲ ἡδονῆς τὴν γλῶτταν·
 ἀπαλώτατον γὰρ εἶναι καὶ μανὸν καὶ τὰς φλέβας ἀπάσας
 ἀνήκειν εἰς αὐτήν. Διὸ⁵⁾ σημειᾷ τε πλεῖστα τοῖς κάμνουσιν
 ἐπ' αὐτοῖς⁶⁾ εἶναι· καὶ τῶν ἄλλων ζώων τὰ χρώματα
 μὴνύειν· ὅποσα γὰρ ἂν ἦ καὶ ὅποια, τοσαῦτα ἐμφαίνε-
 σθαι. Τὴν μὲν οὖν αἴσθησιν οὕτω καὶ διὰ τοῦτο γίνε-
 44 σθαι. Φρονεῖν δὲ, ὡσπερ ἐλέχθη⁷⁾, τῷ ἀέρι καθαροῦ
 καὶ ξηροῦ· κωλύειν γὰρ τὴν ἰκμάδα τὸν νοῦν· διὸ καὶ ἐν
 τοῖς ὑπνοῖς καὶ ἐν ταῖς μέθαις καὶ ἐν ταῖς πλησμοναῖς
 ἤττον φρονεῖν. Ὅτι⁸⁾ δὲ ἡ ὑγρότης ἀφαιρεῖται τὸν νοῦν,
 σημεῖον, ὅτι τὰ ἄλλα ζῶα χεῖρω τὴν διάνοιαν· ἀναπνεῖν⁹⁾
 τε γὰρ τὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἀέρα, καὶ τροφήν ὑγροτέραν προσ-
 φέρεσθαι. Τοὺς δὲ ὄρνιθας ἀναπνεῖν μὲν καθαρόν, φύ-
 σιν δὲ ὁμοίαν ἔχειν τοῖς ἰχθύσι· καὶ γὰρ τὴν σάρκα στρου-
 φνάν¹⁰⁾, καὶ τὸ πνεῦμα οὐ διέναι διὰ παντός, ἀλλὰ ἐξά-
 ναι¹¹⁾ περὶ τὴν κοιλίαν. Διὸ τὴν μὲν τροφήν ταχὺ πέτ-
 τειν, αὐτὸ δ' ἀφρόν εἶναι· οὐ γὰρ δύνασθαι συνιέναι (ἀλ-
 λήλων)¹²⁾. Συμβάλλεσθαι δ' ἔτι πρὸς τῇ τροφῇ καὶ τὸ
 σῶμα καὶ τὴν γλῶσσαν· τὰ δὲ φυτὰ, διὰ τὸ μὴ εἶναι
 κοῖλα, μηδὲ ἀναδέχεσθαι τὸν ἀέρα, παντελῶς ἀφηρησθαι¹³⁾
 45 τὸ φρονεῖν. Ταῦτόν δ' αἴτιον εἶναι καὶ ὅτι τὰ παῖδια
 ἄφρονα· πολὺ γὰρ ἔχειν¹⁴⁾ τὸ ὑγρὸν, ὥστε μὴ δύνασθαι

1) κουφίζει Cam. 2) omiserunt priores, sed recte Par. 3) Vul-
 gatum συνισάζοντος correxit Schn. 4) Priores θάρσος; praefero θάρ-
 σος e Par. 5) διὰ Cam. 6) Priores αὐτῆς, sed nostrum Cam. et
 Par. ad φλεβία referendum, quo redeunt ὅποσα γὰρ ἂν ἦ καὶ ὅποια,
 ut Schn. annotat. 7) v. §. 39. 8) ἔτι et σημείον δ' Cam., Steph., quae
 correxit Schn., quoniam male divulsa esse appareant; addo, quod ora-
 tio obliqua male interrumpitur. 9) Priores διαπνεῖν, quod correxit
 Schn. v. sq. 10) Conjecit στροφάν Coray, quod minus aptum Theo-
 phrasti usui esse mihi videtur. cf. h. pl. 3. 11 §. 4. 5, 11 §. 11. c. pl.
 3, 17 §. 8. 11) Priorum ἐξάναι ita emendavit Schn. 12) Editt. et

oriri hocce modo. Si quidem multum aëris cum sanguine misceatur ac levet secundum naturam, omneque per corpus vagetur, voluptatem, si autem aër contra naturam se habeat, nec misceatur, sanguine consistente, debiliore et densiore facto, dolorem. Similiter et audaciam et sanitatem et contraria. Maxime demum de voluptate linguam discernere, mollissimam, raram et omnes venas recipientem. Quam ob causam plurima signa laborantibus his (*venis*) patere, caeterorum animalium colores indicare; quantae enim et quales (*venae*) sint, tales apparere. Sensum igitur ita et hac re fieri. Sapi autem, ut 44 dictum est, aëre puro et sicco; intellectum enim impediri humiditate, quocirca in somno et vinolentia et cibi abundantia minus sapiatur. Quod autem humiditas mentem tollat, affirmare intellectum pejorem animalium caeterorum, quae aërem a terra respirent, alimentumquè humidius accipiant. Aves autem purum quidem respirare, tamen naturam piscibus similem habere. Nam et earum carnem austeram esse, et spiritum non per totum corpus vagari, sed circa ventrem consistere. Illum igitur spiritum alimenta celeriter concoquere, ipsum autem spumam esse, qui (*percurrendo*) congregari non possit. Praeterea ad cibum sumendum et os et linguam earum conducere. Plantas autem, quoniam, non cavae, aërem accipere non possint, plane desiderare intellectum. Hanc quoque esse causam, ob quam infantes 45 amentes sint. Hos enim multum habere humidi, quo

codd.: δ' ἀφρόν εἶναι. Συμβάλλεσθαι — γλωσσαν· οὐ γὰρ δύνασθαι συνεῖναι ἀλλήλων. Haec autem ultima verba nullo modo cum συμβάλλεσθαι conjungi possunt, sed referenda sunt ad πνεῦμα ἀφρόν εἶναι. Nimirum causam indicant, ob quam πνεῦμα spuma fiat, cf. praecipue §. 45 et *Aristot. gen. an. II, 2*: σπέρμα ἐξ ὕδατος τε καὶ πνεύματος, οἷον καὶ ὁ ἀφρός κτλ. ἔστι μὲν οὖν ἀντὶς κοινὸν ὕδατος καὶ πνεύματος. Priorum συνεῖναι jam *Schn.* mutari voluit in συνιέναι. Nam *Diogenem* putasse, in venis esse cum sanguine spiritum, patet ex verbis quoque *Plut. pl. ph. 5, 23*: εἰ ἐπὶ πάν τὸ αἷμα διαχεόμενον πληρώσει μὲν τὰς φλέβας, τὸν δ' ἐν αὐταῖς περιεχόμενον ἀέρα κτλ. ἀλλήλων delendum puto, caeteraque transposui. ¹³) Priora legunt ἀναιρεῖσθαι, quod emendavit *Schn.* ¹⁴) ἔχει *Cam.*

διὰ παντὸς διέναι τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἐκκρίνεσθαι περὶ τὰ στήθη. Διὸ νωθῆ τε εἶναι καὶ ἄφρονα· ὀργίλα δὲ καὶ ὄλως ὀξύρροπα καὶ εὐμετάπτωτα, διὰ τὸ ἐν μικρῷ¹⁾ κινεῖσθαι τὸν ἀέρα πολὺν· ὅπερ καὶ τῆς λήθης αἴτιον εἶναι· διὰ γὰρ τὸ μὴ ἰέναι διὰ παντὸς τοῦ σώματος, οὐ δύνασθαι καὶ συνιέναι²⁾· σημεῖον δέ· καὶ γὰρ τοῖς ἀναμιμνησκομένοις τὴν ἀπορίαν εἶναι περὶ τὸ στήθος· ὅταν δὲ εὖρωσι, διασκιδνασθαι, καὶ ἀνακουφίζεσθαι τῆς λύπης.

- 46 Διογένης μὲν οὖν πάντα βουλόμενος ἀνάπτειν τῷ ἀέρι, πολλῶν ἀπολείπεται πρὸς πίξιν· οὔτε γὰρ τὴν αἴσθησιν οὔτε τὴν φρόνησιν ἴδιον ποιεῖ (τῶν ὄψεων)³⁾. Ἴσως γὰρ καὶ ἀέρα τοιοῦτον καὶ κρᾶσιν καὶ συμμετρίαν ἐνδέχεται πανταχοῦ καὶ πᾶσιν ὑπάρχειν· εἰ δὲ μὴ, τοῦτο αὐτὸ λεκτέον. Ἔτι δὲ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς διαφόροις αἰσθήσεσιν, ὥσε ἐνδέχεσθαι τὰ τῆς ὄψεως τὴν ἀκοὴν κρίνειν, καὶ ὥσπερ ἡμεῖς τῇ ὀσφρήσει ταῦτα, ἄλλο τι ζῶον ἕτερα, διὰ τὸ τὴν αὐτὴν ἔχειν κρᾶσιν· ὥσε καὶ τῇ⁴⁾ περὶ τὸν θώρακα ἀναπνοῆ κρίνειν τότε τὰς ὀσμὰς· ἐνδέχεται γὰρ, ἐπιότε σύμμετρον εἶναι ταύταις. Εὐήθη δὲ καὶ τὰ⁵⁾ περὶ τὴν ὄψιν, ὡς τῷ ἀέρι⁶⁾ τῷ ἐντὸς ὀρῶμεν· ἀλλὰ ἐλέγχει μὲν⁷⁾ πῶς τοὺς τὴν ἔμφρασιν ποιοῦντας, οὐ μὴν αὐτὸς λέγει τὴν αἰτίαν. Ἐπειτα τὸ μὲν αἰσθάνεσθαι καὶ ἠδεσθαι καὶ φρονεῖν, ἔτι δὲ [καὶ τὸ λυπεῖσθαι καὶ ἀγνοεῖν τῇ]⁸⁾ ἀναπνοῆ καὶ τῇ μίξει τοῦ αἵματος ἀποδίδωσι· πολλὰ δὲ τῶν ζώων τὰ μὲν ἀναιμα, τὰ δὲ ὄλως οὐκ ἀναπνεῖ· καὶ [οὐ] δεῖ διὰ παντὸς τοῦ σώματος διέναι τὴν ἀναπνοὴν, ἀλλὰ μορίων τινῶν· μικροῦ γὰρ ἕνεκα τοῦτ' ἔστιν⁹⁾· οὐθὲν ἂν

¹⁾ ἐκ μικρῶν priores, quae correxit Schn. ²⁾ συνεῖναι priores v. ¹²⁾ p. 121; excidisse vocem τὸν ἀέρα aut τὸ πνεῦμα post ἰέναι suspicatur Schn. Sed adest in praecedentibus τὸν ἀέρα πολὺν, inter quae male interjecta sunt ὅπερ κτλ. ³⁾ ἰδιοποιεῖ Cam. Sensum postulare τῶν μελέων vel αἰσθητηρίων, annotat Schn., sed omnino τῶν ὄψεων delenda sunt, male addita tamquam exemplum. Sententia enim eadem est, quam illa saepe repetita, αἴσθησιν et φρόνησιν eandem esse. v. comm. ⁴⁾ τὸ Cam. ⁵⁾ Vulgabatur Εὐήθεις δὲ καὶ τὰ, quod Schn. in τὸ mutavit. Sed Cam. et Par. Εὐήθη δὲ καὶ τὰ, quae posui. ⁶⁾ ἀέρι Flor. ⁷⁾ ἐλέγχομέν πῶς Cam. Par. ⁸⁾ Verbis seclusis carent priores, ad quae Schn. annota-

(*spiritus*) totum corpus percurrere non possit, sed circa pectora discernatur. Ideo hebetes et amentes eos esse, iracundos autem et agiles et mutationi obnoxios, quia brevi multum aëris moveatur. Neque oblivionis causam illum non esse. Spiritum enim non totum corpus peragrante coire quoque non posse; testari, quod recordantibus anxietas circa pectus sit, re autem inventa, dissipetur, et a dolore levetur. Diogenes igitur, omnia ad aërem 46 reducere conatus, multas relinquit dubitationes, nam nec sensum nec intellectum singulum agnoscit. Pari enim modo et aërem talem et mixtionem et convenientiam ubique et omnibus inesse persuadet, si autem non ita est, hoc ipsum dicendum est. Vel etiam in diversis sensibus (*idem superare docet*), ut contendere videatur, visus sensibilia auditu discerni, et quae nos olfactu, alia aliud animal discernere propter eandem mixturam, ut pectoris quoque respiratione aliquando odores discernantur, quibus illam convenire nonnumquam contenditur. Inepta 47 etiam sunt, quae de oculis profert, nos aëre interno videre. Sed refutat quodammodo illos, qui repraesentationem fieri putant, neque tamen ipse causam asserit. Tum sensum et voluptatem et intellectum, nec non (dolorem et inscitiam) respiratione et sanguinis mixtione fieri demonstrat. Attamen multa animalia partim sanguine carent, partim plane non respirant. Neque totum corpus percurrat respiratio necesse est, sed partes quasdam, parvi

vit, post *ἔτι δὲ* excidisse quaedam, veluti *τὴν ὑγιειαν καὶ τὸ θάρακος*, vel simile aliquod membrum. Ego ex §. 43 et 23 verba desumsi et *τῇ* inserui. ⁹⁾ In prioribus non solum *οὐ* non legitur, sed etiam *ἀναπνοήν*· ἀλλὰ *μυρίων τινῶν** *μικροῦ κτλ.* *Cam.* autem dedit, *μυρίων τινῶν μικροῦ* sine lacunae nota, ex quibus *Schn.*, qui antea annotavit: „Lacunam signavit Stephanus, quam interpolare sine codice non licet meliore”, scribi voluit haec: *καὶ εἰ μὴ δεῖ διὰ — ἀναπνοήν, ἀλλὰ μυρίων τινῶν — οὐδὲν κτλ.*, verbis interpositis *μικροῦ κτλ.* ejectis. *Par.* cum *Cam.* convenit et *εἰ* tantum post *καὶ* inserit. *Schn.* autem conjectura accepta, sequentia *ἔτι δὲ εἰ καὶ τοῦτο κτλ.* non bonum praebent sensum. Sed Theophrastus eodem modo hic agit, quo supra, ubi

κωλύοι ¹⁾ διά γε τοῦτο καὶ τὰ πάντα καὶ μεμνηῆσθαι καὶ
 φρονεῖν. Ἐτι δὲ εἰ καὶ τοῦτο συνέβαινε, οὐκ ἂν ἦν ἐμ-
 ποδών. Οὐ γὰρ ἐν ἅπασι τοῖς μέρεσιν ὁ νοῦς, οἷον ἐν
 τοῖς σκέλεσι καὶ τοῖς ποσίν, ἀλλὰ ἐν ὠριζμένοις ²⁾, δι-
 ὧν καὶ οἱ ἐν ἡλικίᾳ καὶ μέμνηνται καὶ φρονοῦσιν. Εὐ-
 48 ηθεῖς δὲ τὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους διαφέρειν τῷ ³⁾ καθα-
 ρώτερον ἀναπνεῖν, ἀλλ' οὐ τὴν φύσιν, καθάπερ καὶ τὰ
 ἐμψυχα τῶν ἀψύχων· ἐχοῖν γὰρ εὐθὺς μεταλλάξαντα τό-
 πον διαφέρειν τῷ ⁴⁾ φρονεῖν· καὶ τῶν ἀνθρώπων δὲ τοὺς
 ἐν τοῖς ὑψηλοῖς ἐμφρονεζέτους ⁵⁾ εἶναι, τῶν πάντων δὲ
 μάλιστα τοὺς ὄρνιθας· οὐ γὰρ τοσοῦτον ἢ τῆς σαρκὸς δια-
 φέρει φύσις, ὅσον ἢ ⁶⁾ τοῦ ἀέρος καθαριότης. Ἐτι δὲ
 τὰ φυτὰ μὴ φρονεῖν διὰ τὸ μὴ ἔχειν κενόν, οἷς δ' ἐνυπάρ-
 χει, ταῦτα πάντα φρονεῖν. Διογένης μὲν οὖν, ὥσπερ εἶ-
 πομεν, ἅπαντα ἰπροθυμούμενος ἀνάγειν εἰς τὴν ἀρχὴν,
 49 πόλλα διαμαρτάνει τῶν εὐλόγων. Δημόκριτος δὲ περὶ μὲν
 αἰσθήσεως οὐ διορίζει, πότῃ τοῖς ἐναντίοις ἢ τοῖς ὁμοί-
 οῖς ἐστίν· ἢ μὲν γὰρ τῷ ⁷⁾ ἀλλοιοῦσθαι ποιεῖ τὸ αἰσθάν-
 νεσθαι, δόξειεν ἂν τοῖς διαφόροις· οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται
 τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου. Πάλιν δὲ τὸ μὲν αἰσθάνε-
 σθαι καὶ ἀπλῶς τὸ ἀλλοιοῦσθαι τῷ πάσχειν ⁸⁾· ἀδύνατον
 δὲ, φησὶ, τὸ μὴ ταῦτα πάσχειν, καὶ ἕτερα ὄντα ποιεῖν
 ἕτερα, ἀλλὰ ταυτόν τι πάσχειν τοῖς ὁμοίοις ⁹⁾. Διὸ περὶ
 μὲν τούτων ἀμφοτέρως ἐστὶν ὑπολαμβάνειν ¹⁰⁾. Περὶ ἐκά-
 50 σης δ' ἤδη τῶν ἐν μέρει πειραῖται λέγειν. Ὅρῃ μὲν οὖν

quae annotavimus legas §. 14 ann. 12. Negat igitur primum, spiritum per
 totum corpus vagari, sed per partes tantum nonnullas perhibet, quod non
 impediatur, quominus omnes participes sint memoriae et intellectus. Si
 autem ita esset, ut spiritus per omnes partes vagetur, nihil faceret, quia
 non in omnibus exstet ὁ νοῦς. Quam ratiocinationem secutus, εἰ *Par.*
 in οὐ mutavi, neque μικροῦ κτλ. omisi, quae, quamquam in iis fortasse
 vitium latet, causam offerunt verborum ἀλλὰ κτλ. Minoris enim mo-
 menti habebat Theophr. respirationem, quam ut intellectum in ea con-
 sistere diceret. ¹⁾ κωλύει *Par.* ²⁾ ὠριζόμεναις *Flor.* ³⁾ τὸ *Cam.* ⁴⁾ τὸ *Cam.*
Par. ⁵⁾ Vulgatum ἐμφρονεζέτους correxit *Schn.* ⁶⁾ omisit *Cam.* ⁷⁾ Prio-
 res legunt: εἰ μὲν γὰρ ἀλλοιοῦσθαι, *Cam.* autem ἐν μὲν γὰρ τῷ ἀλλ.,
 ubi ἐν mutavit in ἢ *Schn.* ⁸⁾ Prio- res habent: καὶ ἀπλῶς ἀλλοιοῦσθαι,

enim momenti est, ut hac re nihil impediatur, quo minus totum et recordetur et sapiat. Fac vero, hoc quoque accidisse, nihil tamen impediret. Neque enim in omnibus membris consistit mens, ut in cruribus et pedibus, sed in definitis et circumscriptis, per quae pueri quoque et recordantur et sapiunt. Inepte etiam dictum est, ho- 48 mines respiratione puriore differre, neque secundum naturam, ut etiam animata ab inanimis. Si quis enim regionem mutaret, statim prudentia differre necesse esset, hominesque loca excelsa habitantes melioris esse sapientiae, omnium autem maxime aves; neque enim tantum carnis conditio differt, quantum aëris puritas. Si autem plantae non saperent, utpote quae nullum habeant vacuum, omnia, quibus tale insit, sapere oporteret. Diogenes igitur, cui, ut diximus, omnia ad principium reducere in animo est, multis ab illis, quae rationi conveniunt, aberrat. Democritus de sensu non definit, utrum contra- 49 riis an similibus fiat. Si enim sensum mutatione fieri dicit, videatur diversis, quum nihil simile a simili mutetur. Rursus autem nos sentire et mutari contendit, dum patiamur, dissimilia vero pati et diversa quidem diversa facere posse negat, sed simile aliquid similibus pati. Idcirco de his duplici modo comprehendi licet. De singulis autem sensibus singulatim dicere conatur. Visum quidem fieri putat repraesentatione, quam tamen 50

πάσχειν, quae corrigi voluit *Schn.* ita: καὶ ἀπλῶς τὸ ἀλλ. λέγει πάσχ., recte, sed loco λέγει posui τῶ, ad superiorum ποιεῖ relatum. 9) Priorres legunt: — τὸ μὴ ταῦτα πάσχειν, ἀλλὰ καὶ ἕτερα ὄντα ποιεῖν οὐχ ἕτερα, ἀλλ' ἢ ταῦτόν κτλ., quae *Schn.* corrigi voluit ita: ἀδύνατον δὲ φησι τὸ μὴ ταῦτα ὄντα πάσχειν, ἀλλὰ καὶ ἕτερα ὄντα ποιεῖν οὐχ ἕτερα. ἀλλὰ κτλ. Quibus autem cum sentiret ipse sensum non redintegrari, in secundis dixit curis: „sect. 49 verba vitiosa sunt plura: in quibus hoc unum corrigere nunc possum scribendo: ἢ μὲν γὰρ [v. ann. 7)]. Caetera non expedio.” Sed omisso ἀλλὰ ante καὶ ἕτερα, et οὐχ ante ἕτερα, et ἀλλ' ἢ ante ταῦτόν in ἀλλὰ mutato, sensum clarum fieri, credo, quae posui. *Par.* habet τῶ μὴ ταῦτα πάσχειν, sed etiam πάσχει τοῖς ὄμ. 10) ἔπολαβεῖν *Cam.* περὶ omisit *Voss.*

ποιεῖ τῇ ἐμφάσει· ταύτην δ' ἰδίως λέγει· τὴν γὰρ ἐμφασιν οὐκ εὐθύς ἐν τῇ κόρη γίνεσθαι, ἀλλὰ τὸν ἀέρα τὸν μεταξὺ τῆς ὀψεως καὶ τοῦ ὀρωμένου τυποῦσθαι, συσπλόμενον ὑπὸ τοῦ ὀρωμένου καὶ τοῦ ὀρῶντος· ἅπαντος γὰρ αἰεὶ γίνεσθαι τινα ἀπορροήν· ἔπειτα τοῦτον ξερῶν ὄντα καὶ ἀλλόχρων ἐμφαίνεσθαι τοῖς ὄμμασιν ὑγροῖς· καὶ τὸ μὲν πυκνὸν οὐ δέχεσθαι, τὸ δ' ὑγρὸν διῦναι. Διὸ καὶ τοὺς ὑγροὺς τῶν σκληρῶν ὀφθαλμῶν ἀμείνους εἶναι πρὸς τὸ ὀρᾶν, εἰ ὁ μὲν ἔξω χιτῶν ὡς λεπτότατος καὶ πυκνότατος εἴη, τὰ δ' ἐντὸς ὡς μάλιχα σομφὰ καὶ κενὰ πυκνῆς καὶ ἰσχυρᾶς σαρκὸς, ἔτι δὲ ἰκμάδος παχείας τε καὶ λιπαρᾶς, καὶ αἱ φλέβες κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς εὐθεῖαι καὶ ἀνιχνοί, καὶ ὁμοιοσχημονοῖεν ¹⁾ τοῖς ἀποτυπουμένοις. Τὰ γὰρ

51 ὁμόφυλα μάλιχα ἕκασον γνωρίζειν. Πρῶτον μὲν οὖν ἄτοπος ἢ ἀποτύπωσις ἢ ἐν τῷ ἀέρι· δεῖ γὰρ ἔχειν πυκνότητα καὶ μὴ θρύπτεσθαι τὸ πυκνούμενον, ὥσπερ καὶ αὐτὸς λέγει παραβάλλων, τοιαύτην εἶναι τὴν ἐντύπωσιν, οἷον εἰ ἰκμάξιαι εἰς σκληρόν ²⁾. Ἐπειτα μᾶλλον ἐν ὕδατι τυποῦσθαι δυνατὸν, ὅσῳ πυκνότερον· ἥττον δὲ ὀρᾶσθαι. Καίτοι προσῆκε μᾶλλον. Ὅλως δὲ ἀπορροήν ποιοῦντα τῆς μορφῆς, ὥσπερ ἐν τοῖς περὶ τῶν εἰδώλων ³⁾, τί δεῖ τὴν ἀποτύπωσιν ποιεῖν ⁴⁾; αὐτὰ γὰρ ἐμφαίνεται τὰ εἰ-

52 δωλα ⁵⁾. Εἰ δὲ δὴ τοῦτο συμβαίνει, καὶ ὁ ἀῆρ ἀπομάττεται, καθάπερ κηρὸς, ὠθούμενος καὶ πυκνούμενος, πῶς καὶ ποῖά τις ⁶⁾ ἢ ἐμφασίς γίνεται; Δῆλον γὰρ, ὡς ἐπὶ προσώπου ὁ ⁷⁾ τύπος ἔσαι τῷ ὀρωμένῳ, καθάπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ⁸⁾· τοιούτου δ' ὄντος, ἀδύνατον ἐξ ἐναντίας ἐμφασιν γίνεσθαι, μὴ στραφέντος τοῦ τύπου. Τοῦτο δὲ ὑπὸ τίνος ἔσται καὶ πῶς, δεικτέον· οὐχ οἷόν τε γὰρ ἄλλως γίνεσθαι ⁹⁾ τὸ ὀρᾶν. Ἐπειτα ὅταν ὀρᾶται πλείονα κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον ¹⁰⁾, πῶς ἐν τῷ αὐτῷ ἀέρι πλείους ἔσονται

¹⁾ Priores legunt καὶ μὴ εὐσχημονοῖεν, cujus loco egregie Schn. conjecit καὶ ὁμοιοσχημονοῖεν, quod verbum Democriti ipsius erat, et θρύπτεσθαι sect. 51, uti elucet e Plutarchi verbis pl. ph. 4, 19. ²⁾ ἰκμάξιαι, εἰ σκληρόν, ἔπειτα vulgata correxit Schn. ³⁾ Priorum εἰδῶν correxit Schn.,

peculiariter describit. Imaginem enim non statim in pupilla fieri, sed aërem inter oculum et illud, quod cernitur, medium, contractum ab illo, quod cernitur, et qui cernit, informari; ab omni enim re fieri semper effluvium quoddam. Hunc vero aërem solidum et discolorem oculis humidis imaginem injicere, ita ut densum non accipiat, humidum peragret. Idcirco humidos oculos duris meliores esse ad videndum, si quidem membrana externa vel tenuissima et solidissima sint, interna autem vel maxime fungosa et inania carne solida et valida, atque humore crasso et nitido, venae denique contra oculos apertae et sine humore, similemque effictis figuram servant. Quae enim ejusdem generis sint, ea maxime quidquid cognoscere. Pri- 51 mum igitur ineptum est, quod effingatur in aëre. Densitatem enim haberi, neque densatum conteri necesse est, ut ipse quidem ait addens tali modo effingi, quali formares e solido. Tum eo magis in aqua effingi potest, quo spissior sit, eo minus autem cerni. Itaque (*aër spissior*) magis conveniret. Quid autem ille, qui prorsus effluvium formae, ut de imaginibus disputavit, contendit, de effictione agere debet? Namque imagines ipsae repraesentantur. Quod si vero contingit, aërque, ut 52 cera, formatur, trusus ac densatus, quomodo et qualis repraesentatio fit? Patet enim, formam illi, quod cernitur, in facie fore, ut in ceteris rebus, quocirca repraesentatio ex opposita (*facie*), forma non conversa, fieri nequaquam potest. A quo autem et quomodo hoc fiat, demonstrandum est, neque aliter visus fieri potest. Dein si plura eodem loco cernuntur, quomodo in eodem aëre plurium formae erunt? Et rursus quomodo, (*homines*)

quod εἶδωλα sequatur, recte, cf. *Plut. pl. ph. 4, 13. 14.* ⁴⁾ Vulgata προσῆκε μᾶλλον, ὅλως — μορφῆς· ὡπερ — εἰδῶν· τί δὲ — ποιεῖ correxit *Schn.* ⁵⁾ αὐτῷ γὰρ ἐμφαίνει τῷ τὰ εἶδωλα vulgata correxit *Schn.* ⁶⁾ omisit *Steph.* ⁷⁾ addidit *Schn.* ⁸⁾ αὐτοῖς ἄλλοις *Cam.* ⁹⁾ γίνεται *Voss.* ¹⁰⁾ τρόπον *Voss.*

τύποι; Καὶ πάλιν πῶς ἀλλήλους ὁρᾶν ἐνδέχεται; τοὺς γὰρ τύπους ἀνάγκη συμβάλλειν ἑαυτοῖς, ἑκάτερον ἀντιπρόσωπον ὄντα ¹⁾ ἀφ' ὧν ²⁾ ἐσιν· ὥσε τοῦτο ζήτησιν
 53 ἔχει. Καὶ πρὸς τούτῳ, διὰ τί πότε ἕκαστος αὐτὸς αὐτὸν οὐχ ὁρᾷ; καθάπερ γὰρ τοῖς πέλας ὄμμασιν οἱ τύποι, καὶ τοῖς αὐτῶν ³⁾ ἐμφαίνονται ⁴⁾ ἂν, ἄλλως ⁵⁾ τε εἰ καὶ ἐνθὺς ⁶⁾ ἀντιπρόσωποι κεῖνται, καὶ ταῦτὸ συμβαίνει πάθος ⁷⁾, ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἠχοῦς. Ἀνακλᾶσθαι γὰρ φησὶ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν φθεγγάμενον τὴν φωνήν. Ὅλως δὲ ἄτοπος ἢ τοῦ ἀέρος τύπωσις· ἀνάγκη γὰρ ἐξ ὧν λέγει, πάντα ἐναποτυποῦσθαι τὰ σώματα, καὶ πόλλα ἐναλλάττειν· ὃ καὶ πρὸς τὴν ὄψιν ἐμπόδιον ⁸⁾ ἂν εἴη, καὶ ἄλλως οὐκ εὐλογον. Ἔτι δὲ, εἴπερ ἢ τύπωσις διαμένει, καὶ μὴ φανερωῶν ὄντων μηδὲ πλησίον ὄντων τῶν σωμάτων, ἐχοῖν ὁρᾶν, εἰ καὶ μὴ νύκτωρ, ἀλλὰ μεθ' ἡμέραν. Καίτοι τοὺς γε τύπους οὐχ ἦττον εἰκὸς διαμένειν νυκτὸς, ὅσῳ ἐμψυ-
 54 χότερος ὁ ἀήρ. Ἄλλ' ἴσως τὴν ἐμφασιν ὁ ἥλιος ποιεῖ, τὸ φῶς ὥσπερ ἐπιφέρων ἐπὶ τὴν ὄψιν, καθάπερ ἔοικε βούλεσθαι λέγειν· ἐπεὶ τό γε τὸν ἥλιον ⁹⁾ ἀπωθοῦντα ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἀποπλαττόμενον πυκνοῦν ¹⁰⁾ τὸν ἀέρα, καθάπερ φησὶν, ἄτοπον· διακρίνειν γὰρ πέφυκε μάλλον. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ μὴ μόνον τοῖς ὄμμασιν ἀλλὰ καὶ τῷ ἄλλῳ σώματι μεταδιδόναι τῆς αἰσθήσεως. Φησὶ γὰρ διὰ τοῦτο κενότητα καὶ ὑγρότητα ἔχειν δεῖν τὸν ὀφθαλμὸν, ἵν' ἐπιπλέον δέχηται, καὶ τῷ ἄλλῳ σώματι παραδιδῶ. Ἄλογον δὲ καὶ τὸ μάλιστα μὲν ὁρᾶν φάναι τὰ ὁμόφυλα, τὴν δ' ἐμφασιν ποιεῖν ἐν τοῖς ¹¹⁾ δ' ἀλλόχρωσιν, ὡς ἐμφαιμονέων τῶν ὁμοίων ¹²⁾. Τὰ δὲ μεγέθη καὶ τὰ διαστήματα πῶς

1) Priores: καὶ πάλιν κτλ. Itaque Schn. corrigi voluit παρ' ἀλλή-
 λους et ἕκαστον. Sed Schn. non bene sensum verborum percepisse mihi
 videtur. De difficultate enim multa simul videndi jam loquutus, ver-
 bis Καὶ πάλιν novam aggressus est quaestionem, ut ad ἀλλήλους non
 τύπους, sed ἀνθρώπους supplendum sit, qui sibi obstant. τύποι enim
 se invicem videre non possunt. Elucet hoc e verbis quoque sequen-
 tis φ: αὐτὸς αὐτὸν κτλ. ἕκαστον falso existimo conjectum, quia duo tan-
 tum ἀντιπρόσωποι esse possunt. Praeterea ἀνὰ πρόσωπον ὄντας Cam.

sese invicem videre, expeditur? Nam secum concurrere
 necesse est formam utramque e facie opposita ejus, cu-
 jus sit, exeuntem. Quae igitur inquirenda sunt. Caete- 53
 rum quam ob caussam quisque ipse se non videt? Ut
 enim oculis aliorum, sic etiam ipsius formae repraesenta-
 rentur, praecipue si statim e facie opposita currerent eadem-
 que fieret passio, quae in sonis. Nam repercuti dicit
 Noster ad eum ipsum, qui sonum edidit, vocem. Omni-
 no vero effictio aëris inepta est. Necessario enim ex
 illis, quae dicit, sequitur, ut omnia corpora effingantur,
 multaque vices alternent, quae et visum impedirent, et
 alio quoque modo rationi obstant. Nam si quidem ef-
 fictio permanet, corporibus etiam non apertis nec pro-
 pinquis, cerni oportet, si quidem non nocte, tamen
 die. Attamen formas effictas permanere nocte non mi-
 nus deceret, quo animatior esset aër. Sed pari modo 54
 sol imaginem profert, tanquam inducens lucem supra
 oculum, ut Democritus ipse dicere voluisse videtur, quum
 solem quidem repellentem a se et effictum densare aërem,
 inepte diceret, nam discernere potius videtur (*sol aërem*).
 Inepte etiam non oculos solos sed etiam corpus reli-
 quum visus particeps esse contendit. Dicit enim, quo-
 niam vacuus et humidus sit, oculum videre, hac re am-
 pliora accipientem et cum caetero corpore communicantem.
 Quod vero omnia, quae eadem fruuntur stirpe, maxime
 videant, repraesentatio vero in discoloribus fiat, quasi
 similia repraesententur, rationi non convenit. Magnitudo

ἀν πρόσωπον *Par. Flor.* 2) Malim ἀφ' οὗ. 3) καίτοι γε αὐτῶν vulga-
 tum correxit *Schn.* 4) ἐμφαλοῦν *Cam.* 5) Priora: ἄν· ἄλλως, quae
 arctius conjungenda erant. 6) omisit *Cam.* 7) πάντως *Cam.* 8) Prio-
 rum ἐμπόσιον corrigi voluit *Schn.* 9) *Steph.* et *Schn.*: τὸν* ὅτι, *Cam.*
 τὸν ἀπαθοῦντα, sed *Schn.* ipse emendari voluit τὸν ἥλιον ἀποθ., quum
 in libello de igne ter quaterve librarii scriptoris notam, qua solis voca-
 lulum signatum repererant, in ὅτι mutarint. 10) Priorum πυκρὸν mu-
 tavit *Schn.* 11) Priorum ποιῆν· τοῖς emendavit *Schn.* 12) Vulgatum
 ὁμοίως corrigit *Voss.*

φαίνεται ¹⁾); Καίπερ ἐπιχειρήσας λέγειν πως [οὐκ] ἀπο-
 55 δίδωσι ²⁾. Περὶ μὲν οὖν ὄψεως ἰδίως ³⁾ ἕνα βουλόμενος
 λέγειν πλείω παριδίδωσι ζήτησιν. Τὴν δ' ἀκοὴν παραπλη-
 σίως ποιεῖ τοῖς ἄλλοις· εἰς γὰρ τὸ κενὸν ἐμπίπτοντα τὸν
 ἀέρα κίνησιν ἐμποιεῖν, πλὴν ὅτι ⁴⁾ κατὰ πᾶν μὲν ὁμοίως
 τὸ σῶμα εἰσιέναι, μάλιστα δὲ καὶ πλείζον διὰ τῶν ὧτων,
 ὅτι διὰ πλείζον τε κενοῦ διέρχεται καὶ ἤκιστα διαμῖναι ⁵⁾.
 διὸ καὶ κατὰ μὲν τὸ ἄλλο σῶμα οὐκ αἰσθάνεσθαι, ταύτη
 δὲ μόνον. Ὅταν δὲ ἐντὸς γένηται, σκίδνασθαι διὰ τὸ τά-
 χος· τὴν γὰρ φωνὴν εἶναι πυκνουμένου τοῦ ἀέρος καὶ μετὰ
 βίας εἰσιόντος ⁶⁾. Ὡσπερ οὖν ἐκτὸς ποιεῖ τῇ ἀφῆ τὴν αἰ-
 56 σθησιν, οὕτω τῇ ἀκοῇ ἐντός ⁷⁾. Ὁξύτατον δ' ἀκούειν, εἰ
 ὁ μὲν ἔξω χιτῶν εἴη πυκνός, τὰ δὲ φλέβια κενὰ καὶ ὡς μάλ-
 ιστα ἀνίχμα ⁸⁾ καὶ εὐτρητα κατὰ τε ⁹⁾ τὸ ἄλλο σῶμα καὶ
 τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς ἀκοάς. ἔτι δὲ τὰ ¹⁰⁾ ὄσα πυκνά, καὶ
 ὁ ἐγκέφαλος εὐκράτος, καὶ τὸ περὶ αὐτὸν ὡς ξηρότατον·
 ἄθροον γὰρ ἂν ¹¹⁾ οὕτως εἰσιέναι τὴν φωνὴν, ἅτε διὰ πολ-
 λοῦ κενοῦ καὶ ἀνίχμου καὶ εὐτρήτου εἰσιούσαν, καὶ ταχὺ
 σκίδνασθαι καὶ ὁμαλῶς κατὰ τὸ σῶμα, καὶ οὔδε ἐκπίπτειν
 57 ἔξω. Τὸ μὲν οὖν σαφῶς ἀφορίζειν [οὐκ] ¹²⁾ ὁμοίως ἔχει
 τοῖς ἄλλοις, ἄτοπον δὲ καὶ δι' ὧν ¹³⁾ κατὰ πᾶν τὸ σῶμα
 τὸν ψόφον εἰσιέναι, καὶ ὅταν εἰσέλθῃ διὰ τῆς ἀκοῆς, δια-
 χεῖσθαι κατὰ πᾶν ¹⁴⁾, ὥσπερ οὐ ταῖς ἀκοαῖς ἀλλ' ὅλη
 τῇ σώματι τὴν αἰσθησιν οὔσαν. Οὐ γὰρ, εἰ καὶ ¹⁵⁾ συμ-
 πάσχει τι τῇ ¹⁶⁾ ἀκοῇ, διὰ τοῦτο καὶ αἰσθάνεται. Πάσαις

1) Malim ἐμφαίνεται. 2) Recte, credo, suspicatus est Schn. οὐκ excidisse. 3) Omittit Voss. 4) πλὴν μὲν ὅτι Cam. 5) διαμῖναι Cam., quod quidem Schn. probat, sed mihi non placet, quoniam διαμῖναι e Democriti verbis relictum videtur. 6) Sententiarum ordinem ita mutari voluit Schn.: διαμῖναι· τὴν γὰρ φωνὴν — εἰσιόντος. Διὸ καὶ κατὰ — μόνον· ὅταν — τάχος; aut ita: διαμῖναι· ὅταν δὲ ἐντός — τάχος· τὴν γὰρ — εἰσιόντος. Διὸ — μόνον. Equidem ordinem priorem conservavi, quod verba τὴν γὰρ φωνὴν εἶναι πυκνουμένου κτλ. exponunt σκίδνασθαι, et ταύτη non, ut Schn. voluit, ad φωνὴν referendum est, sed plane ad praecedentia διὰ τῶν ὧτων. 7) Priorum οὕτω καὶ ἐντός certa conjectura ductus, emendavit Schn. 8) Priorum ἀνίχμα correxit Par., quod affirmat non solum sect. 50, sed etiam sequentia ἀνίχμου et κενά. 9) εὐτρητα. κατὰ δὲ correxit Schn. 10) Vulgo omittitur. 11) ἂν

autem et intervalla quomodo repraesentantur? Quae quamquam argumentis probare conatur, tamen non statuit. Itaque de visu peculiariter nonnulla proferre conatus, 55 majorem relinquit inquisitionem. Auditum vero caeteris similiter definit; aëre enim in vacuum irruente, motum effici, sed aërem (quod Democriti proprium est) versus totum corpus similiter inire, maxime autem per aures, quoniam hic per plurimum vacuum penetret et minime permaneat. Ideo reliquam corporis molem (*sonum*) non sentire, sed aures solas. Ubi autem ad interna pervenerit, celeritate dissipari, vocem enim aëre esse densato et per vim ingrediente. Eodem igitur modo, quo extrinsecus tactu sensum fieri disserit, ita intus auditu. Acutissime audiri, si membrana externa densa, venae in- 56 anes et quam maxime sine humore et bene tum ad reliquum corpus tum ad caput auresque perforatae, ossa demum firma, et cerebrum bene mixtum, et quod cerebrum circumdet, vel siccissimum esset. Ita enim vocem plenam intrare, per multum vacuum et humore carens et bene perforatum pergressam, celeriterque dissipari pariter secundum corpus, neque excidere. Democritus 57 igitur si manifeste definit, caeteris similia (*non*) profert, inepteque dicit (*meatus esse*), per quos vox secundum totum corpus ingrediatur, et si per aurem intret, vocem dissipari pro toto corpore, quasi sensus non auribus sed universo corpore producat. Nam, si quid etiam una cum auribus afficitur, hanc ob rem non sentit quoque.

omittit *Cam.* ¹²⁾ Inseri voluit *Schn.* propter sequentia ἄτοπον δὲ καὶ, sed conferas etiam sect. 55 παραπλησίως κτλ. ¹³⁾ Annotavit primum *Schn.* „quid faciam otioso illo δι' ὧν, nondum reperi”, in curis autem secundis „διότι malim.” Pro mea quidem opinione neque haec, neque illa vere se habent; δι' ὧν enim paene opposita sunt sequenti διὰ τῆς ἀκοῆς, et bene quaerit Theophr.: per quos [meatus] sonus in totum corpus ingrediatur? ¹⁴⁾ εἰσελθῆ, διὰ vulgo distinxerant. Repetendum ad πᾶν esse τὸ σῶμα putat *Schn.*, non necessario: praecedunt enim. ¹⁵⁾ εἰ γὰρ καὶ sine οὐ vulgata correxit *Schn.* ¹⁶⁾ τι τῆ omittit *Cam.*

γὰρ τοῦτό γε ὁμοίως ποιεῖ ¹⁾: καὶ οὐ μόνον ταῖς αἰσθή-
 σεσιν, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ. Καὶ περὶ μὲν ὄψεως καὶ ἀκοῆς
 οὕτως ἀποδίδωσι· τὰς δ' ἄλλας αἰσθήσεις σχεδὸν ὁμοίως ²⁾
 58 ποιεῖ τοῖς πλείστοις. Περὶ δὲ τοῦ φρονεῖν ἐπὶ τοσοῦτον
 εἶρηκεν, ὅτι γίνεται, συμμέτρως ἐχούσης τῆς ψυχῆς μετὰ
 τὴν κίνησιν ³⁾: ἐὰν δὲ περιίθερός τις ἢ περίψυχρος γέ-
 νηται, μεταλλάττειν φησί. Διότι καὶ τοὺς παλαιούς κα-
 λῶς τοῦθ' ὑπολαβεῖν, ὅτι ἐξὶν ἀλλοφρονεῖν ⁴⁾. Ὡσε φα-
 νερόν, ὅτι τῇ κράσει τοῦ σώματος ποιεῖ τὸ φρονεῖν·
 ὅπερ ἴσως αὐτῷ καὶ κατὰ λόγον ἐξὶ σώμα ποιοῦντι τὴν
 ψυχὴν. Αἱ μὲν οὖν περὶ αἰσθήσεως καὶ τοῦ φρονεῖν δό-
 ξαι σχεδὸν αὐταὶ καὶ τοσαῦται τυγχάνουσιν οὔσαι παρὰ
 59 τῶν πρότερον. Περὶ δὲ τῶν αἰσθητῶν, τίς ἢ φύσις, καὶ
 ποῖον ἕκαστόν ἐστιν, οἱ μὲν ἄλλοι παραλείπουσιν· τῶν μὲν
 γὰρ ὑπὸ ⁵⁾ τὴν ἀφῆν, περὶ βαρέος καὶ κούφου, καὶ θερ-
 μοῦ καὶ ψυχροῦ λέγουσιν, οἷον ὅτι τὸ μὲν μακρὸν καὶ λε-
 πτὸν θερμὸν, τὸ δὲ πυκνὸν καὶ παχὺ ψυχρόν· ὥσπερ Ἀνα-
 ξαγόρας διαιρεῖ τὸν ἀέρα καὶ τὸν αἰθέρα· σχεδὸν δὲ καὶ
 τὸ βαρὺ καὶ τὸ κούφον τοῖς αὐτοῖς, καὶ ἔτι ⁶⁾ ταῖς ἄνω
 καὶ κάτω φοραῖς, καὶ ⁷⁾ πρὸς τούτοις περὶ τε φωνῶν, ὅτι
 κίνησις τοῦ ἀέρος, καὶ περὶ ὁσμῆς, ὅτι ἀπορροή τις. Ἐμ-
 πεδοκλῆς δὲ καὶ περὶ τῶν χρωμάτων, καὶ ὅτι τὸ μὲν λευ-
 κὸν τοῦ πυρὸς, τὸ δὲ μέλαν τοῦ ὕδατος. Οἱ δ' ἄλλοι
 τοσοῦτον μόνον, ὅτι τό τε λευκὸν καὶ τὸ μέλαν ἀρχαί, τὰ
 δ' ἄλλα μιγνυμένων γίνεται τούτων. Καὶ γὰρ Ἀναξαγό-
 60 ρας ἀπλῶς εἶρηκε περὶ αὐτῶν. Δημόκριτος δὲ καὶ Πλάτων
 ἐπὶ πλείστον εἰσιν ἡμμένοι ⁸⁾: κατ' ἕκαστον γὰρ ἀφορίζουσι·
 πλὴν ὁ μὲν ἀποσερῶν τῶν ⁹⁾ αἰσθητῶν τὴν φύσιν, Δημό-
 κριτος δὲ πάντα πάθη τῆς αἰσθήσεως ποιῶν. Ποτέρως
 μὲν οὖν ἔχει τάληθές, οὐκ ἂν εἴη [νῦν] ⁶⁾ λόγος: ἐφ' ὅσον
 δὲ ἐκάτερος ἤπται, καὶ πῶς ἀφώριζε, πειρασθῶμεν ⁷⁾ ἀπο-

¹⁾ ποιοῖ Flor. ²⁾ ὁμοίως Cam. ³⁾ Annotat Schn.: „nisi voci κίνησιν substituenda est κράσις, certe μετὰ mutari debet in κατά.” Neque hoc, neque illud posui, quod sequentia: ὥσε φανερόν κτλ. conclusio Theophrasti ipsius est, quae, κράσις supra posito, inepta esset. Aristot.

Attamen omnibus (*sensibus*) hoc similiter adscribit, neque his tantum, sed etiam animae. De visu quidem et auditu ita statuit, caeteros sensus similiter plurimis definit. De intellectu ita loquitur, nos sapere, si anima post mo- 58 tum convenienter et apte se habeat. Si quis autem admodum calidus frigidusve fiat, intellectum mutari dicit. Ideo priscos pulchre contendisse, esse, ut diversa sapiantur. Ex quibus patet, Democrito intellectum corporis mixtione fieri, id quod admodum illi convenit, qui animam corpus esse persuadere conatur. De sensu quidem et intellectu fere hae tantaeque opiniones apud majores. De sensibilibus autem, quae sit eorum na- 59 tura et quale quodque, caeteri praetermittunt. Quod enim ad tactum pertinet, de gravi et levi, de calido et frigido disputant, velut rarum et tenue calidum, densum et crassum frigidum esse, ut Anaxagoras aërem et aethera distinguit, caeterum grave et leve iisdem definit et lationibus sursum deorsumque, tum de vocibus, aëris motu, demum de odore, tanquam effluvio quodam. Empedocles autem de coloribus quoque disputat, et album ignis, nigrum aquae esse dicit. Reliqui verò hoc tantum, quod albus et niger principia, caeteri ex his mixtis fiant. Namque Anaxagoras simpliciter de his loquutus est. Democritus 60 autem et Plato de plurimis egerunt, definivereque singula quaeque, quanquam hic sensilia natura privat, Democritus autem omnia exponit tanquam sensus passionnes. Uter igitur recte vereque se modus habeat, nunc non est reputandum, quid vero uterque tractaverit, et quomodo definiverit, expedire conaturi simus, praenuntian-

quoque idem de Dem. tradit. *Μενὰ* etiam defendi potest, quod post motum *περιθερμός τις τιλ.* fit, et tum *φρόνησις* accidit. Proditur etiam verbo *μεταλλάττειν.* 4) Priores: *ἄλλο φρονεῖν.* Meum propter *Arist. anim. 1, 2 T. 23. v. comm.* 5) *περὶ Par.* 6) Vulgatum *ἐπι* correxit *Schn.* 7) Omisit *Par.* 8) *οἱ ἡμέτεροι Cam.* 9) Inserui ex *Par.* 10) Inseri voluit *Schn.* 11) Dubitat *Schn.* hoc verumne sit an *πειραθῶμεν* scribendum.

δοῦναι, πρότερον εἰπόντες τὴν ὅλην ἔφοδον ἑκατέρου. Δημόκριτος μὲν οὖν οὐχ ὁμοίως λέγει περὶ πάντων, ἀλλὰ τὰ μὲν τοῖς μεγέθεσι, τὰ δὲ τοῖς σχήμασιν, ἕνια δὲ τάξει καὶ θέσει διορίζει. Πλάτων δὲ σχεδὸν ἅπαντα πρὸς τὰ πάθη καὶ τὴν αἰσθησιν ἀποδίδωσιν· ὥσε δόξειεν ἂν ἑκά-
61 τερος ἐναντίως τῇ ὑποθέσει λέγειν. Ὁ μὲν πάθη ποιῶν τῆς αἰσθήσεως, κατ' αὐτὰ διορίζει ¹⁾ τὴν φύσιν ²⁾· ὁ δὲ κατ' αὐτὰ ³⁾ ποιῶν ταῖς οὐσίαις, πρὸς τὰ πάθη τῆς αἰσθήσεως ἀποδίδωσιν. Βαρὺ μὲν οὖν καὶ κοῦφον τῷ μεγέθει διαιρεῖ ⁴⁾ Δημόκριτος· εἰ γὰρ διακριθὲν θέσει ἕκασον καὶ κατὰ σχῆμα διαφέρει ⁵⁾, σαθμὸν ἂν ἐπὶ μεγέθει τὴν φύσιν ἔχειν ⁶⁾· οὐ μὴν ἀλλ' ἐν γε τοῖς μικτοῖς κουφότερον ἂν εἶναι τὸ πλεον ἔχον κενόν, βαρύτερον δὲ τὸ ἔλατ-
62 τον. Ἐν ἐνίοις μὲν οὕτως εἴρηκεν. Ἐν ἄλλοις δὲ κοῦφον εἶναι φησιν ἀπλῶς τὸ λεπτόν. Παραπλησίως δὲ καὶ περὶ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ· σκληρόν μὲν γὰρ εἶναι τὸ πυκνόν, μαλακὸν δὲ τὸ μαρόν, καὶ τὸ μαλλόν τε ⁷⁾ καὶ ἥττον καὶ μάλις κατὰ λόγον. Διαφέρειν δ' ἔτι ⁸⁾ τὴν θέσιν καὶ τὴν ἐναπόλειψιν τῶν κενῶν τοῦ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ, καὶ [τοῦ] ⁹⁾ βαρέος καὶ κούφου. Αἰὸ σκληρότερον μὲν εἶναι σίδηρον, βαρύτερον δὲ μόλυβδον· τὸν μὲν γὰρ σίδηρον ἀνωμάλως συγκεῖσθαι, καὶ τὸ κενὸν ἔχειν πολλαχῆ, καὶ κατὰ μεγάλα πεπυκνωσθαι, καὶ κατὰ ἕνια ἀπλῶς πλεον ἔχειν κενόν ¹⁰⁾. Τὸν δὲ μόλυβδον ἔλαττον ἔχοντα κενὸν ὁμαλῶς συγκεῖσθαι, κατὰ πᾶν ὁμοίως [μανόν·] ¹¹⁾ διὸ βαρύτερον μὲν, μαλακώτερον δ' εἶναι τοῦ σιδήρου.

¹⁾ κατ' αὐτά. διορ. vulg. κατ' αὐτὰ διορ. Schn. Mea facile intelliguntur.

²⁾ τῶν αἰσθητῶν excidisse puto. ³⁾ αὐτὸ correxit Schn. ⁴⁾ διαιρεῖν Par. ⁵⁾ Priores legunt ita: διακριθῆ ἔνθεν ἕκασον, εἰ καὶ κτλ., quae Schn. ita corrigi voluit: καὶ γὰρ διακριθὲν μὲν ἕκασον κτλ., quam emendationem non plane probare possumus, quum διακριθὲν maxima laboreet obscuritate. Itaque, quoniam sect. 60 μέγεθος, σχῆμα et θέσις Democriti commemorantur, e διακριθῆ ἔνθεν et εἰ potius διακριθὲν θέσει, quod sequenti μικτοῖς, i. e. θέσει non separatis, bene opponitur, faciendum putavi. ⁶⁾ Vulgabatur διαφέρει, διαφέρει σαθμὸν κτλ. quod διαφέρει secluserit Schn., ego cum Foss. omisi. Praeterea Schn scribi voluit κατὰ τὴν φύσιν,

tes primum utriusque viam universam ac rationem. Democritus igitur non simili modo de omnibus disputat, sed haec magnitudine, illa formis, nonnulla ordine et situ definit. Plato vero fere omnia secundum passiones et sensum statuit, ut uterque contrarie pro summo principio dicere videatur. Namque ille passiones sensuum con- 61
stituens (*sensilia*,) secundum has naturam eorum definit; hic autem pro se existentia opinatus, (*sensilium rationem*) erga sensus passiones tradit. Grave igitur et leve magnitudine distinguit Democritus. Si enim, quidquid situ direm-
tum sit, secundum formam quoque differat, gravitatis naturam in magnitudine sitam esse docet; praeterea inter mixta levius esse, quod plus vacui habeat, gravius, quod minus. Ita quidem in nonnullis locis dixit. In aliis tamen leve 62
esse simpliciter dicit tenue. Pariter quoque de duro et molli, durum esse densum, molle contra rarum, ac plus minusve et maxime secundum rationem. Differre porro duri mollisque ac gravis levisque situm et reliquias vacuorum (*meatum s. pororum*). Itaque durius esse ferrum, gravius plumbum. Ferrum enim inaequaliter compositum esse, multisque in locis vacuum habere, et pro multis partibus densatum esse, et pro nonnullis prorsus plus habere vacui. Plumbum vero, cui minus vacui insit, aequaliter compositum et pro tota massa similiter rarum esse. Ideo plumbum gravius quidem, tamen mollius

quod non placet, accus. enim a verbo *ἔχειν* dependere videtur. 7) δὲ *Cam. Par.* 8) Priorum δὲ τι correxit *Schn.* 9) *Schn.* scribi voluit *καθάπερ*, falso, nam differentia demonstratur sequentibus non inter *σκληρόν* et *μαλακόν*, sed potius inter haec et *βαρὺν καὶ κοῦφον*. Quocirca τοῦ inserui. 10) In prioribus distinguuntur *ἔνια*· ἀπλῶς δὲ κτλ. *Schn.* igitur legi voluit ita: *καὶ κατὰ μὲν ἄλλα πετυκνωθῆναι, κενὸν κατὰ ἔνια*. Sed *μεγάλα* necessarium est propter τὸ *πυκνὸν εἶναι τὸν σκληρόν*, et *ἔνια* cum sequentibus conjungendum, ut ἀνομιάλως appareat. 11) *μανόν* desideratur in prioribus. *Schn.* *πυκνόν* apponi voluit, quod non aptum est. Primum enim demonstratur τὸ *βαρύτερον εἶναι τὸν μόλυβδον* propter τὸ *ἑλαττον ἔχειν κενόν*, nunc τὸ *μαλακώτερον εἶναι* propter τὸ *μανόν εἶναι*, v. supra. Ita *πυκνόν* contrarium pronuntiaret, *μανόν* posui.

- 63 Περί μὲν [οὖν] ¹⁾ βαρέος καὶ κούφου καὶ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ ἐν τούτοις ἀφορίζει· τῶν δ' ἄλλων αἰσθητῶν οὐδε-
 νός εἶναι φύσιν, ἀλλὰ πάντα πάθη τῆς αἰσθήσεως ἀλ-
 λουιούμενης, ἐξ ἧς γίνεσθαι τὴν φαντασίαν. Οὐδὲ γὰρ
 τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ θερμοῦ φύσιν ὑπάρχειν, ἀλλὰ τὸ
 σχῆμα μεταπίπτει ἐργάζεσθαι καὶ τὴν ἡμετέραν ἀλλοί-
 ωσιν· ὅ, τι γὰρ ἂν ἄθρουνη ἦ, τοῦτ' ἐνισχύειν ²⁾ ἐκάσῳ·
 τὸ δ' εἰς μικρὰ ³⁾ διανενημεμένον ἀναίσθητον εἶναι. Ση-
 μεῖον δὲ, ὡς οὐκ εἰσὶ φύσει, τὰ ⁴⁾ μὴ ταῦτα πᾶσι φαί-
 νεσθαι τοῖς ζώοις, ἀλλ' ὁ ἡμῶν γλυκὺν, τοῦτ' ἄλλοις πι-
 κρὸν, καὶ ἑτέροις ὄξυ, καὶ ἄλλοις δριμύ, τοῖς δὲ ξυφ-
 64 νόν ⁵⁾· καὶ τὰ ἄλλα δὲ ὡσαύτως. Ἐτι δ' αὐτοὺς μετα-
 βάλλειν τῇ κράσει ⁶⁾, καὶ τὰ πάθη καὶ τὰς ἡλικίας ⁷⁾·
 ἦ καὶ φανερόν, ὡς ἡ διάθεσις αἰτία τῆς φαντασίας.
 Ἀπλῶς μὲν οὖν περὶ τῶν αἰσθητῶν οὕτως δεῖν ὑπολαμ-
 βάνειν· οὐ μὴν ἀλλ' ὡσπερ καὶ τὰ ἄλλα, καὶ ταῦτα ἀνα-
 τίθησι τοῖς σχήμασι· πλὴν οὐκ ἀπάντων ἀποδίδωσι τὰς
 μορφάς, ἀλλὰ μάλλον τῶν χυλῶν καὶ τῶν χρωμάτων· καὶ
 τούτων ἀκριβέστερον διορίζει τὰ περὶ τοὺς χυλοὺς, ἀναφέ-
 65 ρων τὴν φαντασίαν πρὸς ἄνθρωπον. Τὸν μὲν οὖν ὄξυν
 εἶναι τῷ σχήματι ⁸⁾ γωνιοειδῆ τε καὶ πολυκαμπῆ καὶ μι-
 κρὸν καὶ λεπτόν· διὰ γὰρ τὴν δριμύτητα ταχὺ καὶ πάντη
 διαδύνεσθαι ⁹⁾· τραχὺν δ' ὄντα καὶ γωνιοειδῆ συνάγειν
 καὶ συσπᾶν· διὸ καὶ θερμαίνειν τὸ σῶμα, κενότητος ἐμ-
 ποιούντα· μάλιχα γὰρ θερμαίνεσθαι τὸ πλεῖστον ἔχον κε-
 νόν. Τὸν δὲ γλυκὺν ἐκ περιφερῶν συγκεῖσθαι σχημάτων
 οὐκ ἄγαν μικρῶν· διὸ καὶ διαχεῖν ὅλως τὸ σῶμα ¹⁰⁾ καὶ
 οὐ βιαίως, καὶ οὐ ¹¹⁾ ταχὺ πάντα περαίνειν· τοὺς δ' ¹²⁾
 ἄλλους [χυλοὺς] ταράττειν, ὅτι διαδύνων πλανᾷ τὰ ἄλλα
 [σχήματα] καὶ ὑγραίνει ¹³⁾· ὑγραινόμενα δὲ καὶ ἐκ τῆς

¹⁾ Inseri voluit Schn. ²⁾ ἢ τοῦ ἐνισχύειν Cam. ³⁾ μακρὰ vulga-
 tum correxit Schn. ⁴⁾ τῷ vulgatum correxit Schn. τῷ μὴ ταῦτα Cam.
⁵⁾ ξυφρόν Cam. et Foss., in cuius margine ξυφρόν. ⁶⁾ κράσει Cam.
⁷⁾ Ἐτι δὲ αὐτῶν μεταβάλλειν ἅμα τῇ κράσει καὶ τὰ ἡθη καὶ (vel κατὰ)
 τὰς ἡλικίας pulchre auspicatus est Schn. ⁸⁾ Priarum ὀμματα corrigi

esse ferro. De gravi igitur et levi et duro et molli 63
 haecce definit; caeterorum vero sensibilibum nullius natu-
 ram, sed omnia passiones sensus commutati, ex quo phan-
 tasia oriatur, esse. Neque enim frigidi et calidi naturam exi-
 stere, sed formam devolutam efficere mutationem nostram;
 quod igitur plurimum sit, hoc in quoque valere, quod autem
 in parvas particulas distributum sit, nullum prolicere sen-
 sum. Quod autem (*haec sensilia*) non existent natura
 sua, testari, quod illa non eadem omnibus animalibus
 appareant, sed quod nobis quidem dulce, hoc aliis ama-
 rum, et illis acre, hisque austerum, caeterisque adstrin-
 gens, reliqua eodem modo. Nos etiam ipsos mutari mix- 64
 tione et secundum passiones et secundum aetates, qua re
 corporis dispositionem causam phantasiae esse pateat. Ita
 igitur prorsus de sensilibus esse putandum. Sed vel haec,
 ut caetera quoque formis exponit. Attamen non omnium
 figuras narrat, sed magis saporum et colorum, ex quibus
 rursus accuratius definit saporum, transferens phantasia
 in hominem. Namque saporem acrem esse angularem, 65
 flexuosum, parvum et tenuem, et propter acerbiter celeriter
 et ubique perlabi, asperum vero et angularem contrahere
 et conferre, ut corpus calefaciat, inanitates injiciens;
 quod enim plurimum vacui habeat, maxime calefieri.
 Dulcem autem e rotundis figuris nec nimis parvis componi,
 ut corpus plane perfundat, neve vehementer neve celeriter
 omnia peragat. Dulcem autem perturbare caeteros (*sapores*),
 quoniam perlabens a recto abducat reliquas (*formas*) et
 madefaciat, madefactae autem et ex

voluerunt Schn. et Coray. ⁹⁾ διαδέσθαι Flor. ¹⁰⁾ Quod in prioribus legitur, ὅμια, mutari voluit Schn. in ὁῖμα, quod affirmavit Par. ¹¹⁾ οὐ delendum putat Schn., non jure, quod non solum οὐ βιωτός testatur, sed etiam τὸ τὰχὺ contrarii, i. e. τοῦ ὄξεος. ¹²⁾ δ' inseruit Schn. ¹³⁾ Verbis seclusis carent priores. Schn. enim hic annotat: „horum sensum et vim non assequor: fortasse etiam vitio non carent.” Comparatis autem verbis sequentis sectionis non tantum offertur difficultatis, ad quem finem illa verba inserui.

τάξεως κινούμενα συρρέειν εἰς τὴν κοιλίαν· ταύτην γὰρ
 66 εὐπορώτατον εἶναι διὰ τὸ πλεῖστον εἶναι κενόν¹⁾. Τὸν
 δὲ ξυμφρόν ἐκ μεγάλων σχημάτων καὶ πολυγωνίων καὶ
 περιφερῆς ἤκισ' ἐχόντων· ταῦτα γὰρ ὅταν εἰς τὰ σώματα
 ἔλθῃ ἐπιτυφλοῦν ἐμπλάττοντα²⁾ τὰ φλέβια καὶ κωλύειν
 συρρέειν· διὸ καὶ τὰς κοιλίας ἰσάναι. Τὸν δὲ πικρὸν³⁾
 ἐκ μικρῶν καὶ λείων καὶ περιφερωῶν· τὴν περιφέρειαν εἰλη-
 χότα καὶ καμπὰς ἔχουσαν· διὸ καὶ γλίσχρον εἶναι καὶ
 κολλώδη. Τὸν δ' ἄλμυρον ἐκ μεγάλων καὶ οὐ περιφε-
 ρῶν⁴⁾· ἀλλ' ἐπ' ἐνίων μὲν σκαληνῶν· διὸ οὐδὲ πολυκαμ-
 πῶν⁵⁾. Βούλεται δὲ σκαληνὰ λέγειν, ἅπερ παράλλαξιν
 ἔχει πρὸς ἄλληλα καὶ συμπλοκὴν. Μεγάλων μὲν, ὅτι⁶⁾
 ἢ ἄλμυρις⁷⁾ ἐπιπολάζει· μικρὰ γὰρ ὄντα, καὶ τυπτόμενα
 τοῖς περιέχουσι, μίγνυσθαι ἂν⁸⁾ τῷ παντί· οὐ περιφε-
 ρῶν δὲ, ὅτι τὸ μὲν ἄλμυρον τραχὺ, τὸ δὲ περιφερῆς λείον·
 σκαληνῶν δὲ διὰ τὸ μὴ⁹⁾ περιπλάττεσθαι· διὸ ψαφαρὸν
 67 εἶναι. Τὸν δὲ δριμὺν μικρὸν καὶ περιφεροῆ καὶ¹⁰⁾ γωνιο-
 ειδῆ, σκαληνὸν δὲ οὐκ ἔχειν· τὸν μὲν γὰρ δριμὺν πολυ-
 γώνιον ποιεῖν τῇ τραχύτητι¹¹⁾, θερμαίνειν¹²⁾, καὶ δια-
 χεῖν διὰ τὸ μικρὸν εἶναι καὶ περιφεροῆ καὶ γωνιοειδῆ¹³⁾·
 καὶ γὰρ τὸ γωνιοειδὲς εἶναι τοιοῦτον. Ὡσαύτως δὲ καὶ
 τὰς ἄλλας ἐκάστου δυνάμεις ἀποδίδωσιν, ἀνάγων εἰς τὰ
 σχήματα· ἀπάντων δὲ τῶν σχημάτων οὐδὲν ἀκέραιον εἶ-
 ναι καὶ ἀμιγῆς τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ἐν ἐκάστῳ [χυλῶ] πολ-
 λὰ¹⁴⁾ εἶναι καὶ τὸν αὐτὸν ἔχειν λείου καὶ τραχέος καὶ πε-
 ριφεροῦς καὶ ὀξέος καὶ τῶν λοιπῶν· ὃ δ' ἂν ἐνῆ¹⁵⁾ πλεῖ-
 στον, τοῦτο μάλιστα ἐνισχύειν πρὸς τε τὴν αἴσθησιν καὶ
 τὴν δύναμιν. Ἔτι δὲ εἰς ὅποιαν ἔξιν ἂν εἰσέλθῃ¹⁶⁾, δια-

1) In prioribus distinctum erat: εἶναι. Διὸ τοῦτο πλεῖστον κτλ.,
 quae mutari voluit Schh. in: εἶναι, διὰ τὸ ταύτης πλεῖς. Ego omisi Schh.
 ταύτης. 2) ἐπὶ τῇ φλούμενα ἐμπλάττουσα τὰ Cam. ἐπιτυφλούμενα ἐμ-
 πλάττοντα Voss. ἐπιτυφλούμενα ἐμπλάττειν τε τὰ Schh. cum caeteris.
 Recta Par. 3) Omisit Cam. 4) Priores carent verbis: τὴν περιφε-
 ρειαν — οὐ περιφερωῶν, quae nobis praebentur a Par. et margine Flor.
 Jam Schh. sagacissimus multa deesse antea senserat. Nonnulla mutavi,
 ut εἰληχότα in εἰληχότα, γλίσχρον in γλίσχρον, ἄλμυρον δὲ τῷ in Τὸν

ordine motae in ventrem confluant, qui maxime vacuus facillime excipere possit. Adstringentem vero e magnis 66 figuris et multangulis et minime rotundis compositum esse, quae si in corpora veniant, venas excaecent et obstruant et impediunt quo minus confluat, ita ut cava constituent. Amarum autem e parvis et laevibus et rotundis, tali nimirum rotunditate accepta, quae flexus quoque habeat. Ideo lubricum et glutinosum esse. Salsum vero e magnis nec rotundis, sed aliqua parte inaequalibus, et hanc ob rem non flexuosis. Intelligit autem inaequalia, quae mutationem habeant inter se et complicationem. E magnis quidem, quoniam salsilago redundet; parvas enim particulas circumdantibusque pulsas, cum universo corpore commisceri. E non rotundis vero, quia salsum asperum, rotundum autem glabrum sit. Ex inaequalibus demum, quod non obstruatur, quare friabilis sit. Acerbum deni- 67 que saporem parvum et rotundum et angularem, tamen non inaequalem; acerbum enim multangulum fieri acritate, calcifacere, et perfundere, quoniam parvus et rotundus et angularis sit, omneque angulare ita se habeat. Pari autem modo caeteras quoque cujusque vires nuntiat, ad figuras reducens. Omnium autem figurarum non ullam esse sinceram et immixtam caeteris, sed in quoque (*saporem*) multas esse, eundemque habere (*figuram*) glabri et acerbi et rotundi et acris et reliquorum, quae autem maxima insit, hanc maxime erga sensum et vim vigere. Praeterea in quem-

δ' ἄλμ., more antecedentium et sequentium. 5) Priorum πολυκάμπτων mutavi cum Par. in πολυκαμπῶν cf. §. 65. 6) ὅπι Schn. (errato). 7) ἄλμυρός Cam. 8) μίγνυται ἔν mutavi in μίγνυσθαι ἄν cum Par. 9) οὐ σκαληνόν, τῶ priores, sed Par.: σκαληνόν δὲ διὰ τὸ, quae recte se habent, praeter σκαληνόν, quod mutavi secundum μεγάλων et οὐ περιφερῶν. 10) καὶ inserui cum Par. secundum sequentem verborum repetitionem. 11) Comma inseruit Schn. 12) γὰρ inseri voluit Schn. 13) ἄγωνιοειδῆ falso Par. In Cam. desiderantur verba σκαληνόν δὲ—γωνιοειδῆ. 14) Inserui χυλῶ et mutavi priorum πολλούς in πολλά. 15) Vulgatum ὃ correxit Schn. ὃ δ' ἄν ἔνι Cam. Par. 16) εἰσελθοῖ Par. superscriptum comma loco puncti posuit Schn.

φέρειν οὐκ ¹⁾ ὀλίγον· καὶ διὰ τοῦτο τὸ αὐτὸ ²⁾ τάναντία,
 68 καὶ τάναντία τὸ αὐτὸ πάθος ποιεῖν ἐνιότε. Καὶ περὶ μὲν
 τῶν χυλῶν οὕτως ἀφόριζεν. "Ατοπον δ' ἂν φανείη πρῶτον
 μὲν τὸ μὴ πάντων ὁμοίως ἀποδοῦναι τὰς αἰτίας, ἀλλὰ
 βαρὺ ³⁾ μὲν καὶ κοῦφον καὶ μαλακὸν καὶ σκληρὸν καὶ με-
 γέθει καὶ σκληρότητι καὶ τῷ μανῶ καὶ πυκνῶ· θερμὸν δὲ
 καὶ ψυχρὸν καὶ τὰ ἄλλα τοῖς σχήμασιν ⁴⁾. Ἐπειτα βαρέος
 μὲν καὶ κούφου καὶ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ καθ' αὐτὰ
 ποιεῖν φύσεις· μέγεθος μὲν γὰρ καὶ σμικρότης, καὶ τὸ
 πυκνὸν καὶ τὸ μανὸν οὐ πρὸς ἕτερόν ἐσιν· θερμῶν δὲ
 καὶ ψυχρῶν καὶ τῶν ἄλλων, πρὸς τὴν αἰσθησιν ⁵⁾· καὶ
 ταῦτα πολλαίκις λέγοντα, διότι τοῦ χυλοῦ ⁶⁾ τὸ σχῆμα
 69 σφαιροειδές. Ὅλως δὲ μέγισον ἐναντίωμα καὶ κοινὸν ἐπὶ
 πάντων, ἅμα μὲν πάθη ποιεῖν τῆς αἰσθήσεως ⁷⁾, ἅμα
 δὲ τοῖς σχήμασι διορίζειν· καὶ τὸ αὐτὸ φαίνεσθαι τοῖς
 μὲν πικρὸν, τοῖς δὲ γλυκὺ, τοῖς δ' ἄλλοις ὀξύ ⁸⁾· οὐχ
 οἷόν τε γὰρ τὸ σχῆμα πάθος εἶναι, οὔτε ταῦτο τοῖς μὲν
 σφαιροειδές, τοῖς δ' ἄλλως ⁹⁾. Ἀνάγκη δ' ἴσως, εἶπερ
 τοῖς μὲν γλυκὺ, τοῖς δὲ πικρὸν [ἐσιν] ¹⁰⁾, οὐδὲ κατὰ τὰς
 ἡμετέρας ἕξεις μεταβάλλειν τὰς μορφάς. Ἀπλῶς δὲ τὸ
 μὲν σχῆμα καθ' αὐτὸ ἐσι, τὸ δὲ γλυκὺ καὶ ὅλως τὸ αἰ-
 σθητὸν πρὸς ἄλλα καὶ ἐν ἄλλοις, ὡς φησιν. "Ατοπον ¹¹⁾
 δὲ καὶ τὸ πᾶσιν ἀξιοῦν ταῦτο φαίνεσθαι ¹²⁾ τῶν αὐτῶν αἰ-
 σθανομένων, καὶ τούτων ¹³⁾ τὴν ἀλήθειαν ἐλέγχειν, καὶ

¹⁾ γὰρ ante οὐκ delendum putavit Schn. ²⁾ Comma delendum pu-
 tavit Schn. ³⁾ Ego loco δομῆς priorum, ponendum putavi βαρὺ, non
 solum secundum §. 61, sed etiam secundum sequentia ἔπειτα βαρέος
 κιλ. ⁴⁾ Excidisse putat Schn. διορίζειν, recte, cf. §. 69. ⁵⁾ Annotat
 Schn. nihil adesse, unde Genitivus pendeat, qui ad superiora non
 possit referri, quum Democritus non φύσεις sed πάθη τῆς αἰσθήσεως
 esse θερμῶν καὶ ψυχρῶν putaret, quae non tantum valere mihi videntur, ut
 φύσεις non possit suppleri. Theophr. enim ipse priorum φύσεις accu-
 ratius designat καθ' αὐτά. ⁶⁾ Priorum χυμοῦ mutavi in χυλοῦ, quod
 Schn. conjecit, ut exempli caussa memoratum esse videatur τὸ σφαιροει-
 δές, v. §. 69. ⁷⁾ Mutandum putavit Schn. in τὰς αἰσθήσεις, falsus,
 nam τὰ αἰσθητά est supplendum, quae pro Democrito πάθη τῆς αἰσθή-
 σεως sunt. ⁸⁾ Priores τοῖς δ' ἄλλοις· οἷον οὔτε, sed Schn. conjecit, et

nam irruat sapor habitum, non parvum interesse. Quibus effici, ut eadem passio contraria, et contraria eandem passionem nonnunquam producant. Itaque de saporibus definivit. Primum autem inepte agere videri potest, qui non omnium causam similiter nuntiat, sed grave quidem et leve et molle et durum tum magnitudine et duritie tum raritate et densitate, calidum vero et frigidum ceteraque figuris (*definit*). Dein qui gravis et levis et duri et mollis naturam pro se constituit — nam magnitudo et parvitas et densitas et raritas non secundum aliud quoddam existunt — calidi vero et frigidi caeterorumque secundum sensum, saepeque dicens, propter quae saporis figura globosa sit. In universum autem maxime et omnium communiter repugnat, (*sensilia*) simul sensus passionem existimare ac figuris definire, nec non quod idem his amarum, illis dulce, caeterisque acre videatur; neque enim figura passio, neque idem his globosum, illis aliter esse potest, nec necesse est, si quidem his dulce, illis autem amarum sit, secundum nostrum habitum mutari formas. Sed omnino figura per se constat, dulce vero et prorsus sensibile secundum aliud quoddam et in aliis, ut ait. Inepte enim postulat, ut omnibus idem videatur, quod sensibus subest, eique veritatem adscribit, ille, qui antea

affirmat §. 63. ὅξυ' esse ad ἄλλοις addendum. *Cam.*: τοῖς δ' ἀλλήλοις οἶον οὔτε. Prius suspicatus erat *Schn.* ἄλλοις ἄλλο. ⁹⁾ *Cam.*: ἄλλοις, ἀνάγκη δ' εἶπερ ἴσως εἶπε τοῖς μὲν. *Par.*: ἄλλως ἀνάγκη δ' εἶπερ ἴσως εἶπερ. *Schn.* cum caeteris: ἄλλοις* Ἀνάγκη δ' ἴσως, εἶπερ τοῖς μὲν γλυκύ. *Schn.*, qui primam et secundam lacunam explere voluit, primum ita coniecit: ἄλλοις ἄλλο· οὔτε γὰρ οἶόν τε τὸ σχῆμα — τοῖς δ' ἄλλοις ἄλλο. Postea vero ita: ἄλλοις ὅξυ' οὐχ οἶόν τε γὰρ τὸ σχῆμα — ἄλλοις γωνιοειδές, quae posui, excepto γωνιοειδές, quod *Schn.* ex ingenio addidit, cuius autem loco ἄλλως *Par.* aptum est. ¹⁰⁾ Jam vidimus lectionum varietatem, propter quam *Schn.* coniecit haec: ἀνάγκη δ' ἴσως, εἶπερ ἐστίν, ὡσπερ εἶπε, τοῖς. At Theophrasti oratio εἶπερ ὡσπερ εἶπε? Tum in *Cam.* et *Par.* primum εἶπερ ante ἴσως interjectum esse intelligimus. Quocirca verba conservavi, ἐστίν tantum inserens. ¹¹⁾ Priorum ἀπλῶς mutavi cum *Par.*, quod *Schn.* coniecerat. ¹²⁾ ἀξιούνη* ταυτὸ φέρεσθαι *Voss.* ¹³⁾ τούτῳ *Par.*

ταῦτα εἰρηκότα πρότερον, τούτοις διακειμένοις ἀνόμοια ¹⁾ ὁμοια φαίνεσθαι ²⁾· καὶ πάλιν τὸ ³⁾ μῆθὲν μᾶλλον ἔτε-
70ρον τυγχάνειν τῆς ἀληθείας. Εἰκὸς γὰρ τὸ βέλτιον τοῦ χείρονος, καὶ τὸ ὑγιαῖνον τοῦ κάμνοντος ⁴⁾· κατὰ φύσιν γὰρ μᾶλλον. Ἔτι δὲ, εἶπερ μὴ ἐσι φύσις τῶν αἰσθητῶν, διὰ τὸ μὴ ταῦτα πᾶσι φαίνεσθαι, δῆλον ὡς οὐδὲ τῶν ζώων οὐδὲ τῶν ἄλλων σωματίων· οὐδὲ γὰρ περὶ τούτων ὁμοδόξουσι. Καίτοι, εἰ μὴ καὶ διὰ τῶν αὐτῶν γίνεται πᾶσι ⁵⁾ τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν, ἀλλ' ἢ γε φύσις τοῦ πικροῦ καὶ τοῦ ⁶⁾ γλυκέος ἢ αὐτὴ φαίνεται πᾶσιν. Ὅπερ καὶ αὐτὸς ἂν δόξειεν ἐπιμαρτυρεῖν· πῶς γὰρ ἂν τὸ ἡμῖν ⁷⁾ πικρὸν ἄλλοις ἦν γλυκὺ καὶ ξουφνόν, εἰ μὴ τις ἦν ὠρισ-
71μένη φύσις αὐτῶν; Ἔτι δὲ ποιεῖ σαφέστερον ἐν οἷς φησι, γίνεσθαι μὲν ἕκαστον, καὶ εἶναι κατ' ἀλήθειαν, ἰδίως δὲ ἐπὶ νεκροῦ ⁸⁾, μοῖραν ἔχειν ⁹⁾ συνέσεως. Ὡς διὰ τε ¹⁰⁾ τούτων ἐναντίον ἂν φανεῖται τὸ μὴ ποιεῖν φύσιν τινὰ τῶν αἰσθητῶν, καὶ πρὸς τούτοις, ὅπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον, ὅταν σχῆμα μὲν ἀποδιδῶ τῆς οὐσίας, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων, μὴ εἶναι δὲ λέγη φύσιν· ἢ γὰρ οὐδενὸς ὅλως ἢ καὶ τούτων ἔσαι, τῆς αὐτῆς γε ¹¹⁾ ὑπαρχούσης αἰτίας. Ἔτι δὲ τὸ θερμόν τε καὶ ψυχρόν, ἅπερ ἀρχὰς τιθέασιν, εἰκὸς ἔχειν τινὰ φύσιν· εἰ δὲ ταῦτα, καὶ τὰ ἄλλα. Νῦν ¹²⁾ δὲ σκληροῦ μὲν καὶ μαλακοῦ καὶ βαρέος καὶ κούφου ποιεῖ τὴν οὐσίαν, ἅπερ ¹³⁾ οὐχ ἦττον ἔδοξε λέγεσθαι πρὸς ἡμᾶς· θερμοῦ δὲ καὶ ψυχροῦ καὶ τῶν ἄλλων οὐδενός. Καίτοι τό γε βαρὺ καὶ κούφον ὅταν διορίζῃ τοῖς μεγέθεσιν, ἀνάγκη τὰ ἀπλᾶ πάντα τὴν αὐτὴν ἔχειν ὁρμὴν τῆς φο-

¹⁾ ἀνομοίοις διακειμένοις *Cam.* Caeteri priores: ἀνομοίως διακειμένοις. *Mea correxerat Coray.* ²⁾ φαίνεται *Par.* ³⁾ τῷ *Cam.* ⁴⁾ Priorem τὸ κάμνον τοῦ μὴ καμ. corrigi voluit *Schn.* τὸ μὴ κάμνον τ. ζ. *Cam.* μὴ omisit. *Recta Par.* Caeterum *Schn.* deesse verbum διαφῆρειν primum suspicatus est, dein ipse μᾶλλον τυγχ. τ. ἀληθ. suppleendum. ⁵⁾ ὁμοδοξοῦσι καὶ ποιεῖ μὴ καὶ** αὐτῶν γίνεται *Cam.* Caeteri priores *Καίτοι*, εἰ μὴ καὶ τὸ αὐτὸ γίν. *Recta Par.* ⁶⁾ Omittit *Par.* ⁷⁾ ἐπιμαρτυρεῖν** ἂν τὸ *Cam.* *Vulgatum* ὅτι ἂν τὸ mutari voluit *Schn.* in ὅτι [οὐκ] ἂν τὸ. *Sed recta Par.* ⁸⁾ Priores μικροῦ, ad quae *Schn.* annotavit: „Haec non intelligo. Si πικροῦ scriptum fuit, sensum aliquem videre

dixerat, sentientium conditioni dissimilia similia videri; inepte demum dicit non aliud alio magis veritatem consequi. Meliora enim magis pejoribus, et sana magis 70 aegrotis (*veritatem assequi*) decet, quippe quae magis secundum naturam se habeant. Tum, si quidem sensilium, quia non omnibus eadem viderentur, natura nulla esset, patet neque animalium neque reliquorum corporum naturam esse, de quibus non idem existimant. Quamquam autem non per eadem sensilia omnibus dulce et amarum fit, tamen et amari et dulcis natura eadem omnibus videtur. Quae ipse testari videatur: quomodo enim nobis amarum aliis dulce et austerum esset, nisi eorum natura distincta quaedam esset? Quae clarius demonstrat, 71 dicens quodcunque fieri et esse secundum veritatem, singulariter autem mortuum rationis partem habere. Ex quibus jamjam elucet, quod sibi contradicat, sensilium naturam nullam existimans, ac porro, quae jam antea dicta sunt, si (*sensilium*), ut caeterorum quoque, figuram existere nuntiat, nullam tamen esse naturam dicit. Namque aut nullius plane aut horum quoque natura erit, quum eadem causa adsit. Calidum etiam et frigidum, quae principia existimant, naturam quandam habere aequum est: si autem haec, cetera quoque. Nunc autem durum quidem et molle et grave et leve, quae non minus secundum nostram conditionem dici videntur, existere statuit Democritus, calidum autem et frigidum caeteraque non. At tamen si grave et leve magnitudine definit, necesse est, omnia simplicia eundem habeant lationis impetum, ut

mibi videor." Sed *Plut. pl. ph. 4, 4*: 'Ο δὲ Δημόκριτος πάντα μετέχειν φησὶ ψυχῆς ποιῶς, καὶ τὰ νεκρὰ τῶν σωμάτων, διότι ἀεὶ διαφορῶς τινος θερμοῦ καὶ αἰσθητικοῦ μετέχει, τοῦ πλεονος διαπνεομένου. Ex quibus patet, collocandum esse νεκροῦ cf. §. 4. Contra haec certare videtur *Cic. Tusc. I, 34. §. 82*, sed v. comm. σύνεσις non potest offendere. Videtur enim hic Democriti verbum, cujus loco *Plut. ψυχῆ.* 9) ἔχει *Flor. ἔχει Par.* 10) Priorum τε corrigi voluit *Schn.* 11) τε *Cam.* 12) τοῦ *Cam.* 13) Priorum ὅπερ corrigi voluit *Schn.*

ρᾶς ¹⁾. ὥσε μιᾶς τινος ἂν ὕλης εἴη καὶ τῆς αὐτῆς φύ-
 72 σεως. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἔοικε συνηκολουθηκέναι τοῖς
 ποιουῶσιν ὅλως τὸ φρονεῖν κατὰ τὴν ἀλλοίωσιν· ἥπερ ἐστὶν
 ἀρχαιοτάτη δόξα. Πάντες γὰρ οἱ παλαιοὶ καὶ οἱ ποιη-
 τὰ καὶ σοφοὶ κατὰ τὴν διάθεσιν ἀποδιδόασιν τὸ φρο-
 νεῖν ²⁾. Τῶν δὲ χυλῶν ἐκάστω τὸ σχῆμα ἀποδίδωσι πρὸς
 τὴν δύναμιν ἀφομοιωῶν ταύτην τοῖς πάθεσιν ³⁾. ὅπερ οὐ
 μόνον ἐξ ἐκείνων ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν αἰσθητηρίων ἔδει συμ-
 βαίνειν· ἄλλως τε καὶ εἰ πάθη τούτων ἐστὶν. Οὐ γὰρ
 πᾶν τὸ σφαιροειδὲς οὐδὲ τὰ ἄλλα σχήματα τὴν αὐτὴν
 ἔχει δύναμιν, ὥσε καὶ τὸ κατακείμενον ⁴⁾ ἔδει διορίζειν,
 πότερον ⁵⁾ ἐξ ὁμοίων [ἢ ἐξ ἀνομοίων] ⁶⁾ ἢ ἐξ ἀμφοῖν
 ἐστὶ, καὶ πῶς ἢ τῶν αἰσθήσεων ἀλλοιώσεις γίνεται, καὶ
 πρὸς τούτοις ὁμοίως ἐπὶ πάντων ἀποδοῦναι τῶν διὰ τῆς
 ἀφῆς, καὶ μὴ μόνον τὰ ⁷⁾ περὶ γεῦσιν. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα
 μὲν ⁸⁾ ἦτοι διαφορὰν τινα ἔχει πρὸς τοὺς χυλοὺς, ἢν
 ἔδει διελεῖν, ⁹⁾ ἢ καὶ παρακεῖται ¹⁰⁾, δυνατόν ὄν ὁμοίως
 73 εἰπεῖν. Τῶν δὲ χρωμάτων ἀπλᾶ μὲν λέγει τέτταρα· λευ-
 κὸν μὲν οὖν εἶναι τὸ λεῖον· ὃ γὰρ ἂν μὴ τραχὺ, μηδ'
 ἐπισκιάζῃ ¹¹⁾ μηδὲ δυσδίόδόν τι, τοιοῦτον πᾶν λαμπρὸν
 εἶναι. Δεῖ δὲ ¹²⁾ καὶ εὐθύτροπα ¹³⁾ καὶ διαυγῆ τὰ λαμπρὰ
 εἶναι. Τὰ μὲν οὖν σκληρὰ τῶν λευκῶν ἐκ τοιούτων σχη-
 μάτων συγκεῖσθαι, οἷον ἢ ἐντὸς πλάξ τῶν κογχυλίων·
 ταῦτα γὰρ ἂν ἄσκια ¹⁴⁾ καὶ εὐαγῆ καὶ εὐθύπορα εἶναι· τὰ
 δὲ ψαθυρὰ ¹⁵⁾ καὶ εὐθύτροπα ἐκ περιφερῶν μὲν λοξῶν δὲ

1) φθορᾶς Par. 2) περὶ φρ. Cam. 3) Vulgabatur ἀποδιδόασιν.
 Voss. Schn. et Flor. ἀφομοιωῶν τοῖς ἐν τοῖς. Suspiciatur Schn. τὴν ἐν
 τοῖς πάθεσιν. Male, ut facile intelligitur. Malui autem loco τοῖς ἐν—
 ταύτην τοῖς πάθεσιν, quoniam pro Democrito δύναμις et πάθη simul
 describuntur, cf. §. 65. 66. 67. 4) Priorum τὸ κάτω κείμενον mutari
 voluit in ὑποκείμενον, recte relatam ad τὸ αἰσθητηρίον, Schn., ego au-
 tem in κατακείμενον, quod aequali modo quam διακείμενον adhibetur,
 et quo simul ἢ διάθεσις τοῦ αἰσθητηρίου proditur. 5) πρότερον Cam.
 6) Quae exidisse mihi visa sunt, addidi seclusa. 7) Schn. corrigi voluit
 ἐπὶ τῶν, sed constructionis mutatio est levis. 8) μὲν non habere, ad
 quod referatur, annotat Schn. 9) διελεῖν Cam. 10) Priora εἰ καὶ
 παρῆται. Sed Cam. et Par. recte ἢ, quod postulat praecedens ἦτοι.

unius materiae ejusdemque naturae sint. De quibus illos 72 videtur sequutus esse, qui prorsus intellectum secundum mutationem fieri putant, quae opinio vetustissima est. Omnes enim prisci et poëtae et sapientes secundum dispositionem corporis nos sapere edunt. Saporum autem cuique figuram secundum vim, quam cum passionibus componit, tribuit. Quod quidem non solum ex illis, sed e sensoriis quoque fieri debuit, praesertim si passionibus ad haec pertinent. Neque enim omne globosum, nec reliquae figurae eandem habent vim, ita ut illud, quod sensibus subjacet, definire debuisset, num e similibus (*an e dissimilibus*) an ex utrisque sit, ac quomodo sensuum mutatio fiat, quibus absolutis addenda erat doctrina de tactu sensilibus, neque de gustu solo dicendum. Sed hujus quoque sensilia profecto aut discrimen quoddam erga sapes habent, quod expedire debuit, aut non longe mutuo absunt, ut similiter dicere posset. Colorum 73 quatuor simplicia esse dicit, album quidem laeve, quod neque asperum sit, neque obumbret, facileque progrediatur, quale omne candidum sit. Candida vero et recte perforata et translucida esse oportere. Alborum igitur dura e talibus componi figuris, qualis sit concharum crusta interna; inopaca enim et pellucida et recte perforata esse; friabilia autem et facile fragilia e rotun-

Vitium, quod in verbo *παρεῖται* latebat, bene sensit *Schn.*, qui ἢ καὶ παριέναι, μὴ δυνατόν κτλ. conjecit. Sed ἢ contraria verborum ἢν ἴδει διελεῖν non inducit, sed verborum *διαφορὰν τινα ἔχει*, quocirca *παρακεῖται* scribendum putavi, neque *μὴ* inserendum, quia *δυνατόν κτλ.* opponitur verbis *ἢν ἴδει διελεῖν*. Ita Theophrastus Democritum vituperare videtur, qui nihil egisset de conditione diversa inter *τοὺς χυλοὺς* et *τὰ περὶ γεῦσιν*, inter quae vel magna differentia exstet, quae indicanda erat, vel minor, ut de utrisque simili, tamen distinguendis modo dici potuisset, ubi non obliviscaris sententiae *Arist.*, gustum esse tactum quendam, v. comm. ¹¹⁾ *ἀποσκιάζη* vulgatum correxit *Schn.* ¹²⁾ Priorum *ὄθει* καὶ mutavi cum *Par.* ¹³⁾ Priorum *εὐρύτρυπα* mutari voluit *Schn.* recte: quanquam enim *δυσδίοδον* explicari videri potest illo, tamen ubique loquitur de *πόροις εὐθείαι*, velut in sequentibus, §. 74. 80. ¹⁴⁾ Priorum *ἀνάσκη* mutavi cum *Par.*, quod *Schn.* jam conjecerat. ¹⁵⁾ *εἶναι τὰ ψαθυρὰ καὶ* correxit *Schn.*

τῆ θέσει πρὸς ἄλληλα, καὶ τὰς δύο συζεύξεις, τὴν θ' ¹⁾ ὅλην τάξιν ἔχειν ὅτι μάλιστα ὁμοίαν. Τοιούτων δ' ὄντων, ψαθυρὰ μὲν εἶναι, διότι κατὰ μικρὸν ἢ σύναψις· εὐθροπτα δὲ, ὅτι ὁμοίως κεῖνται· ἄσζια δὲ, διότι λεῖα καὶ πλατέα ²⁾. λευκότερα δὲ τῶ τὰ σχήματα τὰ εἰρημένα καὶ ἀκριβέστερα καὶ ἀμιγέστερα εἶναι, καὶ τὴν τάξιν καὶ τὴν

74 θέσιν πρὸς ἄλληλα ³⁾ ἔχειν μᾶλλον τὴν εἰρημένην. Τὸ μὲν οὖν λευκὸν ἐκ τοιούτων εἶναι σχημάτων. Τὸ δὲ μέλαν ἐκ τῶν ἐναντίων, ἐκ τραχέων καὶ σκαληνῶν καὶ ἀνομοίων· οὕτω γὰρ ἂν ⁴⁾ σκιαῖζειν, καὶ οὐκ εὐθεῖς ⁵⁾ εἶναι τοὺς πόρους οὐδ' εὐδιόδους ⁶⁾. Ἐτι δὲ τὰς ἀπορόρους ⁷⁾ νωθεῖς καὶ ταραχωδεῖς· διαφέρειν γὰρ τι καὶ τὴν ἀπορόρην, τῶ ⁸⁾ ποιὰν εἶναι πρὸς τὴν φαντασίαν, ἣν γίνεσθαι διὰ τὴν ἐναπόληψιν τοῦ ἀέρος ἄλλοίαν. Ἐρυθρὸν δ' ἐξ οἴωνπερ ⁹⁾ τὸ θερμὸν, πλὴν ἐκ μειζόνων. Ἐὰν γὰρ αἱ συγκρίσεις ὡς μειζοὺς ὁμοίων ὄντων τῶν σχημάτων, μᾶλλον ἐρυθρὸν εἶναι. Σημεῖον δ', ὅτι ἐκ τοιούτων τὸ ἐρυθρὸν· ἡμᾶς τε γὰρ θερμοαινομένους ἐρυθραίνεσθαι, καὶ τὰ ἄλλα τὰ πυρούμενα, μέχρις ἂν οὐ ἔχη τὸ τοῦ πυροειδοῦς. Ἐρυθρότερα δὲ τὰ ἐκ μεγάλων ὄντα σχημάτων, οἷον τὴν φλόγα καὶ τὸν ἀνθρακα τῶν χλωρῶν ξύλων ἢ τῶν αὔων ¹⁰⁾. Καὶ τὸν σίδηρον δὲ καὶ τὰ ἄλλα τὰ πυρούμενα ¹¹⁾· λαμπρότατα μὲν γὰρ εἶναι τὰ πλεῖστον ἔχοντα καὶ λεπτότατον πῦρ, ἐρυθρότερα δὲ τὰ παχύτερον ¹²⁾ καὶ ἔλαττον. Διὸ καὶ ἥττον εἶναι θερμὰ τὰ ἐρυθρότερα· θερμὸν γὰρ ¹³⁾ τὸ λεπτόν· τὸ δὲ χλωρὸν ἐκ μὲν τοῦ σερεοῦ καὶ τοῦ κενοῦ συνεζάναι, ἐκ μεγάλων δ' ¹⁴⁾ ἀμφοῖν

76 τῆ θέσει καὶ τῆ ¹⁵⁾ τάξει αὐτῶν τὴν χροῖαν. Τὰ μὲν οὖν ἀπλᾶ χρώματα τούτοις κεχρηῆσθαι τοῖς σχήμασιν· ἕκασον δὲ καθαρώτερον, ὅσῳ ἂν ἐξ ἀμιγέστερων ἦ. Τὰ δὲ ἄλλα κατὰ τὴν τούτων μίξιν· οἷον τὸ μὲν χρυσοειδὲς καὶ τὸ

¹⁾ ἄλληλα· καὶ vulgatum correxit Schn. Vulgo τὴν δ'. Schn.: τὴν ε'. ²⁾ Vulgatum τέλεια correxit Schn. e Cam., affirmat Par. ³⁾ Priorum λευκότερα δ' ἀλλήλοις, τῶ — θέσιν ἔχειν corrigi voluit Schn. ⁴⁾ ὄν correxit Schn. ex Cam., affirmat Par. ⁵⁾ εὐθεῖς Par. ⁶⁾ εὐδι' Flor. εὐδι Par. ⁷⁾ Priorum ἀπορόρους correxi ex

dis quidem, sed situ, quem teneant inter se, obliquis (*componi*), duasque conjunctiones, totumque ordinem quam simillimum habere. Itaque friabilia esse, quia brevi intervallo sese tangant, facile autem fragilia, quia similem habeant situm, inopaca demum, quia laevia sint et lata, atque albiora, quia figurae descriptae et accuratiores et minus mixtae sint, ordinemque et situm enarratum magis invicem habeant. Colorem igitur album e talibus constare 74 figuris. Nigrum vero e contrariis, ex asperis et inaequalibus et dissimilibus; ita enim illam obumbrare nec rectos habere meatus nec faciles transitu. Effluvia etiam hebetia et perturbata. Effluvia enim eo quoque differre, qualia ad phantasiam, aëre percepto mutatam, sint. Rubrum autem ex iisdem quidem constare, e quibus calidum, tamen majoribus. Nam quo magis confundantur figurae eadem, eo magis rubrum esse. Quod autem rubrum ex iisdem constet figuris, ejus rei testimonium esse, quod calefacti rubeamus, itemque omnia reliqua, quae igni apponantur, donec habeant colorem igneum. Quae autem magis rubra sint, e majoribus esse figuris, ut flammam et carbonem lignorum viridium vel aridorum, et ferrum et caetera, quae igni apponantur. Candidissima enim esse, quae plurimum ignem et tenuissimum habeant, ruberrima vero, quae crassiorem et minorem, atque ideo minus calida sint: calidum enim tenue. Colorem demum viridem e valido quidem et vacuo, utroque autem propter situm et ordinem coloris magno constare. Simples igitur colores his gaudere figuris, unum-76 quemque vero eo puriorem esse, quo ex minus mixtis constet. Caeteros secundum horum mixtionem fieri, ut auri et aëris et omnem talem ex albo et rubro, qui candi-

usu Theophr. 8) τὸ *Par.* 9) οἶον περὶ *Cam.* 10) αὐ* *Cam.* 11) καὶ τὸν σίδηρον — πυρούμενα hic apposita esse credo, quae ad praecedentia ἐρυθραίνεσθαι καὶ τὰ ἄλλα κτλ. pertinent. 12) παχύτερα *Par.* 13) ἐρυθρότερα θερμοὺν γὰρ *Cam.* omissis mediis inter duo ἐρυθρότερα. 14) συνεστάναι μεγάλων ἐξ ἀμφοῖν corrigi voluit *Schn.* quocirca μὲν inserui inter ἐξ et τοῦ ξερροῦ. 15) δὲ καὶ τάξει *Cam.*

τοῦ χαλκοῦ καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον ἐκ τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ
 ἐρυθροῦ· τὸ μὲν γὰρ λαμπρὸν ἔχειν ¹⁾ ἐκ τοῦ λευκοῦ,
 τὸ δὲ ὑπέρυθρον ἀπὸ τοῦ θερμοῦ· πίπτει γὰρ εἰς τὰ
 κενὰ τοῦ λευκοῦ τῇ μίξει τὸ ἐρυθρόν. Ἐὰν δὲ προστεθῇ
 τούτοις τὸ χλωρὸν, γίνεσθαι τὸ κάλλιζον χροῶμα· δεῖν ²⁾
 δὲ μικρὰς τοῦ χλωροῦ τὰς συγκρίσεις εἶναι· μεγάλας ³⁾
 γὰρ οὐχ οἷόν τε συγκειμένων οὕτω τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ
 ἐρυθροῦ. Διαφοροῦς ⁴⁾ δ' ἔσεσθαι τὰς χροῶς, τῷ πλέον
 77 καὶ ἔλαττον λαμβάνειν. Τὸ δὲ πορφυροῦν ἐκ λευκοῦ καὶ
 μέλανος καὶ ἐρυθροῦ· πλείσθην μὲν μοῖραν ἔχοντος τοῦ
 ἐρυθροῦ, μακρὰν ⁵⁾ δὲ τοῦ μέλανος, μέσην ⁶⁾ δὲ τοῦ λευ-
 κοῦ. Διὸ καὶ ἠδὲ φαίνεσθαι πρὸς τὴν αἴσθησιν. Ὅτι
 μὲν οὖν τὸ μέλαν καὶ τὸ ἐρυθρὸν αὐτῷ ⁷⁾ ἐνυπάρχει, φα-
 νερόν εἶναι τῇ ὄψει· διότι δὲ τὸ λευκόν, τὸ λαμπρὸν καὶ
 διανγῆς σημαίνειν· ταῦτα γὰρ ποιεῖν τὸ λευκόν. Τὴν δ'
 ἰσάτιν ἐκ μέλανος σφόδρα καὶ χλωροῦ· πλείω ⁸⁾ δὲ μοῖ-
 ραν ἔχειν τοῦ μέλανος. Τὸ δὲ πράσινον ἐκ πορφυροῦ
 καὶ τῆς ἰσάτιδος, ἢ ἐκ χλωροῦ καὶ πορφυροειδοῦς· τὸ
 γὰρ θεῖον εἶναι τοιοῦτον καὶ μετέχειν τοῦ λαμπροῦ. Τὸ
 δὲ κυανοῦν ἐξ ἰσάτιδος καὶ πυρώδους, σχημάτων δὲ πε-
 ριφερῶν καὶ βελονοειδῶν ⁹⁾, ὅπως τὸ σίλβρον τῷ μέλανι
 78 ἐνῆ. Τὸ δὲ καρύϊνον ἐκ χλωροῦ καὶ κυανοειδοῦς· ἐὰν
 δὲ χλωρὸν [πλέον] ¹⁰⁾ μιχθῇ, φλογοειδὲς γίνεσθαι· τὸ γὰρ
 ἀνάσκιον ¹¹⁾ καὶ μελανόχρων ἐξείργεσθαι. Σχεδὸν δὲ καὶ
 τὸ ἐρυθρὸν τῷ λευκῷ μιχθὲν χλωρὸν ποιεῖν εὐαγῆς καὶ
 οὐ μέλαν· διὸ καὶ τὰ φνόμενα χλωρὰ τὸ πρῶτον εἶναι
 πρὸ τοῦ θερμοανθῆναι καὶ διαχεῖσθαι ¹²⁾. Καὶ πλήθει
 μὲν τοσοῦτον ἐπιμεμίχθαι ¹³⁾ χρωμάτων, ἄπειρα δὲ εἶναι
 τὰ χροῶματα ¹⁴⁾ καὶ τοὺς χυλοὺς κατὰ τὰς μίξεις, ἐὰν τις
 τὰ μὲν ἀφαιρῇ, τὰ δὲ προστιθῇ ¹⁵⁾, καὶ τῶν μὲν ἔλαττον
 μίσην ¹⁶⁾, τῶν δὲ πλέον· οὐθέν γὰρ ὁμοιον ἔσεσθαι θά-
 79 τερον θατέρω ¹⁷⁾. Πρῶτον μὲν οὖν τὸ πλείους ἀποδοῦ-

¹⁾ ἔχει vulgatum correxit Schn. ²⁾ Vulgatum δεῖ correxit Schn.
³⁾ μεγάλα Cam. ⁴⁾ διαφοραῖς Cam. Par. ⁵⁾ Priorum μικρὰν mutavi
 cuius Par. et Flor., cujus caussam sequentia expediunt. ⁶⁾ μέσον Cam.

dum habeant ex albo, subrubrum e calido: namque in partes albi vacuas rubrum incidere mixtione. Quibus si viride admisceatur, pulcherrimum fieri colorem, quanquam viridis parva pars conferatur oportere, quum magna cum albo et rubro ita mixto componi non possit. Colores enim dilaturos esse, pluribus minoribusve partibus apposis. Purpureum ex albo et nigro et rubro compositum, 77 maximam partem rubri habere, magnam nigri, mediocrem albi, ideoque sensui jucundum esse. Nigrum autem et rubrum in eo superare, visu ipso patere; album, testari splendidum et translucidum, quae albo proferantur. Colorem vero glasti ex multo nigro et viridi, pluribus nigri partibus admixtis. Porraceum e purpureo et glasti colore, vel e viridi et purpureo. Sulphur enim talis coloris et candidi particeps esse. Caeruleum autem e glasti et ignis colore, figuris rotundis et acui similibus, quatenus lucidum nigro insit. Nuceum denique e viridi 78 et caeruleo, si autem plus viridis misceatur, flammeum fieri, quum opacum et nigrum removeatur. Rubrum vero cum albo mixtum fere viride efficere purum nec nigrum. Itaque res primum colorem viridem obducere antequam calefiant et diffundantur. Tantam quidem colorum copiam commisceri, atque innumerabiles esse colores et sapes per mixtiones, si quis haec adimat, illa apponat, et horum minus misceat, illorum plus: nullum enim alterum alteri similem fore. Primum igitur quod plura 79

μεσὸν Par. 7) omittit Par. 8) πλείονα Par. 9) βελωνοειδῶν Par. 10) Inseri voluit Schn. 11) Priorum ἄσκιον mutavi propter φλογοειδῆς et μελανόχρων. 12) διεχέισθαι Cam. 13) Priores ἐπιμέμνηται, quocirca Schn. ita corrigi voluit: τοσοῦτων ἐπιμέμνηται — εἶναι (φησὶ), quae non placent, quoniam sequentia docent, haec etiam tanquam dicta Democriti pronuntiata esse. Idcirco ἐπιμεμνηται scripsi. Genitivus χρωμάτων a τοσοῦτων pendens contra Graecorum usum mihi non videtur, praesertim quum πλήθει additum sit. 14) τὰ χρώματα addidi cum Par. 16) Vulgatum μίσγειν correxit Schn. 17) Priorum θατέρου mutari voluit Schn., omittit Cam.

ναι τὰς ἀρχὰς, ἔχει τινὰ ἀπορίαν· οἱ γὰρ ἄλλοι τὸ λευ-
 κὸν καὶ τὸ μέλαν, ὡς τούτων ἀπλῶν ¹⁾ ὄντων μόνων.
 Ἐπειτα τὸ μὴ ²⁾ πᾶσι τοῖς λευκοῖς μίαν ποιῆσαι τὴν μορ-
 φὴν, ἀλλ' ἕτεραν τοῖς σκληροῖς καὶ τοῖς ψαθυροῖς· οὐ
 γὰρ εἰκὸς ἄλλην αἰτίαν εἶναι τοῖς διαφόροις κατὰ τὴν
 ἀφῆν· οὐδ' ἂν ἔτι τὸ σχῆμα αἰτίον εἶναι τῆς φορᾶς,
 ἀλλὰ μᾶλλον [δοκεῖ] ἢ θέσις ³⁾. Ἐνδέχεται γὰρ καὶ τὰ
 περιφερῆ καὶ ἀπλῶς πάντα ἐπισκιάζειν ἑαυτοῖς· σημεῖον
 δέ· καὶ γὰρ αὐτὸς ταύτην φέρει τὴν πίστιν, ὅσα τῶν λεί-
 ων μέλανα φαίνεται. Διὰ γὰρ τὴν σύμφυσιν καὶ τὴν τά-
 ξιν, ὡς τὴν αὐτὴν ἔχοντα τῷ μέλανι, φαίνεσθαι τοιαῦτα·
 καὶ πάλιν ὅσα λευκὰ τῶν τραχέων· ἐκ μεγάλων ⁴⁾ γὰρ
 εἶναι ταῦτα, καὶ τὰς συνδέσεις οὐ περιφερεῖς ⁵⁾, ἀλλὰ προ-
 κρόσσας ⁶⁾ καὶ τῶν σχημάτων τὰς μορφὰς μιγνυμένας,
 ὥσπερ ἡ ἀνάβασις καὶ τὰς πρὸ τῶν τειχῶν ἔχει βωμί-
 δας ⁷⁾· τοιοῦτον γὰρ ὄν, ἄσχιον εἶναι, καὶ οὐ κωλύεσθαι
 80 τὸ λαμπρόν ⁸⁾. Πρὸς δὲ τούτοις πῶς λέγει καὶ ἐξ ὧν τὸ
 λευκὸν ἐνίων ⁹⁾ γίνεσθαι μέλαν, εἰ τεθείησαν οὕτως,
 ὡς' ἐπισκιάζειν; ὅλως δὲ τοῦ διαφανοῦς καὶ τοῦ λαμ-
 προῦ μᾶλλον ἔοικε τὴν φύσιν ἢ τοῦ λευκοῦ λέγειν· τὸ
 γὰρ εὐδίοπτον εἶναι καὶ μὴ ἐπαλλάττειν ¹⁰⁾ τοὺς πόρους,
 τοῦ διαφανοῦς ἔπει πόσα δὴ λευκὰ τοῦ διαφανοῦς [δια-
 φέρει] ¹¹⁾; ἔτι δὲ τὸ μὲν εὐθεῖς εἶναι τῶν λευκῶν ¹²⁾ τοὺς
 πόρους, τῶν δὲ μελάνων ἐπαλλάττειν, ὡς εἰσιούσης τῆς
 φάσεως, ὑπολαβεῖν οὐκ ἔστιν· ὁρᾶν γὰρ φησι ¹³⁾ διὰ τὴν

1) ἀπλῶς Steph. 2) μὲν Cam. 3) τὴν θέσιν postulat Schn., sed
 ipse annotat postea, δοκεῖ excidisse verisimiliter. 4) μεγάλου Par.
 5) ὑπερφερεῖς Par. 6) προκρόσσας Cam. Par. 7) In prioribus legitur
 ita: τὰ πρὸ τῶν τειχῶν ἔχει σώματα, ad quae Schn. annotat: „Haec non
 intelligo, nec sana esse puto.” Ut autem antea προκρόσσας Democriti
 verbum fuisse videtur, ita hīc quoque comparisonem, quam instituerat De-
 mocritus, afferrī existimaverim. Quamquam igitur sensum meis emendatio-
 nibus non plane clarum redditum esse intelligo, tamen sensum aliquem vi-
 deo, quo diversi mixtionis gradus prodantur. ἀνάβασις ut ἀναβαθμός, βωμί-
 δες, ut κρόσσαι, ad quae annuunt praecedentia. 8) Priorum τοῦ λαμπροῦ
 correxi, quantum Schn. conjecerat. 9) Comma inter λευκὸν et ἐνίων
 recte voluit deleri Schn. 10) Vulgatum ἐπαλλάττειν correxit Schn.

principia enumerantur, non omni caret dubitatione. Reliqui enim album et nigrum colores simplices solos nuntiant. Dein quod non omnibus attribuitur albis una eademque forma, sed alia duris, alia friabilibus. Aliam enim esse causam differentiae secundum tactum, non congruit rationi, neque figuram lationis praebere causam, sed situs ea esse magis videtur. Rotunda quoque et omnino omnia sibi ipsa obumbrare licet, quod testantur, (et Democritus haec ipse putat), quae inter nigra videntur levia, — per concretionem enim (*dicit*) et ordinem eundem, quem nigrum tenet, talia apparere, — et rursus quae aspera videntur inter alba — haec enim e magnis constare et conjunctionibus non rotundis, sed prominentibus, et e figuris mixtione compositis, ut adscensus quoque gradus ante muros habeat: ita colorem inopacum esse, neque impedi candidum. Ad haec vero quomodo explicat et ex qua-⁸⁰nam causa color albus rerum aliquot niger fiat, si ita ponuntur, ut obumbrent? Prorsus autem pellucidi et candidi naturam magis exponere videtur quam albi: quod enim visui pervium sit, neque obstruat meatus, ad pelluciam pertinet; quibus autem (*differunt*) alba a translucide? dein alborum meatus apertos esse, nigrorum vero alteriari, viso tanquam ingresso, probari non potest. Cerni enim dicit effluvio et repraesentatione in oculo

¹¹) Priores: ἐπὶ πόσα δὲ λευκὰ, τοῦ διαφανοῦς; quae corrigi voluit Schn. ita: ἐπεὶ — δὴ — κοῦ διαφανῆ. Sed puto διαφέρει propter similitudinem verborum excidisse. ¹²) Priores: εὐθεῖς κεκλιῆσθαι τοῖς πόρους, quae Schn. ita corrigi voluit primum, ut post πόρους, ὅσα λευκὰ interponatur, postea vero, ut dicatur: ἔτι δὲ τὸ μὲν λαμπρὸν εὐθεῖς. Vera habet Pir. ¹³) Priores habent: ὡς εἰσιούσης τῆς φύσεως, ὑπολαμβάνειν φασ διὰ τὴν ἀπορόσῃν κτλ. quae Schn. corrigi censuit ita: ἐπαλλάττειν ὑπὸ λαμβάνων φησὶν, ὡς εἰσιούσης τῆς χροῆς διὰ τὴν ἀπορόσῃν. Sed ὑπὸ λαβεῖν φασι habet Flor., et multo melius Par.: ὑπολαβεῖν ἐστὶν ὁρᾶν διαφασιν. Quae quum mendis non plane careant, ita corrigenda putavi, ut φύσεως loco φύσεως ponatur, οὐκ ad ἐστὶν addatur (v. sequentia οὐδὲ ῥάδιον ὑπολ.), γὰρ φησι loco δὲ φασι scribatur. Praeterea ἔμφασιν τῆι ὄψιν Voss.

ἀπορροήν καὶ τὴν ἔμφρασιν τὴν εἰς τὴν ὄψιν. Εἰ δὲ τοῦτο ἔστι, τί διοίσει τοὺς πόρους ὁμοίους ¹⁾ κεῖσθαι κατ' ἀλλήλους ἢ ἐπαλλάττειν; οὐδὲ ²⁾ τὴν ἀπορροήν ἀπὸ τοῦ κενοῦ πῶς γίνεσθαι ³⁾, ῥάδιον ὑπολαβεῖν· ὥσε λεκτέον τούτου τὴν αἰτίαν. Ἔοικε γὰρ ἀπὸ τοῦ φωτὸς ἢ ἀπὸ ἄλλου τινὸς ποιεῖν τὸ λευκόν· διὸ καὶ τὴν παχύτητα τοῦ
81 ἀέρος αἰτιᾶται ⁴⁾ πρὸς τὸ φαίνεσθαι μέλαν. Ἐτι δὲ ὡς τὸ μέλαν ἀποδίδωσιν, οὐ ῥάδιον καταμαθεῖν· ἢ σκιά γὰρ μέλαν τι καὶ ἐπιπρόσθησίς ⁵⁾ ἐστὶ τοῦ λευκοῦ· διὸ πρῶτον τὸ λευκὸν [κατὰ] ⁶⁾ τὴν φύσιν. Ἄμα δὲ οὐ μόνον τὸ ἐπισκιάζειν, ἀλλὰ καὶ τὴν παχύτητα τοῦ ἀέρος καὶ τῆς εἰσιούσης ἀπορροῆς αἰτιᾶται, καὶ τὴν ταραχὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Πότερον ⁷⁾ δὲ ταῦτα συμβαίνει διὰ τὸ μὴ εὐδίοπτον ἢ καὶ ἄλλω γίνοιτ' ἂν, ἢ μέλανι, καὶ ποίω ⁸⁾,
82 οὐ διασαφεῖ. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ [τῶν] ⁹⁾ χλωρῶν μὴ ἀποδοῦναι μορφὴν, ἀλλὰ μόνον ἐκ τοῦ ξερεοῦ καὶ τοῦ κενοῦ ποιεῖν. Κοινὰ γὰρ ταῦτά τε πάντων ¹⁰⁾, καὶ ἐξ ὁποιωνοῦν ¹¹⁾ ἔσαι σχημάτων. Χρὴ δ', ὥσπερ καὶ τοῖς ἄλλοις, ἰδιόν τι ποιῆσαι· καὶ εἰ μὲν ἐναντίον ¹²⁾ τῷ ἐριθρῶ, καθάπερ τὸ μέλαν τῷ λευκῷ, τὴν ἐναντίαν ἔξει μορφὴν· εἰ δ' εἴη ¹³⁾ μὴ ἐναντίον, αὐτὸ τοῦτ' ἂν τις θαυμάσειεν, ὅτι τὰς ἀρχὰς οὐκ ἐναντίας ¹⁴⁾ ποιεῖ· ἴσκει γὰρ ἐν πᾶσιν οὕτως ¹⁵⁾. Μάλιστα δ' ἐχρήν τοῦτο δακρυβοῦν, ποῖα τῶν χρωμάτων ἀπλᾶ· καὶ διὰ τί τὰ μὲν σύνθετα, τὰ δὲ ἀσύνθετα· πλείσθη γὰρ ἀπορία ¹⁶⁾ πρὸ τῶν ἀρχῶν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἴσως χαλεπόν· ἐπεὶ καὶ τῶν χυμῶν εἴ τις δύναται τοὺς ἀπλοῦς ἀποδοῦναι, μᾶλλον ἂν ὄδε ¹⁷⁾ λέγοι. Περὶ δὲ ὁσμῆς προσαφορίζει [σχεδὸν ὁμοίως τοῖς πλείοις· οὐδὲν γὰρ ἴδιον] ¹⁸⁾ εἰρηξέ γε, πλὴν

¹⁾ Priorres desiderant τοὺς πόρους, quae dedit *Par.* ²⁾ Priorum οἱ δὲ mutavi cum *Par.* et *Flor.*, quod *Schn.* jam coniecerat. ³⁾ Priorres habent περιγίνεσθαι, quod *Schn.* in παραγίνεσθαι mutari voluit. Sed *Par.* πῶς γίνεσθαι, ad quod annotat *Schn.*: „voluitne πῶς γίνεσθαι?“ Ego πῶς γίνεσθαι scripsi. ⁴⁾ Vulgatum αἰτιᾶσθαι correxit *Schn.* ⁵⁾ ἐπιπρόσθησις *Cam.* ⁶⁾ Inserui. ⁷⁾ πρότερον *Cam.* ⁸⁾ Priorum καὶ

facta. Quae si ita sunt, quid differt, sintne meatus similes inter se an alternent? Neque effluvium a vacuo quodammodo fieri facile percipitur, ut caussa hujus rei indicanda sit. Ille enim a luce sive ab aliquo alio album fieri dicere videtur, quamobrem aëris crassitiei adscribit, si quid nigrum videtur. Tum quomodo nigrum definiat, 81 non facile creditur: umbra enim nigrum aliquod et obumbratio albi est, ut album primum sit secundum naturam. Simul autem non obumbrationi tantum, sed crassitiei quoque aëris et effluvii irruentis caussam designat, et oculi perturbationi. Num autem haec accidant, quia visui non pervia sint, an aliam ob caussam fiant, an nigro, et quali, non demonstrat. Inepte etiam agit, quod viridis formam non 82 exponit, sed tantum e solido et vacuo id componi docet, quae tum omnium communia tum ex figuris quibuslibet sunt. Sed ut caeterorum, sic viridis quoque singularem describat necesse est, et si quidem rubro contrarium, ut nigrum albo, est, contrariam habet formam: si autem non contrarium, hoc quidem miramur, quod principia non contraria existimet: ita enim in omnibus videtur. Maxime autem diligenter examinari oportuit, quales colores simplices, et per quid hi compositi, illi non compositi sint, nam de principiis plurimum dubitatur, et pari modo difficile est. Itaque saporum quoque si quis posset simplices prodere, magis talia diceret. De odore definit (*fere similiter plurimis, nihil enim peculiare*) pronuntiavit, nisi

ἄλλως γίνουτ' ἂν, καὶ ποίω, ἢ μέλανι, οὐ mutavi in ἄλλω, quod conje-
cit Schn., transpositis caeteris. ποίω, μέλαν Cam. ἢ μέλαν Flor. Par.
9) Inseri voluit Schn. aut τοῦ χλωροῦ ροῦ. χλωρόν Cam. 10) Ita Cam.
Schn. πάντα Steph. κενὰ Voss. 11) ὄξοποίων Cam. ἔξοποίων Voss.
12) Vulgatum ἐναντίω correxit Schn. 13) Priorum ἢ corrigi voluit
Schn. 14) ἐναντία vulgatum correxit Schn. 15) Vulgata πᾶσιν· οὕτως
μάλιζα correxit Schn. πᾶσιν, οὕτως· μάλιζα Cam. οὕτω Par. 16) ἀπει-
ρητα Par. 17) ὥδε Cam. 18) προσσφορίζειν εἴρηκε Cam. προσσφορί-
ζει.... εἴρηκε Schn., qui vitiosa haec esse, sensuque παρήκε vel simile
verbum flagitari annotat. Ex §. 57 et aliis verba inserui.

τοσοῦτον, ὅτι τὸ λεπτόν ἀπορρέον ἀπὸ τῶν βαρέων ποιεῖ
 τὴν ὁδμήν· ποῖον δέ τι τὴν φύσιν ὄν ὑπὸ τίνος πάσχει,
 83 οὐκέτι προσέθηκεν· ὅπερ ¹⁾ ἴσως ἦν κυριώτατον. Δημό-
 κριτος μὲν οὖν οὕτως ²⁾ ἔνια παραλείπει. Πλάτων δὲ
 θερμοὺν μὲν εἶναι φησι τὸ διακρίνον δι' ὀξύτητα [τῶν
 πλευρῶν καὶ λεπτότητα] τῶν γωνιῶν ³⁾· ψυχρὸν δὲ, ὅταν
 τῆς ὑγρότητος [τῆς περὶ τὸ σῶμα] τὰ μείζω, ἐκκρίνοντα
 τὰ ἐλάττω, καὶ μὴ δυνάμενα εἰσιέναι, κύκλω περιωθῆ ⁴⁾·
 τῇ γὰρ μάχῃ τρόμον, καὶ τῷ πάθει ῥίγος ⁵⁾ εἶναι ὄνο-
 μα ⁶⁾. Σκληρὸν δὲ, οἷς ἂν ἡ σὰρξ ὑπείκη· μαλακὸν δὲ,
 ὅσα ⁷⁾ ἂν τῇ σαρκί, καὶ πρὸς ἄλληλα ὁμοίως ⁸⁾· ὑπείκειν
 δὲ τὸ μικρὰν ἔχον βάσιν. Βαρὺ δὲ καὶ κοῦφον τῷ μὲν
 ἄνω καὶ κάτω διορίζειν οὐ δεῖν· οὐ γὰρ εἶναι τοιούτων
 φύσιν ⁹⁾· ἀλλὰ κοῦφον μὲν εἶναι τὸ εἰς τὸν παρὰ φύσιν
 τόπον ῥαδίως ἐλκόμενον· βαρὺ δὲ τὸ χαλεπῶς. Τραχὺ
 δὲ καὶ λειον, ὡς ἱκανῶς ὄντα φανερά, παραλείπει καὶ
 84 οὐ λέγει. Ἡδὺ δὲ καὶ ἀλγεινὸν ¹⁰⁾, τὸ μὲν εἰς φύσιν
 [ἀπιὸν] ἀθρόον πάθος, τὸ δὲ παρὰ φύσιν καὶ βίᾳ [γι-
 νόμενον] λυπηρόν ¹¹⁾· τὰ δὲ μέσα καὶ αἰσθητα ¹²⁾ ἀνά-
 λογον· διὸ καὶ κατὰ τὸ ὄραῖν οὐκ εἶναι λύπην οὐδ' ἡδο-
 νὴν τῇ διακρίσει καὶ συγκρίσει ¹³⁾. Περὶ δὲ χυμῶν ἐν
 μὲν τοῖς περὶ ὕδατος τέτταρα λέγει ὕδατος εἶδη ἐν χυ-

¹⁾ ὅπερ *Par.* ²⁾ ὅπως *Cam. Par.* ³⁾ διακρίνον δι' ὀξύτητα τῶν
 γωνιῶν *Cam.* διακρίνον ὀξύτητα τῶν γωνιῶν *vulgata* mutavit in τῶν σω-
 μάτων *Schn.* ex verbis Platonis *Tim.* p. 370: ὅτι μάλιστα ἐκείνη καὶ οὐκ
 ἄλλη φύσις διακρίνουσα ἡμῶν κατὰ σμικρὰ τε τὰ σώματα κερματίζουσα,
 τοῦτο ὃ νῦν θερμοὺν λέγομεν κτλ. *Sed quod omnes editt. et codd. τῶν*
γωνιῶν habent, et Par. cum Cam. convenit, illa conservavi et nonnulla
inserui e Platonis verbis ibid.: τὴν δὲ λεπτότητα τῶν γωνιῶν καὶ πλευ-
ρῶν ὀξύτητα κτλ. Caeterum sequentia κύκλω περιωθῆ quoque persua-
dent. ⁴⁾ *Vulgabantur haec: ὅταν δι' ὑγρότητα ἐκκρίνοντα — εἰσιέναι*
τὰ μείζω, κύκλω περιωθῆ, quae Schn. ita corrigi voluit: ὅταν τὰ ὑγρά
τοῦ σώματος τὰ μείζω κτλ. Sed τοῦ σώματος falsum est. Plato enim
ipse ait l. c.: τὰ γὰρ δὴ τῶν περὶ τὸ σῶμα ὑγρῶν μεγαλομερέεερα κτλ.
*v. comm. Quibus ductus mutavi pauca. περιωθεῖ *Flor. Par.** ⁵⁾ *Vulgatum*
*πάχει correxit Schn. πάχει ῥίγος *Cam.** ⁶⁾ ὄνομα, σκληρὸν, ὅ *vulgatum*
correxit Schn. ita, ut punctum insereret, et δὲ interponeret. Ego οἷς et
⁷⁾ ὅσα e *Platonis* verbis plane iisdem, teste sequente πρὸς ἄλληλα.
 p. 371. ⁸⁾ οὕτως *Platonis* displicet. ⁹⁾ *Schn.* annotat, haec vitiosa

hoc, quod tenue a gravibus effluens odorem producat; quale autem secundum naturam sit et a quo patiat, nunquam addidit, quod aequo summi erat momenti. Demo- 83
critus igitur ita nonnulla omittit. Plato autem calidum esse dicit, quod discernat propter acritatem (*laterum et tenuitatem*) angulorum, frigidum vero, si humoris (*qui corpus circumfluit*,) majora, quae minora excernant, neque (*in horum sedes i. e. corpus nostrum*) ingredi possint, (*ea*) circulo trudent, hac enim pugna tremorem, et passione rigorem nomen accepisse. Durum, cui caro cedat, molle autem, quod carni similiterque inter se cedat, cedere vero, quod parvam habeat basin. Grave et molle verbis sursum et deorsum definiri non debere, quae natura non constituisset, sed leve esse, quod in alium locum, ad quem a natura non destinatum sit, facile trahatur, grave contra, quod difficile. Asperum et laeve, quasi satis aperta, omittit nec loquitur 84
de iis. Jucundum et molestum, illud quidem passionem fortiter valentem secundum naturam, hoc autem ortam praeter naturam et per vim, triste; media et quae tantum sentiantur, secundum rationem, ut visu nec dolorem nec voluptatem excitari discretione et concretione. De saporibus autem in illis, quae de humore disputat, quatuor

videri, quod non intelligo. Ipse *Schn.* ait: „Plato negabat, in mundo sphaerico recte supra et infra, sursum et deorsum usurpari”, τοιούτων sunt autem τῶν ἄνω καὶ κάτω. ¹⁰⁾ In prioribus legitur αὐσηρόν, quod ex sequentibus depromptum videtur, sed, nisi λυπηρόν, certe cum *Platone* p. 374 ἀλγεινόν scribendum est. ἡδὲ *Cam.* ¹¹⁾ Omnia, e *Platonis* *Timaeo* hic excerpta, manca et angusta, et, ut *Schn.* annotat, sine codicis melioris ope non emendanda, vel potius vix emendanda sunt. Nonnulla ex accuratiore comparatione *Platonis* et *Theophr.* acquisisse mihi videor. Caeterum non *Theophrastus*, sed *Theophrasti* excerptor accusandus est. E *Platonis* verbis p. 376 inserui illa seclusa. ¹²⁾ Priorum ἀναίσθητα correxi, quoniam *Plato* ait: τὸ δὲ μετ' εὐπειρίας γινόμενον ἅπαν, αἰσθητὸν μὲν ὅτι μάλιχα, λυπῆς δὲ καὶ ἡδονῆς οὐ μέτεχον. ¹³⁾ Haec verba ipsa mala quaedam σύγκριστις est e verbis *Platonis*: οἶον τὰ περὶ τὴν ὄψιν αὐτὴν παθήματα — βία γὰρ τὸ πείμπαν οὐκ ἔνι τῇ διακρίσει τε αὐτῆς καὶ συγκρίσει.

λοῖς¹⁾, οἶνον, ὀπὸν, ἔλαιον, μέλι· ἐν δὲ τοῖς πάθεισι τὸν γεώδη χυμὸν· καὶ διὰ ταῦτα τὰ²⁾ συνάγοντα τοὺς πόρους καὶ συγκρίνοντα³⁾, τὰ μὲν τραχύτερα ξυφνὰ εἶναι, τὰ δὲ ἥττον [τραχύνοντα]⁴⁾, αὐσηρά· τὸ δὲ ῥυπτικὸν τῶν πόρων καὶ ἀποκαθαρτικὸν ἀλμυρὸν⁵⁾· τὸ δὲ σφόδρα ῥυπτικὸν, ὥσε καὶ ἐκτῆκειν [τῆς γλώττης τι τῆς φύσεως]⁶⁾, πικρὸν. Τὰ δὲ θερμαίνομενα καὶ ἄνω φερόμενα⁷⁾ καὶ διακρίνοντα⁸⁾, δριμέα· τὰ δὲ κυκῶντα⁹⁾ ὀξέα· τὰ δὲ σὺν τῇ ὑγρότητι τῇ ἐν τῇ γλώττι καὶ δια-
85 χυτικὰ καὶ συστατικὰ εἰς τὴν φύσιν, γλυκέα¹⁰⁾. Τὰς δ' ὀσμάς εἶδη μὲν οὐκ ἔχειν, ἀλλὰ τῷ λυπηρῷ καὶ ἡδεῖ διαφέρειν. Εἶναι δὲ τὴν ὀσμὴν ὕδατος μὲν λεπτότερον, ἀέρος δὲ παχύτερον· σημεῖον δὲ, ὅτι, ὅταν ἐπιφραχθέντες [βία] ἀνασπῶσιν¹¹⁾, ἄνευ ὀσμῆς τὸ πνεῦμα εἰσέροχεται· διὸ καθάπερ καπνὸν ἢ¹²⁾ ὀμίχλην εἶναι τῶν σωμάτων ἀόρατον. Εἶναι δὲ καπνὸν μὲν μεταβολὴν ἐξ ὕδατος εἰς αἶρα, ὀμίχλην δὲ τὴν¹³⁾ ἐξ αἵρος εἰς ὕδωρ. Φωνὴν δὲ εἶναι πληγὴν ὑπὸ αἵρος δι' ὠτων ἐγεφάλου τε καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς¹⁴⁾· ὀξεῖαν δὲ καὶ βαρεῖαν τὴν ταχεῖαν καὶ βραδεῖαν¹⁵⁾· συμφωνεῖν δ', ὅταν ἡ ἀρχὴ τῆς βρα-
86 δεῖας [φορᾶς] ὁμοία ἢ τῇ τελευτῇ τῆς ταχείας¹⁶⁾. Τὸ δὲ χρῶμα φλόγα εἶναι ἀπὸ τῶν σωμάτων, σύμμετρα μόρια ἔχουσαν τῇ ὀψει¹⁷⁾· λευκὸν μὲν τὸ διακριτικὸν, μέλαν δὲ τὸ συγκριτικὸν¹⁸⁾· ἀνάλογα¹⁹⁾ δὲ τοῖς περὶ τὴν

1) εἶδη· ἐν χυλοῖς μὲν οἶνον aliter distingui recte censuit Schn. e verbis Platonis p. 365 sq. 2) τὰ inserui. 3) Priorum τοὺς χυμοὺς mutavi in τοὺς πόρους, quod Plat. τὰ φλέβια p. 378. (Theophr. ipse caus. plant. 6, I. §. 4) habet cf. sequentia, praecipue verba §. 89: συνάγειν καὶ τοὺς πόρους κτλ. Malim ἀποξηραίνοντα, quod Plato et Theophr. II. cc. 4) Inserui ex Platonis verbis. 5) ἀλμυρὸν secundum Platonem et Theophr. 6) συντήκειν Par. falso, ἀποτήκειν Plato et Theophrastus, secundum quos addidi verba seclusa. 7) Priorum ἀναφερόμενα correxi secundum Platonem et Theophr. I. c. §. 5. 8) διατέμνοντα malim, sec. Plat. et Theophr. 9) Ita Steph. Voss. Schn. οὐκ ὄντα Cam. breviter dictum Plat. p. 379. Theophr. I. c. ita: τὰ δὲ προλελεπτυσμένα ὑπὸ σηπεδόρος, εἰς δὲ τὰς σενὰς φλέβιας εἰσδύομενα καὶ ἀνακικῶντα καὶ ἀναζυμοῦντα καὶ ἀφρίζειν ποιοῦντα, ὀξέα. 10) Breviter dicta melius Theophr.

humoris genera in saporibus enumerat, vinum, succum plantarum, oleum, mel: in illis autem, quae de passionibus disserit, saporem terrenum nominat. Quae igitur meatus contrahant et conducant, partim asperiora, adstringentia, partim minus asperantia, austera; quod autem meatus abstergat et purget, salsum, quod vero tam vehementer abstergat, ut (*aliquid e linguae natura*) eliquet, amarum; quae calefacta et sursum lata discernant, acerba, quae liquores perturbent, acria; quae contra cum humore, qui linguae insit, secundum naturam perfundantur et consistant, dulcia. Odores vero genera non habere, sed molestos aut jucundos differre. Odorem quidem aqua tenuiorem esse, aëre autem crassiorem, cujus signum esse, quod, si naribus obstructis vi trahatur, sine odore spiritus ingrediatur; ideo tanquam fumum vel caliginem esse corporum non visam. Fumum enim esse mutationem ex aqua in aërem, caliginem ex aëre in aquam. Vocem autem esse plagam aëris per aures, cerebrumque et sanguinem usque ad animam: acutam et gravem esse velocem et tardam; consonari, si initium (*lationis*) tardae simile fiat fini velocis. Colorem tandem flammam esse a corporibus euntem, partes visui accomodatas habentem, album quidem discernentem, nigrum concrenentem, utrumque con-

l. c. Plato l. c. ¹¹⁾ Priores επιφράζαντες ἀνασπῶσιν male. Plato p. 380: δηλοῦνται δὲ, ὅποταν τινὸς ἀντιφραχθέντος περὶ τὴν ἀναπνοήν, αἶψα τις βλεῖ τὸ πνεῦμα εἰς αὐτόν. Voss. ἀνασπείσιν. ¹²⁾ Priores καὶ. Ego ἢ ex verbis Platonis iisdem, qui nihil de τῶν σωμάτων ἀόρατον habet. Voss. omittit ἀόρατον. ¹³⁾ τὸ Cam. Par. ¹⁴⁾ Uti in praecedentibus mutavi ordinem et inserui τε secundum Platonis verba, v. §. 6. ann. 10. ¹⁵⁾ Breviter dicta habet Plato ita p. 381: ὄση δ' αὐτῆς ταχέια, ὄξειαν· ὄση δὲ βραδυτέρα, βαρύτεραν. ¹⁶⁾ ὁμοία καὶ τῇ Cam. ἢ τῇ Voss. φορᾶς inserui e Platonis verbis p. 409. ¹⁷⁾ Addit Plato πρὸς αἰσθησιν. p. 382. ¹⁸⁾ διακριτικὸν τῆς ὄψεως Plato; loco συγκριτικὸν idem ἐναντίον αὐτοῦ. ¹⁹⁾ Priorum ἀνάλογον correxi, quod ad λευκὸν et μέλαν refertur, quod τοῖς κτλ. sequitur, quod Plato ἀδελφὰ habet.

σάρκα θερμοῖς καὶ ψυχροῖς καὶ τοῖς περὶ τὴν γλῶσσαν
 ξυμφροῖς καὶ δριμέσι ¹⁾). Λαμπρὸν δὲ [καὶ ξίλβον] τὸ
 πυρῶδες λευκόν ²⁾). τὰ δὲ ἄλλα ἐκ τούτων ³⁾). ἐν οἷς δὲ
 λόγοις οὐδ' εἶ ⁴⁾ τις εἰδείη, χρῆναι λέγειν φησὶν, ὧν οὐκ
 ἔχομεν εἰκότα ⁵⁾ λόγον ἢ ἀναγκαῖον· οὐδ', εἰ πειρωμέ-
 νων ⁶⁾ μὴ γίνοιτο οὐθὲν ἄτοπον ⁷⁾). ἀλλὰ τὸν θεὸν δύ-
 νασθαι τοῦτο δοῦν. Ἄ μὲν οὖν εἶρηκε, καὶ πῶς ἀφώ-
 87 ρικε, σχεδὸν ταῦτά ἐστιν. Ἄτοπον δὲ καὶ τούτου ⁸⁾ πρῶ-
 τον μὲν τὸ μὴ πάντα ὁμοίως ἀποδοῦναι, μηδὲ ὅσα τοῦ
 αὐτοῦ γένους. Ὅρισας γὰρ τὸ θερμὸν σχήματι, τὸ ⁹⁾
 ψυχρὸν οὐχ ὡσαύτως ἀπέδωκεν. Ἐπεὶ δὲ ¹⁰⁾ μαλακὸν τὸ
 ὑπεῖκον, φανερόν, ὅτι τὸ ὕδωρ καὶ ὁ ἀήρ καὶ τὸ πῦρ
 μαλακά· φησὶ γὰρ ὑπεῖκειν τὸ μικρὰν ἔχον βάσιν· ὥσε
 τὸ πῦρ ἂν εἴη μαλακώτατον. Δοκεῖ δὲ τούτων οὐθὲν,
 οὐθ' ὅλως τὸ μὴ μένον, ἀλλὰ μεθιζάμενον ¹¹⁾ εἶναι
 μαλακὸν, ἀλλὰ τὸ εἰς τὸ βάθος ὑπεῖκον, ἄνευ μετα-
 88 ζάσεως. Ἐτι ¹²⁾ δὲ τὸ βαρὺ καὶ κοῦφον οὐχ ἀπλῶς,
 ἀλλ' ἐπὶ ¹³⁾ τῶν γεωδῶν ἀφώρικε· τούτων γὰρ δοκεῖ τὸ
 μὲν βαρὺ χαλεπῶς, τὸ δὲ κοῦφον ῥᾶρον ἄγεσθαι πρὸς
 τὸν ¹⁴⁾ ἀλλότριον τόπον· τὸ δὲ πῦρ καὶ ὁ ἀήρ ταῖς εἰς
 τοὺς οἰκείους τόπους φοραῖς κοῦφα καὶ ἔστι καὶ δοκεῖ.
 Διόπερ ¹⁵⁾ οὐκ ἔσαι τὸ μὲν πλεῖον τῶν ὁμογενῶν ἔχον
 βαρὺ, τὸ δὲ ἔλαττον κοῦφον ¹⁶⁾· τὸ μὲν γὰρ πῦρ ὅσω

1) Plato ait: ξυμφροῖς· καὶ ὅσα θερμοαντικὰ ὄντα, δριμέα ἐκαλέσα-
 μεν. 2) Non dubitavi priorum ἀερῶδες in πυρῶδες mutare. Schn. an-
 notavit: „In Platonis libris vocis ἀερῶδες vestigium nullum exstat, et
 locus Theophrasti minus integer esse videtur.” Recte, sed meum ve-
 rum esse, probant Platonis verba p. 383: καὶ τοῦ μὲν ἐκπηδῶντος πυ-
 ρός, οἷον ἀπ' ἀσραπῆς, τοῦ δ' εἰσιόντος, καὶ περὶ τὸ νοτερόν κατασβεν-
 νυμένου, παντοδαπῶν ἐν τῇ κνήσει ταύτῃ γιγνομένων χρωμάτων, Μαγ-
 μαργᾶς μὲν τὸ πάθος προσείπομεν, τὸ δὲ τοῦτο ἀπεργαζόμενον, Λαμ-
 πρὸν τε καὶ Σίλβον ἐπωνομάσαμεν, ex quibus καὶ ξίλβον addidi. 3) Per-
 git Schn.: „Neque enim ex solo λαμπρῶ aut λευκῶ caeteri colores misti
 dicuntur a Platone.” Verba autem Theophrasti deprompta videntur ex
 his Platonis: τὰ δὲ ἄλλα ἀπὸ τούτων σχεδὸν δῆλα, quae inferius addun-
 tur p. 384. Sed dici possunt a Theophrasto ex Platonis explicatione
 colorum reliquorum, nisi de ἐρυθρῶ dubitamus. 4) Vulgatum οὐδέ τις

venire calidis frigidisque carnis, et adstringentibus acerbisque linguae. Candidum vero (*et lucidum*) esse album igneum, caeteros ex his conformari, in quibus ait non esse dicendum de rationibus, nec, si quis sciret aliqua eorum, quum eorum rationem vel necessitudinem non intelligamus, nec, si quis conatus proferret nihil ineptum, sed Deum hoc facere posse. Quae igitur dixit, et quomodo defini- vit fere haec sunt. Primum autem hic quoque philoso- 87 phus inepte egit, qui neque omnes unius generis species nec quot sint tradidit. Calido enim per formam consti- tuto, frigidum non eodem modo exposuit. Quum autem molle quod cedat esse enuntiet, patet, aquam, aërem et ignem molles esse, dicit enim cedere quod parvam habeat basin, ut ignis mollissimus esset. Quorum quidem nihil rectum videtur, neque omnino quod non maneat, sed lo- cum mutet molle esse, sed quod in profundum cedat sine (*loci*) mutatione (*totius massae*). Tum grave et leve non 88 simpliciter, sed in terrenorum ratione definivit, quorum gra- ve difficile, leve facilius ad locum moveri videtur alienum: ignis vero et aër lationibus ad loca propria levis est et vi- detur. Quamobrem non verum est, grave esse illud, cui plus sit homogeneous, leve, cui minus. Ignis enim, quo major, eo levior est, sed regione ignis sursum posita,

correxit *Schn.* e Platonis verbis p. 383. ⁵⁾ Eodem modo vulgatum εὐκατά. ⁶⁾ περιωμένω *Cam. Par.* ⁷⁾ Pergit *Schn.*: „etiam illud, quod e Platone refertur, οὐδ' εἰ πειρ. κτλ., hodie non reperitur in editis li-bris.“ Nonne autem secundum haec Platonis verba nostra sunt dicta: αἷς ἂν ἀφομοιοῦμενα μίξεσι διασώζοι τὸν εἰκότα μῦθον· εἰ δέ τις sq. p. 384. ⁸⁾ τοῦτου* *Cam.* ⁹⁾ σχήματα, τὸ δὲ *Cam.* ¹⁰⁾ Vulgatum ἐπεὶ τι mutavit *Schn.* ¹¹⁾ Priorum οὐθ' ὅλως τὸ μὴ ἀντιμεθιζόμενον correxit *Schn.* ¹²⁾ Priorum Ἐσι correxit *Schn.* ¹³⁾ ἐπεὶ *Cam.* ¹⁴⁾ Omittit *Par.* ¹⁵⁾ διάπερ *Cam.* ¹⁶⁾ Priores habent: τὸ μὲν Πλατων τῶν ὁμογενῶν ἔχον βαρὺν, τὸ δὲ πλεῖον κοῦφον. Sed ego mutavi locos, quos tenent Πλατων et πλεῖον, secundum Platonis doctrinam, e. g. p. 373: τὸ δὲ σμικρότερον, ῥᾶρον τοῦ μέλλονος, βιαζόμενοις εἰς τὸ ἀνόμοιον, πρότερον ξυρέπεται, κοῦφον οὖν αὐτὸ προειρηκάμεν, et secundum *Arist. coel. IV, 2 T. 8 sq. v. comm.*

ἂν ἢ πλεῖον ¹⁾), κουφότερον, ἀλλ' ἄνω ²⁾ μὲν τιθεμένου
 τοῦ πυρός, ἐφαρμόσουσιν οἱ λόγοι καὶ οὗτος κάκεινος,
 ἐντεῦθεν ³⁾ δ' οὐδέτερος. Ὡσαύτως δὲ οὐκ ⁴⁾ ἐπὶ τῆς
 γῆς· ἄνωθεν γὰρ δεῦρο θάπτον οἰσθήσεται ⁵⁾ τὸ πλεον·
 ὥστε οὐχ ἀπλῶς ἢ γῆ καὶ τὸ πῦρ ἐστὶ τὸ μὲν βαρὺ, τὸ δὲ
 κοῦφον, ἀλλ' ἐκάτερον πρὸς τὸν τόπον· οὐδ' ὁμοίως ἐν-
 ταῦθα ⁶⁾ καὶ τὸ γεῶδες, ἀλλ' ἀνάπαλιν· ἐνταῦθα ⁷⁾ μὲν
 [γὰρ] ⁸⁾ τὸ ἔλαττον, ἐκεῖ δὲ τὸ πλεον ἔχον τῶν ὁμογενῶν
 89 κουφότερον. Ταῦτα δὲ πάντα συμβαίνει ⁹⁾ διὰ τὸ μὴ
 ἀπλῶς περὶ κούφου καὶ βαρέος, ἀλλὰ περὶ τοῦ γεώδους
 ἀφορίζειν. Τῶν δὲ χυλῶν τὰς μὲν φύσεις οὐ λέγει, τίς
 ἕκαστος, εἰ ἄρα τέσσαρες αἱ πᾶσαι διαφοραί· τὰ δὲ πάθη
 τὰ συμβαίνοντα ἀπ' αὐτῶν δηλοῖ· συνάγειν γὰρ ¹⁰⁾ καὶ
 τοὺς πόρους τὸ ξρυφνὸν ἢ ξυπτικὸν, καὶ καθαίρειν τὸ
 ἀλμυρὸν, ὅπερ πάθος ἐστὶν ἡμέτερον. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ
 ἄλλα. Ζητοῦμεν δὲ τὴν οὐσίαν μᾶλλον καὶ διὰ τί ταῦτα
 90 δρῶσιν· ἐπεὶ τά γε πάθη θεωροῦμεν. Ἀπορήσειε δ' ἂν
 τις καὶ περὶ τῶν ὀσμητῶν, εἰ [μὴ] ¹¹⁾ ἔστιν εἶδη· καὶ γὰρ
 τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς ἡδοναῖς διαφέρουσιν, ὥσπερ οἱ χυ-
 λοί. Καὶ ἅμα δόξειεν ἂν ὁμοίως ἔχειν ἐπὶ πάντων. Περὶ
 δὲ τῆς ὀσμῆς, ὅτι μὲν ἀπορόοή τις ἐστὶ, καὶ ἀνάπνευ-
 σις ¹²⁾ τοῦ ἀέρος, σχεδὸν ὁμολογοῦσιν ¹³⁾. Τὸ δ' ἀφο-
 μοιοῦν καπνῶ καὶ ὀμίχλῃ, ταῦτά τε ¹⁴⁾ λέγειν, οὐκ ἀλη-
 θές· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς φαίνεται ποιεῖν· τὸν ¹⁵⁾ μὲν γὰρ ἐξ
 ὕδατος εἰς ἀέρα, τὴν δ' ὀμίχλην ἐξ ἀέρος εἰς ὕδωρ λέ-
 γει μεταβάλλειν. Καίτοι δοκεῖ ¹⁶⁾ γ' ἀνάπαλιν ἔχειν ἐπὶ
 τῆς ὀμίχλης· διὸ καὶ παύεται τὰ ὕδατα γινομένης ¹⁷⁾ ὀμί-
 91 χλης. Ἐνδεεσέρως [δὲ] ¹⁸⁾ καὶ ὁ τῆς φωνῆς εἴρηται λό-

¹⁾ Prioris: ὅσον ἂν ἢ πλησίον, ubi ὅταν suspicatur Schn. Mea
 habet Arist. l. c. T. 9., quicum Theophr. plane convenit, v. comm.
²⁾ ἄνωθεν suspicatus est Schn. falso, regionem ignis ponit Theophr.
 non deorsum, sed sursum. ³⁾ Priorum ἐνταῦθα mutavi in ἐντεῦθεν,
 quod opponitur verbo ἄνω sursum. ⁴⁾ Priorum καὶ mutavi in οὐκ,
 quia terra igni opponitur: οὐχ ἀπλῶς et οὐδ' ὁμολως. ⁵⁾ Cam. Schn.
 Par.: οἰσθήσεται, ceteri αἰσθήσεται. ⁶⁾ Ad πῦρ referendum quod prae-

omnes rationes conveniunt, et haec et illa, deorsum neutra. Non pari autem modo terrena se habent, deorsum enim referuntur celerius ea, quibus plus homogeneous, ita ut non simpliciter terra et ignis gravis aut levis sit, sed uterque in regionis ratione, nec similiter igneum et terrenum, sed contrario; namque terrenorum quod minus, igneorum quod plus homogeneous habet, levius est. Quae omnia accidunt, quia non simpliciter de 89 levi et gravi, sed de terrenis definivit. Naturam vero saporum non exponit, qualis sit quisque, si quidem quatuor diversi sunt omnes. Passiones autem, quae ex iis accidunt, expedit. Contrahere enim meatus adstringentia vel acerba, et purgare salsum, quae nostra est passio. Similiter reliqua. Nos autem potius eorum indolem et per quid haec faciant, anquirimus, postea vero passiones consideramus. Dubitabit vero aliquis de olidis quoque, num 90 genera non sint, nam tum passionibus tum voluptatibus differunt, ut sapes. Et similiter simul omnia ita se habere videntur. Odorem autem efflavium quoddam et respirationem aëris esse, fere consentiunt. Quod autem eum cum fumo et caligine componit, hosque eosdem esse dicit, non recte vereque se habet; neque enim ipse haec facere videtur, fumum quidem ex aqua in aërem, caliginem ex aëre in aquam mutationem nuncupans. Attamen contrario modo caligo fieri videtur: caligine enim facta, aqua deficit. Praeterea magis manca oratio de voce com- 91

cedit, τὸ γεῶδες sequitur. 7) Nunc ad τὸ γεῶδες, quod praecedit. Multa excidisse videntur, quocirca mala verborum connexio. 8) γὰρ addidi. 8) συμπαραλεί Cam. συμπαραλεί Voss. συμπεραλεί Schn. Meum ex Par. 9) Priorum αὐτῶν* δηλοῖ γὰρ mutari voluit Schn. 10) Inserui μὴ. Plato enim dixerat, olidorum nulla esse genera, quibus contraria nunc praenuntiantur. 11) ἀναπνεύει Cam. 12) ὁμολογεῖται Cam. ὁμολόγηται Voss. 13) Priorum ταῦτα δέ mutavi cum Par. Conjecerat Schn. primum excidisse ὁμοία, postea τοιαῦτά τε. 14) Priorum τὸ mutavi cum Coray. 15) δοκεῖν ἀνάπαλιον Cam. 16) πίνονται Cam. Priorum γενομένης mutavi cum Par. 17) Inseruit Schn.

γος· οὔτε γὰρ κοινὸς¹⁾ ἅπασιν τοῖς ζώοις ἐστίν, οὔτε τὴν αἰτίαν λέγει τῆς αἰσθήσεως βουλόμενος. Ἔτι δὲ οὐ τὸν ψόφον καὶ τὴν φωνήν, ἀλλὰ τὴν ἡμετέραν αἰσθησιν εἰσὶν ἀφορίζειν. Περὶ δὲ χρωμάτων σχεδὸν ὁμοίως Ἐμπεδοκλεῖ λέγει· τὸ γὰρ σύμμετρα ἔχειν μέρη τῇ ὄψει τὸ²⁾ τοῖς πόροις ἐναρμόττειν ἐστίν. Ἄτοπον δὲ τὸ μόνην ταύτην ἀποδιδόναι τῶν αἰσθήσεων³⁾· ἔτι δὲ τὸ ἀπλῶς τὸ χρῶμα φλόγα [εἶναι]⁴⁾ λέγειν· τὸ μὲν γὰρ λευκὸν ἔχει τινὰ ὁμοιότητα· τὸ δὲ μέλαν ἐναντίον ἂν φανεῖη⁵⁾. Τὴν δὲ τῶν ἄλλων μίξιν τὸ ἀφαιρεῖν ὅλως [καὶ] οὐκ ἐνδέχεσθαι ἀποδοῦναι ταῖς αἰτίαις, δεῖται τινος λόγου καὶ πίστεως⁶⁾.

posita est; neque enim vox omnibus animalibus communis est, nec sensus causam, quamquam studet, praebet Plato. Tum autem ne sonum et vocem quidem, sed sensum nostrum definire videtur. De coloribus vero similiter Empedocli loquitur: quod enim effluvium partes visui accommodatas habeat, idem est, quam quod meatibus conveniat. Inepte autem sensuum unicum illustrat visum, et colorem simpliciter flammam nominat: albus enim talis quodammodo videri potest, niger autem contrarius. Si autem rationes, quibus reliquorum colorum mixtio explicetur, plane tollit ac contendit, causas non posse afferri: haec argumentum quoddam et fidem postulant.

¹⁾ Vulgatum κοινῶς correxit Schn. ²⁾ τῷ Cam. Par. fortasse rectius, ὁμοίως repetito. ³⁾ cf. §. 5. ⁴⁾ Inserui. ⁵⁾ φραγείη Cam. ⁶⁾ Priores habent: ὅλως οὐκ ἐνδέχεται δεῖται δὲ τινος κτλ., ubi Schn. primum τῷ loco τὸ poni voluit, postea ita: μίξιν ἀφορίζει ὅλως οὐκ ἐνδέχεσθαι ἀποδιδόναι τὰς αἰτίας κτλ. Quae autem maxime offendunt Theophrasti usum, quo refutationem inducere solebat. Equidem ἐνδέχεται mutavi, καὶ inserui, δέ, quod omittit Par., delevi.

Commentaria

in

Theophrasti librum

περὶ αἰσθησεως καὶ περὶ αἰσθητῶν.

Cap. I.

Ad §. 1 — 2. *Aristoteles* quum de anima agere inciperet, in primo libro plurimas philosophorum majorum sententias de anima exposuit, fere nullas de sensu, postquam ad hanc partem tractandam in secundo libro et tertio pervenit. In libro tandem posteriore de sensu et sensili ad singula tantum nonnunquam de doctrina aliorum disputavit. *Theophrastus* vero, monumentis priorum de sensibus accuratius indagatis et collectis et recensitis, duas produxit summas sententias, quibus philosophi differant: Sensus fit τῷ ὁμοίῳ, διὰ τὴν ὁμοιότητα — τῷ ἐναντίῳ, διὰ τὴν ἀλλοίωσιν. Quae opinionum differentia iterum fundatur sententiis diversis: τὸ ἐναντίον τοῦ ἐναντίου οὐ κριτικόν¹⁾, sed τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ γνωρίζεται²⁾ — τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου ἀπαθής. Inter philosophos enim, animam definire conatos, alteri definiverunt animam secundum motum [*Thales, Heraclitus, Pythagoraei, Alcmaeo, Leucippus, Anaxagoras, Democritus*] ³⁾, alteri secundum intellectum et sensum

¹⁾ Th. §. 31. ²⁾ Arist. de anim. III, 3 T. 151. Sext. Emp. M. VII, 116.

³⁾ Arist. anim. I, 2 T. 20.

[*Empedocles, Plato*]¹⁾. Sed quum plurimi animam esse compositam ex elementis quatuor [*Empedocles*], aut duobus contrariis [*Parmenides*]²⁾, aut uno elemento [*Thales, Heraclitus, Diogenes, Democritus*], contenderent: reliqui [*Alcmaeo, Anaxagoras*] de motu tantum animae egerunt, ut aliud discrimen maximum sequeretur. (De Platone singularem viam ingresso v. infra.) Nimirum quam diu animae indolem ita ignorabant, ut eam ex elementis non aliter ac corpus conformatam esse existimarent³⁾, tam diu iis αἰσθῆσις et φρόνησις eandem esse oportebat, quippe ex iisdem fieri utramque et simul: animae autem materiaeque viribus diversis cognitae, statim illae diversae apparuerunt, quod iis facilius contigit, qui animam secundum motum solum definiverunt. Ex quibus jam elucet, opinionem τὸ φρονεῖν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι idem esse, a praeis capiendam fuisse, ut Aristoteles⁴⁾ et Theophrastus nuntiant. Quocirca Theophrastus per totum libellum hac de re opiniones variorum recenset, nobisque est officium, ad singulos eorum rationem accuratius explicandi. Illis vero summis doctrinae de sensibus principiis constitutis, duplicem percurrit Theophrastus seriem, alteram eorum, qui e similibus, alteram qui e contrariis sensus fieri putabant. Inter primos autem *Parmenidem* sequitur *Plato*, ut ad *Empedoclem* veniatur, qui, hanc seriem tanquam repraesentans, latius erat tractandus. Reliquorum tandem series ita peragitur, ut cum temporis ordine philosophiae progressae ratio attingatur. Quam ob causam *Alcmaeonis* doctrina, in qua *Anaxagoricae* latebant semina, primum tractatur, post *Anaxagoram Clidemus* et *Diogenes*, qui fundamentis per *Anaxagoram* jactis nixi quidem, ta-

¹⁾ ib. T. 25.

²⁾ ib. T. 35. cf. 28.

³⁾ cf. *Plutarch.* de anim. procr. e Tim. p. 206 ed. *Reiske*.

⁴⁾ anim. III, 3 T. 151: καὶ οἷγε ἀρχαῖοι τὸ φρονεῖν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι πάντων εἶναι φασιν — πάντες γὰρ οὗτοι τὸ νοεῖν σωματικὸν ὥσπερ καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ὑπολαμβάνουσι.

men paene novam viam ingressi sunt. *Democriti* sententiis additis, ad secundam libelli partem perventum erat de sensilibus, in qua Democritus et Plato praevalabant. Hanc autem ob rem in §. I. Δημόκριτον loco Ἡράκλειτον, qui post Anaxagoram male positus nusquam iterum commemoratur, legi malim.

Ad §. 2: quid sit ἀλλοίωσις in ratione sensus definit Aristoteles: Tria sunt motus genera 1) κατὰ τόπον — φορά. 2) κατὰ ποῖον — ἀλλοίωσις. 3) κατὰ ποσόν — αὔξησης καὶ φθίσεως¹⁾. Quid sit τὸ ποῖον alio loco definit²⁾. Itaque tertio loco³⁾ ἡ ἀλλοίωσις accuratius definitur hisce: ἀλλοίωσις μὲν ἐστίν, ὅταν ὑπομένοντος τοῦ ὑποκειμένου, αἰσθητοῦ ὄντος, μεταβάλλῃ ἐν τοῖς αὐτοῦ πάθεισιν, ἢ ἐναντίοις οὖσιν, ἢ μεταξύ, et sensus, quomodo ἐν ἀλλοιώσει fiat, hisce⁴⁾: ἀλλοιοῦνται γάρ πως καὶ αἰ αἰσθήσεις· ἢ γὰρ αἰσθησις ἢ κατ' ἐνέργειαν, κίνησις ἐστὶ διὰ τοῦ σώματος, πασχούσης τε τῆς αἰσθήσεως. De vi autem hujus verbi in principiis generationis rerum bene disserit *Schaubach*. Anaxag. p. 76 sq.

Cap. II.

Doctrina Parmenidis ad §. 3—4.

Postquam *Xenophanes* primus e sententia: ex nihilo nihil fit, collegit, ὅτι πᾶν τὸ γινόμενόν φθαρτόν (ἐστὶ⁵⁾), i. e. ens nunquam gigni posse, sed semper ens fuisse; *Parmenides* in summa sua doctrina posuit hanc ratiocinationem: ὅπως ἐστὶ τε καὶ ὡς οὐκ ἐστὶ μὴ εἶναι⁶⁾. Ens est,

¹⁾ Phys. VII, 2 T. 10.

²⁾ ib. V, 2 T. 18: οὐ τὸ ἐν τῇ οὐσίᾳ — ἀλλὰ τὸ παθητικόν, καθ' ὃ λέγεται πάσχειν ἢ ἀπαθεῖν εἶναι.

³⁾ gen. et corr. I, 2 T. 23.

⁴⁾ Phys. VII, 2 T. 12.

⁵⁾ Diog. Laërt. IX, 19.

⁶⁾ Brandis, comm. Eleat. P. II. v. 41. [cf. Fülleborn Beitr. z. d. Gesch. d. Phil. VI.] cf. Aristot. Metaph. I, 5. III, 4.

et non ens esse ne cogitari quidem potest¹⁾. Ens igitur nec genitum est, neque interiturum, neque erat, nec futurum est²⁾. Ideo etiam ens unum est, non partitum, omne simile, omne entis plenum, omne continuum, ens ad ens proximum³⁾. Ideo etiam ens immobile est, sed ideo etiam finitum, forma sphaerae⁴⁾. Duo autem sunt elementa, lux et nox⁵⁾, i. e. calidum et frigidum secundum Theophr. l. n. et Arist., qui tamen addit οἶον πῦρ καὶ γῆν λέγων⁶⁾. Ex quibus non solum sidera, sol et luna, sed animalia quoque constant et maxime homo⁷⁾. — De mente autem docuit haec: quum nihil sine ente et extra ens sit, intellectus idem est quam illud propter quod est, nimirum ens, et vice versa omne ens intellectum habet⁸⁾. Intellectus igitur hominis secundum illorum elementorum, calidi et frigidi, mixtionem se habet, quorum quidem id, quod plus est, indolem constituit. Atque ut in homine, sic in universo et universis⁹⁾. Eodem modo sensus se habent, quos bene Theophr. τῷ ὁμοίῳ fieri contendit, illis, quae Parm. de mortuis ediderat, nixus. Ex omnibus autem, quae Theophr. de doctrina Parm. tradit, probare ausim, Parmenidem constituisse in natura humana, ut Pythagoraei fecerunt, contrarietates, calidum — frigidum, vocem —

1) οὐ γὰρ φατὸν, οὐδὲ νοητὸν ἔστιν, ὅπως οὐκ ἔστι. *Brand.* v. 65. 66.

2) ὡς ἀγέννητον ἐὼν καὶ ἀνώλεθρον — οὐδέ ποτ' ἦν, οὐδ' ἔστι. *Brand.* v. 60. 62. cf. *Plato* de tempore disputans *Tim.* p. 317.

3) οὐδὲ διαλυτὸν ἔστιν, ἔπει πᾶν ἔστιν ὁμοιον — πᾶν δὲ πλεῖον ἔστιν ἐόντος τῷ συνεχῆς πᾶν ἔστιν, ἐὼν γὰρ ἐόντι πελάζει.

4) αὐτὰρ ἀκίνητον — οὐνεκεν οὐκ ἀτελεύτητον τὸ ἐὼν θέμις εἶναι. *Brand.* v. 87. 93. πάντοθεν εὐκύκλου σφαίρης ἐναλίγκιον ὄγκῳ. μεσσόθεν ἰσοπαλῆς πάντη. *Brand.* v. 104, 105.

5) αὐτὰρ ἐπειδὴ πάντα φάος καὶ νύξ ὀνόμασαι — πᾶν πλεῖον ἔστιν ὁμοῦ φάος καὶ νυκτὸς ἀφάντου ἕως ἀμφοτέρων. *Brand.* v. 123. 125. 126.

6) *Metaph.* I, 5. *Diog. L.* IX, 21. 7) *Diog. L.* I. 1. 22.

8) ταῦτόν δ' ἔστι νοεῖν τε καὶ οὐνεκὲν ἔστι νοήμα· οὐ γὰρ ἄνευ τοῦ ἐόντος, ἐν ᾧ πεφασισμένον ἔστιν, εὐρήσεις τὸ νοεῖν. *Brand.* v. 95 — 97. cf. *Theophr.* §. 4.

9) v. versus a *Theophr.* laudatos. cf. *Arist.* *Metaph.* III, 5. *Brand.* v. 147 — 150.

silentium etc. ¹⁾. Quodsi igitur intellectum hominis mixtione calidi et frigidi in corpore humano, atque eadem sensum agi perhibens, sensum ab intellectu nondum distinxit Parm., et ut Theophr. ait, utrumque idem existimavit: quomodo, quaeso, fieri potuit, ut primus cognitionem sensuum a cognitione intellectus separaret, quod a multis contenditur ²⁾? Et intellectus et sensus est calidum frigidumque mixtum, ens, omneque ens intellectum et sensum habet. Sed nituntur illi versibus quibusdam ³⁾, in quibus equidem nihil video, nisi introductionem poëtice elatam in doctrinam abstractam de Ente, quam nec quisque invenire nec quisque percipere possit. Itaque his versibus, a dignitate, ne dicam superbia philosophi, secuti *Xenophanem*, qui paene nihil nos scire dixerat ⁴⁾, prolatis, atque statim illam allegoriam maxime poëticam, qua carmen incipit, sequutis, nihil aliud Parm. prodere voluisse mihi videtur, nisi „non tantum oculis, sed multa animi intentione sententias meas perspicias”, Parm., qui obscurus a Platone edicitur. Sed si philosophice hac de cognitionis diversitate disputare voluit, pro sua doctrina dicere debuit: mixtione calidi ac frigidi conveniente, calido superante, melior fit cognitio et purior, sed hominum opiniones vulgares e contrariis [v. Th. §. 3]. Quam diu igitur calidum cum frigido, s. lux cum nocte in homine miscetur, tam diu intellectus veritatis debilis tantum esse potest ⁵⁾.

¹⁾ cf. *Aristot.* *Metaph.* I, 5. p. 1233.

²⁾ *Plutarch.* ap. *Euseb.* p. 23: *II. τὰς αἰσθήσεις ἐκβάλλει ἐκ τῆς ἀλήθειας.* cf. *Theodoret.* *cur. affect.* gr. D. II p. 729. ed. *Schulze.* *Brand.* p. 133: „P. distincte primus et sensit et effatus est veram rerum naturam intelligentia tantum et ratione comprehendendi, nec sensuum ullum de veritate esse iudicium”. cf. *Carus Ideen z. Gesch. d. Phil.* p. 291 et al. ³⁾ *Brand.* v. 28 — 38 et al.

⁴⁾ id. §. 17. p. 60 sq. cf. *Cicer.* *Acad.* II, 23.

⁵⁾ *Arist.* quoque tradit, Parmidi. τὸ φρον. κ. τὸ αἰσθάν. idem fuisse v. *anim.* 3, 8 init. coll. cum *Metaph.* III, 5. Translatio metrica versuum (§. 3.) partim *Brand.* p. 176 (versus duo primi) partim mihi debetur.

Cap. III.

Doctrina Platonis ad §. 5 — 6.

Quum supra ¹⁾ a nobis dictum sit, Platonis philosophiam attigisse hellenicae cacumen, nunc nobis clarius demonstrandum est, quomodo haec intelligantur. Namque persuasum mihi habeo, Platonicae doctrinae vestigiis exquisitis, inventum fore, Nostrum ad nullam disciplinam pertinere neque ulli peculiariter adscribendum esse, sed ex omni eum aliquid exhausisse, quod excolendo, educendo, ornando atque ordinando ad altiorem promoveret gradum. Itaque omnium disciplinarum priorum principia tamquam materiam praebuerunt, ex qua circulum suum paene divinum finxit. Itaque omnes Platoni antecedere, Platonem omnibus succedere necesse erat, unoque anullo ex historiae philosophiae antiquae catena exsoluto, Platonis quoque doctrina aliam acciperet formam et conditionem. Omnium igitur fere disciplinae vestigia in Platonis doctrina inveniuntur ²⁾. Quae dicta paucis tantum exemplis affirmandi, hic locus est. Duo erant summa principia, unum Eleaticum, ut in cap. praecedente vidimus: „Ens est, haud genitum, haud interiturum, aeternum, unum”; alterum Jonicum: „Omnia ex uno orta sempiternas patiuntur vices.” [*Thales, Anaximenes, Heraclitus* etc.] Plato igitur docet: „Ens non mutatum, sempiternum, idem — Fiens nunquam ens, intereuns” ³⁾, „Ens est τὸ νοητόν, et intellectu per rationis indaginem percipi potest — Fiens τὸ δοξαστόν, quod opinione per irrationalem sensum attingi potest,” „Fiens, sensuale, exem-

¹⁾ p. 79. §. 4.

²⁾ Multum apud me valet *Aristotelis*, quem dissimilatores non existimo, iudicium cf. *Metaph.* I, 6, p. 1235, caput multi momenti hac in ratione.

³⁾ *Tim.* p. 301 sq.

plo entis, 'mentialis, fictum est'¹⁾. [Quid aliud haec docent, quam mentem esse fundamentum omnium, quae sensibus subjacent?] „Mente in anima, anima in corpore posita, universum perfectum est” [*Anaxagoras, Diogenes Apollon.*]²⁾. [Quid aliud, quam mentem per vim suam moventem et activam (*ψυχήν*) provocasse vitam, manifestatam in materia? Per quid autem mens manifestatur extrinsecus? per visibile et tactabile:] „Fiens corporeum visibile et tactabile sit necesse est: visibile sine igne, tactabile sine solido i. e. terra fieri non potest: duo sine tertio, medio, solidum sine quarto, alto, esse non potest: itaque aër et aqua inter ignem et terram locum tenent secundum rationes easdem. Haec unum fieri necesse erat” [Pythagoraei]³⁾. Si quidem Plato his ultimis jam Pythagoraeos sequutus est, clarius hoc elucet e ratione, qua animam constructam esse docuit, quamque hic paullo latius exponemus. Primum quidem contra Aristotelis errorem certandum est, qui Platonem juxta Empedoclem posuit, utpote qui animam ex elementis compositam putasset⁴⁾. Opponam tantum verba Timaei in margine descripta⁵⁾. Si autem Aristoteles affert caussam, *γινώσκουσθαι τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον*⁶⁾, haec tantum ad visum ita a Platone explicatum, ut ignis internus ex oculis egrediatur et cum igne externo commisceatur (*ὅμοιον πρὸς ὅμοιον ξυμπαγῆς γινόμενον*)⁷⁾ referri possunt. Caeterum Aristoteles con-

¹⁾ ib. p. 302 sq. *Proclus* et *Simplicius* narrant, sententiam de mundo duplice, τὸ νοητόν et δοξαζόν, *Empedoclis* esse, sed quantum erraverint, videbimus in cap. sequente.

²⁾ ib. p. 305.

³⁾ ib. p. 307 sq. Geometrica corporis mundani ex elementis conformati ratio explicata est a *Boeckh*, Heideb. 1809. 4.

⁴⁾ de anim. I, 2. T. 26.

⁵⁾ Tim. p. 329: πῦρ καὶ γῆς ὕδατος τε καὶ ἀέρος ἀπὸ τοῦ κόσμου δακτυζόμενοι — ἐν ἑξ ἀπάντων ἀπεργαζόμενοι σῶμα ἕκαστον, τὰς τῆς ἀθανάτου ψυχῆς περιόδους ἐρέδουν εἰς ἐπιτόχοντα σῶμα καὶ ἀπόχοντα.

⁶⁾ cf. anim. I. I. T. 33. *Sext. E. M.* VII, 118. ⁷⁾ Tim. p. 333.

structionem animae mundi, quam Plato docuit, in summis tradit. Legas verba ¹⁾).

Quamquam Anaxagoras jam et Diogenes differentiam quandam constituerunt inter νοῦν et ψυχήν, ut videbimus infra, tamen non accurate hanc observabant nec philosophice produxerunt. Apud Platonem autem hoc discrimen plane excultum iaveniri, notum est. Attamen sensus τῆς ψυχῆς non ex omni parte comprehensus mihi videtur, si cum *Caro* et *Lichtenstaedio* ²⁾ dicitur: „Psyche ist der Grund jeder inneren Thätigkeit und Veränderung des lebenden Wesen, zunächst zwar nur das athmende, dann aber auch das bewegende Princip. Was von Innen heraus das individuelle Dasein zum Wirken auf sich selbst und auf ein Aeufseres bestimmt, ist Psyche.“ Namque si νοῦς internum significat principium, quo rationes, conclusiones, judicia creantur, cogitatio ³⁾: λόγος illud, quod hoc principio producitur, cogitatum: λογισμός tandem cogitatum forma certa et apta gaudens — ψυχή sonat vim τοῦ νοῦ sese manifestandi et ex ea parte, qua movet externa, et ex ea, qua movetur externis. Itaque ψυχή non solum facultatem denotat motus, ex interno ad externum eveci, qua νοῦς vim exserit in externa, sed etiam facultatem, qua νοῦς externorum effectus i. e. sensus per-

¹⁾ de anim I, 3. T. 45: συνεξηκῶσαν (τὴν ψυχήν) γὰρ ἐκ τῶν στοιχείων καὶ μεμερισμένην κατὰ τοὺς ἀρμονικοὺς ἀριθμοὺς, ὅπως αἰσθησὶν τε καὶ σύμφυτον ἀρμονίαν ἔχη καὶ τὸ πᾶν φέρεται συμφόρους φοράς, τὴν εὐθωρίαν εἰς κύκλον κατέκαμψε· καὶ διελὼν ἐκ τοῦ ἑνὸς κύκλου δύο κύκλους δισάχη συνημμένους, πάλιν τὸν ἕνα διέιλεν εἰς ἑπτὰ κύκλους, ὡς οὕτως τὰς τοῦ οὐρανοῦ φοράς τὰς τῆς ψυχῆς κινήσεις. *Aristotelem*, ubi Timaei mentionem injicit, non alium quam Platonis Timaeum intelligere, observat *Boeckh* l. l. p. XXVIII. not. ²⁾. De nullo loco dubitari potest, nisi de hoc nostro et sens. c. 2, ubi dicit: ὡσπερ ὁ Τιμαῖος λέγει [alibi ὡσπερ ἐν τῷ Τιμ. γέγραπται c. g. Phys. IV, 2. T. 18. coel. I, 10. T. 109. II, 12. T. 75. resp. c. 2]. Attamen ne de sens. c. 2 quidem propter verba praecedentia dubitari potest, et ita etiam nequaquam de nostro.

²⁾ l. l. p. 32 sq.

³⁾ cf. Tim. p. 347.

cipit: *ψυχή* sensus quoque ad *νοῦν* tanquam affert. Legas verba ¹⁾ et conferas locum, quo infantibus *ἄνους ψυχή* adscribitur ²⁾. Hanc ob rem *ψυχή*, quae in medio consistit inter *νοῦν* et *σῶμα*, Platoni simplex apparere non potuit, sed mixta. Participem enim esse oportuit tum naturae τοῦ νοητοῦ, i. e. τοῦ ἀεὶ ταύτου, quoniam νοῦς quasi gremium est, ex quo emergit et ad quod redit; tum naturae τοῦ θατεροῦ i. e. τοῦ γενομένου, αἰσθητικοῦ, δοξασοῦ, i. e. τοῦ σωματικοῦ, quoniam τὰ σωματικά quasi mare est, in quod influit et ex quo refluit; tum naturae quoque τῆς οὐσίας, i. e. formae, qua νοῦς et σῶμα conjuncta exstant. Intelligitur enim facile, *ψυχήν* hanc conjunctionis speciem ipsam non esse, sed οὐσίαν notare e. g. hominis omnem naturam unam, qua *ψυχή* quoque contineatur. Quibus cognitis, quaerendum erat Platoni, qua ratione haec *τρίαι* in *ψυχή* mixta sit, sive qua ratione *φύξι* facultates, quibus ad haec tria pertineat, consequi possit? Hic mihi finis videtur esse, quo accesso, Plato e provincia sua plane in terram Pythagoricam effugit [v. verba Arist. I. I.]. Quod enim vidimus, *ψυχή* movet externa et externis movetur. Omnis autem motus, si quidem non rerum mortalium sit, latiore quadam certa et firma feratur necesse est, atque animae facultas et activitas latior quaedam sit, *περίοδος*, *φορά*, legibus harmonicis constituta, ut Aristot. ait I. I. *μεμερισμένη κατὰ τοὺς ἀρμονικοὺς ἀριθμούς*. Leges autem hujus harmoniae constitutus, statim ad harmoniam musicam ductus est ³⁾, cui, quum mundus noster sensilis exemplo τοῦ νοητοῦ forma-

¹⁾ p. 330: καὶ ὑπὸ πάντων τούτων (igne, aëre etc. externo) διὰ σώματος αἰ κινήσεις ἐπὶ τὴν ψυχήν φερόμεναι — αἰσθήσεις κέκληνται. cf. *Plut. pl. ph. IV, 6*.

²⁾ p. 331. cf. *Plut. de anim. procr. p. 215 sq.*

³⁾ Plato ipse annuit his, p. 339: ἡ δὲ ἀρμονία [sc. τῆς μουσικῆς φωνῆς], ξυγγενεῖς ἔχουσα φορὰς ταῖς ἐν ἡμῖν τῆς ψυχῆς περίοδοι; κτλ. Singula hujus harmoniae exposita quaeras apud *Boeckh, Weltseele Platon's* in tertio volumine der Studien v. *Creuzer* u. *Daub.*

tus sit, pariter planetarum ordo et numerus conveniat necesse est, ut Arist. ait l. l. *ὡς οὐσας τὰς τοῦ οὐρανοῦ φορὰς τὰς τῆς ψυχῆς κινήσεις* ¹⁾. Si autem Aristot. paullo post addit: *τὴν γὰρ τοῦ παντὸς (ψυχὴν) δῆλον ὅτι τοιαύτην εἶναι βούλεται, οἷόν ποτ' ἐξὶν ὁ καλούμενος νοῦς*, errorem profecto haec continerent, nisi *νοῦς* h. l. non Platonis, sed Anaxagorae atque eorum, qui hunc sequuti sunt, esset. Si autem haec ita comprehenduntur, facilem aperiunt aditum ad verum.

Ratione igitur, qua Plato mundi animam conformatam esse docuit, enarrata, ad animae humanae naturam transeamus. Primum Dii homines participes reddiderunt illius divinae, e *περιόδοις* Eiusdem et Alterius eorumque mixtione in *τῇ οὐσίᾳ* compositae, in capite, corporis reliqui domino, positae ²⁾, ad quam visum et auditum applicavere ³⁾. Praeter quam autem homini duas animae mortalis species contribuentes, alteram, passionibus affectam, nimirum voluptate, dolore, audacia, metu, iracundia, spe, sensu irrationali atque amore, in pectore ⁴⁾ collocarunt, cui saporum sensum implicavere ⁵⁾, alteram, ciborum potuumque et omnium, quibus corporis natura indiget, cupidam, ad ventrem removerunt ⁶⁾.

De sensibus tandem secundum Platonem haec commemoranda sunt. Definitionem sensus talem dat: sensus est motus per corpus ad animam penetrans, quem passiones extrinsecus excitant, si quid ignis exterioris vel terrae solidae, vel aquae humidae, vel aëris flatus corpus laedat ⁷⁾. Si quid igitur exterioris in corpus incidit, talem profert conditionem, qualis ipsum est, mendacem et irrationalem, veritati contrariam ⁸⁾. — De visu nonnulla apud Empedoclem commemoranda erunt; de auditu quaeri potest, quamobrem Plato plagam aëris a capite usque ad

¹⁾ Tim. p. 347. ²⁾ Tim. p. 332. ³⁾ ib. p. 334. 338.

⁴⁾ ib. p. 386. ⁵⁾ ib. p. 377. ⁶⁾ ib. p. 389.

⁷⁾ ib. p. 329. ⁸⁾ ib. p. 331.

jecur vergere putaverit? Respondet *Plutarchus*, qui ait¹⁾: ταῦτόν [τὸν αἶρα] ἀνακλᾶσθαι εἰς τὰ ἡγεμονικά. Ita plaga, omnibus animae partibus communicanda, per omnes partium sedes ad imam, hepar, penetrat. Theophr. autem negat, Platonem quidquam de caeteris protulisse, non plane jure suo. De gustu enim docet: gustus fit concretionibus et discretionibus quibusdam. Nam quae in venas a lingua ad cor tendentes incidunt, in humidam mollemque carnem penetrando modifice liquefacta contrahunt venas et arefaciunt, et pariunt hujusmodi sapes²⁾. Olfactus vero gignitur, si quid madefactione vel putredine vel liquefactione vel evaporatione affectum in venas circa nares transit³⁾.

Cap. IV.

Doctrina Empedoclis ad §. 7 — 24.

De rerum initio ita disputavit *Empedocles*: Ex nihilo nihil fieri potest⁴⁾; ens interire non potest⁵⁾; mundus aeternus est⁶⁾; quatuor autem exstant, ex quibus omnia composita sunt, elementa, quae erant, erunt et sunt: ignis, aqua, terra et aether s. aër⁷⁾. Ut vero res mortales conformari possint, duo esse principia oportet, quibus elementa secernantur et concrecant, *διάκρισιν* et *σύγκρισιν* s. *Empedoclea νεῖκος* s. *εἰρίδας* et *φιλίαν* s. *Ἀφροδίτην*⁸⁾. Quomodo autem haec talia perficiant, verisimi-

¹⁾ pl. ph. 4, 16.

²⁾ Tim. p. 377 sq.

³⁾ Tim. p. 380.

⁴⁾ v. 124. in vers. coll. *Sturzii*: ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τι ἀμήχανον ἐστὶ γενέσθαι.

⁵⁾ v. 125: καὶ τὸ ὄν ἐξόλλυσθαι ἀνήνυσον καὶ ἀπρηκτον. cf. v. 62 — 65.

⁶⁾ v. 20: ὁ κόσμος — ἦν αἰεὶ.

⁷⁾ v. 26 — 30. 160 — 163: ἐκ γὰρ τῶν, ὅσα τ' ἦν, ὅσα τ' ἔσεται, ὅσα τ' ἔασσιν.

⁸⁾ 30 — 31. 51 — 52: Νεῖκος τ' οὐλόμενον δίχα τῶν, ἀτάλαντον ἐπάντη, καὶ Φιλίη μετὰ τοῖσιν, ἴση μῆκος τε πλάτος τε.

liter Empedocli ipsi non clarum erat, id quod Aristoteles etiam narrat¹⁾. Attamen e Nostri versibus cognoscimus, Empedoclem opinatum esse, *νεῖκος* facere ex uno plura, et *φιλίαν* e pluribus unum. Simul cum *φιλίαν* corpus accipere vitam, quam omittat cum *νείκει*²⁾. In quibus tamen mutationibus elementa semper eadem manent³⁾. Quocirca nullus est rerum mortalium ortus (*φύσις*), nullus interitus (*θάνατος*), sed mixtio tantum et mixtorum permutatio⁴⁾. Ortus autem fit, si *φύσις* i. e. *φιλία* sicca in humida urget, vel, si aethera in aquam, aquam in terram, terram in ignem urget, ut aliud ex alio accipiatur⁵⁾. Quamobrem mortalia procul distant et origine et mixtione, quum membra conformata sint ex elementis hostilibus⁶⁾. Omnia autem ficta sunt casu⁷⁾. Nusquam tamen in universo vacuum est, nihilque abundat⁸⁾. Ex illis igitur elementis per *νεῖκος* et *φιλίαν* omnia mortalia facta sunt, et planetae et homines et belluae⁹⁾. Nam homines e terrae et ignis aquaeque et aëris aequali portione

¹⁾ gen. et corr. I, 8. T. 62.

²⁾ v. 40. 41. 221 — 224: ἄλλοτε μὲν φιλότῃτι συνερχόμεν² εἰς ἐν ἅπαντα γνῖα, τὰ σῶμα λέλογχε βίου θαλέθοντος ἐν ἀκμῇ· ἄλλοτε δ' αὖτε κακῆσι διατρηθεὶν² Ἐρίδεσσι, πλάζεται ἀνδιχ² ἕκαστα περὶ ῥηγμῖνι βίον.

³⁾ v. 80. 66 — 67: ἀλλ' αὐτ' ἐξὲν ταῦτα, δι' ἀλλήλων δὲ θέοντα γίνεται ἄλλοτε ἄλλα διηνεκῆς, αἰὲν ὁμοῖα.

⁴⁾ v. 105 — 108: φύσις οὐδενός ἐστιν ἅπαντων θνητῶν, οὐδέ τις τοῦλομένου θανάτοιο τελευτή, ἀλλὰ μόνον μίξις τε διάλλαξις τε μίγντων ἐξὲν κτλ.

⁵⁾ v. 294: γεννήσασα φύσις μετάρχει τὸ ξηρὸν ἐς ὑγρόν. v. 356 — 359: αἰθέρων μὲν γὰρ σφε μένος πόντονδε διώκει, πόντος δ' ἐς χθονὸς οὐδας ἀπέπτυσσε, γαῖα δ' ἐς ἀνγὰς ἡέλιου ἀκάμαντος, ὁ δ' αἰθέρος ἐμβάλε δίναις· ἄλλος δ' ἐξ ἄλλου δέχεται, συγέουσι δὲ πάντες.

⁶⁾ v. 130 — 135 v. infra.

⁷⁾ v. 360: τῇ δ' ἰότητι τύχης πεφρόνηκεν ἅπαντα.

⁸⁾ v. 183: οὐδέ τι τοῦ παντός κενεὸν πέλει, οὐδὲ περισσόν.

⁹⁾ v. 76 sq.: ἐκ τούτων γὰρ πάντ' ἦν, ὅσα τέ ἐστι καὶ ἔσαι, δένδρα τε βεβλάσθηκε, καὶ ἀνέρες ἠδὲ γυναῖκες, θῆρες τ' ὀλινοί τε, καὶ ὕδατοθρόμυνοι ἰχθῦς κτλ.

oriuntur¹⁾, ex quibus sanguis generatur caeteraque carnis genera²⁾, et cute circumdantur³⁾, ossa vero alba e duabus terrae octo portionum, duabus aquae et aëris, quatuor ignis etc.⁴⁾. — Verum omne vero simile ad simile fertur, simili autem simile percipitur et cognoscitur. Quocirca omnibus rebus φρόνησις et νόημα inest⁵⁾. Itaque homo terram terra, aqua aquam, aethere aethera, igne ignem cognoscit, amore quoque amorem, contentionem contentione⁶⁾. Elementorum igitur mixtione mutata, aliter sapitur⁷⁾. Homini quidem maxime νόημα in sanguine versatur, sanguis in corde⁸⁾. — Ab omnibus corporibus fiunt emanationes ἀπόρροιαί⁹⁾, quae praecipue ad meatus, per totum corpus tendentes, feruntur¹⁰⁾. Ita ferarum emanationes in solo relinquunt¹¹⁾. Quodsi igitur ad alterius meatus conveniunt alterius corporis emanationes, nec majores, nec minores meatibus, hoc efficit in illud omnia, quae patitur. Patiuntur igitur meatibus¹²⁾. Si autem meatus utriusque corporis inter se conveniunt, ambo commiscentur, ut vinum cum aqua, aqua non cum oleo¹³⁾. — Si autem quaeris, qua re hae emanationes efficiantur, invenis haec:

¹⁾ v. 204 sq.: ἡ δὲ χθὼν τούτοισιν ἴση συνέκρυσε μάλιζα Ἱφαιζῶ τ' ὄμβρω τε καὶ αἰθέρι παμφανόοντι.

²⁾ v. 207: ἐκ τῶν αἰμάτων τε γέντο καὶ ἄλλα δὲ εἶδεα σαρκός.

³⁾ v. 194: σαρκῶν ἀλλόγνωτι περιζέλλουσα χιτῶνι. ⁴⁾ v. 208—210.

⁵⁾ v. 361: πάντα γὰρ ἴσθι φρόνησιν ἔχειν καὶ νόματος αἴσαν.

⁶⁾ v. 318—320 v. infra.

⁷⁾ v. 321—322: ὅσον γ' ἄλλοιὸς μετέην, τόσον ἄρ' σφίσις αἰεὶ καὶ τὸ φρονεῖν ἄλλοῖα παρίστατο.

⁸⁾ v. 315—318. v. infra.

⁹⁾ v. 117: γνοὺς ὅτι πάντων εἰσὶν ἀπόρροιαὶ ὅσ' ἐγένοντο.

¹⁰⁾ v. Philopon. ad Arist. gen. an. II. fol. 59 a. ap. Emped. invenimus v. 249: πᾶσι λήψαιμοι σαρκῶν σύριγγες, πύματον κατὰ σῶμα τέτανται. cf. v. 265.

¹¹⁾ v. Plutarch. quaest. nat. 23. p. 710. ed. Wytttenb. post v. laudatum 236.

¹²⁾ v. Plat. Menon. p. 76. C. D. Arist. gen. et corr. I, 8. T. 61. 62.

¹³⁾ Arist. I. I. T. 56. Emp. v. 291 v. infra.

ὡς γλυκὺ μὲν γλυκὺ μάρπτει, πικρὸν δ' ἐπὶ πικρὸν ὄρουσε,
ὄξυ δ' ἐπ' ὄξυ ἔβη, θερμὸν δ' ἐποχεύετο θερμὸν¹⁾.

Ex quibus elucere videtur, particulas similes ad similes propter internum stimulum, quem facile Empedoclis *φιλίαν* intelligimus, ferri. — Quibus doctrinae Empedocleae summis ex ejus versibus, quot exstant, enarratis, restat, ut nonnulla attingamus, de quibus certari solet.

Simplicius narrat, Empedoclem duos mundos credidisse, quorum alteri nomen ὁ σφαῖρος, alteri ὁ κόσμος tribuisset²⁾. Aliis autem verbis³⁾, quibus Philoponus⁴⁾ et Proclus⁵⁾ consentiunt, nuntiat, σφαῖρον Empedocli fuisse κόσμον s. κύκλον τοῦ νοητοῦ s. ταύτου, κόσμον autem τοῦ αἰσθητοῦ s. θατέρου, causamque effectivam illius *φιλίαν*, hujus νεῖκος esse, σφαῖρον etiam παραδειγμα τοῦ κόσμου. Vides, quantum haec cum Platonis sententia convenient. Quamvis autem quidam diceret, Platonem haec didicisse a Nostro, tamen confitendum est, dicta illa plane non consentire cum Empedocleis, quorum νόημα in elementis ipsis situm est. Meliora jam annuit *Plutarchus*⁶⁾. Recentiores explicant σφαῖρον chaos s. materiae massam⁷⁾. Res autem ita se habet. Nimirum σφαῖρος in versibus Empedocleis, qui nobis conservati sunt, hisce commemoratur:

(v. 23) ἀλλ' ὄγε πάντοθεν ἴσος ἔχῃ καὶ πάμπαν ἄπειρον
(v. 24) σφαῖρος, κυκλοτεροῦς, κώνη περιηγῆ γαίωv.

Sed

¹⁾ v. 157. 158.

²⁾ ad Arist. de coel. I. fol. 72 a. cf. Sturz. p. 276 sq.

³⁾ ad Arist. de coel. I. fol. 258 a: ὑπέθετο Ἐμπ. τὸν τε νοητὸν καὶ τὸν αἰσθητὸν κόσμον, τὸν μὲν παραδειγματικῶς δηλονότι, τὸν δὲ εἰκονικῶς καὶ ποιητικὰ αἷτια, τοῦ μὲν νοητοῦ τὴν φιλίαν — τοῦ δὲ αἰσθητοῦ τὸ νεῖκος. ad Arist. coel. I. fol. 32 a: τὸν μὲν νοητὸν κόσμον κατὰ τὸ ὄν ὑπάρχειν, τὸν δὲ αἰσθητὸν κατὰ τὸ γεγόμενον.

⁴⁾ ad Arist. phys. I. A, 10. C, 2. ⁵⁾ ad Tim. 3. p. 160.

⁶⁾ pl. ph. I, 5: Ἐμπ. κόσμον μὲν ἕνα. οὐ μέντοι τὸ πᾶν εἶναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ ὀλίγον τι τοῦ παντός μέρος, τὸ δὲ λοιπὸν ἀρχὴν ἔλην. [al. ἀρχὴν εἶναι sed v. Wyttenb. ad l.] cf. Stob. eclog. 23 p. 494. 496. Euseb. pr. ev. XV, 33. Galen h. ph. c. 7. ⁷⁾ v. Sturz. p. 281.

Sed falso tribuitur v. 23 Empedocli. Quamquam enim uterque a *Stobaeo* ¹⁾ Parmenidi adscribitur, tamen a pluribus v. 24 Empedocli, ita ut jure *Brandis* ²⁾, teste *Proclo*, v. 23 Parmenidi vindicet, v. 24 Empedocli. Sed *Amadeus Peyron* ³⁾ ex codice suo ita restituit: Ἐμπ. οὖν τὴν ἀκίνησιαν ἐν τῇ τῆς φιλίας ἐπικρατείᾳ κατὰ τὴν σφαῖραν ἐκδέχεται — ἀλλ' ὡς φησιν,

οὕτως ἀρμονίης πυκινῶ κρυφῶ ἐσῆρικται,

σφαῖρος κυκλοτερῆς μονίη περιγηθεῖ γαίων.

ἀρξαμένου δὲ πάλιν τοῦ νεῖκος ἐπικρατεῖν, τότε πάλιν κίνησις ἐν τῷ σφαίρῳ γίνεται κτλ. Ex quibus facile intelligimus, σφαῖρον fuisse mundum ante generationem rerum singularum. Tum, ait, ἀρμονίη s. Φιλότης sola re-
gnavit, omnia erant unum, materia, quamvis diversa, una. Sed advenit et discerpsit omnium harmoniam νεῖκος, quod iterum sequitur φιλία, ut singula seperata commisceat singulasque res procreet. Attamen non omnibus imperat φιλία, sed multa manent immixta ⁴⁾. Mundus igitur ante generationem singulorum vorago quaedam erat, δίνη, εροφάλιγξ, in qua elementa sine motu in circulo stagnabant ⁵⁾. Credo autem, Empedoclem sine alia vi σφαῖρον loco κύκλου tantum dixisse, ut in versu laudato κύκλον adhibet, maxime si cum sententia comparo supra laudata: ὁ κόσμος ἦν ἀεί. Sed ne hoc quidem puto, Empedoclem existimasse, quod *Plut.* l. l. refert, nostrum mundum particulam esse illius, in quo materia iners adhuc jaceat. E versibus enim laudatis tantum existit,

¹⁾ Ecl. 16. p. 354.

²⁾ l. l. p. 132.

³⁾ Ex cod. Taur. Simpl. ad Arist. phys. fol. 446. p. 52. [Emp. et Parm. frg. Lips. 1810.]

⁴⁾ v. 136 sqq. ap. Sturz., sed ex emendatione Am. Peyron l. l. p. 53 ita: ἐπεὶ νεῖκος μὲν ἐνέρτατον ἔσκετο βένθος δίνης, ἐν δὲ μέσῃ φιλότης εροφάλιγγι γένηται, ἐν τῇδ' ἠδὲ τὰ πάντα συνέροχεται ἐν μόνον εἶναι κτλ. Πόλλα δ' ἄμικτα κατεσῆκει νεοαἰζομένοισιν ἀλλάξ, ὅσο' ἔτι νεῖκος ἔρουκε μετάρσιον.

⁵⁾ v. 45, 104: ταύτη (τῇ φιλίᾳ) αἰὲν ἔασσιν ἀκίνητα κατὰ κύκλον.

multa in mundo esse, quae per νεῖκος retenta, nondum mixta sint invicem i. e. quae nondum singuli cujusdam formam induerint¹⁾. Multum exstat adhuc terrae, aëris, aquae etc. quod sine mutua mixtione nullum format animal sive aliquid singulum. Illi autem interpretatores talia Platonica et obscura in nomen τοῦ σφαιρίου tulerunt, quia, praecipue Proclus Neo-Platonicus, putarunt, Empedoclem fuisse Pythagoraeum, id quod e Simplicio cognoscimus²⁾.

§. 7. Summam *Emp.* definitionem de sensu *Plut.* quoque tradit³⁾. Si igitur sensus τῷ τὰς ἀποδόσεις τοῖς πόροις ἐναρμόττειν oritur, visus fieri debet τῷ τὰς ἀποδόσεις τὰς ἀπὸ τῶν ὀρατῶν τοῖς πόρ. τῆς ὀψεως ἐναρ. Attamen duplex occurrit explicatio. *Aristoteles* enim narrat⁴⁾, Empedoclem statuisse modo visum fieri ἐξιόντος τοῦ φωτός ex oculo, modo ταῖς ἀποδόσεσιν ταῖς ἀπὸ τῶν ὀρωμένων. Ad primam quidem rationem laudat verss. 274—283, ad quos *Theophr.* quoque respicit⁵⁾. In quibus viri docti, *Aristotelem* sequuti, contradictionem quandam invenerunt⁶⁾. *Aristoteles* autem rem obiter perspexisse mihi videtur. Emped. enim opinatus est, emanationes fieri e corporibus, talesque esse colores⁷⁾, ex

¹⁾ Fere eodem modo *Anaxagoras* ait frg. 8 ap. *Schaubach*: καὶ πρῶτον ἀπὸ τοῦ μικροῦ ἤρξαστο (ὁ νοῦς) περιχωρηῆσαι, ἔπειτα πλεῖον περιχωρήσει, καὶ περιχωρήσει ἐπὶ πλέον, creatio imperfecta.

²⁾ Ad. *Arist. coel.* I. fol. 32 a: Ἐμπ. τὸν ὑπὸ τῆς φιλίας ἠνωμένον κοσμον παραδιδούς αἰνιγματωδῶς, ὡς περ ἔθος ἦν τοῖς Πυθαγορείοις κτλ.

³⁾ *Pl. ph.* IV, 9: παρὰ τὰς συμμετρίαις τῶν πόρων τὰς κατὰ μέρος αἰσθητοὺς γίνεσθαι, τοῦ οἰκείου τῶν αἰσθητῶν ἐκάστη ἀρμόζοντος.

⁴⁾ *De sens.* c. 2.

⁵⁾ Comparat *Emp.* ignem ex oculo exeuntem cum lumine e lucerna egrediente et pergit: ὡς δὲ τὸ τ' ἐν μήνιζον ξεργμένον ὠγύγιον πῦρ — πῦρ δ' ἐξω διαθροῶσκον, ὅσον ταναώτερον ἦεν.

⁶⁾ v. *Sturz* p. 349. 416. *Sprengel* T. I. §. 73. p. 182 A. 25. *Hecker* T. I. §. 16. p. 85.

⁷⁾ Ita *Plato Menon.* p. 76 D. sec. *Emp.*: ἔσι γὰρ χροῖα, ἀποδόσῃ σχημάτων ὅφει σύμμετρος καὶ αἰσθητός. Ita *Plut. pl. ph.* I, 15: χρωμα τὸ τοῖς πόροις τῆς ὀψεως ἐναρμόττων. *Stob.* XVII. p. 362.

oculis autem egredi ignem internum, cui illae occurrant et convenient. Utrumque igitur ad visum necessarium esse, sine emanationibus ignem egressum nihil cernere, sine igne egresso emanationes non cerni. Quam explicandi rationem probat Aristoteles, qui Empdi. credenti, illa sibi in principio oculi occurrere, opponit¹⁾, membranam esse mediam; quamquam Emp. membranam quoque perviam putavit. Maxime autem Theophr.²⁾, et annuit Plut.³⁾ Caeterum jam neminem fuget, hanc visus doctrinam eandem esse quam *Plato* coluerit, quod Arist. prodit, utraque juxta posita⁴⁾, et Theophr. §. 91 dilucide demonstrat. Optime igitur utriusque explicatio verbis illustratur *Platonis*⁵⁾.

§. 8. Aristoteles bis loquitur de oculis caesiis secundum Emped.⁶⁾. Sequitur autem ex Aristotelis et Theophrasti verbis comparatis: a) nigri oculi pleniores aqua quam igne sunt [ut apud Th. nigra meatibus aquae percipiuntur]; b) oculi, qui plus ignis habent [ap. Arist. caesii] non die, sed nocte melius vident; c) oculi, qui plus aquae, minus ignis [ap. Arist. nigri] non nocte, sed die melius vident.

¹⁾ l. l. p. 1431 F.

²⁾ E. g. §. 13: τί μᾶλλον αἰσθήσεται τὸ ἐν τῷ ζώῳ πῦρ ἢ τὸ ἐκτός· εἴπερ ἐναρμόνιουσιν ἀλλήλοις.

³⁾ Pl. ph. 4, 13: Ἐμπ. τοῖς εἰδώλοις [i. e. ταῖς ἀποδόξαις τῶν ὁρωμένων] τὰς ἀκτῖνας [i. e. τῆς ὄψεως] ἀνέμιξεν. cf. ib. 14.

⁴⁾ l. l. p. 1429.

⁵⁾ Tim. p. 334: ὅταν οὖν μεσημερινὸν ἢ φῶς περὶ τὸ τῆς ὄψεως ῥεῖμα, τότε ἐκπίπτει, ὅμοιον πρὸς ὅμοιον ξυμπαγὲς γενόμενον κτλ. quae illustrantur hisce p. 382: φλόγα τῶν σωμάτων ἐκάστων ἀποδόξουσαν, ὅφει σύμμετρα μόρια ἔχουσαν πρὸς αἰσθησιν.

⁶⁾ Gen. an. V, l. p. 1323: τὸ ὑπολαμβάνειν τὰ μὲν γλαῦκα (sc. ὄμματα) πυρῶδη, τὰ δὲ μελανόμματα πλεῖον ὕδατος ἔχειν ἢ πυρὸς· καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἡμέρας οὐκ ὀξὺ βλέπειν, τὰ γλαῦκα δὲ ἔνδειαν ὕδατος· θάτερα δὲ πύκτωρ δι' ἔνδειαν πυρὸς, οὐ λέγεται καλῶς. probl. 14, 14. p. 923: γλαῦκα μὲν ἐστὶ τὰ ὄμματα δι' ὑπερβολὴν τοῦ ἐκτός θερμοῦ· μέλανα δὲ διὰ τὴν τοῦτον ἀπουσίαν. De aqua in oculis exponit Emp. ipse v. 282: αἱ δ' ὕδατος μὲν βένθος ἀπέσεγον ἀμφινάουτες (sc. αἱ μήνηγγες).

§. 9. De auditu sec. Emp. loquitur *Plut.* ¹⁾ quoque. *κώδων* erat Empedoclis, sed *σάρκινον ὄζον* a Th. solo commemoratur. De olfactu idem ²⁾).

§. 10. Attingit Th. rem, de qua multi decertabant, nimirum quod ἡ αἰσθησις et ἡ φρόνησις eadem fuit Empedocli. Aristoteles enim primus haec edixit ³⁾, quae ejus interpretores ⁴⁾ et recentiores quidam ⁵⁾ repetiere. *Sturzius* autem, qui asseverat, se animum non posse inducere, ut credat, hanc ejus mentem fuisse, ita explicare conatur, ut Emp. statuisse dicatur, animum, nisi sensuum auxilium accesserit, nullas habere ideas, et nihil omnino rerum corporearum cognoscere posse ⁶⁾. Vituperat quoque Aristotelem, qui ex his versibus talia colligere falso conatus sit ⁷⁾. Utrumque inepte. Stagirites enim haec alio loco clarius probat ⁸⁾, Empedoclem, docentem et αἰσθησις et φρόνησις ἀλλοίωσις esse i. e. secundum mixtionem mutari, utramque eandem opinatum esse. Ad quae accedit testimonium grave Theophrasti, qui non contendit, Empedoclem ipsum haec pronuntiasse, sed non distinxisse, nimirum putasse, et αἰσθησις et φρόνησις iisdem effici. Cognitionem enim similibus fieri et Emp. versus et Arist. ⁹⁾ omnesque affirmant, et iisdem fieri sensum quoque et voluptatem testantur versus, quos Th. recitat, *Sturzius* au-

¹⁾ Pl. ph. IV, 16: τὴν ἀκοὴν γίνεσθαι κατὰ πρόσπτωσην πνεύματος τοῦ κοχλιώδει, ὅπερ φησὶν ἐξηγητῆσθαι ἐντὸς τοῦ ὠτός, κώδωνος δίκην, αἰωρούμενον καὶ τυπτόμενον.

²⁾ Ib. 17: ταῖς ἀναπνοαῖς ταῖς ἀπὸ τοῦ πνεύματος συνεισκηλεσθαι τὴν ὀσμὴν· ὅταν οὖν ἡ ἀναπνοὴ βαρεῖα γίνηται, κατὰ τραχύτητα μὴ συναισθάνεσθαι, ὡς ἐπὶ τῶν ῥευματιζομένων.

³⁾ Anim. III, 3: καὶ οἷγε ἀρχαῖοι τὸ φρονεῖν καὶ τὸ αἰσθάνεσθαι ταῦτόν εἶναι φασιν, ὥσπερ καὶ Ἐμπ. εἶρηκε· πρὸς παρεὸν γὰρ μῆτις ἀξέεται ἀνθρώποισι. καὶ ἐν ἄλλοις· ὅθεν σφίσι αἰεὶ καὶ τὸ φρονεῖν ἄλλοῖα περὶεται.

⁴⁾ Coll. Sturz. p. 494 sq. ⁵⁾ E. g. Sprengel §. 72. p. 178.

⁶⁾ p. 493.

⁷⁾ p. 494.

⁸⁾ Metaph. III, 5. p. 1275 sq.: διὰ τὸ ἵπολαμβάνειν, φρόνησις μὲν τὴν αἰσθησις, ταύτην δ' εἶναι ἀλλοίωσις κτλ.

⁹⁾ cf. l. l. II, 4. p. 1259.

tem, ut totum locum, ignoravit. Itaque si sensus et voluptas et cognitio similibus ad meatus apte convenientibus, eodemque tempore, nullus autem sensus et dolor et nescitia dissimilibus et simul fiant: nonne recte Th. concludere et contendere potuit (§. 23) sec. Emp. vel eandem vel proximam esse αἴσθησιν et φρόνησιν? Eadem igitur utraque est, quia iisdem eodemque tempore fit, ut Th. ait: εἰ γὰρ διὰ τῶν αὐτῶν ποιεῖ, et Arist: καὶ αἰσθά-
νεσθαί τε καὶ τὸ φρονεῖν τῷ ὁμοίῳ τὸ ὁμοιον¹⁾, i. e., Empedocles nondum eo pervenit, ut αἴσθησιν et φρόνησιν diversam animae facultatem cognosceret.

πάντα πεπήγ. κτλ.] Th. versus Parmenidis citat §. 3 et versum Emped. integrum §. 22, verba tandem, forma metrica neglecta, §. 16, quorum versus apud alios exstant. Ita quoque jus est credere his verbis contineri versus. Locus autem, ad quem referendi sint, clare a Th. indicatur, nimirum post v. 318 — 320. Verbis denique, quae sequuntur, Theophrasti prodi mihi videtur, v. 315 — 317 post illos collocandos et v. 321 interponendum esse, ut verborum nexus conservetur, quod affirmat Arist., qui hunc v. 321 de eadem re citare solet. Quos igitur restituere et in ordinem ita redigere conamur:

- (318) Γαίῃ μὲν γὰρ γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ,
αἰθέρι δ' αἰθέρα διον, ἀτὰρ πυρὶ πῦρ ἀΐδηλον,
(320) σοργῆ δὲ Στοργῆν, Νεῖκος δὲ τε νεϊκεῖ λυγρῶ.
τοῖ' ὅσα πάντα πάγεν²⁾ συναρμοσθέντ' Ἀφροδίτῃ³⁾
ὄσσοις καὶ φρονέουσί τ' ἄδονται κἀνιάονται.
(321) πρὸς παρεὸν γὰρ μῆτις ἀέξεται ἀνθρώποισι,
(315) αἵματος ἐν πελάγεσσι τετραμμένη ἀντιθροῶντος,
τῆ τε νόημα μάλιχα κυκλίσκεται ἀνθρώποισιν.
(317) αἷμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα.

¹⁾ Anim. III, 3.

²⁾ cf. v. 121. 187.

³⁾ Exemplo illius versus 131, quem Am. Peyron emendavit e codice p. 54: Τοῖ' ὅσα νῦν γεγάασι συναρμοσθέντ' Ἀφροδίτῃ.

De animi sede sec. Emp. in sanguine multi multa fabulabantur. Alii animam esse ex elementis conformatam, quorum verba coll. *Sturz.* p. 208. 439. 443, ad quae addas *Galen.* pl. H. et Pl. I. VII. p. 631 sq. Utramque opinionem esse conjungendam, docet Theophr.

§. 11. *κατὰ μικρὰ τεθραυσμένα*]. Ex his et totius §. verbis comperimus, elementa secundum Emp. varia frui conditione, imprimis pro magnitudine. Ita sententia, quam *Stob.*³⁾, *Plut.*³⁾ et *Galen.*³⁾ referunt: Ἐμπ. ἐξ μικροτέρων ὄγκων τὰ σοιχεῖα συγκροίνει, ἅπερ ἐξὶν ἐλάχιζα, καὶ οἴονεὶ σοιχεῖα πρὶν σοιχείων, clarior fit, cui tamen non multum dandum est fidei. Illi enim viri unum tantum valent suffragium, nec sententia ipsa seriora tempora non olet, ut *Heraclidis Pontici* et *Asclepiadis* [v. infra].

§. 12. *διόπερ ἔλαιον κτλ.*] Ad haec pertinet v. dilaceratus 291:

οἶνον μᾶλλον ὕδωρ ἐναρίθμιον, αὐτὰρ ἔλαιον οὐκ ἐθέλει —

ἐναρίθμιον, quod *Sturz.* p. 627 explicari vult: „quod annumerari potest i. e. quod facile miscetur”, fortasse respicit potius ad Th. *καταριθμεῖται κτλ.* Caeterum Emp. putavit, in aqua saporum genera latere non sensa propter parvitatem, v. *Arist.* sens. c. 4. p. 1436.

§. 13. *εἰ μὲν γὰρ κενοὶ κτλ.*] E Th. verbis intelligimus, falso Philoponum narrare, Emp. πόρους aëris ple-nos fuisse.³⁾ οὐκ εἶναι κενόν, cf. *Sturz.* p. 347 sq. et supra.

§. 14. *τῶν ἑτερογενῶν.*] Hisce Th. oppugnat Empedoclis sententiam, et ignem et aquam in oculis esse. Falso igitur dixi in annot. cr. 12: „ignes diversi generis.”

§. 15. *ὥς' εἰ οὐν.*] Nec prior lectio ὥς' ἢ οὐ, ubi Conj. aut ad ἢ aut ad ἀνάγκη desideratur, nec *Schneideri* ὥς' εἰ οὐ, ubi οὐ post εἰ non plane aptum est, bonum praebet ac

¹⁾ Ec. ph. XVIII. p. 368. ²⁾ Pl. ph. I, 13. ³⁾ h. ph. c. X.

⁴⁾ ad. *Arist.* gen. et corr. fol. 35 b. v. *Sturz.* p. 344 sq.

verum sensum. Antea enim Th. probat, Empedoclem non simile, sed symmetria aptum per sensus persequutum esse; nunc, omnia sensilia omnesque sensus unius esse naturae, sive simili sive symmetria apto sensus fiant; ut ὅς' εἰ οὐν, nulla negatione apposita, recte se habeat.

§. 16. ἐχθρὰ κτλ.] Versuum forma metrica haec est:
ἐχθρὰ πλεῖζον ἀπ' ἀλλήλων διέχουσι, μάλιχα
γέννη τε κράσει τε καὶ εἶδεν ἐκμακτοῖσι¹⁾.

§. 22. Versus ad certum alium Empdis. poni non potest, tamen annumerari ad v. 249—273, qui de respiratione agunt satis diverso a caeteris modo, quem paucis demonstrare non piget. Sed Arist. verbis utamur, qui hos versus quoque adjicit²⁾: Fieri ait respirationem et expirationem propterea quod venae adsint, sanguinis non plane refertae, quae meatus minores corporis, majores aëris partibus habeant ad aërem externum. Sanguinem vero moveri deorsum et sursum, quo deorsum lato, aërem influere ac respirationem fieri, sursum procedente, aërem foris excidere expirationemque fieri. Haec comparat Emp. cum clepsydris.

§. 23. ἔτι καὶ ὅσοῦν κτλ.] ad haec referri possunt v. 231. 232³⁾.

Cap. V.

Doctrina Alcmaeonis ad §. 25. 26.

Quum *Alcmaeon Crotoniates* a plerisque magis negligi, quam meretur, mihi videatur, latius nonnulla de ejus doctrina proferam⁴⁾. — Alcmaeon a Jamblichō⁵⁾ inter

¹⁾ Ap. Sturz. 132. 133. e *Simpliē.* ad Arist. phys. I. fol. 34 a. b. de ἐχθρῶ Sturzii jam loquuti sumus. ²⁾ De resp. c. 7. p. 1505.

³⁾ τὰντὰ τρήχες καὶ φύλλα καὶ οἰωνῶν πτεροῦ πυκνὰ, καὶ λεπιδες γίνονται ἐπὶ σιβαροῖσι μέλεσσιν.

⁴⁾ Cf. Menag. ann. ad D. L. T. II. p. 387. Meiners G. d. W. T. I. p. 736. Sprengel G. d. A. T. I. §. 67. p. 166. Hecker G. d. A. T. I. §. 15. p. 78. Ritter G. d. Phil. T. I. p. 360.

⁵⁾ De vit. Pyth. c. 23. s. 104 c. 36. s. 267.

summos enumeratur Pythagoraeos, quod iudicium neque Aristotelis ¹⁾ testimonio, quo ille multis in rebus cum Pythagoricis dicitur consensisse, ita tamen, ut dubium sit, uter mutuasset, nec fragmentis ipsis, quae relictæ sunt, affirmatur.

Cujus vitae tempus accuratius finiamus non licet, quam his Arist. verbis I. I.: ἐγένετο τὴν ἡλικίαν Ἀλκμαίων ἐπὶ γέροντι Πυθαγόρᾳ, ex quibus Diogenis Laërt. ²⁾ narratio provenisse videtur: καὶ οὗτος Πυθαγόρου διήκουσε. Scripsit libros περὶ φύσεως, quos primos hac de re fuisse idem tradit secundum Phavorinum ³⁾, maximeque de rebus medicis egisse. Attamen de omni re naturali non minus multa edixisse, nec non de ethicis ⁴⁾ Alcmaeonem, apud me constat.

Omnia divina, sol, luna, sidera continue semper moventur, ideoque immortalia sunt ⁵⁾. Quibus immortalibus

¹⁾ Metaph. I, 5. p. 1234.

²⁾ VIII. s. 83. Affirmatur meum iudicium ea re, quod postea verba Alcmaeonis, quibus opus inceperat, e Phavorini hist. multif., hic eadem, quae Arist. I. I.: δίο τὰ πολλά ἐστὶ τῶν ἀνθρώπων· repetit D. L.

³⁾ I. I. Initium operis hoc erat: περὶ τῶν ἀφανέων, περὶ τῶν θνητῶν σαφήνειαν μὲν θεοὶ ἔχουσι· ὡς δὲ ἀθρώποις τεκμαιρεσθαι. D. L. illud nominat φυσικὸν λόγον, ad quae legas Clementis Alex. Strom. I. p. 364. Pott. (133 Sylb.) verba: Ἀ. γοῦν — πρῶτος φυσικὸν λόγον συνέταξεν. Theodoretus cur. aff. gr. D. I. p. 700 Schulz ait: — ὃν πρῶτόν φασι περὶ φύσεως συγγράψαι λόγον. Optimus autem testis mihi est Galenus de elem. ex Hipp. I, 9. p. 487: τὰ γὰρ τῶν παλαιῶν ἅπαντα περὶ φύσεως ἐπιγέγραπται τὰ Μελλισσον, τὰ Παρμενίδου, τὰ Ἐμπεδοκλου, Ἀλκμαίωνός τε καὶ Γοργίου καὶ Προδικοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων. Ex quibus elucere videtur, Alcmaeonem titulum hunc primum inscripsisse, quum Anaximandrum jam antea scripsisse prosaice de re naturali constet cf. D. L. II, 1 et ann. ad I. p. 71.

⁴⁾ De re ethica unam inveni sententiam apud Clem. Al. Strom. VI. p. 746 P. (265 S.): Ἀλκ. γὰρ τοῦ Κρ. λέγοντος, ἐχθρὸν ἄνδρα ὄϊον φυλάσσειν ἢ φίλον. Attamen in Stobaei florilegio unam vel alteram latere, mihi constat.

⁵⁾ Arist. anim. I, T. 32. p. 1374 sq. Alcmaeonem astris divinitatem adscripsisse, asseverat Cicero quoque N. D. I, II. p. 22. ed. Moser et Clem. Alex. adm. ad pop. p. 67 P. (19 S.) D. L. I. I.: τὴν σελήνην καθόλου ταύτην ἔχειν ἄδιον φύσιν.

similis, continue semper movetur anima atque immortalitate gaudet¹⁾. Homines autem moriuntur, quod initium fini conjungere non possunt²⁾. Animae vero in corpore sedes cerebrum³⁾ est, quam ob causam semen cerebri pars est⁴⁾, ac caput primum in foetu formatur⁵⁾. Omnes igitur cum cerebro cohaerent sensus, qui ad animam penetrant per meatus cum cerebro conjunctos⁶⁾. Ita odores respirando trahuntur ad cerebrum animamque⁷⁾. Praeterea cerebrum et sanguis morborum praebent locum⁸⁾. Sanguis etiam, ubi venae concurrunt, confluxu somnum efficit, diffusionem rursus expergeficit, abcessu autem universo mortem provocat⁹⁾. In hominis corpore plurima duo sunt, e. g. album et nigrum, dulce et amarum, bonum et malum, parvum et magnum, quae quidem contrarietates non [ut Pythagoraei docent] ex principiis distinc-

¹⁾ *Arist.* l. l. *D. L.* l. l. *Theodoret.* l. l. *D.* V p. 822: Ἀλλ. τὴν ψυχὴν ἀτοκλήτητον εἴρηκεν. ὁ δὲ γε Πυθαγόρας ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινεῖντα. *Stob.* *Eclog.* I, 52 §. 1: ἀτοκλήτητον κατ' αἰδίον κλήσειν κτλ. De sideribus, sole et luna singula aliqua tradunt *Plut.* pl. ph. II, 16. *Stob.* l. l. c. 25. §. 1. 26, 1. 27, 1. ed. *Heeren.*

²⁾ *Arist.* probl. XVII, 3. p. 936. Hanc sententiam: ὅτι οὐ δύναται τὴν ἀρχὴν τῷ τέλει προσάψαι, ineptissime intellexit et illustravit ethico quidem modo *Meiners* l. l. p. 737: „Die Menschen rennen nur deshalb in ihr Verderben, weil sie bei ihren Handlungen nicht stets den Anfang mit dem Ausgange verbinden, oder nicht immer das Ende ihrer Unternehmungen reiflich überlegen.“ Sensus est fere hic: Quum sidera, continue semper mota, juxta atque anima circulum motionis describant oporteat, ideoque immortalia sint: hominis corpus interire necesse est, quod fini initium conjungere i. e. circulum describere non potest. Quam explicandi rationem affirmat *Arist.* qui, ante de proverbio κύκλον εἶναι τὰ ἀνθρώπινα loquutus, de hoc circulo pergit quoque dicere.

³⁾ *Plut.* pl. ph. IV, 17. cf. *Theodoret.* l. l. p. 824.

⁴⁾ *Plut.* l. l. V, 3.

⁵⁾ *Ib.* 17.

⁶⁾ *V. Theophr.* Quantum officii hi πόροι τοῦ ἐγκεφάλου, false Aristoteli inventori adscripti, toti rei explicandae praestent, vidimus supra p. 21.

⁷⁾ *Plut.* l. c. IV, 17.

⁸⁾ *Ib.* V, 30.

⁹⁾ *Ib.* 23.

tae sed forte fortuito oppositae sunt¹⁾. Sanitas igitur omnium talium qualitatum temperie apta, calidi, sicci, frigidi, amari, dulcis et caeterarum facultatum aequabilitate paratur et conservatur, quarum si qua sola praevalet [*ἐν αὐτοῖς μοναρχία*], morbum efficit; imperium enim unius perniciem affert²⁾. - Admirationem paene Noster excitat comparationibus e variis naturae provinciis. E. g. quo tempore mas semen ferre incipit, bis septimo anno peracto, lanugo producitur, ut plantae, semen laturae, florent³⁾. Lacti in mammis similis est ovi vitellus, qui pullis nutrimento est, contra opinionem vulgi, qui propter coloris cum lacte similitudinem ovi album pullo alimentum praebere putant⁴⁾. —

§. 25. *ξυνήσι*, in quo latet *σύνεσις*. Itaque Alcmaeon primus erat, qui *αἰσθησιν* et *φρόνησιν* diversas animae facultates esse recognosceret, ac contra sententiam antiquam argumenta proferret, quibus meliora ne Stagirites quidem adduxit⁵⁾.

§. 26. Alcmaeon primus quoque, ut demonstratum est, cerebri naturam dignovit et munera. Aristoteli autem objici posse, persuasum mihi habeo, quod multa aut mutuans ab eo, aut multis in rebus cum eo consentiens,

¹⁾ *Arist. Metaph. I, 5. p. 1234*: φησὶ γὰρ δύο τὰ πολλὰ τῶν ἀνθρώπων, λέγων τὰς ἐναντιότητας, οὐχ ὥσπερ οὗτοι [Pyth.] διωρισμέτας, ἀλλὰ τὰς τεχούσας· οἷον λευκὸν κίτλ. Pythagoraci autem, quorum contrarietates decem enumerat *Arist. ib. p. 1233*, de universo egerunt, non de homine. Falso Alcmaeoni ipsi has contrarietates Pythagoraeorum tribuit *Krug G. d. alt. Phil. p. 111*.

²⁾ *Plut. l. c. V, 30. Sprengel* negat, doctrinam hanc de qualitibus elementariis, quae originem seriori tempore debeat, Alcmaeoni adscribendam esse *l. c. p. 171*. Non ita *Hecker l. c.* Credo autem, hac sententia cum Aristotelis verbis conjuncta, non amplius illa de re dubitari posse.

³⁾ *Arist. h. an. III, 1. p. 995*.

⁴⁾ *Gen. an. III, 2. p. 1281*. Aliae quoque Alcmaeonis sententiae traduntur a *Plut. l. c. V, 14. 16*.

⁵⁾ *Anim. III, 3*: Οὐ μὲν οὖν οὐ ταυτίον ἐστὶ τὸ αἰσθ. καὶ τὸ φρ., γαρτὸν τοῦτο μὲν γὰρ πᾶσι μέτεστι, τοῦτο δὲ ὀλίγοις τῶν ζώων.

illius mentionem non fecerit ¹⁾. Quae nonnullis exemplis probem. Primum in memoriam reduco, quae supra de *πόροις τοῦ ἐγκεφάλου*, quae de diversitatis *τοῦ αἰσθ.* et *τοῦ φρ.* argumentatione, quae de comparatione naturae provinciarum disputavi. Dein claras fuisse inter antiquos Alcmaeonis sententias de sensibus, quas ejus et Empedoclis maxime refert [v. infra] praeter Theophrastum Pseudoplutarchus ²⁾, Aristoteles nusquam. De visu eadem docuit, quae Arist., namque fieri per diaphanum, i. e. translucidum ³⁾. Cum Alcmaeone consentit Arist. quoque, oculos per aquam cernere, quanquam Arist. ait ⁴⁾: *ποιοῦσι δὲ πάντες τὴν ὄψιν πυρός*, excepto Democrito, qui *ὑδατος* cum esse contenderat, ubi Arist. demonstrat, quam false illi igne effulgente, qui passio tantum oculi sit, sententiam probent. Sed ne Noster quidem hoc deneget, dicens tantum, *ὅτι δ' ἔχει πῦρ*, quod Arist. quoque contendit ⁵⁾. Arist. demum narrat, Alcmaeonem dixisse, capras per aures respirare ⁶⁾, ex quibus, si quidem inventio tubae Eustachii non elucet ⁷⁾, certe intelligitur, Chalcidium ⁸⁾, qui tradit, Alcmaeonem primum sectionem aggressum esse, non falsa narrasse ⁹⁾. Quibus omnibus

¹⁾ Idem contendit jam *Kühn* diss. I. de philos. ante Hipp. medicinae cultoribus. Lips. 1781. 4, quam mihi in promptu non esse, nequaquam libenter confiteor.

²⁾ *Meiners* addit l. l.: „Andere Fragmente stehen beim angeblichen Plutarch, die ich aber nicht aufnehme, weil es zweifelhaft ist, ob sie ihm zugehören.“ Falsum, quia Theophr. eas probat.

³⁾ Anim. II, 7. T. 66: τὸ γὰρ ὄρατόν ὃ λέγομεν, ἔστι χροῶμα — (T. 67) πᾶν δὲ χροῶμα κινητικόν ἐστὶ τοῦ κατ' ἐνέργειαν διαφανοῦς — διόπερ — ἕκαστον χροῶμα ἐν φωτὶ ὄρατόν — φῶς ἐστὶ τι διαφανές κτλ.

⁴⁾ Sens. c. 2.

⁵⁾ Anim. III, 1. T. 130: ἡ κόρη ὑδατος — τὸ δὲ πῦρ — κοινὸν πάντων κτλ.

⁶⁾ H. an. I, 11. p. 837.

⁷⁾ *Sprengel* p. 168, qui laudat *Kühn* l. l. p. 27.

⁸⁾ In Tim. ed. *Meursii* p. 340.

⁹⁾ Negat *Sprengel*. Sed si Anaxagoras, quod constat, animalia dissecuit, [cf. Spr. p. 191] quamobrem Alcmaeon primus esse non po-

affirmari volui, Alcmaeonem fuisse patrem et anatomiae et physiologiae, a posterioribus propter Stagiritae gloriam maximam nimis neglectum. — De auditu ¹⁾, olfactu ²⁾ et gustu ³⁾ *Plutarchus* quoque Alcmaeonis sententias tradit. —

[κινουμένου καὶ μεταλ. κτλ.] *Schneider* in animadversione ad I. confitetur, se non intelligere, quomodo cerebrum commoveatur etc. Sed apponam tantum verba aliquot *Hippocratis Praen. Coac. n. 499.* p. 186 G.: ὅσοισιν ἂν ὁ ἐγκέφαλος σεισθῆ, καὶ πονέσι πληγεῖσιν, ἢ ἄλλως πίπτουσι, παραχρηῖμα ἄφρωνοι γίνονται, καὶ οὔτε ὀρῶσιν, οὔτε ἀκούουσι, καὶ τὰ πολλὰ θνήσκουσιν; et de morb. sacr. p. 92, 31: ὁκόταν γὰρ ὑγρότερος τῆς φύσιος εἶη, ἀνάγκη κινεῖσθαι (sc. τὸν ἐγκέφαλον) κινουμένου δὲ τοῦ πάθους μήτε τὴν ὄψιν ἀτρεμιζεῖν, μήτε τὴν ἀκοήν, ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλο ὀρᾶν καὶ ἀκούειν κτλ. cf. ib. 43. p. 93, 16 et a. I.

Cap VI.

Doctrina Anaxagorae §. 27 — 37.

Philosophiae historici, nostris temporibus primi, non dubitaverunt, quin vox ὁμοιομερῆ *Anaxagorae* propria fuerit. Ita *Tiedemann* ⁴⁾, ita *Carus* ⁵⁾. Primus autem

tuit? *Pythagoraeorum* mos, quem *Chalcidii* narrationi contrarium commemorat vir eximius, nihil valet contra *Alcmaeonem*.

¹⁾ IV, 16: ἀκούειν ἡμᾶς τῷ κενῷ τῷ ἐντὸς τοῦ ὠτὸς, τοῦτο γὰρ εἶναι τὸ διηχοῦν κατὰ τὴν τοῦ πνεύματος ἐμβολήν· πάντα γὰρ τὰ κενὰ ἤχει.

²⁾ IV, 17: ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ εἶναι τὸ ἡγεμονικόν· τούτῳ οἷν ὀσφραίνεσθαι ἔλκοντι διὰ τῶν ἀναπνοῶν τὰς ὀσφιάς.

³⁾ IV, 18: τῷ ὑγρῷ καὶ τῷ χλιαρῷ τῷ ἐν τῇ γλώττῃ πρὸς τῇ μαλακότητι διακρίνεσθαι τοὺς χυμούς.

⁴⁾ I. p. 317: „Beydes, Sache und Name ist unbestritten Erfindung des Klazomenischen Weisen.“

⁵⁾ De cosm. theol. font. Anax. p. 722: „His quidem elementis ita comparatis singulare etiam nomen ὁμοιομερῶν fingere conatus.“

Schleiermacher, vir facultate critica ornatissimus hac de re dubitavit¹⁾, quem *Ritter*²⁾ sequutus ita censet³⁾: „Es ist nicht unwahrscheinlich, daß *σπέρματα* der eigentliche Ausdruck des Anaxag. für das war, was wir jetzt Homoeomerieen nach dem Ausdrücke des Arist. nennen; dieser Name findet sich in den Bruchstücken des Anax. nicht, dagegen versichert Simplicios ausdrücklich, er habe die Homoeomerieen *σπέρματα* genannt.“ Plane aliter censuit editor fragmentorum *Schaubach*⁴⁾: „Ipsum Clazomenium hac voce usum esse, jure concludere mihi videor ex Simpl.⁵⁾ Stob.⁶⁾ Plut.⁷⁾. Haec sententia firmatur etiam eo, quod omnes scriptores, et antiquiores et seriores ita loquuntur, nec praeterea quidquam de alio hujus vocabuli auctore constat. Consensum antiquitatis haudquaquam spernendum esse censeo. Quis etiam in usum Anaxagoreae philosophiae dudum explosae nova proderit vocabula?“ Itaque re ad nullam adhuc certitudinem ducta⁸⁾, ut rem paullo certiore demittam, efficere studebo. Primum contra *Schaubach* commemorandum est, *Galenum* sane narrare, verba *ὁμοιομερῆ* et *ἀνομοιομερῆ* ab Arist. esse inventa⁹⁾. Tum profecto Aristoteli, qui phi-

¹⁾ Ueb. Diog. Apoll. p. 93: „die Anaxagoräische Lehre von den Homoeomerien, wie man sie wahrscheinlich ihm gar nicht zu Danke genannt hat.“

²⁾ G. d. Jon. Phil. p. 211: „Es läßt sich Manches gegen den Anaxagoräischen Ursprung dieses Namens einwenden.“

³⁾ Ib. p. 269. ⁴⁾ Fragm. Anax. Lips. 1827. p. 89.

⁵⁾ In phys. Ar. p. 258 a: τὰ εἶδη, ἀπερ ὁμοιομερείας καλεῖ.

⁶⁾ Eclog. ph. I, 11, 12 p. 298: ὁμοιομερείας αὐτὰς ἐκάλεσεν καὶ ἀρχὰς τῶν ὄντων.

⁷⁾ Pl. ph. I, 3: ὁμοιομερείας αὐτὰς ἐκάλεσεν.

⁸⁾ In novissimo *Ritteri* opere, G. d. Philos., scriptum est p. 294 n. 3): „Daß der Name Homöomerien nicht Anaxagorisch sei, bin ich noch immer überzeugt, auch gegen das, was Schaub. dagegen gesagt hat. Wenn der Name nicht zuerst vom Arist. gebraucht worden sein sollte, so mögen ihn Anaxagoreer erfunden haben.“

⁹⁾ v. supra p. 4. not. 2).

losophorum censor primus eo studuit, ut una notione, una voce omnem philosophiae cujusdam diversitatem denotaret¹⁾, convenit, verbo quodam, alius philosophi doctrinae applicato, totam ejus philosophandi rationem significare. Jam contra testimonia allata dicendum est, nec Pseudo-plutarcho, qui operis Anaxagoraei initium vel e memoria protulit²⁾, vel ex alio scriptore depromsit³⁾; nec Stobaeo, nec Simplicio ipsi, qui, ut Ritter memorat, haec contra dicit in Ar. Coel. p. 148 b: τὰ ὁμοιομερῆ, οἷον σάρκα, καὶ ὄσοῦν καὶ τὰ τοιαῦτα, σπέρματα ἐκάλει, multum dandum esse fidei. Neque enim Plato, nec Theophrastus ὁμοιομερῆ dicunt, sed Theophr. §. 35: οὐ γὰρ ἐν τοῖς ὁμοίοις γένεσιν ἀφώριζαι κατὰ τὸ μέγεθος, et Sextus E., ubi latius de his anquirat⁴⁾: Ἀναξ. ἐξ ὁμοίων τοῖς γενομένοις, quibus devincimur, Arist. de disciplina Anax. eodem modo dixisse ὁμοιομερῆ, ut hos ὅμοια. Inquirendi igitur demum sunt loci illi, quibus Arist. de ὁμοιομερείαις Anax. loquitur. Legas verba in marginē scripta, hūcque quae censeo. a) de coel. III, 3. T. 34⁵⁾. Verba κ. τῶν ἄλλων σπερμάτων πάντων exponi mihi videntur sequentibus ἐξ ἀορατῶν ὁμοιομερῶν κτλ. b) de gen. et corr. I, 1. T. 1⁶⁾. Nec verba Arist. τὴν οἰκειαν φωνῆν

1) Hoc clarius patet e locis Sexti Emp., quibus priorum opiniones breviter exponit: Pyrrh. Hyp. III, 4. §. 32: Δημόκριτος ἀτόμους, Ἀναξ. ὁμοιομερείαις, Διόδωρος ἐλάχισα καὶ ἀμερῆ σώματα, Ἡρακλείδης ἀνάγκους ὄγκους. Arist. ipse Metaph. I, 6: — Ἐμπεδ. πῦρ καὶ γῆν καὶ ὕδωρ καὶ αἶρα. Ἀναξ. δὲ τὴν τῶν ὁμοιομερῶν ἀπειρίαν.

2) v. Schaub. p. 69. 3) cf. Sext. Emp. adv. Phys. I, §. 8.

4) Adv. Phys. II, §. 318.

5) Ἐμπ. πῦρ καὶ γῆν καὶ τὰ σύσειχα κτλ. — Ἀν. δὲ τοῦναντίον. τὰ γὰρ ὁμοιομερῆ σοιχεῖα· λέγω δ' οἷον σάρκα καὶ ὄσοῦν καὶ τῶν τοιούτων ἕκασον· αἶρα δὲ καὶ πῦρ μίγμα τούτων καὶ τῶν ἄλλων σπερμάτων πάντων· εἶναι γὰρ ἐκάτερον αὐτῶν ἐξ ἀορατῶν ὁμοιομερῶν πάντων ἠθροισμένων. διὸ καὶ γίνεσθαι πάντα ἐκ τούτων.

6) Ἀναξ. τὴν οἰκειαν φωνῆν ἠγνόησε — Ἐμπ. τὰ μὲν σωματικὰ τέσσαρα — Ἀναξ. δὲ ἀπειρα καὶ Λεύκιππος καὶ Δημόκριτος· ὁ μὲν γὰρ ὁμοιομερῆ σοιχεῖα τίθησιν, οἷον ὄσοῦν καὶ σάρκα καὶ μέλον, καὶ τῶν ἄλλων, ὧν ἕκασον τὸ μέρος συνώνυμόν ἐστι· Δημ. δὲ καὶ Λεύκ. — Ἐμπ.

ἠγγνόησε, quanquam ad γένεσιν magis pertinere videntur, negligenda sunt, nec quod ὁμοιομερῆ de Empedoclis quoque doctrina adhibetur, πανσπερμία κτλ. de Anaxagoraea. Ex quibus sequi mihi videtur, ut Arist. ὁμοιομερῆ ipse adhiberet de Anax. doctrina. Nec latet, quomodo ad hunc usum pervenerit, quippe quum Anax. ipse talia protulerit, quae Arist. postea ὁμοιομερῆ nominare solebat, ut carnem, os, medullam etc. — Si igitur Ritter recte observat, σπέρματα proprium fuisse Anaxagorae verbum, [quod quidem linguae inexcultae signa prae se fert,] ad quod tamen χρήματα addendum est, et si τὰ ὁμοιομερῆ Arist. ex Anax. verbis colligi possunt τὰ σπέρματα ὁμοῦ πάντα, sive πανσπερμία, [si hoc non item potius Arist. est, quo de Democrito quoque utitur¹⁾]: jam quaerendum est, quonam jure Arist. hoc verbum attulerit, numque recte dixerit *Schleiermacher*: „wahrscheinlich ihm gar nicht zu Danke?“ Praemittamus comparisonem quandam τῶν σπερμάτων Anax., τῶν ἀτόμων Democriti et τῶν ὄγκων Asclepiadis Bithyni. Talem comparisonem instituerunt jam *Aristoteles*, *Sextus Emp.*²⁾, *Pseudoplutarchus*³⁾, *Galenus*⁴⁾, *Stobaeus*⁵⁾, *Theodoretus*⁶⁾, quos duces sequimur. *Sextus* quidem et *Strabo*⁷⁾ secundum *Posidonium Stoicum* narrant, Democritum doctrinam a *Mochos* Phoenice accepisse. Asclepiades secundum *Sext. E. Heraclidis* Pontici discipulus erat, a *Galeno*⁸⁾ auctor τῆς τῶν ὄγκων τε καὶ πόρων ἐξ ἀρχῆς τοῦ

φῆσι πῦρ καὶ ὕδωρ κ. γῆν κ. ἀέρα, στοιχεῖα τέσσαρα καὶ ἀπλᾶ εἶναι μᾶλλον ἢ σάρκα καὶ ὀστέον καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ὁμοιομερῶν. Ἀναξ. δὲ ταῦτα μὲν ἀπλᾶ καὶ στοιχεῖα· γῆν δὲ κ. πῦρ κ. ὕδωρ κ. ἀέρα σύνθετα. πανσπερμίαν γὰρ εἶναι τούτων.

1) Coel. III, 4. T. 37.

2) Praeter locos laudatos adv. Phys. I. §. 363.

3) I, 3.

4) De elem. ex Hipp. I, 9 p. 483 seq. Plac. Hipp. et Pl. V, 3 p. 450.

5) Eclog. ph. I, II.

6) Cur. aff. gr. II. p. 729.

7) XVI. p. 757.

8) Theriac. ad Pison. c. 3. p. 223.

σώματος ὑποθέσεως nominatur. Caeterum *Theodoretus*¹⁾ narrat, Democritum κενόν et νασά primum docuisse, Metrodoro ἀδιαίρετα, ab Epicuro ἄτομα nominata.

Leucippus et *Democritus* docuerunt: omnia conformata sunt ἐκ σωμάτων ἀδιαιρέτων, ἀπείρων καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὰς μορφὰς, διαφερόντων τούτων²⁾; sive: omnia facta sunt τῇ τῶν πρώτων μεγεθῶν, πλήθει μὲν καὶ σχήματι ἀπείρων, μεγέθει δὲ ἀδιαιρέτων, συμπλοκῇ καὶ περιπλέξει. ἢ αὐτῶν φύσις οἷον πανσπερμία ἐς τῶν σοιχείων³⁾; sive: omnia formata sunt ἐξ ἀτόμων, ἀνομοίων τε καὶ ἀπαθῶν καὶ ἀποιῶν, οὔτε θραυσθῆναι, οὔτε διαπλασμόν ἐκ τῶν μερῶν λαβεῖν οὔτε ἀλλοιωθῆναι δυναμένων⁴⁾. Optime autem Democriti doctrinam exponit *Galenus* ita⁵⁾: Unum est elementum secundum naturam, omni qualitate indigum, cui nec color albus, nec niger, nec quislibet insit, nec dulcedo, nec amaritudo, nec calor, nec frigus, nec quaelibet qualitas. [De qualitatibus sensitivis caetera infra exponemus.] Omnes hi atomi, parva corpuscula sine qualitate, in loco, h. e. in vacuo, feruntur sursum et deorsum per omne aevum, quibus aut implicatis aut incurrentibus atque evibratis, secretis et concretis rursum ad tales coetus, omnes fiunt concretiones et nostra corpora eorumque passiones et sensus. Hactenus Democritus. Epicurei addunt, eos esse propter duritiem non friabiles (ἀθραυσά), Leucippi sectatores propter parvitatem indivisibiles (ἀδιαίρετα). — *Asclepiades* autem *Bithynus* [Methodicae scholae auctor] ab hac disciplina differt docens: omnia formata sunt ἐξ ἀνάρμων ὄγκων, θραυσῶν τε καὶ ποιῶν καὶ ἀνομοίων⁶⁾. Jam vero quid Ana-

xago-

¹⁾ D. IV. p. 794. cf. *Plut.* I. 3. 5. *Cic.* IV. D. I, 33. §. 93.

²⁾ Verba in angustum deducta ex *Arist. gen. et corr.* I, I. T. I.

³⁾ Ex *Arist. coel.* III, 4. T. 37.

⁴⁾ E *Sext. Emp.* II. II. *Plut.* II. II. *Theodor.* II.

⁵⁾ De elem. ex *Hipp.* I, I. p. 416 seq.

⁶⁾ v. *Sext. Emp.* II. II. *Coel. Aurel. morb. ac.* I, 14 (p. 46 T. I. ed. *Haller*) qui totam rationem, qua *Ascl.* mundum conformatum esse

xagoras ante hos ipsos? ὁμοιομερείας statuit, respondet Aristoteles, respondet Sext. Emp. et Plutarchus; sed illis non contenti fragmenta ipsa inquiramus.

In operis sui initio breviter mundi habitum primum describit Anaxagoras. Quum enim mundi generatio nihil aliud significet, nisi illum modum, quo res existentes formam, qua hodie gaudent, sibi induerint: Anaxagorae omnia, quae nunc existunt, secundum materiam, quamvis non secundum formam, sempiterna ante illam generationem erant: ὁμοῦ πάντα χροήματα ἦν, ἄπειρα καὶ πλῆθος καὶ σμικρότητα. Atamen materiae differentia his jam, quamvis sine forma, materialis inesse debuit: ἀἴρ καὶ αἰθήρ (h. e. πῦρ) ἀμφοτέρα ἄπειρα ἔοντα. Addit: ταῦτα γὰρ μέγιστα ἔνεστιν (antea κατεῖχεν) ἐν τοῖς σύμ-
 πασι¹). Mundi igitur hodierni generatio incepit secernendo e mole aërem et aethera: καὶ γὰρ ὁ ἀἴρ καὶ ὁ αἰ-
 θήρ ἀποκρίνεται ἀπὸ τοῦ περιέχοντος τοῦ πολλοῦ. [πε-
 ριέχειν igitur hic non circumdare, sed complecti, τὸ περιέχον
 non quod circumdat, sed molem ipsam forma quaque or-
 batam denotat.] Sequitur hodiernus mundi habitus de-
 scriptus hisce verbis: καὶ τό γε περιέχον ἄπειρόν ἐστι τὸ

docuit, describit. Bene intelligitur, quam ob rem Ascl. ὄγκους non no-
 minaret ἀτόμους. Apud Medicos usus verbi ὄγκος maxime diversus est,
 praecipue hic: ὄγκος idem quod οἴδημα; vel potius οἴδημα est species
 τοῦ ὄγκου mollis, absque dolore v. comm. Galeni ad aph. 34 sect. 4
 p. 155 T. IX Chart.: ὡσαύτως οἱ παλαιοὶ τὸ οἴδημα καὶ τὸν ὄγκον. ad
 aph. 65 s. 5 p. 239 D. Def. Med. n. 382. cf. Aret. caus. diut. I. II,
 c. 1 p. 49 C. D. p. 50 A. cur. ac. II, 10 p. 111 C. Lennep. Etym.
 ed. Nagel p. 475. Tum corporis moles univēsa e. g. Aret. cur. diut.
 I, 7 p. 132 C: μηδὲν (sc. τῆς τροφῆς) εἰς τὸν ὄγκον ἀνλή v. Galen.
 comm. 3 ad Epid. VI s. III aph. 21 p. 460: λεπνισμὸς — ὄλου τοῦ
 ὄγκου καθαρῆσός τις; ita ut εὖογκος bonus corporis habitus et corp-
 lentus sit v. Aret. cur. diut. I, 6 p. 132 A. Quibus significationibus
 accomodatur definitio Galeni: ὄγκος ἢ ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν αὐξήσις, cui
 consentiunt e. g. verba Aretaci cur. ac. I, 4 p. 83 D: κύστις δὲ καὶ ἐς
 ὄγκον μέγιστον αἰείρεται. ὄγκος denique feminarum quoque mammas de-
 notat, v. Ruf. Ephes. I, p. 30.

¹) V. frgm. I. ap. Schaubach. p. 65.

πλήθος¹⁾. Quibus absolutis, ad illum primum habitum accuratius describendum redit frg. VI. Omnia una erant, neque ullus color apertus, neque ulla qualitas, commixtione omnium rerum impediente, et semina magnitudine infinita, sibi nullo pacto similia²⁾. Omnia reliqua fragmenta de hodierno rerum statu dicta censeo³⁾. Hanc igitur molem movere et agitare incepit ὁ νοῦς⁴⁾, qui quum moveret, omnia secernuntur, ipsaque motio secretionem auget⁵⁾. Secernuntur igitur (v. supra) aër et aether: densum enim, humidum, frigidum et obscurum deorsum ad terrae locum, tenue, calidum et siccum sursum ad aetheris locum moventur⁶⁾. Ita aethere et aëre sibi opposito, e nubibus h. e. aëre denso aqua, ex aqua terra secernitur, e terra lapides frigore concresecunt⁷⁾. Omnes igitur res e particulis jam consistentibus commiscetur rursusque secernuntur, quocirca γίνεσθαι nominari debet συμμίσγεσθαι, et ἀπόλλυσθαι — διακρίνεσθαι⁸⁾, nam ut initio mundi, ita nunc quoque omnia una sunt, nec re vera quidquam augetur et diminuitur⁹⁾. Itaque in omnibus concretis omnium rerum semina, quae formas, colores et affectiones [ἡδονάς, de quibus v. apud Diog. Ap. infra] omnimodas habent, insunt¹⁰⁾, quum omne diversum a diverso plane discerni non possit¹¹⁾, nec separari nec tanquam securi abscindi, nec calidum a frigido, nec frigidum a calido¹²⁾. Attamen nihil aliud alii simile

1) Fr. 2 p. 83.

2) Fr. 6 p. 97: καὶ σπερμάτων ἀπειρῶν πλήθους οὐδὲν ἑοικότων ἀλλήλοις.

3) Excipi potest fr. 16, quod quidem Anaxagorae genuinum esse, nego cum Schaub. p. 126.

4) De quo plura fr. 8 p. 100.

5) Fr. 18 p. 129.

6) Fr. 19 p. 131.

7) Fr. 20 p. 132.

8) Fr. 22 p. 135.

9) Fr. 12 p. 122.

10) Fr. 3 p. 85.

11) Fr. 8 p. 101. 9 p. 116. 10 p. 118: παντάπασι δὲ οὐδὲν ἀποκρίνεται ἕτερον ἀπὸ τοῦ ἑτέρου, πλήν νοῦ.

12) Fr. 11 p. 119.

est ¹⁾), sed in omni omnia inesse et in minore et in majore, in omni universi partem, credendum est, quanquam ea, quae in re aliqua plurima se habent, apertissima sunt ²⁾). Ex quibus sequitur, ut omnes quoque qualitates in corpore quocunque lateant, velut in corpore humano, ut, quum simile a simili non afficiatur, qualitas quaeque a contraria percipiatur et sentiatur. [Haec tradit Theophr. §. 27. 28.] Illa igitur corpuscula, quae Anax. ante mentis motum molem universam sine forma et qualitate effecisse credidit, ita denotari possunt: σπέρματα ἄπειρα καὶ πλῆθος καὶ σμιζρότητα, ἄποια, ἀνόμοια (οὐδὲν εἰκότα ἀλλήλοις fr. 6), sed differunt a Democriti atomis, quae secreta a se in vacuo feruntur et ἄποια sunt, quia ἀπαθῆ, apud Nostrum, quia οὐκ ἀποκρινόμενα, commixtione impediēte, sunt. Quid vero? ita ἀνόμοια quidem, tamen ab Arist. ὁμοιομερῆ sunt nominata? Ὅμοιομερῆ, ut supra vidimus, significant partes, quae ex una eademque materia constant, ut in ejusdem generis particulas dissecari possint. Ex quibus elucet, res quidem nunc existentes ὁμοιομερῆ nominari posse, quia ex iisdem particulis compositae sint, ex quibus universa moles illo tempore constabat, materia ipsa non mutata, illas particulas autem nullo pacto ita nuncupari licere, quas Anax. inter se dissimiles credidit. Quot errores ex hoc Arist. nomine de Anax. doctrina provenerint, jam vides apud *Ciceronem*, qui „particulas, similes inter se, minutas” transvertit ⁴⁾). Optime denotantur a *Sexto Emp.*: ὅμοια τοῖς γεννομένοις.

De sensibus nemo Anaxagorae demonstrationes refert, praeter Theophrastum, qui eo majoris est momenti, quo plura nondum cognita, imprimis de dolore semper cum sensu conjuncto, conservavit. De debilitate sen-

¹⁾ Fr. 6 p. 97. 8 p. 101. 13 p. 124.

²⁾ Fr. 7 p. 99. 8 p. 101. 12 p. 122. 15 p. 125. ³⁾ v. p. 4.

⁴⁾ Acad. II, 37. *Chalcidius* l. I. p. 291: „similia”. cf. *Fabric.* ad *Sext. E. H. P.* III. §. 32. Melius exponit Anax. doctrinam *Lucret.* I, 830.

sum ad veritatem cognoscendam exponit Sext. Emp. ¹⁾. Quodsi enim quid nigrum et album guttatim confundimus alterum in alterum, oculus parvas, quae re vera efficiuntur, mutationes discernere non potest. Non multum valet quod *Theodoret.* narrat, Anax. Democr. et Stoicos pronuntiasse, ἀδηλον αἰτίαν ἀνθρώπινω λόγῳ ²⁾.

§. 28. De voce Anax. opinionem refert *Plut.* ³⁾. Noctem ad auditum aptiorem esse, διὰ τὸ τῆς μὲν ἡμέρας σίζειν καὶ ψοφεῖν τὸν ἀέρα θερμαινόμενον ὑπὸ τοῦ ἡλίου· τῆς δὲ νυκτὸς, ἡσυχίαν ἔχειν ἅτε ἐκλελοιπότης τοῦ θερμοῦ, refert sec. An. Aristoteles ⁴⁾.

§. 30. Memoria maxime dignum est, Anaxagoram jam pronuntiasse, aërem calore extendi (tenuiorem fieri), quibus a Th. relatis consentit *Origen.* philos. 8 ⁵⁾.

§. 36. Notum est ⁶⁾, Democritum cum Platone dixisse, Anaxagoram permulta ab antiquioribus petiisse, de qua re v. *Carus* de cosm. theol. font. Anax. p. 693.

§. 37. Ad verba διότι — αἰσθήσεις annotat *Schneid.*: „Sensum horum verborum non satis assequor. Videtur tamen intelligere doctrinam, quae docet, visum fieri per τὰ ἐναντία, non per τὰ ὅμοια. Hanc partem doctrinae exsecutus fuerat Anaxagoras, sed τὰ σωματικὰ πάθη καὶ αἰτία omiserat.” Equidem puto, intellecta esse τὰ σωματικώτατα τῆς αἰσθήσεως i. e. τὰ αἰσθητά, de quibus aliquid protulisse Anaxagoram Theophr. negat §. 59: καὶ γὰρ Ἀναξ. ἀπλῶς εἶρηκε περὶ αὐτῶν κτλ.

¹⁾ Adv. Logicos I. §. 90.

²⁾ De cur. af. gr. D. VI p. 852.

³⁾ IV, 19: τὴν φωνὴν γίνεσθαι πνεύματος ἀντιπεσόντος μὲν εὐρεμνίῳ ἀέρι, τῇ δ' ὑποστροφῇ τῆς πλήξεως μέχρι τῶν ἀκοῶν προσερχθέντος.

⁴⁾ Probl. 33 s. XI p. 909.

⁵⁾ Ἀνέμους δὲ γίνεσθαι λεπτινομένου τοῦ ἀέρος ὑπὸ τοῦ ἡλίου κτλ. cf. D. L. II §. 9.

⁶⁾ D. L. IX, 34.

Cap. VII.

De Clidemo ad §. 38.

Praeter *Meursium* ¹⁾ nemo, ne Fabricius quidem, de hoc philosopho disputans mihi occurrit. Quod tamen nemini vitio est, quoniam ejus perpauca conservata sunt. Plurima inveniuntur singula apud *Theophr.* de plantis: h. pl. III, 1 §. 4. caus. pl. I, 10 §. 3. III, 23 §. 1. 2. V, 9 §. 10. Praeterea de fulguratione *Arist. Meteorol.* II, 9 p. 788. et *Seneca Nat. quaest.* II, 55. (T. I. p. 761.) Praeter haec loca nullibi commemoratum eum inveni. Nam si *Meursius*, obiter ejus mentionem faciens, dicit, *Clidemum* citari diversis locis a *Plutarcho*, *Athenaeo*, *Harpocrate*, *Constantino Porphyrogenneta*, hic longe diversus fuisse mihi videtur *Clidemus*, grammaticus, *Homeri* interpretator, qui nequaquam tempus ante *Aristotelem* olet. Ita *Suidas* nonnullas ejus affert explicationes grammaticas v. ἄπεδα. ἠπέδιζον. πύκνη. ὕης. *Athenaeus* VI, 26. IX, 78. X, 425. XIII, 89. XIV, 79. Quae ab his commemorantur scripta *Clidemi*, ut *Ἐξηγητικός*, *Νόσοι*, *Ἀτθίς* κτλ. eandem indolem prae se ferunt. Si autem *Schneider* in ann. ad c. pl. I, 10 §. 3. adjicit: „Empedocleae disciplinae alumnus, quemadmodum et *Menestor*, ut ex hoc loco aliisque apparet”, mihi hoc non apparet nec causam video. Namque e nostro *Theophrasti* loco et hist. pl. III, 1 §. 4, item ex *Aristot.* l. l. *Anaxagorae* et *Diogenis Apolloniatae* aequalis et maxima ex parte *Anaxagoraeus* fuisse videtur, quamquam *Anaxagorae* principia jam mutavit ²⁾, id quod clare demonstrat *Theophr.* Mens igitur *Clidemo* verisimiliter illud visum est, ad quod omnes

¹⁾ *Theophrastearum* lectionum libellus LB. 1640. 12. p. 87.

²⁾ Nomen vario modo scribitur: *Κλεόδημος*, *Κλήδιμος*, *Κλήδαμος*, *Κλήδημος*, *Κλειδίμος*, *Κλειδήμος*. *Meursius* *Κλειδήμος* scribi voluit, cui consentimus, quia *Seneca* quoque convenit.

corporis affectiones ut sentiantur, pertineant, quod tamen nullo munere in generatione universi functum sit. Ita quidem Clidemus Anaxagorae distinctionem inter mentem et materiam coluisse, aliam tamen viam ingressus videtur esse. — De visu Clidemus diverso ab aliis modo disputavit, quia oculi ipsi translucidi ei visi sunt, ideoque nos videre putat, non, ut Alcmaeon, Aristoteles et Theophrastus ipse putarunt, quia ad oculos colores et formae rerum per translucentum, i. e. lumine, perveniant.

Cap. VIII.

Doctrina Diogenis Apolloniatae ad §. 39 — 48.

Schleiermacher, quum de *Diogenis Apolloniatae* philosophia disputaret¹⁾, negavit hac doctrina, post Anaxagoraeam posita, philosophiam progressam, sed regressam esse, ut inter Anaximenis et Anaxagorae disciplinam Diog. Apoll. sapientia sit ponenda. Quum igitur Nostri fragmentorum editor nuperrimus²⁾ hanc quaestionem feliciter solvisse mihi non videatur, causas, ob quas Diog. Ap. philosophiam post Anaxagoraeam esse collocandam existimo, hic breviter expediam. Sunt autem hae:

1) *Simplicius*³⁾ haec dixit: Διογ. δὲ ὁ Ἀπ. σχεδὸν νεώτατος γεγονὼς τῶν περὶ ταῦτα σχολασάντων τὰ μὲν πλεῖστα συμπεφορημένως γέγραφε, τὰ μὲν κατὰ Ἀναξαγόραν, τὰ δὲ κατὰ Λεύκιππον λέγων. cf. *Plut.* pl. ph. IV, 3. Quamquam autem nonnulli viri docti recentioris temporis contra haec *Simplicii* dicta disseruerunt⁴⁾, tamen quum mihi

¹⁾ Abhandl. d. Akad. z. Berlin (1807 — 11). Berl. 1815. p. 93 seq.

²⁾ *Panzerbieter* Lips. 1830. &. Contendit, nec Diogenem cognosse Anaxagoram, nec Anaxagoram Diogenem. Sed uterque eodem tempore Athenis commoratus est.

³⁾ Ad Arist. ph. p. 6 a.

⁴⁾ *Ritter* G. d. Philos. p. 218⁴⁾: „Diese Meinung können wir nicht würdigen; wenigstens bezieht sich dieß nicht auf die speculative Seite seiner Lehre.“

persuasum habeam, haec non sine causa dicta esse, infra aliquid proferam, quo certius fiat, Diogenem ab Anax. plura petiisse.

2) *Theophrastus* Diogenis sententias exponit post Anaxagoram et in nostro libello et in historia plantarum III, I §. 4.

3) Jam in doctrina *Clidemi*, ut in cap. antecedente vidimus, demonstrat *Theophr.*, sententiam Anaxagorae de mente (*νοῦς*) legibus quibusdam commutatam esse, quod a Diogene clarius factum est.

4) Sententiae de sensibus, quas protulit *Diog. Ap.*, fere eadem sunt, quam illae, quas Anaxagoras tradiderat cf. §§. 27. 28 cum §§. 39. 40. Multa tamen singula, ut *Theophr.* ipse annotat §. 40 fin., addidit *Diog. Ap.*, quod successoris munus videtur.

5) Materia a mente (*νοῦς*) per Anaxagoram plane avulsa, earumque diversitate recognita, mox physiologis studium fieri debuit, membrum quoddam medium, quo corpus anima conjungantur, eruendi, ut *νοῦς* in materia inesse, materia τὸν νοῦν accipere possit. Quod igitur postea, quum illa diversitas in dies acutius perciperetur, *Platoni* medulla, *Aristoteli* calor innatus, *Stoicis* spiritus innatus, *Herophilo* et caeteris nervi visi sunt: id esse aërem statim post Anaxagoram docuit Diogenes. Etenim quum Anaxagoras duas constitueret diversitates, τὸν νοῦν et materiam (*σπέρματα, χρήματα* i. e. τὴν ὕλην): apud *Platonem* autem tres inveniamus, τὸν νοῦν, τὴν ψυχὴν, τὸ σῶμα: Diogenes jam hanc ψυχὴν, i. e. facultatem, qua ὁ νοῦς materiam, et qua materia τὸν νοῦν moveat, recognovit, quamvis nondum tam acute, quam *Plato*. Hanc igitur ψυχὴν, mediam inter νοῦν et materiam, aërem esse eumque calidiorem docet¹⁾. Si igitur aër ψυχή est, i. e. si aër vis est et forma facultatis, qua νοῦς sese manifestat:

¹⁾ Fr. 6 p. 64: καὶ πάντων ζώων δὴ ἡ ψυχὴ τὸ αὐτὸ ἐστίν, ἀπὸ θεομοτίου.

aëre vivimus, aëre audimus, videmus cacterumque intellectum habemus¹⁾. Ut igitur sensus fiant, externa cum interno aëre circum cerebrum correspondeant, conveniant et commisceantur necesse est; atque aëre non puro et sicco, sed humido νοῦς impeditur; demum in illis rebus, in quibus, ut in plantis, nihil est aëris, νοῦς manifestari, νοῦς esse non potest²⁾. Attamen neque in animalibus neque in hominibus ullis eadem est aëris et species et calor³⁾. Quum autem ex altera parte Diog. Ap. intelligeret, materiae genera varia, in corporibus mixta, mixta esse non posse, nisi antea omnia ex uno provenissent, hanc primariam materiam, ex qua omnia originem duxissent, aërem esse docuit. Quomodo ad aërem pervenerit, facile perspicitur e verbis ejus: αὐτοῦ [sc. τοῦ ἀέρος] γάρ μοι τούτου δοκεῖ εἶδος εἶναι, καὶ ἐπὶ πᾶν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ καὶ πάντα διατιθέναι καὶ ἐν παντὶ ἐνεῖναι. καὶ ἐστὶ μηδὲ ἐν ὅτι μὴ μετέχει τούτου⁴⁾. Dein quia omnium elementorum maxime aër variis formis gaudere Diogeni visus erat⁵⁾. Ad hoc quia ἄνθρωπος καὶ τὰ ἄλλα ζῶα ἀναπνέοντα ζῶει τῷ ἀέρι. Denique quia animalium semen aëreum sit⁶⁾. Si autem Diog. Ap. unam omnium rerum originem post Anaxagoram contendere voluit, demonstranda erat unius principii necessitas, quod initio libri factum est⁷⁾, quodque factum esse

¹⁾ Ib.: καὶ μοι δοκεῖ τὸ τὴν νόησιν ἔχον [ut περιέχον] εἶναι ὁ αἴθερ. — ib. p. 65: ὁμοίως δὲ πάντα τῷ αὐτῷ καὶ ζῆ (sc. τῷ ἀέρι) καὶ ὄρα καὶ ἀκούει καὶ τὴν ἄλλην νόησιν ἔχει ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πάντα.

²⁾ V. Theophr. §. 44 sq. ³⁾ Fr. 6 p. 65, ⁴⁾ Fr. 6 p. 62.

⁵⁾ Ib. p. 63: ἀλλὰ πολλοὶ τρόποι καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀέρος — εἰσὶν ἔστι γὰρ πολὺτροπος καὶ θερμότερος καὶ ψυχρότερος καὶ ξηρότερος καὶ ὑγρότερος καὶ σασιμώτερος καὶ ὀξύτερον κίνησιν ἔχον κτλ.

⁶⁾ Simpl. p. 33 a: δεῖκνυσιν, ὅτι καὶ τὸ σπέρμα τῶν ζῴων πνευματώδες ἐστὶ.

⁷⁾ Fr. 2 p. 39: οὐδαμῆ οὔτε μίγεσθαι ἀλλήλοις ἠδύνατο, οὔτε ὠφέλησιν τῷ ἑτέρῳ οὔτε βλάβη... οὐδ' ἂν οὔτε φυτὸν ἐκ τῆς γῆς φῦναι, οὔτε ζῴων οὔτε ἄλλο γενέσθαι οἷδεν, εἰ μὴ οὕτω συνέστατο, ὥσε τῶντ' εἶναι ἄλλα πάντα ταῦτα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἑτεροσούμενα κτλ.

Theophr. ¹⁾ et Aristot. ²⁾ tradunt. Successoris quoque munus erat, hoc principium multo accuratius per omnes species persequendi et perducendi, quod Anaxagoram neglexisse antiqui vituperant ³⁾. Diog. Ap. contra omnia ad principium reducere conatum esse, Theophr. narrat ⁴⁾. At tamen ex contraria parte, Diog. Ap. τὸν νοῦν non neglexisse jamjam in generando mundo, videas ex his verbis Simplicii ⁵⁾: δείξας, ὅτι ἔστιν ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ νόησις πολλή, οὐ γὰρ ἂν, φησὶν, οὕτω δεδάσθαι οἰόντε ἦν ἄνευ νοήσεως, ὥσε πάντων μέτρα ἔχειν κτλ., ex quibus simul clarius patet, τὸν νοῦν Diogeni non fuisse aërem ipsum, sed aërem τὸ τὴν νόησιν ἔχον, et ne aërem ipsum quidem, sed aërem calidiorem et puriorem ψυχὴν esse ⁶⁾.

§. 39. οὐδὲ γὰρ τὸ ποιεῖν κτλ. Idem tradit *Aristoteles* ⁷⁾.

§. 40. τὴν δ' ἀκοήν κτλ. Idem tradit *Plutarchus* ⁸⁾.—*φλεγμασία* raro apud medicos antiquos occurrit, saepius *φλόγωσις* et *φλεγμονή*. *φλόγωσις* enim inflammationem significat s. colorem igneum sine tumore, vel tumore neglecto, ubi cum hac voce *φλεγμονή* apud antiquissimos convenit, quae tamen ab *Erasistrati* tempore tumorem, qui plerumque comitatur inflammationem, solum significare solebat v. *Galen.* comm. ad aph. 65 s. 5 p. 239 D. *Chart.*, ita ut in *Pseudogaleni Def. Med.* *φλεγμονή* exponatur οἴδημα n. 327 et ὄγκος n. 382 ⁹⁾.

¹⁾ §. 39. ²⁾ Gen. et corr. I, 6. ³⁾ V. *Schaubach* p. 156.

⁴⁾ V. §. 39 init. §. 46 init. §. 48 fin. ⁵⁾ V. *Panzerb.* fr. 4 p. 49.

⁶⁾ Non male igitur *Augustinus* Civ. D. VIII, 2: „D. quoque aërem quidem dixit rerum esse materiam, de qua omnia fierent, sed eum esse compotem divinae rationis, sine qua nihil ex eo fieri posset.” cf. *Hesych. Illustr.* π. σοφ. p. 20 [Antverp. 1552. 8.]

⁷⁾ Gen. et corr. I, 6: καὶ τοῦτο ὁρθῶς λέγει Διογ., ὅτι εἰ μὴ ἦν ἐξ ἐνὸς ἅπαντα, οὐκ ἂν ἦν τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν ὑπὸ ἀλλήλων κτλ.

⁸⁾ Pl. ph. IV, 16: τοῦ ἐν τῇ κεφαλῇ ἀέρος ὑπὸ τῆς φωνῆς τυπτομένου καὶ κινουμένου.

⁹⁾ Cum hisce vocibus tres aliae conjungendae sunt, quarum rationem hic breviter exponamus. Diversos enim gradus inflammatio-

§. 41. Diog. Ap. pluribus in locis corporis adesse aërem putavit. Primum igitur circa cerebrum, ut Theophr. nobis persuadet. Tum simul cum sanguine in omnibus venis, quod jure concluditur e §. 43: ὅταν μὲν γὰρ πολὺς ὁ ἀήρ κτλ. et e verbis Simplicii p. 33 a: τοῦ ἀέρος σὺν τῷ αἵματι τὸ ὅλον σῶμα καταλαμβάνοντος διὰ τῶν φλεβῶν et Plutarchi¹⁾. Quibus illustrantur verba διέναι καὶ συνιέναι de toto cursu aëris simul cum sanguine per corpus. Si autem locum aëris et τῆς νοήσιος principalem quaerimus, praeter cerebri locum, ad quem visus, auditus et olfactus pertineant, nullum statuisset Diog. Ap. videtur, quia Theophr. Diogenem refellit dicens, τὸν νοῦν non in omnibus corporis partibus, sed in ὠρισμέναις adesse²⁾.

nis denotari apud me constat hoc ordine: φλεγμονή [μεγάλη], γάγγραινα, σφάκελος, νέκρωσις. [v. Galen. comm. 4 in l. de art. n. 32.] Quamquam enim γάγγραινα mortem parti affectae totalem minatur, tamen humorum affluxum et ita ad vitam restitutionem non plane tollit. cf. Gal. Def. Med. De voce σφάκελος magnum erat apud medicos discrimen, tamen nusquam invenitur ille usus, quem recentiores proposuerunt, σφάκελος de corruptione mollis tantum cujusdam partis dici. Immo etiam nonnulli veteres σφάκ. tantum de ossium corruptione dici voluerunt, cum quibus Galenus non consensit, semper cujuscunque partis corruptionem totius substantiae σφακ. nominandam esse statuens v. com. ad aph. 50 s. 7 p. 319. Exeg. v. Hipp. et a. l. Νέκρωσις tandem de cujuscunque partis tali mortificatione adhibetur, quali calor innatus extinguatur, organonque ad munera fungendum ineptum fit. cf. Aret. caus. ac. II, 10 p. 23 E. usus adjectivi νεκρώδης id. caus. diut. I, 7. cur. ac. I, 2 p. 78 B. Ab his autem differt maxime σήψις, putredo, qui praecipue ταῖς νομαῖς [ulceribus depascentibus, ἔλκη ἀνεσθλιοντα (Aret. caus. diut. II, 9 p. 61 A. E.) ἔρητες (Def. Med. n. 374) φαγέδαινα (ib. n. 257. Arist. poet. ex Aeschyl. Philoct. c. 22)] adscribitur v. Hippocr. Prorrh. II. p. 98 A. Aret. caus. diut. I, 9 p. 38 E. Cacl. Aur. diut. IV c. 8 p. 339.

¹⁾ V, 23: εἰ ἐπὶ πᾶν τὸ αἷμα διαχεόμενον πληρώσει μὲν τὰς φλέβας, τὸν δ' ἐν αὐταῖς περιεχόμενον ἀέρα κτλ.

²⁾ In corde quoque aërem esse Plut. IV, 5 hoc modo demonstrat: τὸ ἡγεμονικὸν ἐν τῇ ἀρτηριακῇ κοιλίᾳ τῆς καρδίας, ἥτις ἐστὶ πνευματικῆ. Sed multo cum jure censet Panzerb. p. 87 seq. haec e Stoicis potius opinionibus et usu dicta esse, quanquam negari non potest, Diogenem, quoniam ad cordis sinus multum sanguinis perveniat, hic plus esse aëris quoque, statuere potuisse.

Caeterum de venis Diogenem primum meliorem doctrinam expediisse, notum est ex *Aristot.* h. an. III, 2 §. 4. cf. *Panzerb.* p. 72 sq. Attamen Arist. Diogenis sententias excerpssisse tantum mihi videtur, quoniam Theophr. varias commemorat venarum e cerebro ad aures oculosve currentium conditiones, quarum ille nullam facit mentionem. Quanquam igitur Diog. Ap. aurem externam (auriculam) a meatu auditorio distinxit: τὸ τρημα — τὸ οὖς, tamen facere non possum, ut mihi persuadeam, Diogenem vidisse arteriam auditivam internam, ex art. basilari plerumque ortam, nec non arteriam ophthalmicam ex carotide cerebri natam; Diogenem, qui nihil vidit, nisi externa et maxima vasa. Itaque magis arridet haec explicatio: circa cerebrum aër est, ad quem sensus referri debent, cerebrum enim solum nihil discernere potest v. §. 39; venis aër ducitur per totum corpus; itaque venae a cerebro ad oculos auresque currant necesse est.

§. 42. μικρὸν ὄν κτλ.] Nullibi nobis occurrit, Diog. Ap. aërem θεόν nominasse ¹⁾. Referri potest ad haec Diogenis verba ²⁾. Quod enim invisibile, immortale multisque formis praeditum est, facile θεός nominari potuit, ratione philosophica vix violata. Ita de Anaxagorae mente quoque narratur, quamvis a senioribus ³⁾. Namque qua ratione haec comprehendantur, prodit Arist. phys. III, 4. T. 30: διὸ καθάπερ λέγομεν, οὐ ταύτης [i. e. τοῦ ἀπειροῦ] ἀρχή, ἀλλ' αὐτῇ τῶν ἄλλων εἶναι δοκεῖ, καὶ περιέχειν ἅπαντα καὶ πάντα κυβερνᾶν, ὡς φασιν ὅσοι μὴ ποιοῦσι παρὰ τὸ ἀπειρον ἄλλας αἰτίας, οἷον νοῦν ἢ φιλίαν· καὶ τοῦτο εἶναι θεῖον· ἀθάνατον γὰρ καὶ ἀνόλε-

¹⁾ Nihil hic valet *Vellejus* apud *Cic.* ND. I, 12 §. 29: „Quid aër, quo D. A. utitur deo, quem sensum habere potest aut quam formam dei?” qui tales pro omnibus comminiscitur.

²⁾ Fr. p. 46: ἀλλὰ τοῦτό μοι δῆλον δοκεῖ εἶναι, ὅτι καὶ μέγα καὶ ἰσχυρὸν καὶ αἰδιόν τε καὶ ἀθάνατον καὶ πολλὰ εἶδος ἐστὶ. cf. fr. 5. p. 52.

³⁾ V. *Carus* l. c. p. 709. *Schaubach* p. 152 sq.

θρον', ὡσπερ φησὶν ὁ Ἀναξίμανδρος, καὶ οἱ πλείστοι τῶν φυσιολόγων. *Mirror*, quod *Carus* et *Schaubach* haec verba ad *Anaxagoram* retulerunt, injuste, quia verba καὶ τοῦτο εἶναι τὸ θεῖον non ad νοῦν, sed ad τὸ ἄπειρον referenda sunt, quod demonstrant non solum verba sequentia de *Anaximandro*, sed etiam antecedentia ὡς φασιν ὅσοι μὴ κτλ. Verba singula *Diogeni* quoque arrident cf. fr. 6. p. 61. — E verbis autem, quae nunc exponimus, clarius etiam patet differentia τοῦ ἐντὸς ἀέρος et τοῦ ἔξω — ille Dei particula est, i. e. qualis aëris in nobis anima, talis illud mundi principium sublime est: in quibus iterum mundi animam *Platonis*, cuius particula nostra sit, jam latere credo. Externus igitur aër ipse ἑτεροίωσις s. ἀλλοίωσις quaedam principii est. — τὸν νοῦν κτλ.] *Schneider* laudat ad locum illustrandum verba *Stratonis* physici ¹⁾.

§. 43. κριτικώτατον κτλ.] De gustu *Plut.* ²⁾ quoque *Diogenis* sententiam tradit. *Plutarchi* verba: τὸ συνάπτειν τὰς ἀπὸ τοῦ σώματος εἰς αὐτὴν φλέβας expnuntur verbis *Theophrasti*, quasi non aliquot venae ³⁾, sed omnes ex reliquo corpore ad linguam tendant. Illa autem ἐπὶ τὴν αἴσθησιν καὶ τὸ ἡγεμονικόν ad cerebrum ejusque aërem referenda esse censeo.

καὶ τῶν ἄλλων ζώων κτλ.] Ad haec notat *Schneider*: „Notam coloris pilorum et lanæ linguae pecudum venis impressam memorat etiam *Arist.* aliique.” *Locis* non accuratius designatis, haec *Arist.* verba afferre possum *h. an.* III, 11 (vulgo): ὅσα δὲ ποικίλα τῶν ζώων κατὰ τὰς τρίχας, ἐν τούτοις καὶ ἐν τῷ δέρματι προὔπαρχει ἢ ποικιλία καὶ ἐν τῷ τῆς γλώττης δέρματι. De pilorum et

¹⁾ *Porphyr.* *abstin.* 3 p. 266: ὡς οὐδὲ αἰσθάνεσθαι τὸ παράπαν ἀνεῦ τοῦ νοεῖν ὑπάρχει: καὶ γὰρ γράμματα πολλάκις ἐπιπορευομένους τῇ ἀκοῇ διαλανθάνουσι ἡμᾶς καὶ διαφεύγουσι πρὸς ἑτέρους τὸν νοῦν ἔχοντας.

²⁾ *Pl.* *ph.* IV, 18: τῇ ἀραιότητι τῆς γλώττης καὶ τῇ μαλακότητι καὶ διὰ τὸ συνάπτειν τὰς ἀπὸ τοῦ σώματος εἰς αὐτὴν φλέβας, διαχεῖσθαι τοὺς χυλοὺς ἐλκομένους ἐπὶ τὴν αἴσθησιν καὶ τὸ ἡγεμονικόν καθάπερ ἀπὸ σπογγίας.

³⁾ cf. *Panzerb.* p. 86.

cutis coloribus mutatis animalium multa bona profert idem de gen. an. ¹⁾. Ac denique locum nostrum praetermittere non possumus, nisi locum Diogenis quendam eo interpretati. In frg. 6 p. 64 leguntur: καὶ ἄλλαι πολλὰ ἐτεροιώσιες ἐνεισι (sc. ἐν τῷ ἀέρι) καὶ ἡδονῆς καὶ χροῖης ἀπειροί. Componantur cum verbis Anax. fr. 3: καὶ σπέρματα πάντων χρημάτων καὶ ιδέας παντοίας ἔχοντα καὶ χροιάς καὶ ἡδονάς, ad quae *Schaubach*: „ἡδονή — affectio, ea ratio alicujus rei, qua ipsam sensibus nostris percipimus, qua tactus imprimis afficitur.” *Ritter* interpretatur Verhalten ²⁾, *Schleiermacher* Gefühl. *Panzerbieter* autem, ductus nonnullis Arist. locis, ubi dicitur ἡδονή ἢ γενομένη ἐκ τῆς τροφῆς, et usu verbi, ἡδύς, explicat ἡδονήν de aëris sapore (Wohlgeschmack), ut sapes cum coloribus conjuncti sint. At nonne Theophr. secundum Diogenem opponit τὴν ἡδονήν — τῇ λύπῃ? ἡδονή oritur ex aëre apte mixto cum sanguine perque totum corpus currente? λύπη e contrario? Similiter audacia, sanitas et contraria? Facile intelligitur, vocem ἡδονή h. l. significare bonam corporis conditionem et aptam, bonum habitum et modum — εὐεξίαν! εὐεξία non in illo sensu pravo excessus corpulentiae, ut apud *Hippocr.* aph. 3 s. I., Praec. c. 4 p. 27, 55. *Lucian.* var. hist. I, 1, sed ut *Suidas* exponit: ἡ ἀκρότης ὑγείας, vel *Galenus*: τῆς ὑγιεινῆς ἕξεως ἢ τελειότης cf. *Aristot.* Nicom. V, 1. *Plutarch.* de educat. c. 11. *Lucian.* gymn. c. 12. 13. 25. At tamen linguam maxime discernere τὴν ἡδονήν — sed quoniam venae e toto corpore huc tendunt, qua signa mali habitus monstrentur — iterum ἡδονή — εὐεξία. Nam

¹⁾ V. c. 4 — 6. E. g. μεταβάλλει δὲ τὰ ὁλόχροα πολλῶ μᾶλλον τῶν μονόχρων καὶ εἰς τὴν ἀλλήλων χροῖαν τὴν ἀπλήν. — τὰ δὲ μονόχροα τούναντίον. οὐ γὰρ μεταβάλλει, ἂν μὴ διὰ πάθος. — μάλιζα δὲ μεταβάλλουσι — διὰ τὰ ὕδατα — διαφέρει μὲν οὖν, ὥσπερ καὶ τὰ δέρματα τα διὰ πάθος λευκὰ τῶν διὰ τὴν φύσιν, οὕτω καὶ ἐν ταῖς θοξίν, ἢ τε διὰ νόσον ἢ καὶ ἡλικίαν κτλ.

²⁾ Nuperrime G. d. Philos. p. 224: der innere Muth.

in caeteris animalibus signa consistunt in colorum mutatione. Itaque non dubito, quin in Diog. ipsius loco ἡδονή nihil aliud quam εὐεξίαν i. e. bonam et corporis et animae conditionem internam, χροή formam externam significet¹⁾.

§. 44. 45. Haec comparatio animalium cum mente captis vel infantibus occurrit etiam apud *Plut.*²⁾. Notum est, quomodo recens philosophorum disciplina hos habitus componat denotetque verbis: extra se esse [aufser sich sein]. — ὑγρότης] apud *Simpl.* ὑγρασία, quod Diogenis fuisse *Schleiermacher* l. l. suspicatus est. — De plantis nihil Diogenis tradunt, nisi *Theophr.*, qui eorum generationem quoque narrat³⁾.

§. 46. οὔτε γὰρ τὴν αἰσθησιν κτλ.] Sententia, quae supra saepius occurrit, hic eadem argumentatione gaudet. Nimirum quia eadem re, eadem actione τὸ αἰσθ. et τὸ φρον. fieri contenditur. Apud Diogenem quidem aëre sicco et puro utrumque efficitur, utrumque simul cum τῷ ἡδεσθαι contrariisque pro respirationis sanguinisque varie mixti conditionibus mutatur (v. §. 47.) *Ritterus* autem, locum nostrum ignorans, idem iudicium tulit ingenuose ex alia sententia⁴⁾.

§. 47. τὰ δὲ ὅλως οὐκ ἀναπνέει.] *Diog. A.* hanc

¹⁾ Comparentur verba *Anax.* fr. 6 p. 97: πρὶν δὲ ἀποκριθῆ καὶ ταῦτα, πάντων ὁμοῦ ἰόντων, οὐδὲ χροή εὐδηλος ἦν οὐδεμίη, i. e. nihil adhuc formam induerat.

²⁾ V, 20: μετέχειν μὲν ταῦτα [sc. τὰ ζῶα] τοῦ νοητοῦ καὶ αἴρος, διὰ δὲ τὸ τὰ μὲν πυκνότητι, τὰ δὲ πλεονασμῷ τῆς ὑγρασίας, μήδε διανοεῖσθαι, μήτε αἰσθάνεσθαι [corrupta sententia] προσφερωῶς δὲ αὐτὰ διακείσθαι τοῖς μεμηρόσι, παρεπταικότος τοῦ ἡγεμονικοῦ.

³⁾ *Hist. pl.* III, 1 §. 4: Ταύτας τε δὴ τὰς γενέσεις ὑκοληπιτέον εἶναι τῶν ἀργίων — *Διογ.*, σηπομένου τοῦ ὕδατος, καὶ μίξιν τινὰ λαμβάνοντος πρὸς τὴν γῆν.

⁴⁾ *G. d. Philos.* p. 232 e verbis: ὁμοίως δὲ πάντα τῷ αὐτῷ καὶ ζῆ καὶ ὄρα καὶ ἀκούει καὶ τὴν ἄλλην νόησιν ἔχει ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πάντα. Ad verba igitur τὴν ἄλλην respiciens, addit: „Also das Sehen u. s. w. ist ein Denken.“ Nos autem respicimus cum *Theophr.* ad τῷ αὐτῷ.

sententiam Theophr. non agnosceret, contendens, omnia animalia respirare ¹⁾).

Cap. IX.

Doctrina Democriti ad §. 49 — 58.

Mochum Phoenicem fuisse quendam, a quo Democritus edoctus esset, ut Posidonius narravit, [v. supra p. 191] nihil est, quod nobis persuadeat. Sed non item est, quod dubitari possit, *Epicurum* in plurimis physicis sequutum esse Nostrum ²⁾. Certe etiam antecessor Democriti ³⁾ *Leucippus* fuit, qui tamen quando vixerit, et quid ipse docuerit, admodum incertum est. Ante Diogenem Ap. vixisse eum, mihi constat ex illa *Simplicii* narratione a *Theophrasto* desumpta, Diogenem multa mutuasse a Leucippo [v. supra p. 198, 1]. Quum autem nihil singulorum a Leucippo editorum traditum sit, non, credo, quoniam eorum obliti sunt posteriores, sed quia nihil ejus generis docuit, dein quum certo Leucippi sententia esset: „plenum et inane, τὸ πλήρες καὶ τὸ κενόν, est, ex quo omnia gignerentur ⁴⁾”; quum *Anaxagoras* igitur nec non *Parmenides* con-

¹⁾ *Arist.* resp. c. 2: Ἀναξ. καὶ Διογ. πάντα φάσκοντες ἀναπνεῖν, περὶ τῶν ἰχθύνων καὶ τῶν ὀσσεύων λέγουσι τίνα τρόπον ἀναπνεύουσι. Διογ. δὲ ὅταν ἀφῶσι τὸ ὕδωρ διὰ τῶν βραγχίων, ἐκ τοῦ περὶ σῶμα περιεσῶτος ὕδατος ἔλκει τῷ κενῷ τῷ ἐν τῷ σῶματι τὸν ἀέρα. ὡς ἐνότος ἐν τῷ ὕδατι ἀέρος. — *Caussam*, ob quam pisces extra aquam moriantur, asserit ita, c. 3: ὅτι τὸν ἀέρα πολὺν ἔλκουσι ἄλλαν ἐν τῷ ἀέρι, ἐν δὲ τῷ ὕδατι μέτριον.

²⁾ Apud *Cic.* quaeritur: „quid est in Epicuri physicis non a Democrito?” *N. D.* I, 26 §. 73. *Nugae*, quas Epic. mutare ausus est, exponuntur *Fin.* I, 6. cf. *Plut.* pl. ph. I, 13. *Theodoret.* l. l. XI p. 984. XII p. 1033 et m. a. *Macrob.* Sat. VII, 14 et al.

³⁾ Praeterquam in libris de philosophiae historia notissimis, Democriti doctrinam invenis expeditam in libro: *Democritus reviviscens Jo. Chr. Magneni*, Lond. 1658. 12, qui autem ad pauca Demi. plurima sua adjecit, quum Dem. philosophiam restituere vellet. Praeterea cf. *Baconi de Verulamio* libellus de principiis atque originibus.

⁴⁾ *Cic.* Acad. II, 37. *Stob.* Eclog. ph. XI, 14 p. 306.

tra hanc vacuitatem certarent: Leucippus ante Anaxagoram et Parmenidem quoque, circiter *Heracliti* temporibus vixisse mihi videtur, ita ut circa 70 Ol. floreret. Democritus igitur, postquam Anaxagoras materiam et mentem diversas cognovit, Diogenes autem conjunctionem inter utramque in aëre invenisse sibi visus est, illam mundi ex atomis generationem Leucippi excoluit et de mente praesertim ex hac doctrina ea deduxit, quae eam sequantur necesse erat. Sed de atomis jam supra breviter expositum est, nunc ad Democriti sententias de anima aggrediendum, ubi animadvertimus, Leucippum profecto illam mentis negationem plane perficere nondum potuisse ante quam diversitas mentis cognita esset. Democritus igitur docuit, animam compositam esse ex primis illis corpusculis indivisilibus. Itaque animam figura gaudere eaque, ut facillime moveri possit, rotunda: rotundam autem ignis quoque figuram esse¹⁾. Anima igitur pro Democriti opinione conglobatio quaedam corpusculorum igneorum est, et animal movet²⁾, quia ipsa sempiterno movetur³⁾. Duae autem sunt cognitiones, *γνησίη* et *σχοτίη*, illa per intellectum, haec per sensus facta⁴⁾. Attamen intellectus (*νοῦς*) et anima (*ψυχή*) idem est⁵⁾. Omnis autem cognitio auxili-

lio

¹⁾ *Arist.* anim. I, 2 T. 23. 30. coel. III, 4 T. 37. qui ib. c. 8. T. 69 narrat, nonnullos ignis, quasi mollilissimi, formam, sphaeram, alios pyramida putare. Sed ignem urere, quia angulos habeat, ut (T. 72) *Democrito* sphaera tanquam angulus quidam existat. Ad haec addas *Theophr.* de igne §. 52, qui ignis formam pyramidalem sec. Dem. explicat: καὶ φησι Δημ. μὲν, περιψυχομένων μὲν αὐτοῦ τῶν ἄκρων εἰς μικρὸν συνάγεσθαι, καὶ τέλος ἀποξύνεσθαι.

²⁾ *Arist.* l. l. T. 20. *Stob.* Ecl. ph. LII p. 796. *Plut.* pl. ph. IV, 3. *Diog. L.* IX, 44: τὸν τε ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἐκ τοιούτων — καὶ τὴν ψυχὴν ὁμοίως.

³⁾ *Arist.* anim. I, 3 T. 44.

⁴⁾ *Sext. Emp.* adv. Math. VII, 135. 136. 138.

⁵⁾ *Arist.* anim. I, 2 T. 23. 30. *Stob.* LI, 7 p. 790. *Diog. L.* IX, 44. Haec sibi contradicere videntur. Sed primum admoneamus, Democritum haec dixisse, quoniam Anaxagoras, ψυχὴν movere, νοῦν

lio τῶν εἰδώλων, simulacrorum fit ¹⁾). Namque a quaque re semper simulacrum emanat, quod ejus speciem effictam fert. Quae simulacra per meatus in corpus nostrum penetrant, ibique cognitionem omnem producant ²⁾, vel somnia, quum simulacra in corpus dormientis delapsa sunt ³⁾. Ita sensus quoque perceptiones his simulacris efficiuntur. Cogitatur tandem secundum corporis mixtionem et habitum vario quidem modo ⁴⁾. Si autem anima ex illorum corpusculorum figuris sphaericis constat, non aliam ob caussam a figuris, quae eam circumdant, non extruditur, quam quod respiratur, respiratione autem tales figurae, quae in aëre quoque sphaericae sunt, afferuntur. Mors enim est exitus harum figurarum, propterea quod a

mundum movere contenderat v. *Arist.* I. I. T. 23. Tum Democritus cognitiones diversas perhibuit, utramque tamen ad eandem conglotationem corpusculorum igneorum pertinere opinatus est. Si enim negasset, νοῦν et ψυχὴν idem esse, tertium quoddam illi assignare debuisset. Quod demum *Plut.* nuntiat pl. ph. IV, 4: διμερῆ τὴν ψυχὴν, τὸ μὲν λογικὸν ἔχουσαν ἐν τῷ θώρακι καθιδρυμένον, τὸ δ' ἄλογον καθ' ὅλην τὴν σύγκρισιν τοῦ σώματος διεσπαρμένον, hoc contra illa testimonia nihil valere censeo. *Sext.* enim *Emp.* plane contraria tradit: οἱ δὲ ἐν ὄλῳ τῷ σώματι (sc. τὴν διάνοιαν) καθάπερ τινὲς κατὰ Δημ. adv. Log. VII, 349.

¹⁾ *Plut.* pl. ph. IV, 8.

²⁾ *Plut.* sympos. VIII, 10 p. 930 ed. *Reiske*: ἐγκαταβυσοῦσθαι τὰ εἰδῶλα διὰ τῶν πόρων εἰς τὰ σώματα κτλ. pl. ph. IV, 8: τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν νόησιν γίνεσθαι, εἰδώλων ἔξωθεν προσιόντων κτλ. *Macrob.* Saturn. VII, 14: „censet ab omnibus corporibus jugi fluore quaequam simulacra manare etc.” De alio τῶν εἰδώλων genere, quod daemones denotat, hic nihil proferam. Si quidem verum est, Democr. multa fecisse itinera ad populos Asiaticos et Aegyptios, haec fortasse ex Orientis sapientia hausta sunt: v. *Sext.* *Emp.* IX, 19. *Cic.* N. D. I, 12 § 29. Animadvertas denique, Democr. opinatum esse, simile ad simile ferri: ὡς ἂν συναγωγὸν τε ἐχούσης τῶν πραγμάτων τῆς ἐν τούτοις ὁμοιότητος. *Sext.* *E.* adv. Log. VII, 117.

³⁾ *Plut.* sympos. I. c. *Arist.* div. p. somn. c. 2. *Plut.* pl. ph. V, 2: τοὺς ὀνειρούους γίνεσθαι κατὰ τὰς τῶν εἰδώλων παραστάσεις.

⁴⁾ *Theophr.* §. 58. *Arist.* anim. I, 2 T. 23. *Sext.* *E.* adv. Log. VIII, 139.

circumdantibus extruduntur¹⁾. Morienti figurae illae et ita anima dissolvuntur²⁾.

§. 49. Summam Democriti sententiam, pati simile simili, *Aristoteles* quoque refert³⁾. Sed si ita est, non dubium mihi videtur, ad quamnam partem Democritus sit adnumerandus, quum ἀλλοιοῦσθαι per πάσχειν, αἰσθάνεσθαι per ἀλλοιοῦσθαι exponeret. At facile intelligitur, quamobrem Dem. pati simile tantum simili putet, quum ἀλλοίωσιν mutatione situs et ordinis corpusculorum⁴⁾, vel omnem γένεσιν et φθοράν congregatione et segregatione eorum fieri opinetur⁵⁾. Ex quibus elucet etiam, quid sit, si Arist. quidem nuntiat, Leucippum ut Empedoclem credidisse, per meatus passionem fieri⁶⁾, nimirum quia mutatio situs corpusculorum praecipue mutationibus pororum perficiatur. Prorsus igitur secundum tactum quamque rem pati⁷⁾. — Ita *Sext. Emp.* quoque demonstrat, Democr. opinionem fuisse, simile simili cognosci⁸⁾. — De sensibus in totum praeterea animadvertantur etiam, quae Arist. Democrito objicit, quod omnia sensilia ad tactum reducat⁹⁾; sed de his infra plus afferetur. —

§. 50. De visu plures Democriti opinionem expo-

¹⁾ *Arist.* respir. c. 4. anim. I, 2 T. 21.

²⁾ *Stob.* Ecl. LII, 39 p. 924: ἔξεισιν ἢ ψυχὴ μὲν ἀπὸ τοῦ σώματος, ἐν δὲ τῷ ἐκβαλεῖν διαφορεῖται καὶ διασκεδάννυται.

³⁾ *Gen. et corr.* I, 7 T. 47: φησὶ γὰρ τὸ αὐτὸ καὶ ὁμοιον εἶναι τό, τε ποιῶν καὶ τὸ πάσχον· οὐ γὰρ ἐγχωρεῖν τὰ ἕτερα καὶ διαφέροντα πάσχειν ὑπ' ἀλλήλων· ἀλλὰ καὶ ἕτερα ὄντα ποιῆ τι εἰς ἀλλήλα, οὐχ ἢ ἕτερα, ἀλλ' ἢ ταῦτόν τι ὑπάρχει ταύτῃ τοῦτο συμβαλεῖν αὐτοῖς. Annuit quoque anim. II, 5 T. 51.

⁴⁾ *ib.* I, 2 T. 5: διακρίσει μὲν καὶ συγκρίσει γένεσιν καὶ φθοράν. τάξει δὲ καὶ θέσει ἀλλοίωσιν. κτλ.

⁵⁾ *ib.* l. I. *Physic.* III, 4 T. 29: οὐθὲν ἕτερον ἐξ ἑτέρου γίνεσθαι κτλ.

⁶⁾ *Gen. et corr.* I, 8 T. 62.

⁷⁾ *ib.* T. 60. IX T. 80.

⁸⁾ *Adv. Log.* VII, 116 sq.

⁹⁾ *Sens. c.* 4: πάντα γὰρ τὰ αἰσθητὰ ἀπὸ αἰσθητῶν ποιῶσι.

nunt, *Aristoteles*¹⁾, *Plutarchus*²⁾, *Diog. Laërt.*³⁾, *Macrobius*⁴⁾, attamen nemo praeter *Theophrastum* accuratiora. Sed mirum est, quod *Aristi.* nihil de illa ἀποτυπώσει ἐν αἰέρι notum fuit: patet enim e quaestionibus ejus. — ἀπαντος γὰρ αἰεὶ κτλ.] ἀπορόρη idem denotat quod εἰδῶλον, id quod elucet e verbis *Arist.* de somniis: *Δ. εἰδῶλα καὶ ἀπορόρησας αἰτιώμενος*, de div. p. somn. c. 2. Sed simul ex his et Th. verbis §. 51: ὅλως δὲ ἀπορόρην ποιούντα τῆς μορφῆς, ὥσπερ ἐν τοῖς περὶ τῶν εἰδώλων κτλ. patet, ἀπορόρη Democriti quoque verbum fuisse, quia Th. ea ita opponit. [ικμάδος κτλ.] Ut ex *Arist.* vidimus, Democritus interna oculi aquam esse opinatus est; itaque postulat, ut aqua pura et tenuis sit. — Caeterum intelligitur, Democritum apud hanc ἀποτύπωσιν idem postulasse, quod prorsus apud εἰδῶλα⁵⁾, aërem purum, laevem et tranquilum. — Singularis demum non praetermittenda est sententia Democr., quam *Arist.* refert: εἰ γένοιτο κενὸν τὸ μεταξὺ, ὁραῖσθαι ἂν ἀκριβῶς, καὶ εἰ μύρμηξ ἐν τῷ οὐρανῷ εἴη⁶⁾ — Translatam nunc video hanc §. Thi. a *Goethe* z. *Farbenlehre* B. II. Abth. I. p. 6, de qua disputat p. 109. —

§. 54. Ἄτοπον δὲ καὶ τὸ μὴ κτλ.] Hic non minus mirum est, quod *Arist.* apud Dem. quaesivit διὰ τί ὁ ὀφθαλμ.

1) Sens. II p. 1431: *Δ. δὲ ὅτι μὲν ὕδωρ εἶναι φησι, λέγει καλῶς· ὅτι δ' οἴεται τὸ ὄραϊν εἶναι τὴν ἔμφασιν, οὐ καλῶς· — ἄτοπον δὲ καὶ τὸ μὴ ἐπελθεῖν αὐτῷ ἀπορησαι, διὰ τί ὁ ὀφθαλμὸς ὄραϊ μόνον, τῶν δὲ ἄλλων οὐδὲν, ἐν οἷς ἐμφαίνονται τὰ εἰδῶλα.*

2) Pl. ph. IV, 13: *Δ. Ἐπιζ. κατ' εἰδώλων εἰσκήσεις ᾗοντο τὸ ὄρατικὸν συμβαίνειν.* cf. ib. c. 14.

3) IX, 44: ὄραϊν δ' ἡμᾶς κατ' εἰδώλων ἐμπτόσις.

4) Saturn. VII, 14: — „Ergo censet ab omnibus corporibus jugi fluore quaeprimam simulacra manare; nec unquam tantulam moram intervenire, quin ultro ferantur inani figura cohaerentes corporum exuviae, quarum receptacula in nostris oculis sint et ideo ad deputatam sibi a natura sedem proprii sensus recurrunt.”

5) Τοῦτο δὲ μάλιχα ποιεῖ δι' αἴρος λεῖου τῆς φορῆς γνησιότητος ἀκωλύτου καὶ ταχείας. *Plut. sympos. I. I.*

6) *Anim. II, 7 T. 74.*

μὲν ὁρᾷ μόνον. Caussam vero, ob quam Democritus totum corpus sensus particeps putet, facile intelligis, si computas, illas figuras corpusculorum igneorum sphaericas, ad quas sensus pertineant, per totum corpus meare, cf. §. 57. §. 55. Eodem modo quum auditum toto corpore sentiri opinetur, et tanquam tactum aëris intrusi internum exponat, Aristotelis dictum affirmat, πάντα ἀπὸ ποιούσι! Vocem autem, ut *Plut.*¹⁾ tradit, ita Democr. explicuit: τὸν ἀέρα εἰς ὁμοιοσχήμονα θρύπτεσθαι σώματα καὶ συγκαλιπδῶναι τοῖς ἐκ τῆς φωνῆς θραύσμασι. §. 58. Σῶμα ποιούντι τὴν ψυχὴν.] Priores quoque, *Parmenides*, *Empedocles*, τὸ φρονεῖν secundum mixtionem fieri putarunt, apud Democritum autem tam acerbe vituperat Theophrastus hanc opinionem? Ex omnibus mihi elucere videtur, Theophrastum bene sensisse, Democritum talia de anima edicere post *Anaxagoram*, i. e. animae natura multo clarius cognita, non amplius decuisse. — Scripsi loco ἄλλο φρονεῖν — ἄλλοφρονεῖν, plane ductus his verbis Aristotelis²⁾: Δημόκριτος, ἀπλῶς ταῦτὸ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν· τὸ γὰρ ἀληθῶς εἶναι τὸ φαινόμενον· διὸ καλῶς ποιῆσαι τὸν Ὀμηρὸν, ὡς Ἐκτωρ κεῖτ' ἄλλοφρονέων, ad quae Th. quoque respicit.

C a p. X.

Ad §. 59.

Pauca haec, quae de caeteris praeter Democritum et Platonem traduntur hac in secunda libelli nostri parte de sensibus, paucis exponamus. ὡσπερ Ἀναξαγόρας κτλ.] Plane pertinent ad *Frgm.* 19 p. 131: τὸ μὲν πυκνὸν καὶ διερὸν καὶ ψυχρὸν καὶ ζοφερόν ἐνθάδε συνεχώρησεν, ἐνθάδ' ἄν' ἢ γῆ (h. e. ἀήρ, ex quo aqua, ex aqua terra v. su-

¹⁾ Pl. ph. IV, 19.

²⁾ Anim. I, 2 T. 23.

pra p. 194). Τὸ δὲ ἀραιὸν καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ξηρὸν ἐξεχώρησεν εἰς τὸ πρόσω τοῦ αἰθέρος. — ἄνω καὶ κάτω φοραῖς.] plura de his v. infra in doctrina *Platonis*. Caeterum non plane cum his conveniunt, quae Arist. narrat: οὐδὲν διώρισαν περὶ ζούφου καὶ βαρέος: οἶον Ἀναξαγ. καὶ Εὐπ.¹⁾. Nihilominus tamen e verbis Arist., ubi de terrae motu sec. Anax. loquitur²⁾, clare prodit Theophr. narratio, ut ille ipse addat: τό τε γὰρ ἄνω καὶ τὸ κάτω νομίζω οὕτως ἔχειν, ὥστε μὴ πρὸς τὴν γῆν πάντῃ φέρεσθαι τὰ βάρους ἔχοντα τῶν σωμάτων, ἄνω δὲ καὶ ζούφα καὶ τὸ πῦρ (praeter aethera), εὐηθεῖς. — ὅτι ἀπορόρηται.] Cum his bene quadrant, quae §. 30 exponuntur de olfactu simul cum respiratione facto. — καὶ ὅτι μὲν τὸ λευκὸν κτλ.] v. supra §. 7 et comm. ad I. Caeterum *Stob.*³⁾ de Emped. opinione de coloribus haec dicit: Τέτταρα δὲ τοῖς στοιχείοις ἰσάριθμα, λευκὸν, μέλαν, ἐρυθρὸν, ὠχρὸν. Confiteor, quanquam Th. nihil de ultimis afferat, tamen causam, quam ipse addit *Stob.* τοῖς στοιχείοις ἰσάριθμα, mihi veritatem hujus traditionis persuadere; tum, ut album ignis, nigrum aquae, sic pallidum aëris, rubrum terrae [ἰσάριθμα] esset. — Inveni nunc doctrinam Empedoclis de visu, §. 7 et 8 Theophrasti translata in linguam vernaculam a *Goethe*, zur Farbenlehre B. II. Abth. I. p. 2, qui de ea disserit etiam nonnulla p. 110.

Cap. XI.

Doctrina Democriti ad §. 60 — 82.

Meiners, Democriti opiniones de cognitione humana tractans, dicit⁴⁾: „Er unterschied Empfindungsvermögen von Denkkraft oder Verstand. Er verwarf die

¹⁾ Coel. III, 2 T. 15.

²⁾ Meteorol. II, 7.

³⁾ Ecl. phys. XVII p. 364.

⁴⁾ G. d. Wiss. in Gr. u. R. T. I S. 703.

Sinne, als ganz unzulänglich zur Erkenntniß der Wahrheit, indem wir durch sie nur allein Gegenstände und Eigenschaften empfänden, die das nicht wären, was sie schienen. Alle Kenntnisse, die wir durch sie erlangten, seien dunkel u. s. w." *Ritter* praeter alia ¹⁾: „Ganz richtig wird nun bemerkt, daß dem Demokrit das durch den Verstand Erkennbare allein das Wahre sei." *Atta-men ab Aristotele traditur de Democrito et Leucippo* ²⁾: ἐπεὶ δ' ὄντο τὸ ἀληθὲς ἐν τῷ φαίνεσθαι, ἐναντία δὲ καὶ ἄπειρα τὰ φαινόμενα, τὰ σχήματα ἄπειρα ἐποίησαν; et secundo loco ³⁾: τὸ γὰρ ἀληθῶς εἶναι τὸ φαινόμενον; et tertio ⁴⁾: ὅπως δὲ διὰ τὸ ὑπολαμβάνειν, φρόνησιν μὲν τὴν αἴσθησιν, ταύτην δ' εἶναι ἀλλοίωσιν, τὸ φαινόμενον κατὰ τὴν αἴσθησιν ἐξ ἀνάγκης ἀληθὲς εἶναι φασιν· ἐκ τούτων γὰρ καὶ Ἐμπεδ. καὶ Δημόκρ. κτλ. ⁵⁾. Ita *Theophr.* quoque §. 71: γίνεσθαι μὲν ἕκαστον καὶ εἶναι κατ' ἀλήθειαν. Nihil tamen haec curantes, illi viri doctissimi iudicia probant sua locis *Sexti Empir.* ⁶⁾ quibusdam, praesertim illa cognitionis per rationem aut sensum factae distinctione, quam supra recensuimus, nisi; probant quoque eis, quae *Arist.* narrat, Democritum opinatum esse, ἥτοι οὐδὲν εἶναι ἀληθὲς, ἢ ἡμῖν γ' ἀδύλον ⁷⁾, et *Sext. Emp.* saepe, *Δημ. ἀναιροεῖ τὰ φαινόμενα* ⁸⁾, negligunt tamen nullo jure sententias nostras. Sed res ita se habere mihi videtur. — Jam supra animadvertimus, Democrito atoma fuisse ἄποια, omnis indiga qualitatis ⁹⁾. Omnem igitur

¹⁾ G. d. Ph. T. I S. 580.

²⁾ Gen. et corr. I, 2 T. 5.

³⁾ *Anim.* I, 2 T. 23.

⁴⁾ *Metaph.* III, 5 p. 1276.

⁵⁾ Jam supra (cap. IX.) vidimus, Democr. τὸ φρονεῖν secundum mixtionem fieri. Caeterum hic idem de Homeri dicto assertur, quod de anim. l. l.

⁶⁾ *Adv. Log.* VII, 138 sq.

⁷⁾ *Metaph.* I, I, p. 1275.

⁸⁾ *Adv. Mus.* VI, 53. *adv. Log.* VII, 135, 349.

⁹⁾ Cf. quoque *Theophr.* caus. pl. VI, 7 §. 2.

qualitatem sensitivam gigni conventu atomorum, eorumque accessu ad nos sentientes. Nullum igitur colorem, nullum saporem sua ipsius natura gaudere, nec consistere per se ipsum. Secundum veritatem unum, quod existat, esse atomum et vacuum¹⁾. Omne igitur sensibile per se non existere, ea re affirmari, quod alteri animali eadem res amara alteri dulcis videatur, ac ne uni eidemque homini quidem eadem res semper eadem²⁾. Negat igitur Democritus naturam singulatim constitutam sensibilium, ac contendit, omne sensibile nihil aliud esse nisi passionem sensus i. e. nisi conditionem quandam inter atoma, quae accedant, et illum, ad quem accedant³⁾. Attamen τὸ φαινόμενον ἀληθές εἶναι i. e. hanc conditionem atomorum, qualis nobis appareat, i. e. qualis nobiscum et cum nostra conditione quadret, re vera existere: nam si non existit, nulla nobis apparet. — Nihilo tamen minus, quia nostra conditio infinite varia se habeat, conditionem atomorum cum conditione nostra infinite vario modo convenire, ut homini per sensus veram hanc conditionem vel obscuram (σκοτίνη) vel plane non cognoscere liceat. Itaque τὸ φαινόμενον ἐξ ἀνάγκης ἀληθές ἐστι, ἡμῶν δὲ ἀδύλον! s. ut Th. ait: κατ' ἀλήθειαν ἕκαστον γίνεται, sed,

¹⁾ Galen elem. ex Hipp. I, 1 p. 416: νόμῳ γὰρ χροίῃ, νόμῳ πικρῶν, νόμῳ γλυκῶν, ἕτερῃ δ' ἄτομον καὶ κενόν, ὁ Δημ. φησιν, (cf. Sext. Emp. adv. Log. VII, 135. Pyrrh. Hyp. I, 33 s. 214), ἐκ τῆς συνόδου τῶν ἰσχυρῶν γίνεσθαι νομίζων ἀπίστως τὰς αἰσθητὰς ποιότητες ὡς πρὸς ἡμᾶς τοὺς αἰσθανομένους αὐτῶν, φύσει δὲ οὐδὲν εἶναι λευκὸν ἢ μέλαν κτλ. νομίζεται μέντοι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις λευκὸν τι εἶναι καὶ μέλαν καὶ γλυκὸν καὶ πικρὸν, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν ἔν καὶ μηδέν ἐστι τὰ πάντα. Stob. Ecl. XVII p. 364: Δ. φύσιν μὲν εἶναι μηδέν χροῶμα, τὰ μὲν γὰρ σοιχεῖα ἄποια, τὰ τε μετὰ καὶ τὸ κενόν κτλ.

²⁾ Th. §. 63 Arist. Metaph. l. I. τὸ δ' αὐτὸ τοῖς μὲν γλυκῶν γενομένοις δοκεῖ εἶναι, τοῖς δὲ πικρῶν. — ἔτι δὲ πολλοὺς τῶν ἄλλων ζῴων πάνανθρα φαίνεσθαι καὶ ἡμῶν· καὶ αὐτῶν δὲ ἕκαστον πρὸς αὐτὸν οὐ ταυτὰ κατὰ τὴν αἰσθησιν ἀεὶ δοκεῖν. Sext. Emp. Pyrrh. Hyp. I, 33 S. 213 τοῖς μὲν φαίνεσθαι γλυκὸν τὸ μέλι, τοῖς δὲ πικρὸν. cf. ib. 6 s. 63.

³⁾ Cf. Th. §. 63.

ut *Sext. Emp.* ait, τὸ φαίνεσθαι μηδὲν κατ' ἀλήθειαν¹⁾.

§. 60. Componit Th. Democritum et Platonem²⁾, de quo infra. — τὰ δὲ τοῖς σχήμασι κτλ.] Aristoteles, ubi Dem. et Leucippi doctrinam breviter exponit³⁾, tres enumerat varias causas passionum: σχῆμα, τάξις et θέσις. Illi enim διαφέρειν φασὶ τὸ ὄν ὁυσμῶ καὶ διαθηγῆ καὶ τροπῆ μόνον: ὁυσμός autem denotat σχῆμα, διαθηγή τάξις, τροπή — θέσις. Apud *Stobaeum*⁴⁾ igitur verba corrigenda esse credo, qui has tradit formas faciliores: ὁυθμός, διαταγή et προτροπή, ubi miror quod *Arist.* loci editores fugerant. Si autem hic Th. μέγεθος quoque adnumerat, hoc nihil valet, quum ipse quidem magnitudinem in explicando gravi et levi inveniri credat, v. §. 61.

§. 61, τὸ πλεον ἔχον κενὸν κτλ.]. *Arist.* ubi opiniones majorum de gravitate recenset, quamquam neminis nomen affert, tamen Democritum putavit hisce⁵⁾: τὸ κενὸν ἐμπεριλαμβανόμενον τὰ σώματα κενφίζειν φασὶ, καὶ ποιεῖν ἔστω ὅτε τὰ μείζω κενφότερα: πλεῖον γὰρ ἔχειν κενόν. Eodem modo alio loco⁶⁾: καίτοι βαρύτερόν γε κατὰ τὴν ὑπεροχὴν φησιν εἶναι Δημ. ἕκαστον τῶν ἀδιαίρετων. Praeterea Democriti idem affert sententiam de quaestione, cur corpora lata supra aquam natent⁷⁾.

§. 63. ἐξ ἧς γίνεσθαι τὴν φαντασίαν.] Ita *Stob.* quoque l. I. παρὰ ταῦτα (sc. σχῆμα, τάξιν καὶ θέσιν) αἱ φαντασίαι⁸⁾. Quid autem sit φαντασία secundum usum

¹⁾ Adv. Log. VII, 135. ²⁾ Cf. *Sext. Emp.* adv. Mus. VI, 53.

³⁾ *Metaph.* I, 4 p. 1232. cf. *gen. et corr.* I, 2 T, 7 c. 9 T. 80.

⁴⁾ L. supra l. ⁵⁾ *Coel.* IV, 2 T. 13, ⁶⁾ *Gen. et corr.* I, 8 T. 66.

⁷⁾ *Coel.* IV, 6 T. 42. 43: φ. τὰ ἄνω φερόμενα θεσμὰ ἐκ τοῦ ὕδατος, ἀνακωχεύειν τὰ πλατεῖα τῶν ἔχόντων βάρος: τὰ δὲ στενὰ διαπίπτειν: ὀλίγα γὰρ εἶναι τὰ ἀντικρουόμενα αὐτοῖς: et: φ. οὐκ εἰς ἓν ὄρμηξιν τὸν σοῦν: λέγων σοῦν τὴν κίνησιν τῶν ἄνω φερομένων σωμάτων.

⁸⁾ Democr. non semper perseverare in opinionibus suis, patet quoque ex his, quae *Sext. E.* de φαντασίαι Democriti tradit, adv. Log. VII, 389: πᾶσαν μὲν οὖν φαντασίαν οὐκ εἶπαι τις ἀληθῆ διὰ τὴν περιτροπήν, καθὼς ὅτε Δημ.

Arist. et Th. ex hac intelligatur definitione Arist.¹⁾: ἡ φαντασία, κίνησις τις δοκεῖ εἶναι, καὶ οὐκ ἄνευ αἰσθήσεως γίνεσθαι, ἀλλ' αἰσθανομένοις, καὶ ὧν αἰσθήσεις εἰσὶν· ἔστι δὲ γίνεσθαι κίνησιν ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τῆς αἰσθήσεως.

§. 64. ὡς ἡ διάθεσις κτλ.] I. e. Sensilium ratio, quae nobis apparet, tantum e corporis nostri ipsius et sensorii conditione et mixtione prodit.

§. 65. Figuras, quas Democr. saporibus tribuit, enumerat Theophr. alio quoque loco²⁾, ex quo, quum neque ordo idem sit nec verba, hic ea apponamus deinceps. ὀξύν — γωνιοειδῆ καὶ καμπύλον καὶ λεπτόν καὶ ἀπεριφερῆ. — γλυκύν — τὸν ξρογγύλον καὶ εὐμεγέθη. —

§. 66. ξρουφνόν — μεγαλόσχημον, τραχύν τε καὶ πολυγώνιον καὶ ἀπεριφερῆ. — πικρὸν — περιφερῆ καὶ λεῖτον ἔχοντα σκολιότητα, μέγεθος δὲ μικρόν. — ἀλμυρὸν — γωνιοειδῆ καὶ εὐμεγέθη καὶ σκολιὸν καὶ ἰσοσκελῆ. —

§. 67. δριμύν — περιφερῆ καὶ λεπτόν καὶ γωνιοειδῆ καὶ καμπύλον. Addit autem praeter haec: λιπαρὸν δὲ — τὸν λεπτόν καὶ ξρογγύλον καὶ μικρόν. De tota autem hac saporum explicandorum ratione nuntiat Arist.³⁾: εἰς δὲ τὰ σχήματα ἀνάγει τοὺς χυμούς.

§. 68. θερμὸν δὲ καὶ ψυχρὸν κτλ.] Th. ipse nihil de figura calidi ac frigidi nuntiat, Arist. autem pauca hisce: καίτοι γε τοῦτο ἄτοπον, τὸ μόνον ἀποδοῦναι τῷ περιφερῆ σχήματι τὸ θερμόν⁴⁾.

§. 71. Jam in annott. criticis ad hunc l. retulimus sententiam, quam *Plut.* tradidit de opinione Democriti, sensum post mortem non plane cedere. Contraria edicit *Cic.*⁵⁾: „Num igitur aliquis dolor aut omnino post mortem sensus in corpore est? Nemo id quidem dicit; etsi Democritum insimulat Epicurus; Democritii negant.” Sed quum Cicero disputantes et certantes inducat, iis non

¹⁾ Anim. III, 3 T. 160. ²⁾ Caus. pl. VI, 1 §. 6. ³⁾ Sens. 4.

⁴⁾ Gen. et corr. I, 8 T. 65. ⁵⁾ Tusc. I, 34 §. 82.

multum dandum esse fidei, credo, quod dilucidissime elucet e Veleji oratione in primo de nat. Deorum libro. Tum jam supra vidimus, Parmenidem quoque hanc opinionem habuisse, Omnia demum Th. verba *νέχρον* affirmare mihi videntur.

§. 72. Haec §. contra §. 58 loco paene inepto disputat. Caeterum jam supra loca Aristotelis, quae idem tradunt, attulimus ac longum est, hic ea repetere.

§. 73. De coloribus *Arist.* quoque summum nuntiat hisce: τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν, τὸ μὲν τραχύ φησιν εἶναι, τὸ δὲ λείον. Ita jure addit: πάντα αἰσθητὰ ἀπὸ ποιῆ¹). *Stob.* postquam illud, quod ad omne sensile pertinet, exposuit de colore quoque, φύσιν μηδὲν εἶναι χροῶμα, adjecit: τούτων δὲ τῶν πρὸς τὴν φαντασίαν χρωμάτων τέταρες αἱ διαφοραί, λευκοῦ, μέλανος, ἐρυθροῦ, ὀχροῦ²), ubi loco ὀχροῦ scribendum puto χλωροῦ, quod Th. habet (§. 75,) eo magis, quod *Stob.* eosdem enumeravit ab Empedocle constitutos, ut error inde profectus sit, v. supra cap. X.

§. 74. ἤν γίνεσθαι κτλ.] Jam supra (§. 63) dictum est, phantasiam gigni e sensus, qui mutatur, passionibus. Ex quibus sequuntur, quae hic demonstrantur, phantasiam visilium variam nasci secundum perceptum aërem, i. e. secundum aëris effictionem, quam effluvium rei perfecit. Ita ἀλλοίαν ad ἤν referendum est.

§. 75. Ex illis, quae de colore rubro dicuntur, iterum experimur, Theophrasti excerptorem multa transiisse. Itaque non comperimus, qualis figurae colorem rubrum Dem. existimaret, quum calidi formam antea non descripsisset. Illa enim, quae legimus, θερμοὺν γὰρ τὸ λεπτόν, omnia de calido et rubro non continere, affirmat §. 82, ubi viridis explicationi soli objicitur, inaccuratam eam esse, cf. annot. ad §. 68.

¹) Sens. c. 4.

²) L. supra l.

C a p. XII.

Doctrina Platonis ad §. 83 — 91.

Commentarium ad *Platonis*, quae refert Theophr. breviter, dicta incepturus, animadverto, me praeter illa, quae jam in annott. criticis citavi, paullo accuratius ejus verba appositurum atque, ut in prima hujus opusculi dissertatione contrario modo egi, *Aristotelis* sententias compositurum esse, ut et nexus et transitus inter utriusque disciplinam facilius perspici possit.

§. 83. *θερμὸν δὲ εἶναι κτλ.*] Convenit cum his *Tim.* p. 370: τὴν δὲ λεπτότητα τῶν γωνιῶν, καὶ πλευρῶν ὀξύτητα, τῶν τε μορίων σμικρότητα, καὶ τῆς φορᾶς τάχος (οἷς πᾶσι σφοδρὸν ὄν καὶ τομὸν, ὀξέως τὸ προστυχὸν ἀεὶ τέμνει) λογιζέον κτλ. (v. n. crit. ad l.) Quibus plane contraria edicit *Arist.* gen. et corr. II, 2 T. 8: *θερμὸν γὰρ ἐστὶ τὸ συγκροῖνον τὰ ὁμογενῆ· τὸ γὰρ διακρίνειν, ὡσπερ φασὶ ποιεῖν τὸ πῦρ, (contra Platonem dictum,) συγκροῖνειν ἐστὶ τὰ ὁμόφυλα· συμβαίνει γὰρ ἐξαιρεῖν τὰ ἀλλότρια.*

ψυχρὸν δὲ κτλ.] Accuratius *Plato* l. c.: τὰ γὰρ δὴ τῶν περὶ τὸ σῶμα ὑγρῶν μεγαλομερέξερα, εἰσιόντα, τὰ σμικρότερα ἐξωθοῦντα, εἰς τὰς ἐκείνων οὐ δυνάμενα ἔδρας ἐνδύναι, ξυνωθοῦντα ἡμῶν τὸ νοτερόν, ἐξ ἀνωμάλου κεκνημένου τε ἀκίνητον δι' ὁμαλότητα καὶ τὴν ξύνωσιν ἀπεργαζόμενα, πήγνυσι, ubi mirandum, quod *Plato* de corpore humano tantum, ut in his omnibus, (cf. supra p. 73) egit. *Arist.* contra ad calidi explicationem conformata l. c.: *ψυχρὸν δὲ τὸ συνάγον καὶ συγκροῖνον ὁμοίως τὰ τε συγγενῆ καὶ τὰ μὴ ὁμόφυλα.*

τῆ γὰρ μάχη κτλ.] Verba *Platonis* l. c. qui pro πάθει tantum σεισμῶ ἔχει.

σκληρὸν δὲ κτλ.] Praeter haec, quae *Platonis* verba sunt, hic addit p. 371: τὸ δὲ ἐκ τετραγώνων ὄν βάσεων, αἵτε βεβηχὸς σφόδρα, ἀντιτυπώτατον εἶδος, ὅ, τι τε ἂν

εἰς πυκνότητα ξυγιὸν πλείσθην, ἀντίτονον ἢ μάλιχα. *Arist.* autem l. c. T. 13: μαλακὸν γὰρ τὸ ὑπεῖκον εἰς ἑαυτὸ, καὶ μὴ μεθιστάμενον, ὅπερ ποιεῖ τὸ ὑγρὸν· διὸ καὶ οὐκ ἔστι τὸ ὑγρὸν μαλακὸν, ἀλλὰ τὸ μαλακὸν τοῦ ὑγροῦ· τὸ δὲ σκληρὸν, τοῦ ξηροῦ· σκληρὸν γὰρ τὸ πεπηγὸς· τὸ δὲ πεπηγὸς ξηρὸν cf. T. 14 et 15. Fere eadem verba opponit Platoni Th. §. 87, ubi εἰς τὸ βάθος ἄνευ μεταστάσεως explicat εἰς ἑαυτό. — De gravi et levi v. infra ad §. 88. — τραχὺ κτλ.] *Plato* ita loquitur p. 374: λείου δ' αὖ καὶ τραχέος παθήματος αἰτίαν πᾶς που κατιδὼν, καὶ ἑτέρω δυνατὸς ἂν εἴη λέγειν. Attamen addit: σκληρότης γὰρ ἀνωμαλότητι μιχθεῖσα, τὸ δ' ὀμαλότης πυκνότητι παρέχεται. *Arist.* autem de his, quamquam prius eorum mentionem fecit (T. 8), nihil disputavit, sed exposuit τὸ γλίσχρον et τὸ κραῦρον. *Plato* igitur et ad convenientiam particularum, qua sibi appositae sint, et ad earum densitatem respicit.

§. 84. Quum de voluptate et dolore *Plato* paullo accuratius agat, sententias in angustum hic deducam. Voluptas et dolor excitantur illis, quibus sensus gignuntur¹⁾. Differunt vero partes, quae aut tam facile moventur, ut, si quid incidat, motum cum partibus proximis communicent, donec ad prudentiae sedem perveniatur, ubi passionis natura noscitur: aut quae immobiles et firmas proximas non movent, sed solae patiuntur, ut passio non sentiatur (capilli, ossa)²⁾. Quae igitur passio in nos abunde, violenter et contra naturam affertur, dolorem, quae abunde ad naturam nostram revertitur, voluptatem, quae cum facilitate quadam plane injicitur, sensum quidem, sed nec voluptatem nec dolorem ciet, ita quoque id, cui homo affectione quotidiana consuescit³⁾. —

ἐν μὲν τοῖς περὶ ὕδατος.] Non rarum est, ita libri cujusdam loca quaedam, quamvis saepe admodum parva, designare. Th. enim putat illa, quibus *Plato* de humo-

¹⁾ Tim. p. 374.

²⁾ Ib. p. 375.

³⁾ Ib. p. 376.

rum generibus disputavit ¹⁾. Eodem modo v. c. *Arist.* ait: ἐν τοῖς περὶ μίξεως ²⁾, intelligens cap. X l. I de gen. et corr. — Definit Plato χυμόν: aquae genus totum, e terra per plantas percolatum; caeterisque, quae nomine carent, praetermissis, haec genera quatuor accuratius exponit ignea (ἐμπυρα) et perspicua: οἶνος, quod animam simul cum corpore calefacit; ἐλαιηρόν εἶδος, cujus species sunt: πίττα ριχ, κίχι gummi, ἔλαιον oleum et aliae, quae leves et splendidae visum discernunt ac pingues nobis apparent; μέλι, quod oris angustos meatus perfundit et dulcedinem affert; ὀπός, quod carnem dissolvit, et urit, spumeumque est. *Arist.* tales definitiones non componit, sed multa praebet, quae ad hanc rem pertinent, Meteorol. IV c. 8 et 9. Probl. sect. 3 et al. l. — τὸν γεώδη χυμόν] *Arist.* et *Th.* opinantur, saporem sine humiditate nullum excitare sensum ³⁾. Quibus contraria *Plato* contendisset, nisi *Th.* hic paullo audactius censuisset, quum ille saporibus acerbis quidem terrenis, dulces autem humidos agnosceret ⁴⁾. — Quae hic *Platonis* dicta *Th.* refert, nimium in angustum deducta sunt, quod melius factum est caus. pl. VI, I §. 4 sq., quocirca ad nostrum locum nihil amplius addo. *Plato* ipse ea exponit Tim. p. 378 sq.

§. 85. De odoribus *Plato* loquitur Tim. p. 380 sq. οὐχ ἔχειν] addit *Plato*: τὸ γὰρ τῶν ὀσμῶν πᾶν, ἡμιγενές. διαφέρειν] addit *Plato*, molestum esse, qui omnes partes inter verticem et umbilicum violet, jucundum, qui eas mulceat et naturalem habitum servet. παχύτερον] quam-obrem *Plato* contendit, nasi venulas ad terrae aquaeque genera angustiores esse, (tenuiores enim tales odores esse,) ad ignis aërisque genera latiores. — βραδεῖαν] addit *Plato* p. 381: τὴν δὲ μίαν, ὀμάλην τε καὶ λείαν: τὴν

¹⁾ Ib. p. 365 sq. ²⁾ Sens. c. 3 p. 1435. ³⁾ Anim. II, 10 T. 102.

⁴⁾ Tim. p. 379: ὀπότεν ἢ τῶν εἰσιόντων σύζασις ἐν ὑγροῖς κτλ.

δ' ἐναντίαν, τραχεῖαν. μεγάλην δὲ τὴν πολλήν. ὅση δ' ἐναντία, σμιζράν. — συμφωνεῖν.] Accuratus de his disputat *Plato* p. 409. cf. Add. XIII p. 58. §. 86. τῇ ὀψει.] Distinguit hic *Plato* (p. 382) inter illa, quae feruntur a caeteris rebus ad visum, majora, minora et aequalia visus partibus. Namque aequalia sensum nullum ciere et perspicua nominari, majora et minora partim contrahere, partim discernere. Contraria fere profert *Arist.* de quo v. infra. — Praeter colores a *Th.* commemoratos, aliorum quoque mixturas enumerat *Plato* p. 383 sq.: radio igneo cum oculi humore mixto, ἐρυθρόν rubrum; splendido et albo cum rubro mixtis, ξανθόν flavum; rubro cum nigro et albo mixto, ἀλουρογόν purpureum (eodem modo *Democr.* v. supra) etc. Quorum quidem mixtionis mensuram nemo dicere poterit, quum nullam rationem (ob quam ita fiant), afferre possit. Si quis vero haec opere persequetur, cognoscet, Deum ex multis unum, et ex uno multa facere posse, hominem autem haec attingere non posse. Quae enuntiata *Th.* non bene, sed confuse nobis tradit. Caeterum hunc Platonis de coloribus locum transtulit in linguam vernaculam et de eo disseruit *Goethe* l. I. p. 8 et III.

§. 87. καὶ τὸ πῦρ μαλακά κτλ.] Idem *Plato* ipse docet p. 365 de aqua: — ὑγρὸν λέγεται, μαλακὸν τε αὖ, τῷ τὰς βάσεις ἤπτου ἐδραίας οὔσας ἢ τὰς γῆς, ὑπέικειν.

§. 88. *Th.* revertitur ad doctrinam *Platonis* de gravitate, quae quidem inter omnes veterum et *Platone* priorum et posteriorum sententias tantopere mihi videtur excellere, ut, locis collectis, hic accuratius eam lectori exhibere conaturus sim, eo magis, quod haec *Theophrasti* paragraphus plurima labe maculata sit. Nam inter *Platonis* antecessores fere nemo quidquam insignite probavit de gravitate, quam *Anaxagoras* lationibus sursum deorsumque factis (v. §. 59), *Democritus* pro rei magnitudine et particularum densitate (v. §. 61) definivit.

Nec non *Aristoteles*, cujus auctoritatem plane sequutus est *Theophrastus*, paullo ineptius contra Platonem de gravitate certat disputatque, quem, ut facilius inspicias, infra apponemus disputantem.

Platonis de gravitate doctrina.

Pars prima polemica: — Grave¹⁾ et leve commo-
dissime exponuntur per illam naturae rationem, quae sursum
deorsumque (*ἀνω καὶ κάτω*) nuncupatur: duos esse lo-
cos universi diversos, contrarios, unum deorsum, ad quem
omnia, quae corporis massam habeant, ferantur, alterum
sursum, ad quem omnia invite veniant. Quae falsa ha-
benda sunt. Nam quum coelum universum rotundum sit:
quae a medio aequae distantia extrema facta sunt, simili-
ter sint extrema oportet, hisque medium ubicunque op-
positum. Medius²⁾ igitur locus nec sursum nec deorsum
dici debet, sed medius ipse, et quae circumdant, nec me-
dia sunt, neque aliter differunt, quam quod medio oppo-
sita sunt. Itaque nemo bene factum judicabit, si aequali
et simillimo diversa nomina attribuantur. Si quis enim
circa solidum medium ambulet, saepe sibimet plantis sta-
bit oppositis, eandemque illius partem mox sursum, mox
deorsum nominabit. — Pars secunda dogmatica:
Ante³⁾ generationem nutrix generationis, humefacta et
ignita et terrae aquaeque formas accipiens, et quaecun-
que has sequuntur passiones patiens, omniformis aspectu
videtur. Quoniam vero nec similibus viribus neque ad
pondus exaequatis referta erat, ab his illa, nulla ex parte
aequilibris, sed inaequaliter undique declinans, agitur,
et agitata quatuor illa elementa agit, quae ita permota
in diversas raptantur regiones, dum dissimilia dispertiu-
tur, similia iterum confluunt. Itaque quatuor elementa
antequam universum exornatum erat, diversas sedes te-
nebant, sine ratione quidem et sine modo. — Simile⁴⁾

¹⁾ Tim. p. 371. ²⁾ Ib. p. 372. ³⁾ Ib. p. 350. ⁴⁾ Ib. p. 359

idemque genus quodque nec mutari nec pati potest a simili. Si autem minus aliquod in generis diversum quoddam venit, cum potentiore luctatur, atque ¹⁾ aut ad simile evadit, aut victum assimilatur et cum victore permanet. Ac per has passiones omnia sedes commutant, quamquam copia cujuscunque generis loco proprio distat propter sedis ipsius motum. Dissimilia vero ad illorum, quibus assimilantur, loca concussione feruntur. Universae ²⁾ enim naturae circuitus, quum rotundus (materiae) genera complexus sit, et secum ipso congregi studeat, omnia constringit, nec locum vacuum ullum patitur. Hic ³⁾ vero coactionis congressus (*ἡ τῆς πιλύσεως ξύνοδος*) parva in magnorum corporum vacua contrudit. Itaque parvis ad magna positis, minoribus majora discernentibus, et majoribus minora coërcentibus, omnia sursum et deorsum ad loca eorum propria feruntur. — Si ⁴⁾ quis in ea mundi regione, quam maxime coacervata ignis natura sortita est, et ad quam haec omnis fertur, insideat, et vim nactus sit, qua ignis partes arripiat libretque aut deorsum in aërem (igni) dissimilem detorqueat, manifestum est, minores ignis partes facilius majoribus coactum iri: ubi enim duo simul uno robore suspenduntur, minus quidem magis, plus autem minus inferenti vim cedit. Et unum quidem grave deorsumque ferri dicitur, alterum parvum leve et sursum. Ita quoque terrae innixi saepe terram in aërem (terrae) dissimilem per vim ac contra naturam jacimus, quum quidem uterque cognata inhibeat (s. eorum particeps sit). Portio autem minor facilius majori, in dissimile cogentibus prius cedit, eamque levem nominavimus, et locum, ad quem compellimus, sursum: contrariam his affectionem grave quoddam et deorsum. Haec autem invicem differre necesse est,

quia

¹⁾ Ib. p. 360. ²⁾ Ib. p. 361. ³⁾ Ib. p. 362. ⁴⁾ Ib. p. 372 sq.

quia ¹⁾ generum multitudines locum caeteris contrarium obtinent, ut quod in uno loco leve sit, levi in contrario loco, grave gravi, deorsum ei, quod deorsum dicatur, et sursum ei, quod sursum dicatur, oppositum sit. De omnibus vero hoc unum reputandum est, quod via sola ad cognatum (*ξυγγενές*) singula, quae feruntur, gravia et locum, ad quē feruntur, ideorsum, et quae aliter se habent, aliter reddit. — Stellae ²⁾ [animalia divina ex igne conformata] rotundas circum omne coelum distribuit Deus, et unicuique duo motus genera dedit: alterum, quo in eodem semper et similiter volvuntur (circa se?) [cum de iisdem semper secum ipsis eadem cogitent], alterum, quo in anteriorem partem ab ejusdem et similis vertigine ducantur, quamobrem ³⁾ in eodem semper circuitu perseverant. — Lucifer ⁴⁾ et Mercurius eundem velocitate circulum quem sol currunt, sed potentiam soli contrariam acceperant (*δύναμιν ἐναντίαν*: nonne hic *δύναμις* Tendenz?) quocirca sol, Lucifer et Mercurius apprehendunt se invicem et a se invicem apprehenduntur (*καταλαμβάνουσι τε καὶ καταλαμβάνονται καὶ κατὰ αὐτὰ ὑπ' ἀλλήλων.*)

Ex his, quae *Plato* de gravitate pronuntiavit, jure concludere mihi videor: doctrina recentior de gravitate, quam *Newtonus* eruit, magna ex parte jam a *Platone* expedita est. Nimirum: 1) simile propter naturam internam ad simile semper tendit; 2) rerum gravitas pendet a ratione homogeneorum majore minore; 3) quoad licebat, haec principia ad universum transtulit. — Jam vero videamus, quare factum sit, ut haec *Platonis* doctrina nulla ex parte excoleretur, sed plane negligeretur.

¹⁾ *Ib.* p. 374.

²⁾ *Ib.* p. 322.

³⁾ *Ib.* p. 323.

⁴⁾ *Ib.* p. 319.

Aristotelis doctrinā de gravitate.

Pars prima polemica: — Absurdum est arbitrari nihil esse in coelo, quod sursum et deorsum sit¹⁾. Quoniam enim est coeli extremum et medium, universi extremum nominamus sursum, medium deorsum²⁾. Quum vero dupliciter de gravitate dicatur, aut simpliciter (ἀπλῶς) quid sit grave et leve, aut in aliorum corporum ratione, (πρὸς ἕτερον) quid sit gravius et quid levius: ab omnibus prioribus (i. e. Aristotele prioribus) numquam simpliciter de his dictum est³⁾, sed tantum, quid sit inter duo corpora, quibus gravitas est, levius⁴⁾. In Timaeo⁵⁾ autem scriptum est, gravius esse, quod ex pluribus particulis ejusdem generis constet, levius, quod ex paucioribus: in excessu enim particularum aequalium (ὁμοειδῶν, ἴσων μορίων) unumquodque gravius existere. Ita plumbum non solum plumbo minore, sed etiam ligno gravius esse, quum omnia ex una materia constent, quamvis ita non videantur. Sed hoc quoque modo non simpliciter dictum est. Ignis⁶⁾ enim semper levis est et sursum fertur, terra contra et terrena omnia deorsum et ad medium. Si autem propter paucitatem triangulorum, ex quibus constat, accideret, ut ignis sursum ferretur: majorem ignis portionem minus ferri et graviorem esse ex pluribus triangulis oporteret. Attamen plane contrarium videtur: quanto enim ignis major, eo levior est et celerius sursum fertur, deorsum tardius. Ad⁷⁾ haec pro ea opinione copia aëris quaedam congruere potest, quae, quum ignis, aër et aqua paucitate multitudinive triangulorum differre dicantur, gravior est quam aqua. Quibus contraria accidunt: nam semper major aër sursum fertur magis, et omnino aëris

¹⁾ De coel. IV, 1 T. 4 Dicit hic Arist.: καθάπερ τινὲς ἀξιοῦσιν, sed putat Platonem, cujus verba usurpat. Non raro ita actum est ab Arist.

²⁾ Ib. et T. 5.

³⁾ Ib. T. 3.

⁴⁾ Ib. c. 2 T. 7.

⁵⁾ Ib. T. 8.

⁶⁾ Ib. T. 9.

⁷⁾ Ib. T. 10.

pars quaeque ex aqua ¹⁾. — Pars secunda dogmatica: — Corporum ²⁾ altera semper a medio (universi) feruntur, altera semper ad medium. Simpliciter ³⁾ igitur leve est, quod sursum fertur et ad (universi) extremum, grave, quod deorsum et ad medium. Grave ⁴⁾ igitur est, quod omnibus substat (τὸ πᾶσιν ὑφισταμένον), leve, quod omnibus supereminet (τὸ πᾶσιν ἐπιπολάζον); ut ignis semper levis, terra gravis est. In ⁵⁾ aëre autem et aqua utrumque inest, ut terrae quidem superemineant, quippe leviores, igni autem substent, quippe graviores: aër tamen aquae supereminet, aqua aëri substat. Quoniam ⁶⁾ vero omnia gravitatem habent praeter ignem: terra eam possidet ubique, aqua ubique, praeterquam in terra, aër ubique praeterquam in aqua, ita ut plumbum in aqua levius sit quam in aëre, et quod ⁷⁾ plus aëris habeat, in aqua superemineat, non ita in aëre. Dicitur ⁸⁾ igitur potest aliquid simpliciter leve, aliquid simpliciter grave. Forma ⁹⁾ autem nequaquam causa est, ob quam simpliciter feratur aliquid sursum deorsumque, sed velocius aut tardius. Quaeritur enim hic, quamobrem ferra et plumba lata super aquam natent, alia autem minora quidem et minus gravia sed rotunda deorsum ferantur. Sed quia ⁹⁾ corpora alia facilius dividuntur, alia difficilius, facile autem divisibile est, quod bene determinabile (εὐόριστον) existit, et aër ⁹⁾ facilius quam aqua, aqua facilius quam terra, omnia autem eo facilius dividuntur, quo minora sunt: idcirco quae latitudinem habent, super manent, quamquam multum comprehendunt, quia non facile distrahitur quod majus est; quae autem contrario modo se habent, quamquam paucum materiae continent, deorsum feruntur, quia facile distrahuntur. —

¹⁾ Haec Aristotelis pars polemica major est, quam hic in angustum deducta, sed nihil insigniter dictum continet.

²⁾ Ib. I T. 3. ³⁾ Ib. T. 6. ⁴⁾ Ib. c. IV T. 26. cf. coel. I, 3 T. 17.

⁵⁾ Ib. T. 27. ⁶⁾ Ib. T. 29. ⁷⁾ Ib. T. 30.

⁸⁾ Ib. T. 31 cf. c. V. ⁹⁾ Ib. c. IV T. 42. ¹⁰⁾ Ib. T. 44.

¹¹⁾ Ib. T. 45.

Platonis igitur et *Aristotelis* doctrina de gravitate enarrata, indulgeatur mihi, ut breviter eorum differentiam exponam. — Primum quidem observandum est, Aristotelem *Platonis* doctrinam non recte percepisse. Nam quae ille huic opponit, ignem semper sursum ferri, eoque magis, quo major sit ignis portio: haec nihil valent contra *Platonem*. Bene enim tibi in mentem revoces, *Platonem* designasse unicuique elemento locum diversum, et igni quidem superiorem, ita ut ignis eo magis ad superiorem locum attrahatur, quo ipse major sit, quod cum *Aristotelis* opinione congruit. Itaque *Aristoteles* cum *Platone* de verbis tantum ἄνω καὶ κάτω certare videtur, quia *Plato* contendit, igni κάτω esse, quod terrae ἄνω sit, *Arist.* autem τῷ κάτω et ἄνω loca certa designari voluit. Attamen magnum ex hoc discrimen profectum est inter utriusque opiniones. *Arist.* enim gravitatem nequaquam cum materia per se conjunxit, sed tantum cum locis ἄνω et κάτω, ita ut contenderet: οὐ γὰρ, ἐάν τις μεταθῆ τὴν γῆν, οὐ νῦν ἢ σελήνην, οἷσθ' ἴσεται τῶν μορίων ἕξασον πρὸς αὐτὴν, ἀλλ' ὅπουπερ καὶ νῦν¹⁾! Si quis igitur terram in lunae loco posuit, terrena non ad terram feruntur, sed semper quoque ad locum, ad quem nunc feruntur, i. e. ad medium universi, quem terra nunc tenet! Ob eandem causam gravitatem et levitatem facultates constituit diversas, et utramque existentem. *Plato* autem cum notione materiae notionem gravitatis plane conjunxit, et dixit: τὸ ὅμοιον φέρεται πρὸς τὸ ὅμοιον²⁾. Facile etiam ex his intelligis, *Platonis* principium et universo et singulis satisfacere potuisse, *Aristotelem* autem ipsum

¹⁾ *Ib.* c. III T. 22.

²⁾ *Ibid.* Haec sententia nequaquam nova erat. Nam supra jam et in *Th.* libro et in nostris commentariis saepius nobis occurrit. Sed *Plato* primus erat, qui ea usus est ad explicandam gravitatem. *Democritus* et *Empedocles* eandem sententiam contenderunt, ejus autem momentum in illustranda gravitate ignorarunt.

concedere debuisse: τὸ δὴ κύκλω σῶμα φερόμενον (ut sol), ἀδύνατον ἔχειν βάρους ἢ ζουφότητα¹⁾. Quum igitur Aristoteles Platonis principia everteret, antiquitas nondum eo pervenit, ut haec amplius excoleret. —

Theophrastus magistrum suum plane sequutus est, ut fere ne unum quidem verbum in hac §. 88 ab Aristotele l. l. non sit depromptum, quocirca plura mutavimus, hic vero nihil addimus. — Ad ultima verba paragraphi 89 observes, *Theophrasti* ipsius methodum narrari. — Ad §. 90 animadvertendum est, *Aristotelem* quoque, quamquam *Platonem* non nominat, tamen contra illa: οὐκ ἔστι εἶδη τῶν ὀσμῶν certasse²⁾.

¹⁾ lb. I, 3 T. 18. ²⁾ Sens. c. 5. p. 1440.

Aristotelis

doctrina de sensibus ¹⁾.

§. I. De visus instrumentis. a) Supercilia, ὀφρύες, sub fronte gemina, in compage ossium posita, delabentes a fronte humores arcent, ut suggrundium (γείσσωμα)²⁾. b) Palpebrae, βλέφαρα, superiores et inferiores, geminae, cutes nulla carne praeditae, (quòcirca, vulnere obducto, pariter ac praeputium non coalescunt), instinctu (φύσει) moventur, et operimenti gratia habentur, ut oculos humidos tueantur. Communis superioris et inferioris palpebrae pars anguli sunt, κανθοί, duo ad nasum (canthus internus), duo ad tempora (c. externus)³⁾. Ad palpebras extremi appositi sunt pili, c) Cilia, βλέφαρίδες, quae adversus incidentia in oculos valli instar prominent, atque innituntur venularum (art. palpebrales) clausulis summis (glandulae Meibomianae?) Nata igitur sunt e vapore, qui inde prodit ⁴⁾. d) Oculi, ὀφθαλμοί, sub superciliis, duo. Internum oculi humor est (humor vitreus); cernimus per pupillam, κόρη, cui tenuis cutis obtenditur ⁵⁾. Pupillam circumdat Nigrum, τὸ μέλαν (iris), quod et ipsum circumdatur Candido, τὸ λευκόν (sclero-

¹⁾ Lege: de sensibus, non: de sensilibus, de quibus nihil attuli, nisi necessaria, quae ad sensum ipsum pertinent. De visibilibus et coloribus accuratiora in linguam vernaculam translata invenis apud *Goethe* p. 10. et totum Theophrasti libellum de coloribus p. 23, de quibus differit p. 112.

²⁾ H. an. I, 9 (sec. ed. vulg.) p. an. II, 15.

³⁾ H. an. I. c. p. an. II, 13. ⁴⁾ V. an. ²⁾.

⁵⁾ P. an. II, 13. anim. II, 8 T. 83.

tica). Color albuginis omnibus idem est, Nigri modo niger, μελανόφθαλμοι, qui multum humoris habent, ideoque satis non possunt transspici, modo caesius, γλανκός, iis, qui paucum humoris habent, facileque transspici possunt, modo fulvus, χαροπός, modo caprinus, αίγωπός. Itaque caesii nocte, die nigri acutius cernunt, et caesiis γλανκῶμα, siccitas oculorum [quae praesertim senescentibus evenit], nigris νυκτελώπηξ lusciositas ob humoris abundantiam accidit. Caeterum nonnulli oculorum magni, alii parvi, caeteri medi, optimi; nonnulli nimium prominentes, alii conditi, qui optime cernunt, caeteri modice siti; nonnulli nimium connivent, σκαρδαμπτικοί, alii rigidi, ἀτενεῖς, caeteri modice nutant. A cerebro, quod plurimum continet humoris, humor purissimus secernitur atque ad oculos ducitur per meatus quosdam, qui ad venas circa cerebrum sparsas tendunt [plura de his v. supra c. V §. 2. p. 15]. Quamobrem visus juxta cerebrum positus est, oculique principio generationis maximi visuntur, quoniam tum cerebrum humidissimum se habet. Attamen omnium partium ultimi generatione perficiuntur, qui, inter sensoria soli, corpus singulum habent. Puerorum oculi statim a partu caesii sunt, postea commutantur ¹⁾.

§. 2. De auditus instrumentis. Auris, οὖς, pars altera τὸ ἀνώνυμον (auricula externa), altera lobulus λοβός, interna conchae similis [οἶον ξρόμβοι]; ultimum tenet locum os auri simile, in quod quasi vas ultimum, irruit sonus. Auris ipsa tota e cartilagine carneque constituta et tenuissima cute vestita ²⁾ est, quam immobilem homo solus habet. Caeterum aut laevis, aut pilosa, aut inter has media, et quidem ita aptissima est ad auditum; aliae aures majores, aliae minores, aliae mediocres; aut nimium aut parvum aut mediocriter arrectae; in eodemque

¹⁾ H. an. I 9, 10, 11. p. an. II, 10, 13. gen. an. II, 6. V 1.

²⁾ Probl. XXXII, 12.

sitae sunt, in quo oculi, orbe capitis, cujus medium tenent, quoniam non per directum solum auditur. Quod intus vacuum, τὸ κενόν, nominatur, aëris plenum est. Membrana adest per quam audimus, quaeque extenditur, si plus spiritus intrat; [ὑμην, μήνιγξ (membrana tympani) de qua Arist. uno tantum loco non clare et fortuito loquutum video, nimirum Probl. XXXII, 13, quaestionem solventem, cur nemo oscitans aurem inscalpere audeat?] Ex auribus tendit meatus ad palatum (tubā Eustachii), et ad occiput, [quod vacuum est,] (nervus acusticus, qui ad pontem Vārolii exoritur, an vena auricularis posterior, quae art. occipitalem anastomosi attingit?) nullus ad cerebrum, ad quod autem vena vergit (vena auditiva interna ex basilari orta) ¹⁾. Auditus ejusque meatus terminatur ad arteriam (asperam) et pulmonem ²⁾. [Eodem modo dicitur gen. an. V, 2: finis sensorii audiendi terminatur ad partem spiritalem, ἐπὶ τῷ πνευματικῷ μορίῳ (pulmonem puta et art. asp. Dicere hoc potuit Stagirites, quum tub. Eustach. cognosceret); et quum hac re ad solvendam quaestionem, cur oscitantes minus audiant ³⁾? utatur, idem facit in quaestione hac repetita Probl. XI, 29 et 44. Quid autem gen. an. I. I. paullo ante: ὁ μὲν οὖν τῆς ἀκοῆς (sc. πόρος), ἐπεὶ ἐστὶ τὸ αἰσθητήριον αἴρος, ἢ τὸ πνεῦμα τὸ σύμφυτον ποιῆται ἐνίοις μὲν τὴν σφύξιν, τοῖς δὲ τὴν ἀναπνοὴν καὶ εἰσπνοὴν, ταύτῃ περαίνει? Ne una quidem harum vocum corruptorem non olet! ἐπεὶ ἐστὶ τ. αἰσ. αἴρ. quidem desumpta e libro II de p. an. c. 10 — πνεῦμα σύμφυτον π. τ. σφ. — v. supra p. 25 — τὴν ἀναπν. — v. supra c. IX §. 2. — cf. quae supra disputavi c. IX §. 3 de libro π. πν.]

§. 3 et 4. De instrumentis olfactus et gustus v. supra c. IX §. 1 a. et c. VIII §. 1 A. c.

¹⁾ H. an. I, 11, 15. p. an. II, 10. ²⁾ Probl. XXXII, 6.

³⁾ Postea saepius haec quaestio soluta est, ut ab *Alexandro Aphr.* et *Cassio Iatrosophista* Probl. 20.

§. 5. De instrumentis tactus. Quid factus sensorium sit, quamquam nonnumquam dubitavit, tamen carnem esse constituit¹⁾, carnem, quae inter cutem et os, undique, non ut nervi et venae in longum solum, secari potest, et nascentibus in venulas ac fibras, largius nutritis in pinguedinem abit²⁾. Caro enim circa ossa consistit, vinculis tenuibus et fibrosis adhaerens. Animal igitur e carnibus formatum est, quibus subsunt ossa ad flectendum et conservandum³⁾. Caro igitur, si tangitur, sensum movet⁴⁾. [Ad dubitationes conferri potest, si dicit: „pars, in qua fiat tactus, omnium animalium sensus communis, nomine caret⁵⁾”, quamquam paullo post addit: „tactus parti e particulis similaribus constanti insitus, cujusmodi caro est⁶⁾.” Item si quaerit: „quum quidem caro aliqua alia parte, ut membrana, circumdatur, tamen sentitur⁷⁾.” Non dubitat, ubi eos, [nimirum *Platonem*⁸⁾] vituperat, qui, caput carne circumdatum omni sensu privatum fore, putant⁹⁾ sed v. p. 237.]

§. 6. De sensoriis in totum. Sensuum principium est cor, ad quod ab omni sensorio meatus tendunt¹⁰⁾. Duo igitur sensus aperte a corde pendent, tactus et gustus. Olfactus autem medium tenet locum, visus in capite positus est propter cerebri humorem, auditus propter occipitis vacuitatem. Praeterea horum sensoria ita

1) P. an. II, 3 fin. 5. 8.

2) H. an. III, 16. p. an. II, 8. ad quem locum v. *Mich. Ephes.*

3) P. an. II, 9. p. 1131. 4) P. an. II, 3. 5) H. an. I, 3.

6) Ib. 4. 7) Anim. II, II,

8) *Plato Tim.* p. 399, qui de carne omnino haec docuit: caro ex aqua, igne et terra, acuto salsoque fermento addito, conformata est, ut tegmen foret adversus frigus et calorem externum, molliter corporibus cedens. Idcirco autem multum carnis et acutus sensus simul esse non potest, ita ut, si caput tale habuisset corpus, genus humanum robustius, sed deterius sese habuisset. *Tim.* p. 396 sq.

9) P. an. II, 10 p. 1133.

10) *Gen. an. V, 2.* Ex his facile intelligis, non esse ficta, quae supra (p. 21) diximus „Saepe homines etc.”

collocata sunt, quia sanguinis calidioris motus sensuum officia prohibet, ad caput vero sanguis sincerior et purior ducitur ¹⁾, qui simul tenuior (et frigidior sentiendi vim et intelligendi plenior reddi ac meliorem ²⁾). Quamquam enim sanguis ipse nihil sentit, nec seivum, nec adeps, ex illo orta ³⁾, tamen parti exsanguini nulli data est sentiendi facultas ⁴⁾, quae ideo cerebro denegatur ⁵⁾. Caeterum sensoria in anteriore posita sunt corporis parte, quoniam cor, e quo sensus exit, in priore consistit. Gemina demum sunt, quia corpus pro dextra et sinistra parte geminum se habet, ita aures, oculi, nares, lingua per fissuram divisa, quod tamen in tactu, cuius sensorium primum non caro, sed intimum aliquid est, indistincte proditur ⁶⁾. Sensoria e duobus tantum corporum simplicium, ex aëre et aqua, conformari possunt, ita ut pupillae aqua, auditui aër, olfactui uterque, ignis nulli aut omnibus communiter, terra nulli aut maxime mixta tactui adscripta sint ⁷⁾.

§. 7. De sensu. Animal definiendum est sensu. Omnia enim, quae ne moventur quidem neque locum mutant, sensum tamen habent, animalia nominantur ⁸⁾. Inter animae igitur facultates (*δυνάμεις*), quae haec sunt: *θρεπτική, αἰσθητική, ὀρεκτική, κινήτικὴ κατὰ τόπον, διανοητική*, sensus secundum tenet locum ⁹⁾. Sensus alteratio quaedam (*ἀλλοίωσις*) videtur esse, quia in eo existit, quod movetur et patitur ¹⁰⁾. Patitur autem dissimile a dissimili, ita tamen ut passum assimilatum sit ¹¹⁾. Omne vero sensitivum non actu (*ἐνεργεία*), sed potentia (*δυνάμει*) fit, quamobrem sensus sensum non sentit ¹²⁾. Itaque omnis sensus illud est, quod formas sine materia suscipit, et patitur ab eo, quod colorem, sonum aut

¹⁾ P. a. II, 10.

²⁾ Ibid. II, 2.

³⁾ Ibid. II, 5.

⁴⁾ Ibid. II, 10.

⁵⁾ Ibid. II, 7.

⁶⁾ Ibid. II, 10.

⁷⁾ Anim. III, 1 T. 130.

⁸⁾ Ibid. II, 2 T. 16.

⁹⁾ Ib. c. 3 T. 27.

¹⁰⁾ Ib. c. 4 T. 37. c. 5 T. 51. ¹¹⁾ Ib. T. 54. 62, ¹²⁾ Ib. T. 52.

odorem habet. Sensorium autem est illud, in quo hujusmodi potentia ac ratio, i. e. sensus adest. Si autem motus sensorio validior accidit, haec ratio dissolvitur, ac sensus interit¹⁾. Quum vero sensibile illud sit, quod efficiat, ut sensorium patiatur: sensibile pariter ac sensus differt, aut peculiaris aut communis. Peculiare enim sensibile pertinet ad unum sensum, ut color, sonus; commune ad communem, ut motus, quies, numerus, figura, magnitudo²⁾, quorum sensorium peculiare existere non potest³⁾. Namque magnitudinem sentimus motu, eodem figuram, quae magnitudo quaedam est, quietem, quia non movetur, numerum tandem, continuo negato⁴⁾. Sensorium igitur sensibile suscipit sine materia, quocirca, sensilibus abeuntibus, sensus et phantasiae sensoriis ipsis insunt. Sensibile demum et sensus idem est actus et unus. Omnis igitur sensus est sensibilis subjecti, inestque in sensorio, ac differentias discernit sensibilis subjecti, quod loco et tempore indivisibile⁵⁾, tamen ab infinito separandum est, quia omne sensibile locum quendam tenet⁶⁾. Quoniam vero omnia corpora similia ex aqua et terra consistunt et in plantis et animalibus et metallis, haec, si sensibilia sunt, eo differunt, quid proprium in sensus efficiant, ut album et odorum et sonorum et dulce et calidum⁷⁾. — Sensus quinque sunt: visus, ὄψις, auditus, ἀκοή, olfactus, ὀσφρησις, gustus, γεῦσις, tactus, ἀφή, quos omnes homo possidet⁸⁾.

§. 8. De visu. Visibile est color. Color autem in luce tantum videtur. Lux est perspicuum (τὸ διαφανές). Perspicuum non per se videtur, sed propter externum colorem. Hujusmodi est aër, aqua et multa solida, non quia aër et aqua, sed quia eadem natura in iis et

¹⁾ Ibid. c. 12 T. 121—123. ²⁾ Ibid. c. 6 T. 63. 64.

³⁾ Ibid. III, 1 T. 132. ⁴⁾ Ibid. T. 133. ⁵⁾ Ibid. c. 2 T. 144. 147.

⁶⁾ Phys. III, 5 T. 35. 48. sens. c. 7 ad fin.

⁷⁾ Meteorol. IV, 8. 10. ⁸⁾ H. an. IV, 8.

in perpetuo, quod sursum est, corpore (luce enim intelligit an aethera?) est. Lux igitur est perspicui actus, quo perspicuum se habet, quasi color perspicui. Lux tenebris, quae hujusmodi habitus a perspicuo privatio sunt, contraria videtur. Itaque colorem suscipit, quod sine colore est, nimirum perspicuum invisibile, ita ut color in luce, non sine luce cernatur. Si quis enim id, quod colorem habet, super visum ipsum ponat, non videbit; sed color movet perspicuum, ut aërem, a quo continuo sensorium movetur. Ignis autem et in tenebris et in luce videtur, quia ab eo perspicuum fit perspicuum¹⁾.

§. 9. De auditu. Uti visus non a colore movetur, sed a medio quodam, perspicuo, ita auditui quoque aër hoc officium praestat. Nam aër a sono, ab aëre auditus movetur. Ut enim sonus fiat, necesse est solida duo percuti ad se invicem et ad aërem, qui ipse percussus manet, non dissipatur. Sonativum igitur est, quod unum aërem continuum frangit et movet usque ad auditum. Itaque quia auditus aëri connaturalis est, externo moto, internus movetur. Si igitur aër, quamvis ipse insonus, prohibetur ne dissipetur, sonus hujus est motus, quem, verbis a tactu translatis, acutum aut gravem nominamus, quoniam acutus brevi tempore multum, gravis magno paucum sensus movet. (De voce v. supra p. 57 §. 4.) Caeterum praeterquam in aëre, in aqua, quamvis minus, auditur²⁾.

§. 10. De olfactu et odore minus facile determinatur dictis, quia homo hunc sensum debiliorem possidet quam nonnulla animalia, nihilque sine jucundo moleste sentit. Itaque odorum generibus nomina tribuuntur a saporibus translata, ut dulcis, acer, austerus, acutus et pinguis. Caeterum olfactus quoque per medium quod-

¹⁾ Anim. c. 7. T. 66—71. 73. 74. Sens. c. 3.

²⁾ Ibid. T. 75. 76. c. VIII T. 78. 79. 82. 83. 86.

dam fit, ut per aërem aut aquam. Homo enim respirans tantum odoratur, expirans aut spiritum retinens nequaquam. Odor autem ipse sicci est, ut sapor humidi¹⁾. Quum autem duae exstent odorum species: altera secundum nutrimenta et sapes ordinata, quae jucunda molestave secundum accidens tantum est, altera, quae secundum se jucunda molestave est, ut florum, neque ad nutrimentum confert: homo secundam possidet speciem, quia haec propter frigus circa cerebrum ad sanitatem pertinet²⁾.

§. 11. De gustu. Gustus tactus quidem est, hominique acutissimus, et gustabile tangibile quoddam, quamobrem nullo eget medio corpore. Corpori igitur, in quo sapor constat, gustabile inest in humido, tamquam materia. Itaque nullum sensum excitat sapor sine humiditate, sed actu aut potentia humiditatem habet. Quoniam autem gustabile humidum est, gustus sensorium non humidum esse oportet. Huic rei testimonium est, quod lingua nec sicca sentit nec nimis humida, et quod aegrotis omnia amara videntur, propterea quod eorum lingua hujusmodi humiditate plena est³⁾.

§. 12. De tactu. Ut aër et aqua ad visum, auditum et olfactum, ita caro ad tactum se habet. Caro enim medium illud est, supra quod res posita tactum efficit. Numquam enim res supra sensorium ipsum, ut supra oculum, posita sensum profert, sed supra medium. Ex quibus manifestum est, intus tactus sensorium, carnem medium esse, quod sensilia discernat. Ita enim differt tangibile a caeteris, quia medium ipsum nos movet, tangibile autem simul cum medio. Praeterea carnem non esse tactus sensorium proprium affirmat, quod, pellicula supra carnem extensa, tamen sentitur. Tactus autem et gustus non unus sensus est, quia non omnis caro sapes sen-

¹⁾ Ibid. c. IX T. 92. 95. 97. 98. 100. sens. c. 4 init.

²⁾ Sens. c. 5.

³⁾ Ibid. T. 94. c. X T. 101 — 104.

tit ¹⁾. Omnibus animalibus inest tactus, qui alimenti sensus est. Siccorum enim et humidorum, calidorum et frigidorum, quibus omnia aluntur, sensus tactus est. Idcirco, quum sensitivum sine nutritivo, hoc sine tactivo esse non possit, omnia non sine tactu, sed sine caeteris sensibus existere possunt ²⁾. Tangere autem est, extrema simul et juxta se esse. Quae igitur magnitudines determinatas et positionem possident, et extrema simul habent, sese invicem tangunt ³⁾.

¹⁾ Ibid. c. XI. T. 107. 109. 112. 115. 116. 118.

²⁾ Ibid. l. II c. 2. T. 17. 27. 28. 31. cf. h. an. I, 3.

³⁾ Phys. V, 3 T. 22. gen. et corr. I, 6 T. 44.

Theophrasti Eresii

Fragmenta libri secundi *περὶ ψυχῆς* sive quinti
τῶν φυσικῶν excerpta et collecta e Prisciani
Lydi Metaphrasi.

§. 1. Jam supra dictum est (p. 84), quartum *Theophrasti* operis: *τὰ φυσικά* et quintum librum *περὶ ψυχῆς* conscriptum fuisse. Quo autem toto opere per temporis tristem evertendi vim extincto, illi quoque libri sine vestigio ullo interiissent, nisi *Priscianus Lydus* metaphrasin quinti, qui de sensu, phantasia et intellectu egit, reliquisset.

§. 2. Hujus metaphraseos codex primum in manus venit *Marsilii Ficini*, qui saeculi sui certaminibus inter Aristotelicos et Platonicos acerbissimis, ut in praefatione ad *Philippum Valorem* confitetur, indignatus, librosque exquirens, quibus et *Platonis* et *Aristotelis* sententias de anima non dissidere demonstraretur, codice illo Graeco unico invento, mendoso ac mutilato, *Angeli Politiani* auxilio hanc metaphrasin emendavit et in linguam Latinam transtulit. Quae *Ficini* conversio, expositionibus brevibus aucta, apud *Aldum*, 1497, primum edita, inter opera ejus omnia [Ven. 1516 T. II p. 1801. Bas. 1564. Par. 1641 T. II p. 755 fol.] legitur. Postea vero graece semel prodiit, *Theophrasti* operum editioni adjecta, quae ex officina *Oporini* [Bas. 1541 fol. m. p. 273, v. fol. ultimum 291] exiit, editore *Gemusaeo*, ut praefationis titulus, ex recensione *J. Camerarii*, ut *Bibl. Heins.* [p. 201] et *Fabricius* [B. gr. T. III p. 444] nuntiant.

§. 3. Magna vero differentia inter commentarios exstat ad scriptorem quendam et Metaphrasin, quae ordine, quem tenet scriptor ipse, nequaquam conservato, scriptoris sententias in angustum ducit, describit, accuratius definit et adjungit, quae placent. Nec non *Lydus* haec prae se fert hisce [§. 8 p. 276, 24:] ἐπεὶ οὐ τοῦτον νῦν ἡμῶν προκεῖται ἐπεξιέναι τῇ περὶ αὐτῶν (sc. τῶν αἰσθήσεων) διαφθώσει, ἀλλὰ τὰ τοῦ Θεοφράστου, εἴ τι τε ἐπιπλέον τῆς Ἀριστοτέλους παραδόσεως προστίθῃσι συναίρειν· καὶ εἴ τι ἀπορῶν προτείνει, ἐπεξεργάζεσθαι κατὰ δύναμιν. Ad quae tandem non pauca *Jamblichi* [v. ib. et §. 19 p. 277, 18. de phant. §. 2. p. 284, 45.] adjiciuntur, ita ut *Theophrasti*, *Aristotelis*, *Platonis*, *Jamblichi* et *Prisciani* sententias confuse permixtas legas. Quum igitur *Prisciani* scriptum nequaquam magni momenti mihi videretur, consilium cepi, sententias *Theophrasti*, quantum possim et liceat, educendi et colligendi. At tamen illa sententiarum confusione non parva objiciuntur impedimenta, quo minus *Eresii* opiniones purae et genuinae cognoscantur. Quamobrem cautissime exquisivi illas tantum, quas ipse verbis appositis *Theophrasti* esse nuntiat, quamquam haec etiam plerumque difficile a sequentibus *Prisciani* verbis distinguuntur, ubi, si *Lydus* sua non prodidit, a *Theophrasti* simplicitate et loquendi, quae verba multifaria nexu molesto torta non admisit, et cogitandi, quae omnia tamquam tranquille sublimiterque secundum rationem coacervavit, me ductum esse confiteor, nec tamen fortasse nonnumquam falsum esse denego. Legas igitur, quae inveni, hic et illic emendavi, *Aristotelis*que dictis illustravi.

§. 4. Quod *Prisciani* verba supra laudata produnt, *Theophrastus* in hoc de anima opere illum persequutus est ordinem, quo *Aristoteles* usus erat. Quum igitur *Priscianus* metaphraseos partem, quam adhuc habemus, incipiat: περὶ αἰσθήσεως αὐτῶ ὁ σκοπὸς ἐφεξῆς, indicare

vide-

videtur, Theophr. ante haec secundum Arist. [I. II c. 1 — 3] de anima in universum, tum [Arist. c. 4] de anima nutritiva loquutum, deinde ad orationem de sensu [A. c. 5 — I. III c. 2] aggressum, qua absoluta, de phantasia [Ar. c. 3] de intellectu [Ar. c. 4 — 8] et motu [c. 9 sq.] auditum esse. Omnia haec in libro quinto composita erant. [Prisc. ait in fine met. de sensu p. 284, 17: ἀλλὰ ἐπὶ τὰ ἐξῆς ἴωμεν, ἐπ' ἄλλης ἡμῶν ἀρχῆς τὰ λοιπὰ τοῦ πέμπτου βιβλίου ἐπεξεργαζόμενοι.] Itaque verisimiliter liber primus de anima s. l. quintus τῶν φυσικῶν, ut Arist. I. I, priorum disciplinarum sententias de anima exposuit.

Fragmenta de sensu.

Fr. I. In omnibus his fragmentis bene reputandum est, Priscianum nihil asferre, nisi, quae Theophr. praeter Aristotelica edixerat. Arist. autem, ut supra (p. 234) demonstravimus, contendit, sensum fieri, dum sensoria sensilibus assimilentur. (p. 273, 3) [ζῆται ὁ Θ. τίς ἡ ὁμοίωσις;] (5) [λέγει μὲν οὖν καὶ αὐτὸς,] κατὰ τὰ εἶδη καὶ τοὺς λόγους ἄνευ τῆς ὕλης γίνεσθαι τὴν ἐξομοίωσιν. (p. 274, 20) [Ὅτιαν οὖν καὶ ὁ Θ.] τὴν ὁμοίωσιν [βούληται] γίνεσθαι κατὰ τὰ εἶδη καὶ τοὺς λόγους ἄνευ τῆς ὕλης — Haec sententia optime illustratur dictis Arist. hisce: „patiens et faciens aliquo modo eadem, aliquo altera et dissimilia sunt: eadem pro genere τῶ γενει, dissimilia vero specie τῶ εἶδει.” „Necesse est patiens in faciens transmutetur,” „quia faciens sibi assimilat patiens.” gen. et corr. I, 7 T. 51, cf. sequentia.

Fr. II. (p. 274, 74.) [πῶς οὖν ἅμα ὑπό τε τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ γλυκέος πάσχει;] οὐ γὰρ μέρει μὲν τινι τῆς γλώττης τόδε [φησὶ,] μέρει δὲ θάτερον, ἀλλὰ τῶ αὐτῶ. [καὶ ἐπὶ τῆς ἀκοῆς δὲ ὁμοίως.]

Fr. III. (p. 276, 26.) [Ἐπὶ οὖν τὰ τοῦ Θ. ἐπανόμην. φαίνεται δὲ καὶ αὐτὸς,] οὐδὲ μίαν [ἀξιώων] αἰσθησιν αὐτόθεν διαγάνειν τοῦ αἰσθητοῦ. τὸ γὰρ μὴ κοινὸν [φησὶ,] μηδὲ ὅμοιον ἐν τοῖς ὁμογενέσιν (i. e. ταῖς αἰσθηήσεσι) οὐκ εὐλογον. (His ultimis probatur οὐδὲ μίαν, nimirum: aliquid

de omnibus sensibus dici similiter potest.) [ἐπιτάγει δὲ περὶ τοῦ διαφανοῦς, ὡς ἐπιταράζειεν ἂν τινὰς διὰ τὸ ἀσύνηθες,] ὅπως λέγεται (sc. τὸ διαφανές) ὁρατὸν μὴ καθ' αὐτὸ, ἀλλὰ διὰ τὸ ἄλλότριον χροῶμα. Illa verba ὡς ἐπιταρ. plane superflua sunt, et produnt simul ac sequentia, ubi haec ταραχὴ solvitur; Lydum nostra non percepisse. Sunt enim Aristotelis verba Anim. II, 7 T. 68 et illustrantur nostra dissertatione de Stagiritae doctrina sensuum. — (36) [Τί οὖν ἡ φύσις τοῦ διαφανοῦς; οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ φάναι, ἐνυπάρχει αὐτὸ αἰεὶ καὶ ὑδατι καὶ αἰθέρι, καὶ ἐν τισι θερτοῖς (praeter αἰθέρι, verba Arist. l. l.)] ἐνάγκη δὲ [φησὶν,] ἤτοι πάθος ἢ διάθεσις εἶναι. σῶμα γὰρ οὐχ οἷόν τε ἐν σώματι. (Ultima dicuntur ab Arist. quoque l. l. T. 69: οὐ δὲ γὰρ δύο σώματα ἅμα δυνατόν ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι.) (p. 277, 9.) Καὶ πῶς ἐνέργεια τοῦ διαφανοῦς τὸ φῶς (ut Arist. l. l. ait), ὃ διὰ φωτίζοντος παρατείνεται; ἐκείνου (sc. τοῦ φωτός) γὰρ ἐνέργεια δόξειεν ἂν μᾶλλον (sc. τὸ διαφανές.) [τοῦτο δὲ ἀπορήσας, ἐπιλύεται,] ὁμοίως ἔχειν τοῦτο [λέγων,] ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις τοῖς πάσχουσιν. [ἐκεῖνο ἴσως ἐπιδεικνύμενος,] ὅτι ὡς ἡ θερμότης τοῦ μὲν πυρὸς, ὡς ποιούντος ἐστὶ ἐνέργεια, τοῦ δὲ θερμοινομένου ὡς πάσχοντος, οὕτω καὶ τὸ φῶς τοῦ δεχομένου ὡς πάθημα λέγεται ἂν ἐνέργεια, οὐ κυρίως ἐνέργεια ὀνομαζομένη. [διὸ καὶ ἐπάγει,] μὴ δεῖν ζητεῖν τὰ ὀνόματα, ἀλλ' εἰ τὴν φύσιν αὐτοῦ νοοῦμεν, ἱκανὸν εἶναι. Quibus omnibus Priscianus cum Jamblichō non assentit.

Fr. IV. (p. 277, 33.) Ἀλλ' εἰ ἀσώματον τὸ φῶς, διὰ τί [φησὶ] πυρὸς ἢ ὅλως σώματος παρουσία γίνεται; (Haec quaestio fundatur Arist. opinione: ἀλλὰ πυρὸς ἢ τοιούτου τινὸς παρουσία ἐν τῷ διαφανεῖ. l. l.) δόξη γὰρ ἂν ἀπορήσῃ τις εἶναι σωματικὴ καὶ σῶμα. [ὃ δὲ ἐπιλυόμενος,] ληπτέον [φησὶ] οὐ τοῦτον τὸν τρόπον, ἀλλ' ὡς πέφυκεν ἐκεῖνο πάντως. [δηλῶν,] ὡς εἰδικὴ τίς (i. e. Aristotelicum οὐ καθ' αὐτό) ἐστὶν ἢ τοῦ φωτός ἐνέργεια. ἐπεὶ καὶ ἡ θερμότης ἀπὸ εἶδους· διὸ οὐ σῶμα· οὐ γὰρ κατὰ ἀπομερισμὸν ἢ ἀπορήσῃ. (39) οὐχ ὁρατὸν [ὡς καὶ αὐτὸς ἐπάγει] τὸ σκότος. (cf. Arist. l. c. T. 70.) — (46) συμβαίνει δὲ

[φησὶ,] καὶ τοῦ ὁραῖσθαι τὰ χρώματα χρώμα τὸ αἴτιον εἶναι, καὶ ἀπλῶς τὰ ὁρατὰ τὸ ὁρατόν, εἶπερ τὸ φῶς αἴτιον χρώμα ὄν τοῦ διαφανοῦς καὶ ὁρατοῦ. (quod Arist. est l. l.: τὸ δὲ φῶς οἶον χρώμά ἐστι τοῦ διαφανοῦς contra jam vero addit) καὶ οὐκ ἄτοπον [φησὶ,] ἀλλὰ ὁμολογούμενον τοῖς ἄλλοις· καὶ γὰρ ἡ γεῦσις διὰ χυμοῦ. (p. 279, 42) [τὸ χρώμα κινεῖ τὴν αἰσθησίν —] καὶ ὅταν [ὡς αὐτὸς ἔφη] ἡ ὕλη αὐτῶ (sc. τῶ χρώματι) παρῆ τὸ διαφανές. (44) καὶ αὐτὸ δὲ τὸ διαφανές τῶ φωτὶ οὐ διαιρετέον [φησὶν, ὁρθῶς λέγων.]

Fr. V. (p. 280, 2.) ἡ δὲ ὄσφρησις [φησὶ] διὰ τοῦ ἀέρος, ὡς περ ἀναμιγνυμένου πῶς ἔοικε, καὶ πάσχοντος· ἡ δὲ ἀκοή, σχηματιζομένου. (Arist. contendit, medium olfactus esse aërem et aquam, auditus aërem l. l. T. 76 cf. sq.) (5) [Ζητεῖ δὲ,] εἰ διακνεῖται πρὸς τὴν αἰσθησίν ἕκαστον ὁμοίως, ἢ τὸ μὲν μᾶλλον, τὸ δὲ ἥττον. (Quaestionem solvit Lydus ipse.) (10) Asseverat hic Lydus, omnia, quae Arist. de mediis illis inter sensilia et sensoria ad sensum proferendum dixisset, a Theophrasto affirmata esse, qui tamen ea ad studium accuratius evocasset.

Fr. VI. (p. 280, 23.) Ἀφοριστέον δὲ [φησὶ ὁ Θ.,] καὶ τὰ περὶ τὰς ἀνακλάσεις· (37) [ὁ δὲ ἴσως (sc. ὡς περ ὁ Πλάτων) καὶ ὁ Θ. ἐνδεικνύται, κατὰ τὰς ἀνακλάσεις λέγων,] τῆς μορφῆς ὡς περ ἀποτύπωσιν ἐν τῶ ἀέρι γίνεσθαι. (Haec fere cum Democriti ἀποτυπώσει conveniunt. Arist. pauca de his loquitur l. l. c. 8 T. 80.) [Ἐπάγει δὲ,] ὡς ἐπ' ἐνίων ὁμογενές ἔοικεν εἶναι τὸ αἰσθητήριον τοῖς αἰσθητοῖς· ἢ τε γὰρ γλῶττα διὰ ὑγροῦ τῶν χυμῶν, καὶ ἀκοή δὲ διὰ τοῦ ἀπειλημένου ἀέρος κινουμένου τῆς φωνῆς αἰσθάνεται. [ζητεῖ οὖν,] διὰ τί μὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως· καὶ πῶς τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου πάσχει, ὑπὸ τοῦ ἔξωθεν ἀέρος ὁ ἀήρ, καὶ ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ τὸ ὑγρὸν, ἢ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως ὁ λόγος. quomodo Th. has quaestiones solverit, nobis videre non licet. Sed multa his insunt, quibus Arist. nequaquam congruit. Linguam enim humiditate sua saporis humiditatem sentire, denegat Stagir. l. l. c. 10

T. 104. ἀπειλημένον quoque opiniononi non convenit Aristotelis, qui κινουμένου, inquit, τοῦ ἔξω, τὸ εἶσω κινεῖ ib. 8

T. 82. ἐπὶ τῶν ἄλλων Th. praecipue de visu intelligit, ubi aqua in oculi interno sit, lumen autem extrinsecus veniat.

Fr. VII. (p. 281, 5.) Ἄλλ' εἰ ἄνευ τῆς ἀναπνοῆς δυνατὸν ὀσφραίνεσθαι, τί κωλύει [φησὶ] καὶ ἀκούειν ἄνευ τοῦ ἀέρος; Arist. quidem contendit, hominis esse proprium odorari non aliter quam simul cum respiratione. Homini enim olfactum debilem esse. ib. c. 9 T. 98. 92.

Fr. VIII. (ib. 10.) Ὁ δὲ ψόφος ἄρα πάντως πρὸς ξερεὸν [φησὶν]; ἢ καὶ ξερεοῦ χωρὶς, ὡς ὁ τῶν ἀνέμων. Respondet Arist: ξερεὰ esse oportet, sed etiam λεῖα καὶ κοῖλα sq. ib. c. 8 T. 77. 78.

Fr. IX. (ib. 25.) Οὐ γὰρ δὴ [ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐπιφέρει,] μηδενὸς ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ διυκνημένου, κινεῖτο ἂν τις αἰσθήσις. — (44) Nuntiat hic Lydus, Theophr. affirmasse, quae Arist. de carne, tactus sensorio non proprio, sed medio ediderat.

Fr. X. (p. 282, 30.) Affert jam Lydus plura, quae Th. contra magistri doctrinam sensit. [Ζητεῖ ὁ Θ., πρῶτον μὲν,] πόθεν ὡς διὰ μόνων ἀέρος καὶ ὕδατος (sc. αἱ αἰσθήσεις γίνονται. Arist. enim contenderat: τῶν δὲ ἀπλῶν ἐκ δύο τούτων αἰσθητήρια μόνον ἐσίν, ἐξ ἀέρος καὶ ὕδατος· ἢ μὲν γὰρ κόρη, ὕδατος· ἢ δὲ ἀκοή, ἀέρος· ἢ δὲ ὀσφρησις θατέρου τούτων. Anim. III, 1 T. 130.) μήποτε γὰρ ἡμῖν διὰ μόνων τούτων, ἐπεὶ καὶ τὰ αἰσθητήρια ἡμῖν ἐκ τούτων, ἢ μὲν ὄψις ὕδατος, ἢ δὲ ἀκοή ἀέρος· θατέρου δὲ τούτων ἢ ὀσφρησις. [δεύτερον δὲ,] εἰ διὰ τοῦ αὐτοῦ πλείω (sc. γνωρίζεται,) ἢ οὐ πάντως ὁ τοῦτο (sc. τὸ αὐτὸ) ἔχων, καὶ τὰ πλείω εἴσεται· οἷον εἰ δι' ἀέρος καὶ τὰ ὀσφραντὰ καὶ τὰ ἀκουσὰ, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἄμφω (sc. γνωρίζεται) οὐ γὰρ ὅσα ὀσφραίνεται, ταῦτα καὶ ἀκούει. οὐδὲ γὰρ ὡς ὁ ἀῆρ ἀπλῶς ὀσφραντικὸς, ἢ ἀκουσικὸς. ὁ γοῦν ἐν τῷ φάρυγγι οὐδέτερον, ἀλλὰ κατὰ λόγον· καὶ δεῖ πρὸς ἐκάτερον ἔχειν λόγιον· καὶ ὁ μὴ ἔχων, οὐκ αἰσθῆσται ἄμφω. (Non plane contraria contendit Stagirit. I. I. T. 129.) [Ἐπισημαίνει,] μήποτε οὐδὲ ἐκεῖνο

ἀληθές· τὸ γὰρ ἐξ ἀμίκτων ἀπλῶς εἶναι τὰ αἰσθητήρια, (referuntur haec ad verba supra laudata, ubi τῶν ἀπλῶν dicuntur pro τῶν ἀμίκτων,) ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν. τὸ γοῦν θερμὸν, κοινὸν εἶναι φαιμέν, ἐπὶ τινων δὲ καὶ τὸ ὑγρὸν· (Arist. quoque de calido l. I.: τὸ δὲ πῦρ ἢ οὐδενὸς ἢ κοινὸν πάντων· οὐδὲν γὰρ ἄνευ θερμότητος αἰσθητικόν.) ἔπει καὶ τὸ ἀμιγέσατον ἔσαι αἰσθητικώτατον, ὥσε καὶ τὸ χωριζόμενον τοῦ ζώου, ἔσαι αἰσθητικόν· ἔτι εἰ ὁ λόγος αἴτιος τῆς αἰσθήσεως, (καὶ γὰρ φθείρεται, τῷ διαλύεσθαι τὸν λόγον· ὁ δὲ λόγος (quid hic sit v. fr. XII) ἐν τῇ τῶν πλειόνων μίξει,) ἐκ πλειόνων ἂν εἴη τῶν αἰσθητηρίων ἕκαστον. διὰ τί δὲ ἐκ δύο μόνων αἰσθήσεις; τὸ γὰρ ζῆν ἐν τῷ θερμῷ μᾶλλον, ἢ δὲ αἰσθησις. (Quantum haec ultima cum Arist. opinionibus congruant, facile intelligis e prioribus. cf. supra p. 23 c. VI. Sed nunc Tho. respondere potuit, quia calor vitae principium sit, idcirco nou unius sensus, sed omnium communem calorem esse.)

Fr. XI. (p. 283, 5.) [καλῶς μὲν γὰρ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Θ. ἀξιόκειται,] ὅτι διὰ τοῦ αὐτοῦ πλείω γίνεται, κατὰ λόγους καὶ κατὰ διαφόρους πρὸς τὰ πλείω λόγους.

Fr. XII. (ib. 18.) [πῶς οἶν ὁ λόγος, τῆς αἰσθήσεως αἴτιος; — ἢ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐπιλύεται,] οὐκ ἐν τῇ τῶν στοιχείων, ἀλλὰ ἐν τῇ τοῦ αἰσθητηρίου πρὸς τὰ αἰσθητὰ σχέσει [ἀφορῶν τὸν λόγον.]

Fr. XIII. (ib. 27.) Arist. quum de communi, quem opinabatur, sensu loqueretur, dixit: communia illa, ut magnitudo, forma etc. ταῦτα πάντα κινήσει αἰσθανόμεθα, οἷον μέγεθος κινήσει· ὥσε καὶ τὸ σχῆμα· μέγεθος γὰρ τι καὶ τὸ σχῆμα. Anim. III, 1 T. 133. Quibus contrario modo ἄτοπον δὲ [ὁ Θ. φησὶν,] εἰς τὴν μορφήν τῇ κινήσει sc. perveniatur.

Fragmenta de phantasia et intellectu.

Fr. I. (p. 284, 24.) Lydus nuntiat Theophrastum plane de phantasia persequutum esse ea, quae Aristoteles docuisset, cujus sententias in angustum deducit cf. Anim. III, 3 T. 153 — 162. — (p. 285, 13.) Ἐν τίνι οὖν ἡ φαν-

τασία, [ζητεῖ ὁ Θ.] οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ αἰσθητικῷ· διότι ἀλη-
θοῦς οὐσης τῆς αἰσθήσεως, ψευδῆς γίνεται ἐνίοτε ἢ φαν-
τασία· οὔτε ἐν τῷ αἰσθητηρίῳ· τὸ μὲν γὰρ ἐν τῷ αἰσθη-
τηρίῳ πάθημα, παρόντος συμβαίνει τοῦ αἰσθητοῦ· τὰ δὲ
φαντάσματα γίνεται καὶ ἀπόντος. Prima contendit Arist.
quoque: εἶτα αἱ μὲν (sc. αἱ αἰσθήσεις) ἀληθεῖς αἰεὶ, αἱ
δὲ φανταστικαὶ γίνονται αἱ πλείους ψευδεῖς. Ultima annuit
dicens: φαίνεται καὶ μύουσιν ὄραματα I. I. T. 156.

Fr. II. (p. 285, 48.) Οὐ γὰρ οὕτω [ρησὶ] ληπτέον,
οὐδὲ ὡσαύτως· ἔρισικὸν γὰρ ἀπλῶς, ὑποκειμένην τινὰ δύ-
ναμιν, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ὑλικῶν· [καὶ ὀλιγον προελθῶν,
ἐπάγει·] τάχα δ' ἂν φανείη καὶ τοῦτο ἄτοπον, εἰ ὁ νοῦς
ἔχει ὑλῆς φύσιν μηδὲν ὄν, ἅπαντα δὲ δυνατός· οὐχ οὕτω
δὲ ληπτέον, οὐ δὲ πάντα οὖν· ἀλλὰ δεῖ διελεῖν. ποῖος οὖν
καὶ τίς ἢ διαίρεσις; ἢ μὲν γὰρ ὑλῆ, οὐ τόδε τί· ὁ δὲ νοῦς
εἰ μὴ οὕτω, τί ἂν ἕτερον; κατὰ ἀναλογίαν οὖν καὶ τῆ
δυνάμει ληπτέον ἐπὶ τοῦ ψυχικοῦ νοῦ. ὡς γὰρ πρὸς τὸν
ἐνεργεῖα νοῦν, τουτέστιν τὸν χωριστόν· ἢ μὲν οὖν ὑλῆ ὡς
ἐσχάτη εἰκότως πάντα δυνάμει· οὐ μὴν ἢ αἰσθησις ὡς ἡ
ὑλῆ· εἶδος γὰρ ἔστι (deest ἔστι apud Por., sed non in
convers. Ficin.) καὶ λέγεται, καὶ περιέχουσα κατ' οὐσίαν τῶν
αἰσθητῶν λόγους ἢ αἰσθησις· ἕτερον δὲ τρόπον δυνάμει
λέγεται τὰ αἰσθητὰ, ὡς ὑπ' αὐτῶν κινουμένη πρὸς τὴν
προβολὴν, καὶ παρόντων καὶ δρώντων αὐτῶν εἰς τὸ αἰθη-
τήριον δεομένη πρὸς τὴν οἰκειάν ἐνεργεῖαν· ὁ δὲ ψυχικὸς
νοῦς, οὔτε ὡς ὑλῆ, οὔτε ὡς ἡ αἰσθησις· καὶ γὰρ εἶδος ἔστι,
καὶ πάντων εἰδῶν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν περιεκτικὸς,
καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐνεργεῖ, καὶ ἐν ἑαυτῷ περιέχει τὰ νοητά.

Ad quod fragmentum quum maxima laboret obscuritate, pri-
mum adjiciamus frgm. sequens (p. 286, 28:) [ὁρθῶς ἄρα καὶ
ὁ Θ.] ἄτοπον ἀποφαινεται τὸ ὑλικὴν ἀποδιδόναι φύσιν
τῷ νοῦ, καὶ τὸ οὕτως ὡς ὑλῆ μηδὲν εἶναι, ἀλλὰ πάντα ду-
νατόν· καὶ μὴ δεῖν οὕτω λαμβάνειν [παρικελεύεται,] ζητεῖν
δὲ, πῶς κατ' ἕτερον τρόπον δυνάμει λέγεται. — Primum
quidem animadvertendum est, contextum Prisciani hic sine
ulla conjunctione esse, quocirca recte inseruit ante prima

verba nostra Ficinus: „Pergamus ad reliqua. Theophrastus, ubi posthac agitur de intellectu, ait.” Prae omnibus igitur necesse est, ad Aristotelem revertamus, contra quem et secundum quem haec a Th. dicta videntur. Stagiritas, ubi de νοῦ disputare incipit (Anim. III, 4 T. 1.) quaerit primum: εἴ τε χωρισθῶν ὄντος (sc. τοῦ νοῦ,) εἴτε καὶ μὴ χωρισθῶν κατὰ μέγεθος, ἀλλὰ κατὰ λόγον, et discernit (T. 7) τὸ μὲν γὰρ αἰσθητικὸν οὐκ ἄνευ σώματος, ὁ δὲ νοῦς χωριστός. Praeterea ratiocinatur et probat (T. 5) ὥστε μηδ' αὐτοῦ (sc. τοῦ νοῦ) εἶναι φύσιν μηδεμίαν, ἀλλ' ἢ ταύτην, ὅτι δυνατόν, ita ut definiatur (T. 6) ἢ νοητικὴ (sc. ψυχὴ) οὔτε ἐντελεχεία, ἀλλὰ δυνάμει τὰ εἶδη (suppl. ἔχει s. ὑπολαμβάνει). Tales quaestiones Th. quoque proponere in frgmtis nostris mihi videtur. Primo, num ὁ νοῦς sit δύναμις quaedam talis, qualis corporeis insit et subiaceat (puto, calor) an non? Secundo, ὁ νοῦς nullamne habeat materiae naturam, tamen omnia possit, i. e. omnia percipiat δυνάμει. Simul hoc denegat, quod repetit in secundo fragmento, ubi jubet quoque exquiri, quibus modis diversis τὸ δυνάμει sit percipiendum. Ad quae omnia admoneamus lectorem illius opinionis priscae, qua anima omnia, quae cognoscat, contineat, ut ea cognoscere possit. (v. supra p. 164 et 175.) Sed definit Th. quoque diversitatem τοῦ δυνάμει, accuratius quidem Aristotele, tamen plurimis hujus sententiis nixus. Ita omnium fundamentum est illud Aristotelicum: αἰσθ. οὐκ ἄνευ σώματος, νοῦς χωριστός σώματος, et (c. 8 T. 38.): οὐ γὰρ ὁ λίθος ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τὸ εἶδος — καὶ ὁ νοῦς εἶδος εἰδῶν, καὶ ἡ αἰσθησις εἶδος τῶν αἰσθητῶν.

Fr. III. (p. 286, 32.) Prisciani verba, qualia Oporinus excudit, fere nullum praebent sensum. Aliter se habet Ficini conversio. Audeo igitur aliqua inserere, quae hoc signo („”) noto, Ficini verbis in margine adscriptis. [Ἀπορεῖ δὲ ἐξῆς,] ὅπως „ὁ νοῦς” γίνεται „νοητός, καὶ ὅπως” τὰ νοητὰ, καὶ τί τὸ πάσχειν αὐτό· δεῖ γὰρ „αὐτόν τε πῶς γίνεσθαι καὶ τὰ νοητὰ, καὶ πάσχειν τι,” εἶπερ εἰς ἐνέρ-

γειαν ἤξει, καθάπερ αἱ αἰσθήσεις. „ἔτι δὲ,” σωμαίων (Oporin. habet ἀσωμάτω) ἐπὶ ἀσωμάτου „τί” τὸ πάθος, ἢ ποία μεταβολή, καὶ πότερον ἀπ’ ἐκείνου ἢ ἀρχή, ἢ ἀφ’ ἑαυτοῦ· τὸ μὲν γὰρ πάσχειν ἀπ’ ἐκείνου δόξειεν ἄν· οὐδὲν γὰρ ἑαυτοῦ τῶν ἐν πάθει· τῷ δὲ ἀρχή πάντων εἶναι, καὶ ἀφ’ ἑαυτῷ τὸ νοεῖν· καὶ μὴ ὥσπερ ταῖς αἰσθήσεσιν ἀφ’ ἑαυτοῦ¹⁾. Hae Theophrasti sententiae excerptae optime illustrantur Arist. dictis. ὅπως ὁ νοῦς κτλ.] Quae-rit idem Arist. T. 13: ἔτι δ’ εἰ νοητὸς καὶ αὐτός· quae solvit T. 15: καὶ αὐτὸς δὲ νοητὸς ἐστὶ ὥσπερ τὰ νοητά· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνευ ὕλης, τὸ αὐτὸ ἐστὶ τὸ νοοῦν καὶ τὸ νοούμενον κτλ. — καὶ τί τὸ πάσχειν κτλ. καθάπερ αἱ αἰσθ. κτλ.] Eodem modo quaerit Arist. T. 2: εἰ δὴ ἐστὶ τὸ νοεῖν ὥσπερ τὸ αἰσθάνεσθαι, ἢ πάσχειν τι ἂν ὑπὸ τοῦ νοητοῦ κτλ. Quorum disceptatio invenitur T. 7 sq. 14. c. 6 sq. Summa sunt T. 3: ἀπαθὲς ἄρα εἶναι, δεκτικὸν δὲ τοῦ εἶδους.

Fr. IV. (p. 287, 12.) Καὶ ἀπλῶς δὲ ἐν τοῖς χωρι-
σοῖς σωμαίων ἀσωμάτοις, [ὅπερ καὶ αὐτὸς φησι,] τί τὸ πάθος,
ἢ ποία μεταβολή· καὶ τὰ μὲν πάθη ἔξωθεν· ὁ δὲ νοῦς
ἀρχή καὶ ἀφ’ ἑαυτοῦ· [ὡς οἶν παθητικός·] εἰ γὰρ ὅλως ἀπα-
θής [φησὶν,] οὐδὲν νοήσει· [τὴν ἀπὸ τῶν νοητῶν τελείωσιν πάθος
καλῶν] — (17) ἀπαθὲς γὰρ ὁ νοῦς [φησὶν ὁ Θ.] εἰ μὴ ἄρα
ἄλλως ἢ τὸ παθητικόν, οὐχ ὡς τὸ κινητικόν (ἀτελής γὰρ
ἢ κινησις,) ἀλλ’ ὡς ἐνέργεια· ταῦτα δὲ διαφέρει· χρῆσθαι
δὲ ἀναγκαῖον ἐνίοτε τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασιν. — (20) συγ-
γινώσκειν δὲ [ἀξιοῦ] τῇ τῶν ὀνομάτων χρήσει, διότι ἐκ τῶν
αἰσθητῶν καὶ ἐπὶ τὰ νοερά μεταφέρομεν τὰ ὀνόματα·
[ἀξιοῖ δὲ] ἀφορίζεσθαι τὸ πάσχειν. — Hoc quoque fra-
gmentum exspectat illustrationem ab Arist., qui de πάθει

¹⁾ „Posthac autem Th. ambigit quomodo vel intellectus noster intelligibilis fiat, vel ipsa intelligibilia fiant, quidve sit ibi pati. Oportet enim ipsum quodammodo et intelligibilia fieri, et quandam ibi cavere passionem, si modo quemadmodum sensus sic intellectus procedat in actum. Veruntamen ambiguum est, quanam passio a corporea natura in rem incorpoream inferatur, vel quae inter haec accidat permutatio, atque utrum ab illo principium detur, an potius se ipso etc.”

ei ἀπαθεία τοῦ νοητικοῦ bene ait (T. 7:) ἡ μὲν γὰρ αἰσθησις οὐ δύναται αἰσθάνεσθαι ἐκ τοῦ σφόδρα αἰσθητικοῦ — ἀλλ' ὁ νοῦς ὅταν τι νοήσῃ σφόδρα νοητὸν, οὐχ ἦττον νοεῖ τὰ ὑποδέξερα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον. Praeterea (c. 7 T. 28) τὸ αἰσθητικὸν esse εἶδος τῆς κινήσεως· ἡ γὰρ κίνησις τοῦ ἀτελοῦς ἐνέργεια ἦν· ἡ δ' ἀπλῶς ἐνέργεια ἕτερα ἢ τοῦ τετελεσμένου. Sensus igitur constat in motu imperfecto, intellectus in perfecto, et utriusque activitas ita differret, si ὁ νοῦς activitas (ἐνέργεια) esset: sed ὁ νοῦς δυνάμει tantum exstat. Si autem ὁ νοῦς ἀρχὴ καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ est, tum (33) [ἐπεὶ φησὶ ὁ Θ.] τὸ ὑφ' ἑτέρου κινουῦντος τὴν ἐνέργειαν, εἶναι τοῦ νοῦ, καὶ ἄλλως ἄτοπον, καὶ πρότερόν τι ποιεῖν ἐστὶν ἕτερον τοῦ νοῦ· καὶ οὐκ ἐφ' ἑαυτῷ τὸ νοεῖν, εἰ μὴ τις ἄλλως ὁ κινῶν νοῦς. —

Fr. V. (p. 287, 37.) εἰ γὰρ ἐνεργῶν (sc. ὁ νοῦς) [φησὶ] γίνεται τὰ πράγματα, τὸ δὲ (i. e. τὸ ἐνεργοῦν) μάλιστα ἐκάτερον ἐστὶ, τὰ πράγματα ἂν εἴη ὁ νοῦς. [οὐ μόνον γὰρ τὰ νοούμενα, ἀλλὰ καὶ νοῦς τότε μάλιστα ἐστὶν, ὅταν νοῖ· διὰ ἐκάτερον ἔφη.] Idem dicere videri potest Arist. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνευ ὕλης τὸ αὐτὸ ἐστὶ τὸ νοοῦν καὶ τὸ νοούμενον, sed bene animadvertas τὰ ἀνευ ὕλης, ut: ἡ ἐπισημη ἢ θεωρητικὴ καὶ τὸ ἐπισημὸν τὸ αὐτὸ ἐστὶ. Itaque πράγματα falso dictum est. Nam (c. 8 T. 38) οὐχ ὁ λίθος ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τὸ εἶδος — καὶ ὁ νοῦς δὲ εἶδος εἰδῶν· καὶ ἡ αἰσθησις εἶδος αἰσθητῶν!

Fr. VI. (p. 288, 15.) Καὶ γὰρ ἄτοπον [φησὶν] εἰ δυνάμει μὲν ὦν μηδὲν ἐστὶν· ἐνεργεία δὲ ἕτερος, ὅταν μὴ ἑαυτὸν νοῖ· τὸ δὲ ἄλλο καὶ ἄλλο νοεῖν, οὐδέποτε ὁ αὐτός. — διὸ [φησὶν] οὐχ οὕτω ληπτέον, ἀλλ' ὡς ἐλέχθη πρότερον, (v. Fr. II) [ἐν οἷς ἤξιον κατὰ ἀνολογίαν ἀκούειν τὸ δυνάμει καὶ ἐνεργεία· καὶ μὴ ὡς ἐπὶ τῆς ὕλης, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ νοῦ· τὸ δὲ γὰρ τι εἶναι τὸν νοῦν· μηδὲ μὴν ὡς ἐπὶ τῆς αἰσθήσεως·] αὕτη μὲν γὰρ, [ὡς καὶ νῦν ἐπάγει,] οὐκ ἀνευ σώματος· ὁ δὲ χωριστός· διὸ τῶν ἔξω προελθόντων, οὐ δεῖται πρὸς τὴν τελείωσιν.

Fr. VII. (288, 38.) Ὑπό τινος οὖν [φησὶν] ἡ γένεσις (suppl. τοῦ νοῦ) εἴτε ἔξεως καὶ δυνάμεως, εἴτε οὐσίας, [τουτέστι πρότερον καθ' ἑξὺ μόνον καὶ δυνάμει ἐν τῇ ψυχῇ ἢ μεταβολῇ,

ἢ καὶ οὐσίαν.] — (p. 289, 10.) ἔοικε μάλλον [φροῖ] ἕξεως διαφαιίνεται μὲν γὰρ ἢ κατὰ τὰς ἕξεις μεταβολὴ καὶ τελείωσις. [— καὶ ἐπάγει,] αὕτη δὲ οἷον τελοῦν τὴν φύσιν τοῦ ἐνεργοῦντος. [— Ἐφεξῆς δὲ καὶ αὐτὸς ὡσπερ ὁ Ἄρισ. τιθέμενος] ἔνια μὲν ἄϋλα τῶν εἰδῶν, ἐφ' ὧν ταῦτ' αὐτὸ τε ἕκασον, καὶ τὸ εἶναι αὐτῶ — ἔνια δὲ ἐνυλα, ἐφ' ὧν ἕτερον αὐτὸ, καὶ τὸ εἶναι αὐτῶ. Verba Aristotelis, quae cum his plane conveniunt, mihi non occurrerunt. Attamen multa habeo, ad quae annuitur. Ita explicat: Λέγομεν δὴ ἐν τι γένος τῶν ὄντων, τὴν οὐσίαν· ταύτης δὲ τὸ μὲν ὡς ὕλην, ὃ καθ' αὐτὸ μὲν οὐκ ἔστι τόδε τι· ἕτερον δὲ, μορφὴν καὶ εἶδος, καθ' ἣν ἤδη λέγεται τόδε τι· καὶ τρίτον, τὸ ἐκ τούτων· ἔστι δὲ ἢ μὲν ὕλη, δύναμις· τὸ δὲ εἶδος, ἐντελέχεια, καὶ τοῦτο διχῶς· τὸ μὲν ὡς ἐπισήμη, τὸ δὲ ὡς τὸ θεωρεῖν. (Anim. II, c. 1 T. 2.) ad quae jam addas: ἕκασον γὰρ ἢ ἐντελέχεια, ἐν τῶ δυνάμει ὑπάρχοντι, καὶ τῇ οικείᾳ ὕλῃ πέφυκε γίνεσθαι. (ib. 2 T. 26.)

[φρ.] Fr. VIII. (p. 290, 15.) [πάλιν δὲ ὑπομνήσκει φιλοσοφία κατὰ ὃ Θ.] ὡς καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι τὰ πράγματα τὸν νοῦν καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ ληπτέον οικείως· ἵνα μὴ ὡς ἐπὶ τῆς ὕλης κατὰ σέρησιν τὸ δυνάμει, ἢ κατὰ τὴν ἐξωθεν καὶ παθητικὴν τελείωσιν, τὸ ἐνεργείᾳ ὑπονοήσωμεν· ἀλλὰ μὴδὲ ὡς ἐπὶ τῆς αἰσθήσεως, ἔνθα διὰ τῆς τῶν αἰσθητηρίων κινήσεως, ἢ τῶν λόγων γίνεται προβολή, καὶ αὕτη τῶν ἔξω κειμένων οὐσα θεωρητικὴ, ἀλλὰ νοερῶς ἐπὶ νοῦ καὶ τὸ δυνάμει, καὶ τὸ ἐνεργείᾳ εἶναι τὰ πράγματα ληπτέον.

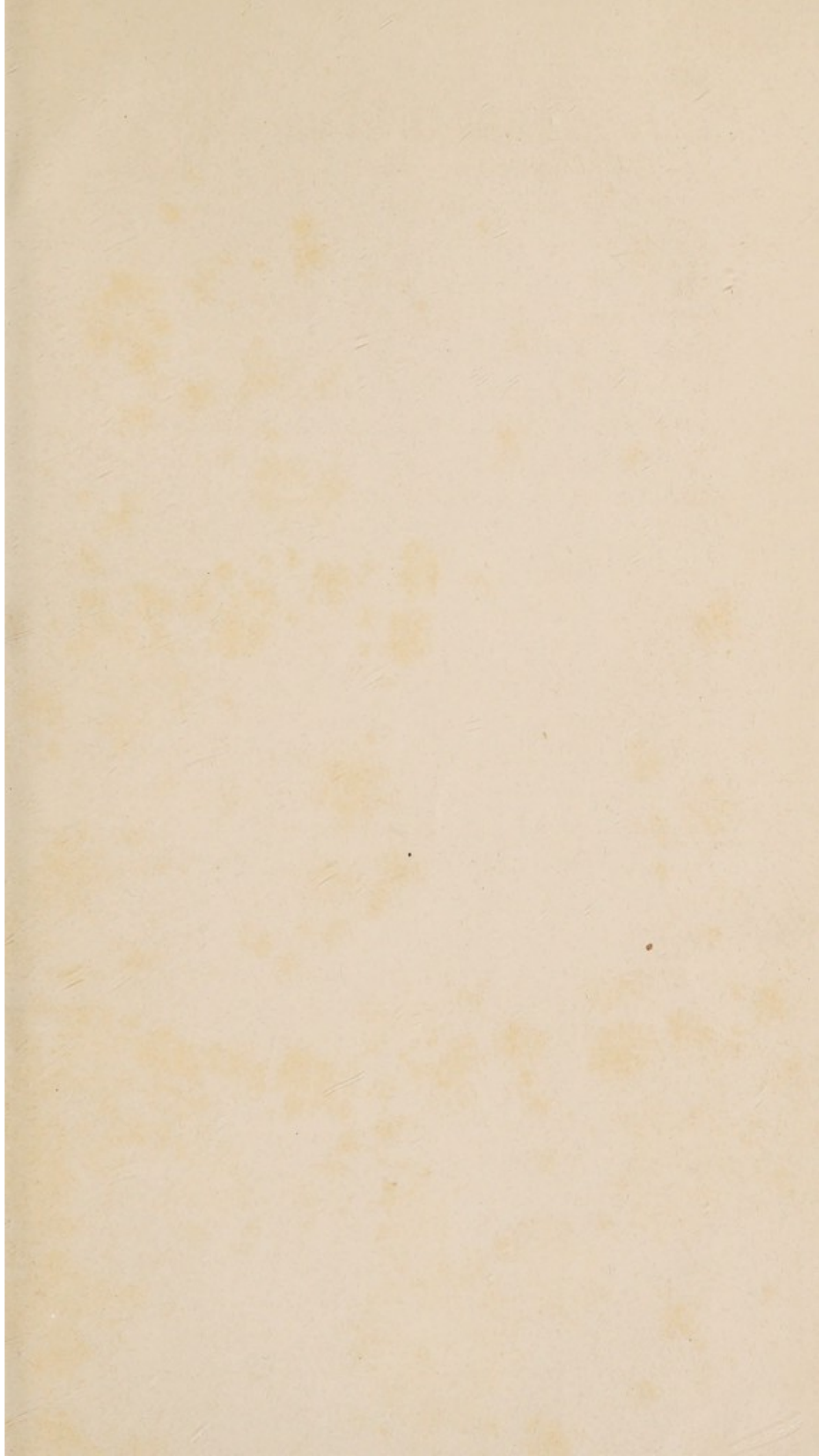
Fr. IX. (p. 290, 47.) Theophrastus illas sententias, de quibus jam supra loquuti sumus (Fr. II, V et al.) Aristotelis exposuit, sed ἐπαπορεῖ τινα. Nimirum ἐπειδὴ [φροῖν] τὰ μὲν ἐστὶν ἐν ὕλῃ, τὰ δὲ ἄνευ ὕλης, ὅποια αἱ ἀσώματοι καὶ χωρισαὶ οὐσίαι, ἐν μὲν τοῖς χωριστοῖς ταῦτόν ἐστι τὸ νοῦν καὶ τὸ νοούμενον· ὃ τε γὰρ νοῦς, μὴ ἔξω ἀποτετινόμενος, ἀλλ' ἐν αὐτῶ μένων, νοεῖ τὰ πράγματα· διὸ ὁ αὐτὸς τοῖς νοητοῖς· τὰ τε ἄϋλα πάντα ἀμείριστα ὄντα, καὶ ζωῆς καὶ γνώσεως πλήρη, νοεῖ τυχάνει ὄντα. ἐπεὶ καὶ τὰ μὲν αἰσθητὰ διὰ τὸν ὑλικὸν διασπασ-

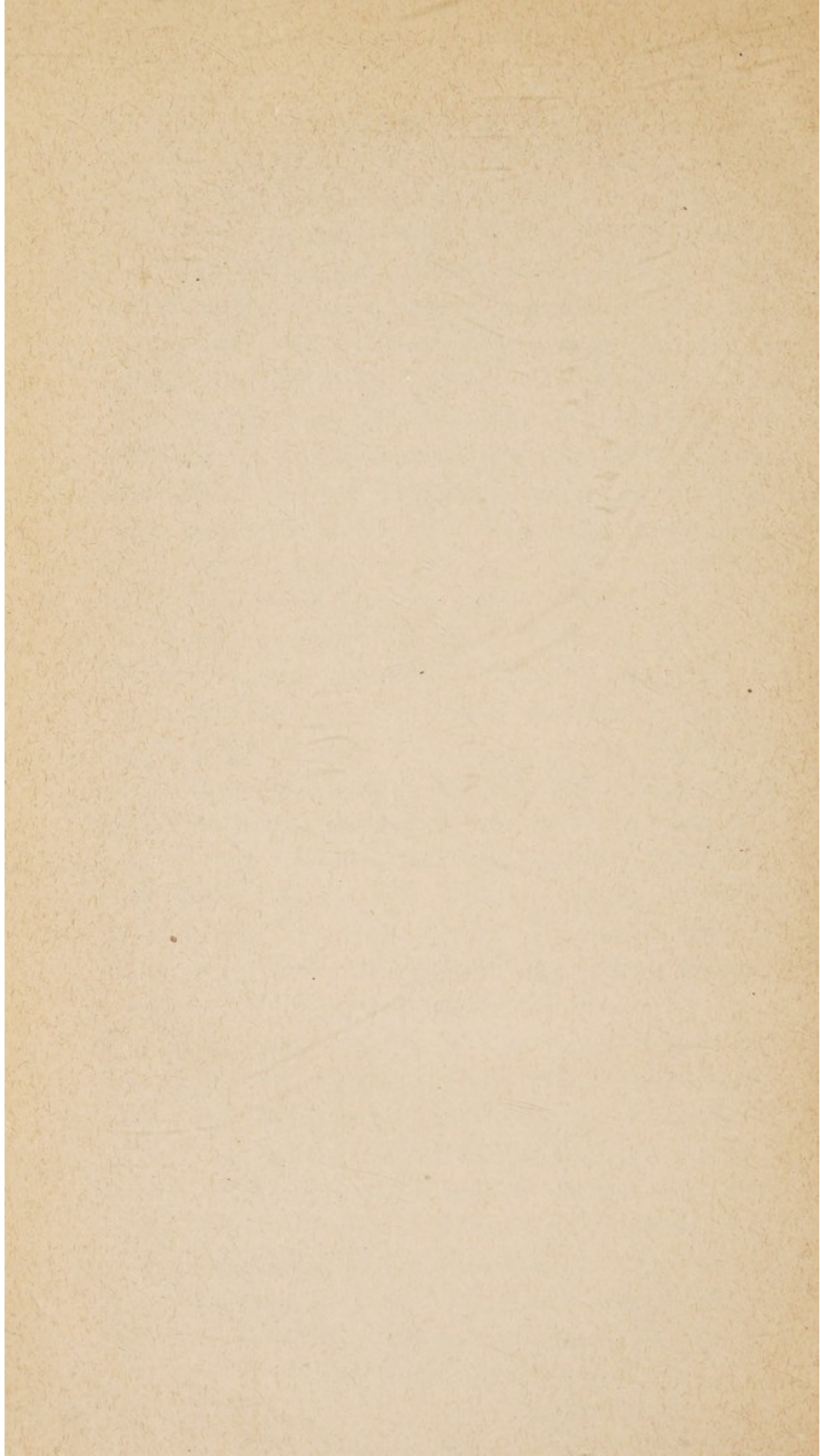
μὸν, ἑτέροις ἐξὶν αἰσθητὰ, ἑαυτοῖς δὲ ἕνια οὐδαμῶς. τὰ δὲ αὔλα, νοητὰ ὄντα, καὶ ταύτη τῶν αἰσθητῶν διενήνοχε, τῷ μὴ διεσπᾶσθαι ἀπὸ τοῦ νοοῦντος, μηδὲ ἔξωθεν τελειοῦσθαι, ἀλλὰ τελείως ἀφ' ἑαυτῶν εἶναι νοητά. διὸ καὶ νοοῦντα, ἔτι ἀμέριστα ὄντα, ἀμερίζως καὶ τῷ νοοῦντι ἥνωται, καὶ ὅλα δι' ὅλων ὄντα νοητὰ, ὅλα δι' ὅλων ἥνωται τῷ νῷ· καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκὸς, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ὄντα νοητὰ, καὶ τέλεια ὄντα κατ' οὐσίαν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τέλεια κατὰ τὴν οἰκειάν οὐσίαν νοητὰ εἶη ἂν, καὶ νοοῦντα τὰ αὐτὰ, ἵνα καὶ κατ' ἑαυτὰ ἢ νοητὰ τε, καὶ τέλεια νοητὰ. Cum his ultimis componenda sunt Arist. verba l. l. c. 6 T. 21. 23 sq.

Fr. X. Arist. verbis ipsis laudatis, pergit Prisc. p. 291, 37 [τοῦτο δὲ διαρθρῶν ὁ Θ. ἐπάγει·] ἀλλ' ὅταν γένηται, καὶ νοηθῆ, δῆλον ὅτι ταῦτα ἔξει, τὰ δὲ νοητὰ αἰεὶ, εἴπερ ἢ ἐπισημη ἢ θεωρητικῆ, ταῦτὸ τοῖς πράγμασιν· αὕτη δὲ, ἢ κατ' ἐνέργειαν δηλονότι. κυριωτάτη γὰρ τῷ νῷ [φηοῖ] τὰ μὲν νοητὰ, τουτέστι τὰ αὔλα, αἰεὶ ὑπάρχει· ἐπειδὴ κατ' οὐσίαν αὐτοῖς σύνεσι· καὶ ἔσι, ὅπερ τὰ νοητὰ· τὰ δὲ ἔνυλα, ὅταν νοηθῆ, καὶ αὐτὰ τῷ νῷ ὑπάρξει, οὐχ ὡς εὐσοίχως αὐτῷ νοηθησόμενα· οὐδέποτε γὰρ τὰ ἔνυλα τῷ νῷ αὐτῷ ὄντι· ἀλλ' ὅταν ὁ νοῦς τὰ ἐν αὐτῷ, μὴ ὡς αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς αἰτία τῶν ἐνύλων γινώσκῃ, τότε καὶ τῷ νῷ ὑπάρξει τὰ ἔνυλα κατὰ τὴν αἰτίαν.

Fragmentis ita collectis, et auxilio Aristotelicorum in ordinem et nexum quendam redactis, praeterea mihi officium videtur esse probare exemplis aliquot causas, ob quas hic et illic loca quippe Theophrasti, sequentia autem Prisciani, abruperim, ut lectorem certissimum reddam de verborum auctoritate. Post Fr. II dicitur εἰ ἄρα et πνεύματα ἐν τῇ γλώττῃ, quod non Theophrasti est, et uno nexu ὁ λόγος εἶρηται etc. Post ultima verba frg. III invenimus; πρῶτον μὲν οὖν ἐκεῖνο ἀξιῶ κτλ. In frg. IV, post ἀποδόρῃν inducit, quae opinatur, Prisc. per ἀλλά. Ipse haec sua probat verbis statim interpositis ὡς καὶ

αὐτὸς ἐπάγει. Ibidem post διὰ χυμοῦ dicit: ἀλλ' ἐρεῖ τις, post ὀρθῶς λέγων: οὔτε γὰρ, quibus ὀρθῶς suum probat. In Fr. V. post σχηματιζομένου: εἶρηται δὲ κτλ. post ἦττον: καὶ δῆλον οἶμαι. Post fr. X statim Prisc.: ἐξ ἀρχῆς τοίνυν, inquit, πρὸς τὰς ζητήσεις ἐροῦμεν. Fr. XI praeter alia sequitur mox τὸ τῶν ἐξειρημένων δυνάμεων. Ad frg. XIII addit μὴ διορισθέντος οἶμαι etc. Ad partis secundae frg. I: λέγω δὴ οὖν. In fr II et III *Ficinus* in translatione sua distinxit inter Theophrasti et Prisciani verba, quod alias non fecit. Sed in fr. II admodum falsus est. Nam Theophrasti orationem interrumpit statim post verba: ὁ δὲ νοῦς, εἰ μὴ οὕτω, τί ἂν ἕτερον; Multa enim sequentia Theophrasti esse, probant, non solam verborum nexus et simplicitas, ubi ne una quidem vox orationem indicat abruptam, sed praecipue frg. VI, ubi ad haec verba respicitur, tanquam Theophrasti. Abrupi igitur, ubi Lydus sua contra Theophrasti sententias: ἀλλὰ διὰ κτλ. inducit. Post fr. III γίνεται μὲν οὖν, inquit et statim ὡς εἶρηται, in fr. IV eodem modo pergit post ἀφορίζεσθαι τὸ πάσχειν; et post ὁ κινῶν νοῦς: καὶ ταῦτα ἀληθῆ. Caeteris praetermissis, de duobus ultimis admodum dubitari potuit. Fr. enim IX Aristotelis esse videri potest, et *Ficinus* vertit: „Aristotelis verba imprimis articulatim et brevissime disponemus, quoniam, inquit etc.” Sed Prisciani verba admodum corrupta sunt, et quae Aristotelis esse dicuntur, apud Aristotelem non inveniuntur, sed potius sententiae circumscriptae videntur, immo etiam statim post haec addit ὁ δὲ Ἀριστοτέλης κτλ., ubi verba Arist. re vera usurpantur, quibus expositis, rursus (fr. X) ad Theophrastum revertitur, dicens: τοῦτο δὲ διαρθρῶν ὁ Θ. ἐπάγει κτλ. Post verba fr. X dicitur: ταῦτα δὴ περὶ μὲν τοῦ ἐνεργεία, οὐκ ἂν φαίην εἰροῦσθαι νοῦ· οὐ γὰρ δύναμις ἐκεῖνος, οὐ δὲ τὸ ὅταν γένηται, quae Prisciani sunt, ut vides, et quibus metaphrasis finitur.

01-

